

PÁSZTOR MIHÁLY

BUDAPEST ZSEBE

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

12563. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

TARTALOM.

	Oldal
<i>A zseb problémái</i>	9
<i>Magyarország a háború után.</i>	
A trianoni határokon belül. Akiket nem engedett megszületni a háború. Minden ötödik gyerek meghal, mielőtt betöltené első évét	13
<i>M iből élnek /?</i>	
Magyarország foglalkozási statisztikája. Keresők és eltartottak	15
<i>Mezőgazdaság.</i>	
Kié a föld? Fél Magyarország 10.900 nagy- és közép-birtokosé. A holtkéz és a hitbizomány. A korlátolt forgalmú birtokok negyedrésze bérbe van adva. Mennyivel terem kevesebb a kisbirtokon mint a nagybirtokon? Mekkora a termés és mit ér a termés? A gabona-kampány financiai. A mi mindennapi kenyertünk. Búzaárak karrierje Csikágóban és Budapesten. Európa amerikai búzába spekulál. Letörnek az amerikai búzaárak. Az állatállomány értéke.....	18
<i>A magyar bor tragédiája</i>	43
<i>Dollárok Magyarországon.</i>	
Mennyi pénzt küldtek haza az amerikai magyarok a háború előtt és mennyit küldenek haza most	47
<i>A szén.</i>	
Széntermelés és szénfogyasztás. Mit keresnek a bányavállalatok?	53
<i>Az ipar.</i>	
A lakosság ötödrészenek az ipar ad kenyeret. Száz műhely közül 67 segéd nélkül dolgozik és száz gyártelep közül 61 a fővárosban vagy Budapest környékén működik. Több mint másfél milliárd aranykoronányi értéket termelt 1924-ben a gyáripar. Mit keresnek a gyárak? A malomipar katasztrófája. Két fővárosi malom könnyen elvégezi 14 malom munkáját. A cukorkartel	

megmagyarázza, hogy miért drága a cukor. A gyártás. Vas- és fémipar. A textilipar. A gyapjúipar.	A	Oldal szesz-
A vegyészeti ipar. A budapesti gyárak.....	60	
<i>A kereskedelem.</i>		
A háborús konjunktúra és a háború utáni konjunktúra.		
A válság. Kereskedelmünk mérlege. A forgalom oszlása országok szerint. A vámvédelem .-5 billióval	meg- drá-	
gítja meg a fogyasztást. Budapest áruforgalma.....	85	
<i>A megamputált vasút.</i>		
Furcsaságok. Az Államvasutak finanszí. Miért drága a vasút? Minden öt vasutasra hat nyugdíjas esik. A vasúti tarifák. A Szeged és Temesvár közötti távolságot 112 kilo- Trianon	98	
<i>17 milliárdtól 4991 milliárdig.</i>		
Amíg a Jegyintézetből Nemzeti Bank lesz. Infláció és defláció. Szanálás. A korona stabilizálása. Az újjáépí- tési kölcsön	108	
<i>Milliárdok vándorúton.</i>		
Az állami pénzek. Végül minden pénz visszakerül a Nemzeti Bankba	120	
<i>A pénzrezervoárok.</i>		
A bankmérlegek mérlege. Miből élnek a bankok?....	124	
<i>A tőzsdekonjunktúra.</i>		
Hogy kezdődött? Hausse és baisse. Kasszanaptól kassza- napig. Az értéktőzsde forgalma. A piacra került rész- vények száma és értéke. Mit értek a részvények a háború előtt és mit érnek most. 47 billió tőzsdeveszte- ség. A Kereskedelmi Bank és a Hitelbank. Az Általános		
Köszén és a többiek. A nomád részvényesek	136	
<i>A koztpénz</i>	160	
<i>Hadikölcsön.</i>		
123 billió papírkorona fekszik a hadikölcsönökben	162	
<i>Biztosítás életre, halálra.</i>		
1800 milliő aranykorona értékű békebeli biztosítás ma csak 124 ezer arany koronát ér	163	
<i>Az örvény.</i>		
A vértelen háború. 1923-ban Budapesten a kereső lakos- ság ötödrésze az állam vagy a város kenyérét ette, vagyis minden ötödik kenyérkereső vagy az államnak vagy a fővárosnak volt az alkalmazottja. A kereső lakosság fele a többit éllelmezi és ruházza. A fogyasztási válság. Üzletnyitások és üzletbeszűntetések. A gazdasági pestis 166		

A jövedelem.

A vagyonos osztály. A hadigazdagok. A mai gazdagok.

A budapestiek jövedelme. Mit keresnek a részvénytársaságok? Hatvankilencezer ember vagyona. Tantiémek. Az ügyvédek és az orvosok. Minden második ember kórházban hal meg. Tíz billió papírkorona Budapest évi jövedelme	184
---	-----

A fogyasztás.

Mit költ Budapest népe? Tizennégy billiót költ. Budapest többet költ mint amit keres. Hogy lehet ez? ....

Az adó.	206
---------	-----

Ma egy 50%-kal lecsökkent jövedelem után fizetünk a háború előtti adókvótánál 35%-kal magasabb adófejkvótát. Állami adók és városi adók. A fogyasztási adók és a vámok. A kényszerkölcsön	211
---	-----

Idegenforgalom.

Akik külföldön nyaralnak. Mekkora a szállodák bevétele 216

A bűnös város.

Budapest bevándorló. Tizenöt év alatt elpusztul a bevándorlók fele és 35—40 év alatt megújodik a lakosság. A budapesti ember a háború után. A lelke is megváltozott. Megkopott idegek. Hogy laknak és mivel foglalkoznak? Főbérlok és albérlok. Háziurak statisztikája 220	220
--	-----

Budapest regénye.

Hogy épült föl Budapest? 1400 millió aranykoronát építettek be 45 év alatt Budapest házaiba. Külföldi tőkéssek adtak pénzt Budapest megépítéséhez. A tehermentesített házak. Négy év alatt fél Budapest gazdát cserélt. A pesti ház a piacon. A tulajdonjogi bekebelezések száma és értéke. Mit érnek ma a házak.....	225
---	-----

A jókedv ára.

Mibe kerül a pesti ember jókedve? A konjunktúra alatt és a konjunktúra után. Mulattató üzemek bruttó bevételei. Hogy mulattak a múlt évben?.....	237
--	-----

<i>A Liget</i>	243
----------------------	-----

<i>A tánc</i>	243
---------------------	-----

<i>Milliárdok a gyepen</i>	245
----------------------------------	-----

<i>A football</i>	247
-------------------------	-----

A színház.

Színházi bevételek. A színház mint üzlet. Színészfizetések. Adók, tantiémek, rugalmas kiadások. Az színház költségei. A színház a piacon.....	250
---	-----

A mozi.

Premier-mozik és kis mozik	261
----------------------------------	-----

<i>A pinka.</i>		
Mekkora tőkét abszorbeál a baccarat-asztal? lom és pinkajövedelem	264.	Bankforga-
<i>Kávéházak.</i>		
Mibe kerül a fekete és mibe a fehér kávé? reggeli. A babkávé. Egy nagy kávéház budgetje	268	A komplett
<i>A pezsgő, a fürdő, meg a kutya.</i>		
A pezsgőfogyasztás és a konjunktúra Hányán fiúdenek? Hatszázezer ember nem fürdik. Huszonhatezer kutya. Mibe kerül a kutyatartás?	276	
<i>Budapest gyomra.</i>		
Mennyi húst eszik Budapest? Mekkora a zsírfogyasztás? Míg a marha eljut odáig. A mézszáros és a hentes lációja. A hentes és a sertés.....	284	kalku-
<i>Pusztulnak a lovak.</i>		
A ló és az autó harca. Mibe kerül a ló tartás? Az autó. Mibe kerül az autótartás?	295	
<i>A villamos vasút mint üzlet.</i>		
A tramway megjelenik. A mammut városok. Meddig él a tramway? A nagy ellenség. Ideges milliárdok. Budapest villamos vasútja.....	301	
<i>Útravaló.</i>	313	

A ZSEB PROBLÉMÁI

Ceruzával a kezünkben számítgatjuk a holnap esélyeit. Kalkulálunk, és szeretnek kikalkulálni a jövőndőt. Szeretnek tudni, hogy mi lesz holnap, mit hoz a holnap, melyet sohasem vártunk olyan türelmetlenül és olyan szív-szorongva, mint ma. Talán jobbak és boldogabbak lesznek az emberek és jobban fogják szeretni egymást?! Drágább lesz-e az élet és olcsóbb a megélhetés?! Csoda-e, ha ezekben a szomorú napokban a jövőndő zseb problémái tola-kodnak előtérbe?! Izgatok ezek a problémák; érdekes demonstráló! annak, hogy az embereket nem teszik böl-csebbé az életért való küzdelemben szerzett tapasztalatok. És akármennyit kalkulálunk, rá kell jönnünk, hogy mennél jobban öregsünk és minél többet dolgozunk: tulajdon-képpen mást sem teszünk, mint komplikáljuk az életün-ket . . .

Hat esztendő óta likvidáljuk a háború csódtömegét, és hat esztendő óta keresi a normális keretek között való elhelyezkedést a mindennapi élet. A békebeli idők rendje azonban csak nehezen találja meg régi helyét. Az a nagy zűrzavar, amelyet a háború maga után hagyott: csak nehezen akar elpihenni. Még tetézi a felfordulást, hogy a nagy háború után egy új háború kezdődött: háború a

békében, a jó időben megszerzett élet-standardért. Küzdelem ez azokért az illúziókért, azért a jólétért vagy a jólét minimumáért, melyet a háború vett el tőlünk. Harc folyik körülöttünk; a zseb és gyomor nagy háborúja ez. A tőke a profitját; a munka a bérét; az állam az adóját akarja. Az elbukott existenciák ezrei talpra akarnak állani; a megbolygatott kis és nagy háztartások igyekeznek visszaállítani mérlegük megzavart egyensúlyát. A mindennapi kenyérért, a boldogulásért, a jólétért való küzdelmet természetesen komplikálják a politikai hullámok; a gazdasági élet meglepetései. Trianont és a korona devalvációját; a kilengéseket és a konszolidációt; a tőzsdéken junkturát és a tőzsdekrachot; a jó termést és a rossz termést; a magas adókat és a magas vámokat épp úgy megérezte a zsebünk és a gyomrunk, mint a »szanalást«. Érdekes megfigyelni ezeket a hatásokat, amelyek az élet minden relációjában jelentkeznek; érdemes megfigyelni, hiszen a bőrünkre megy. A hivatalos és a nem hivatalos statisztika számaival akarunk rávilágítani az ország és a főváros életére és gazdasági erőfeszítéseire. Ezek között a számadatok között van néhány, amelyet illik ismerni; és van néhány, amelyet nem árt ismerni. Most, amikor az egész világ a keresztrejtvényekért bolondul: azt hisszük, hogy ezek a számok igényt tarthatnak az érdeklődésre, mert rébuszok ezek a számok is. És van-e ma érdekesebb, izgatóbb rejtvény annál, hogy miből élünk holnap?!

Úgy érezzük, hogy meg kellene csinálni gazdasági életünk illúziómentes aranymérlegét, de nincs hozzá bátorságunk, mert miképpen festene az a mérleg, ha hiányoznék belőle az — illúzió?! Mi csak idézzük a számokat, expo-

náljuk az adatokat, egymás mellé állítjuk a faktumokat és a statisztikai jelentések kriptájába zárt témérdek szám megelevenedik, mint a hangyaboly, ha megpiszkálják. Arról beszélnek ezek a számok, hogy mint kínlódik ez a szegény ország; miképpen fojtogatják a trianoni határok. A végzet rettenetes tankjai dübörögve gázolnak végig mezőgazdaságon, iparon, kereskedelmen és Budapest, a magyar kultúra és gazdasági életnek ez az idegközpontja küszködik a sorvadással.

Gazdasági életünk sziszifuszi erőpróbáiról beszélnek ezek a számok és megmutatják, hogy miért ürül ki lassacskán — Budapest zsebe. Pedig Budapest zsebe az — ország zsebe. És miközben a gond, a baj és a szegénység verekszik egymással: előkelő helyről halljuk a kegyetlen szavakat, hogy halálra van ítélve a mai középosztály, mely idáig a modern Magyarország kulturális és gazdasági erejét jelentette. Nehéz ezt megérteni, nehéz ezt elhinni. Nem lehet ebbe belenyugodni . . .

Az új idők nyomorúsága egy új jelszót és egy új individuomot produkált: »a felesleges embert«. Az emberek révedezve, gyanakodva kémlelik egymást; keresik egymásban a felesleges embert, a felesleges konkurenst. Kutatják, hogy ki hát az a felesleges ember?! Kin a sor, hogy félreálljon az útból?!

De nemcsak a dolgozók és kenyérfogyasztók egyrésze felesleges, hanem a bankok, a boltok, a vállalatok, a gyárak egyrésze is. A konjunktúrák aranybilánsza nagy fölöslegeket mutat kereskedőben és iparosban, akik most élet-halálharcot vívnak egymással. Vagyonok és egzisztenciák mennek tönkre ebben a küzdelemben. Az erős elpusztítja

a gyengét. Háború ez, mely minden nap előlről kezdődik. És ez a háború most már nem is a jobb standardért, hanem a leromlott, a mai életszínvonal megtartásáért verkszik. Ez a háború már nem offenzíva, hanem defenzíva; a karéj kenyér védelme, azé a kenyéré, melyből minden Új nap el akar szelni egy darabot.

MAGYARORSZÁG A HÁBORÚ UTÁN*

Magyarország 282.870 négyzetkilométernyi területéből a harmadát: 92.607 km²-t hagyta meg csak a trianoni béke és a régi Magyarország *18,264.533 lakója* közül már csak 7,945.878 magyart olvastak össze csonka Magyarország területén 1920-ban a népszámlálók. Buday László 600 ezerre becsüli azok számát, akik a háborúban estek el. De a háborúnak nemcsak a fronton voltak halottal és sebesültjei, hanem a front mögött is és most, hogy likvidáljuk a háborút, csak most látjuk igazán, a statisztika megvilágításában, hogy mekkora pusztítást vitt véghez a háború. Mennyi érték, mennyi élet ment veszendőbe?! Hány embert ölt meg időnap előtt és hánytól vette el a lehetőséget, hogy megszülethessék. Magyarország *mai* területén a háború előtti adatok szerint minden ezer lélekre átlag 35-2 születés és 23-3 halálozás esett. Az átlagos szaporodási arányszám tehát ezer lakónként 11 9 volt. Ezzel szemben 1924-ben minden ezer lakóra már csak 6-2 szaporodás esett; az elmaradt születések száma pedig 1915-től 1925 végéig több mint 733 ezer.¹ Azok a gyermekek, akik nem tudtak megszületni: 15—20 éves korukban munkás tagjai lettek volna a társadalomnak, de a háború megölte őket, mielőtt megszülethettek volna. És akik megszülettek?! Hányan pusztultak el közülök, mert nem volt tej, mely erőt és vért adott volna nekik.

¹ 1914-ben 270.690 gyerek született Magyarországon mai határain belül; 1915-ben pedig már 82.956-tal; 1916-ban 135.247-tel; 1917-ben 139.873-mal; 1918-ban pedig 142.796-tal kevesebb. És így szaporodott föl 1915 első napjától 1925 utolsó napjáig a gyermekdeficit 733 617-re.

Hány gyermeket pusztított el a nyomor, a rossz táplálkozás, az egészségtelen lakás?! Hány beteg gyermek pusztult el orvos és orvosság híján; mert a háború még az orvosokat és az orvosságot is lefoglalta magának. Azok, akiket a háború nem engedett megszületni: 10—15 év múlva hiányozni fognak a produktív munkában, és ez az emberdeficit 1939-ben — a 20—60 éves korú népességben — Buday László számítása szerint 10-5%-os fogyatéket jelent.

Az Országos Központi Statisztikai Hivatal Összeállítást készített arról, hogy az ugyanabban az esztendőben született férfiak és nők száma hány százalékkal csökkent vagy növekedett 1910-től 1920-ig. Ez az összeállítás érdekesen demonstrálja a háború munkáját, mert a statisztika száadataiból megállapítható, hogy az egykorú férfiak száma sokkal erősebb tempóban csökkent, mint a nőké. íme:

Születés éve	Csökkenés (—) vagy növekedés (+) %/o-ban		Születés éve	Csökkenés (—) vagy növekedés (+) %/o-ban	
	férfiak	nők		férfiak	nők
1900 ...	— 5'5	+ 5'7	1890	—181	— 5'0
1899 ...	—15'7	— 42	1889	—219	— 7'7
1898 ...	—17'3	— 0'3	1888	—143	— 5'8
1897 ...	—17'5	— 4'7	1887	—171	— 7'5
1896 ...	—20'8	— 4'6	1886	—215	—10'5
1895 ...	—213	— 73	1885	—18'9	— 71
1894 ...	—25 0	—10'9	1884	—19'2	— 80
1893 ...	—241	—129	1883	—18'2	— 81
1892 ...	—25'9	—106	1882	—19'3	— 9'8
1891 ...	—19'9	—11'3	1881	—150	— 62

Egyébként 1924-ben 75.453 házasságot kötöttek Magyarországon; 7-5 ezerrel többet, mint békében. 214.918 gyerek született; 4.8 ezerrel kevesebb, mint békében és az újszülöttek közül minden ötödik (19-5%) meghalt, mielőtt első esztendejét betöltötte volna. 164.371 volt a halottak száma 1924-ben; 10.300-zal kevesebb, mint az utolsó békeévekben. De hát ez érthető, mert amikor kevesebb gyermek születik, természetes az is, hogy kevesebb a halálozások száma.

. . . Hatszázezer ember halt meg a fronton és tizenegy esztendő alatt csupán csak a mai Magyarország területén 733 és fél ezer gyermeket nem engedett megszületni a háború. Ezért a rettenetes veszte légért nem kárpótol, hogy most évenként tízezerrel kevesebb ember hal meg, mint békében.

MIBŐL ÉLNEK?

Vájjon hogyan élnek és miből élnek?! Miből él az a nyolcmillió ember, akit Trianon itt hagyott egy darab magyar földön; összeszűkített országhatárok között?! A Királyi Központi Statisztikai Hivatal az 1920. évi népszámlálás alapján összeállította a lakosság foglalkozási statisztikáját és ez az összeállítás így fest:

Foglalkozások főosztályai	1910-ben		1920-ban			
	a Magyar- birodalomban		a mai területen			
	abszolút szám	%	abszolút szám	%	abszolút szám	%
Östermelés	13,465.653	64·5	4,256.172	56·0	4,449.105	55·8
Bányászat, ipar, keres- kedelem és forgalom	4,928.230	23·6	2,274.898	29·9	2,402.799	30·1
Közszolgálat és szabad- foglalkozás	686.641	3·3	303.445	4·0	372.165	4·7
Véderő	166.804	0·8	63.164	0·8	124.600	1·6
K. m. n. napszámos . .	501.370	2·4	178.015	2·4	97.469	1·2
Nyugdíjas, járadékos, tőkés	350.696	1·7	145.510	1·9	196.825	2·4
Egyéb és ismeretlen . .	355.947	1·7	170.788	2·2	161.719	2·0
Házi cselédek	431.146	2·0	214.979	2·8	175.461	2·2
Összesen	20,886.487	100·0	7,606.971	100·0	7,980.143	100·0

Ezek a számok nagyon-nagyon érdekesek; de hangsúlyozni kell, hogy ez az összeállítás *nem a mai, hanem a hat év előtti foglalkozásbeli állapotok fotográfiája* és erről a fotográfiáról nehéz lenne megismerni a mát. Ha a statisztikusok ma vennék

számba, hogy ki miből él és hogyan él ebben az országban: bizony ma másképpen festene a foglalkozási statisztika, mint a hat év előtti. Nem is csoda. Hat esztendő alatt nagy változásokon ment keresztül az ország; hat év alatt sok mindent ért meg a lakosság, és ezek a változások erős eltolódásokat idéztek elő a foglalkozási kategóriákban. Az 1920. évi népszámlálás adatai alapján készült foglalkozási statisztikán rajta ugyan a háború és a forradalmak viharzásának nyoma, de nincs és nem lehet rajta az, ami 1920 után történt. Már pedig a temérdek kenyér- és egzisztenciavesztett ember lázas elhelyezkedési törekvése; az új egzisztenciakeresés, a nagy özönlés a városok felé; a keserves kísérletezések és próbálgatások: átevezni a régi foglalkozástól az újhoz; a hűtelessé lett régi kenyérkereső pálya helyett újat találni. Ez a szomorú mozgalmasság csak 1920 után indult meg igazán. És ez a mozgalmasság, mely átalakította a népesség jórészenek az életrendjét: nem látszik meg a hat év előtti statisztikán. Amit a számok elmondanak nekünk a hat év előtt megörögzített állapotokról, az, hogy *a kereső népesség 3,752.714, az eltartott népesség 4,227.429 főnyi volt.* Az eltartottak száma tehát 25 ezer fél millióval volt nagyobb a kenyérkeresők számánál. Megtudjuk, hogy az őstermelésből élő népesség 55-8%-a volt az egész lakosságnak; a bányászatból és kohászatból élőké csak 1-5%; az iparból élőké 19-1%; a kereskedelemből és hitelből élőké 5-1%; a közlekedésből élőké 4-4%; a közszolgálatból és szabadfoglalkozásból élőké 4-7%; a véderő 1-6%; a nyugdíjükből és tőkájükből stb. élőké 2-4%; a házi cselédeké 2-2%; az egyéb és ismeretlen foglalkozásból élőké pedig 2%. Őstermelésből tehát a lakosság felének jóval több, iparból kevés híján az ötödrésze élt. A kereskedelemből élő népesség körülbelül negyedrészt akkora volt, mint az iparból élő népesség. A nyugdíjból élő népesség fele akkora, mint a közalkalmazottaké; és a közalkalmazottak és szabadfoglalkozásúak száma 0-4% híján akkora volt, mint a kereskedelemből élő népességé. Szóval majdnem az volt a helyzet, hogy minden kereskedőre egy köztisztviselő vagy egy »lateiner« esett.

A keresők és eltartottak között való *arány* az 1910. évi állapothoz képest nagyot változott. A keresők százaléka az eltartottakkal szemben csaknem valamennyi foglalkozási ágazatban megnőtt. Ezt a növekedést részint az idézte elő, hogy a háború ideje alatt kevesebb gyermek született, tehát az eltartottak száma alig gyarapodott; de erősen javította a kenyérkeresők arányszámát az is, hogy a háború, és a háborút követő nehéz viszonyok sokakat kényszerítettek kereső pályára azok közül, akik a kényszerítő körülmények közbejötté nélkül még ma is az eltartottak kategóriájába tartoznának. szá-száz kereső eltartott:

	1910-ben	1920-ban	
Általában	136	113	családtagot
Az őstermelés	153	109	»
Bányászat, kohászat	199	193	»
Ipar	124	124	»
Kereskedelem, hitel	131	122	»
Közlekedés	205	203	»
Közszolgálat, szabadfoglalkozás.....	140	122	»
Véderő	18	41	»
Napszám osok	119	94	»
Nyugdíjasok	73	99	»
Házieseléd	12	13	»
Egyéb és ismeretlen foglalkozás	308	267	»

Ez az összeállítás érdekes és frappáns bizonyítéka annak, hogy az egyes foglalkozási ágakban mennyire megcsappant az eltartottak száma, összehasonlítva az 1910-ből való számokkal, szinte kirívó, hogy például az őstermelésnél 1920-ban száz kenyérkeresőre csak 109 eltartott esett, míg 1910-ben 136. Nagyot változott a közszolgálatból és szabadfoglalkozásból élők arányszáma is. Ezt a változást az magyarázza meg, hogy a háború okozta felfordulás a közszolgálatban élőkön ütött legnagyobbat és a családtagok kénytelenek voltak maguk is kenyérkereset után látni, hogy megélhessenek. Érdekes, hogy a nyugdíjasoknál mekkorát nőtt az eltartottak száma! Ennek az a magyarázata, hogy nagyot nőtt a nyugdíjasok száma is és az új nyugdíjasok családtagjai természetesen jelentékenyen

megnövelték a nyugdíjas kategória eltartottjainak a számát is. Csökkent az »egyéb és ismeretlen foglalkozásúak« eltartottjainak az arányszáma is. Ebbe a csoportba osztja be a statisztikai hivatal a börtönök és fegyházak lakóit, továbbá azokat a kórházban ápolts beteget, akiknek nincs eltartójuk. Ezeknek a száma megcsappant, de természetesen nem azért, mintha a háború és a forradalmak megjavították volna az embereket és most már kevesebb lenne a gazember; hanem azért, mert Trianon az országhatár megszükitésével néhány börtönt is lekapcsolt.

De lássuk most már, hogy mit mivel és mire képes az a közel 3-8 millió ember, aki az eszével vagy a két keze munkájával tartja el a másik négy és félmilliót.

MEZŐGAZDASÁG.

Több mint kétmilliószázezer ember foglalkozik a mai Magyarországon mezőgazdasággal; több mint kétmilliószázezer ember szántja, veti, boronálja a magyar földet, hogy kenyeret termeljen nyolcmillió magyarnak. A régi Magyarország östermelésből élő népességének nem egészen kétötöd-része (38%) maradt meg a mai határok között; az östermeléssel foglalkozó *önálló* népességünk pedig alig haladja meg a régi létszám negyedét (27-2%). A mezőgazdasággal foglalkozó népesség különben a Kir. Központi Statisztikai Hivatal összeállításában 1920-ban a következőképpen fest:

<i>Önállók.</i>	1910. év		1920. év
	Magyar-birodalom	Mai terület	
Birtokos 100 kat. holdon felül	14.344	7.084	6.111
Bérlő 100 kat. holdon felül	3.901	2.124	1.897
Kisbirt. és kisbérlő, kisbirt. napszámos és kisbérlő napszámos	1,934.180	518.227	526.537
Részes földműves	20.905	8.546	18.802
Majoros, baromfitenyésztő	2.714	951	500
Kertész	4.660	2.423	2.461
Összesen	1,980.704	539.355	556.308

<i>Segítő családtagok.</i>	1910. év		1920. év
	Magyar- birodalom	Mai terület	
Férfi	1,043.029	266.659	303.801
Nő	680.291	103.378	270.379
Összesen	1,723.320	370.037	574.180
Tisztviselők	10.197	5.079	5.331
Gazdasági cselédek	551.722	246.286	228.688
Gazdasági munkások, napszámosok	1,278.263	516.297	753.638
Mindössze . . .	5,544.206	1,677.054	2,118.145

Amint ebből a tabellából kitetszik: körülbelül 6 ezer azoknak a száma, akik 1920-ban száz holdnál nagyobb birtokon gazdálkodtak és összesen 556 ezer azoknak a száma, akik egyáltalában gazdálkodtak. A többi egymillió magyar pedig (az 574 ezer főnyi segítő családtagokat nem számítva) másnak dolgozott. A földből élők között 1920-ban száz *kenyérkereső* közül volt:

Önálló	26-3
Segítő családtag	27-1
Tisztviselő	0-2
Cseléd	10-8
Munkás, napszámos....	35-6

Kisbirtokos vagy kisbérlő 526 és fél ezer volt; de *ezek közül csak 166.761 olyan, akinek tíz holdnál nagyobb a földje, bérlete. A többi: közeli 360 ezer mind tíz holdnál kisebb földön gazdálkodott; 18.800 pedig részes földműves volt.*

Kié a föld?

Ma már ezek a számok is korrektúrára szorulnak, és *Konkoly-Thege* Gyula miniszteri tanácsos, a Királyi Központi Statisztikai Hivatal mezőgazdasági osztályának vezetője az 1925. évi adatok alapján érdekes és frappáns összeállítást ad a birtokok új elosztásáról.¹ Kitetszik ebből az összeállításból,

¹ Gazdacímtár, 1925.

hogy olyan nagybirtokos, aki ezer holdnál nagyobb birtokon gazdálkodik: 1130 van; és 9742 a száma azoknak a középbirtokosoknak, akik száz holdnál nagyobb, de ezer holdnál kisebb birtokon gazdálkodnak. A száz holdnál kisebb földön gazdálkodó kisbirtokosok száma — Konkoly-Thege Gyula szerint — 840 ezer.

Az 1130 nagybirtokos	5-38 millió kát. holdon
a 9742 középbirtokos	2-65 » » »
a 840 ezer kisbirtokos	8*11 » » »

gazdálkodik.

Szóval 854 ezer ember kezén van Magyarország minden földje, birtoka; de *fél Magyarország 10.900 emberé; a másik félén pedig 840 ezer kúsgazda és telkesgazda osztozkodik.* Érdekes különben, hogy az ország harmadrésze az 1130 nagybirtokosé. Ezeknek és a 9742 középbirtokosnak együtt annyi a földje, mint a 840 ezer kisbirtokosnak.

A 16-14 millió katasztrális holdból 9-73 millió katasztrális hold a *szántóföld.* Ebből

a nagybirtokosok kezén....	2-36 millió kát. hold,
a középbirtokosok »	1-38 » » »
a kisbirtokosok »	5-99 » » » van.

A kisbirtokosok szántóföldterülete tehát az ország szántóföldterületének 61-6%-a. A statisztikai hivatal megállapítja azt is, hogy legerősebb a nagybirtok térfoglalása a dunántúli dombos vidéken, ahol az összes területek 32-1%-a nagybirtok. Fejér megyében például a fél megye (48-8%); Somogyban 42-9%; Komárom és Esztergom megyében 40-1%; Veszprém megyében 38-1% és Sopron megyében 30-2% a nagybirtok, míg az Alföldön csak 25-9%. Legtöbb a középbirtok — az összes területek 27-4%-a — az északi dombosvidéken; és a kisbirtokok 8-11 millió katasztrális holdat kitevő állományának majdnem a fele: 3-89 millió kát. hold az Alföldre esik.

Az ország legelső birtokosa különben herceg *Eszterházy Pál*, aki 222.241 katasztrális holdon gazdálkodik. A sorban *Festetich Tasziló* herceg következik utána, aki 96.128 katasztrális holdon gazdálkodik. Az ország harmadik gazdája Debrecen városa. Birtoka nagyságát tekintve, alig marad *Festetich Tasziló* herceg mögött; Debrecen ugyanis 94.242 holdon gazdálkodik. Ezenkívül még tíz olyan nagy birtokosa van az országnak, akinek a birtoka 50.000 holdnál nagyobb, de százezer holdnál kisebb. Van azután még 82 olyan földbirtokos, akinek a birtoka tízezer holdnál nagyobb, de ötvenezer katasztrális holdnál kisebb. Érdekes az is, hogy a nagy- és közép-birtok összes területének a negyedrésze: 2-06 millió katasztrális hold, 1925 elején bérbé volt adva. De míg a nagybirtok területének mintegy 29%-a volt bérletben, addig a közép-birtok területének csak az ötödrésze volt bérbeadva. A bérbeadott területek 22-7%-a kisbériet volt. A közép- és nagybérletek területe ugyanis 1-59 millió katasztrális holdat, a kisbérleté pedig 466 ezer katasztrális holdat tett ki.

A nagybérlők száma különben 391; a közép-bérlőké pedig 1991 volt. A 391 nagybérlő összesen 930 ezer; az 1991 közép-bérlő pedig 631 ezer katasztrális holdat bérelt. A nagybérlők közül egyik majdnem 40 ezer holdas a bérlete; öt bérlőé pedig egyenként 10—20 ezer kát. hold között mozog. A kisbérletek közel háromnegyed része: 346 ezer kát. hold az Alföldre esik.

A holtkéz és a hitbizomány.

Az 1925. év elején 3202 személynek volt »korlátolt formalmú« birtoka. Ezeknek a birtokoknak a nagysága 3-69 millió kát. holdat tett ki. Ezek a birtokok így oszlottak meg:

58 hitbizomány	984 ezer kat. hold
329 kézben levő egyházi birtok	890 » » »
971 községi	692 » » »
1670 közbirtokossági	660 » » »

Ezenkívül a kincstár, az alapítványok, egyesületek és testületek birtokait említhetnénk. Ezek 174 kézben vannak, melyek

egyenként százezer holdnál nagyobb, de kétszázezer holdnál kisebb területet foglalnak el. A korlátolt forgalmú birtokoknak a szántóföld még a harmadrészét sem teszi. Területük több mint fele erdő és legelő. *A korlátolt forgalmú birtokoknak mintegy negyedrésze bérbe volt adva*; mégpedig az alapítványi birtokok 70%-a! a hitbizományi birtokok 40%-a és a községi birtokok 29-5%-a. Egyébként érdekes és jellemző, hogy a 100 kát. holdnál nagyobb birtokok bérbeadott területének — mondhatni — a fele *korlátolt forgalmú birtokból* és pedig túlnyomórészt hitbizományi, egyházi, alapítványi és községi birtokból állott.

Különbözik a nagy- és középbirtok területe állandóan csökkenően van. Csakhogy a háború alatt a trianoni határokon belül évenként kétakkora területtel csökkent a nagy- és középbirtok, mint az utolsó békeévekben; a földreform megindulása óta pedig ötször akkora a csökkenés, mint 1913-ban volt. *Konkoly-Thege Gyula* kiszámította,¹ hogy ez a csökkenés az utolsó tízenkét év alatt kerekén egymillió katasztrális holdat tett ki, vagyis 11 %-kai csökkent a nagy- és középbirtok területe a trianoni határokon belül 12 év alatt, míg a kisbirtok területe 14%-kal emelkedett.

Természetesen abban, hogy olyan rohamosan emelkedett és emelkedik a kisbirtok területe: oroszlánrésze van a földbirtokreformnak. A földbirtokreform munkálatainak befejezése után — *Konkoly-Thege Gyula* számításai szerint — a trianoni határokon belül az 1913. évi állapottal szemben a kisbirtok 1-74 millió katasztrális holddal, vagyis 25%-kal lesz nagyobb és majdnem 9 millió kát. holdra fog emelkedni. Az eddigi számítások szerint a reformmunkálatok befejeztéig még körülbelül félmillió főnyi földműves szegény kap földet, úgy hogy végül is a földműveléssel foglalkozó nincstelének közel háromnegyedrésze jut birtokhoz.

A nagy gazdák természetesen nincsenek túlságosan elragadtatva a földreformtól és attól, hogy olyan erős tempóban nő a kisgazdák száma. Azt mondják, hogy ha megcsináljuk a

¹ Előadás az OMGE közgazdasági szakosztályának ülésén 1925. november 6-án.

földreform mérlegét: kiderül, hogy a sok új kisbirtokos primitív gazdálkodása rendkívüli módon csökkenti a szántóföldi termést. Ez a csökkenés *Konkoly-Thege* Gyula számítása szerint 4% és szerinte évi 600 papírmilliárdra tehető az a summa, amennyivel évenként kevesebb értékűt terem az a föld, amelyen az új kisgazdák gazdálkodnak.

Hogy helytállók-e ezek a számítások, ahhoz nehéz hozzászólni. Annyi bizonyos, hogy a földművelésügyi miniszter 1925. októberében publikált termés jelentésében megállapította, hogy *katasztrális holdanként* átlag:

	Nagybirtokon	Kisbirtokon
Búzából	8·21 q	6·82 q
Rozsból	7·40 »	6·33 »
Árpából	7·60 »	6·35 »
Zabból	7·19 »	6·19 »
Szemes tengeriből	14·33 »	12·32 »
Burgonyából	59·14 »	48·66 »
Cukorrépből	136·67 »	106·49 »

termett. Ha már most a kisbirtok és a nagybirtok hozama közötti különbséggel megszorozzuk a learatott kisbirtokterületek holdjainak a számát: megkapjuk, hogy termény faj fánként mennyivel termett kevesebb, mint kellett volna teremnie; és ebből könnyű kiszámítani azt is, hogy aranykoronában mit vesztett azzal az országgal, hogy a kisbirtok gyöngébben fizetett, mint a nagybirtok. Eszerint tehát a kisbirtok ¹

	kevesebbet termett mint kellett volna, q-ban	Veszteség millió arany- koronában
Búzában	2,420.429	59·05
Rozsban	858.471	13·66
Árpában	596.746	14·44
Zabban	265.436	4·64
Szemes tengeriben	2,501.708	49·41
		<hr/> 137·20

¹ A kisbirtokok *termésdeficitjét* megszoroztuk az 1925. február 7-iki aranykoronára átszámított középarakkal. Így a búza ára volt 24-39, a rozsé 15-92, az árpáé 17-50, a zabé 17-50, a tengerié 19-75 aranykorona q-ként.

Az öt terménynél tehát 137-2 millió aranykorona a veszteség, ami több mint 10%-a az öt főtermény terméshozam aranyértékének. Dehát szó nélkül mégsem lehet elmenni e jelenség mellett. Kétségtelen, hogy a kisbirtok kevesebbet hoz, mint a nagybirtok (föltételezzük, hogy a földművelésügyi minisztériumban nem tévedtek a számokban). Ennek az egyik oka, hogy a földreform adott ugyan földet a földnélküli földművesnek, de nem adott hozzá sem felszerelést, sem igásjóságot, sem vetőmagot, sem olcsó hitelt. Enélkül pedig nem csoda, ha nem tudta úgy megművelni a földjét mint kellett volna és nem tudott konkurálni a nagy birtokossal. De annyit, mint a gőz-ekével dolgozó nagybirtokosnak: holdanként nem termett annak a parasztgazdának a földje sem, akinek a birtoka túlnőtt azon a határon, amelyet családtagjaival alaposan meg tud művelni. Ha tehát az állam az új gazdának a föld mellé megadja a módot is, hogy megművelhesse a birtokát, akkor többet fog termelni az új kisgazda földje is.

Mekkora a termés?

Már most az a kérdés, hogy mit terem a magyar föld; mit fizet a munkáért?! Van úgy, hogy jól fizet és van úgy, hogy a vetőmagot sem hozza meg. Sok mindenféle faktor összejátszásától függ, hogy a földbe temetett mag és a föld megmunkálására fordított munka milyen kamatot hajt. A háború előtt való utolsó években gabona több termett, mint az idén, ellenben tengeri és burgonya sokkalta kevesebb termett. *A háború előtti esztendőben a hét főtermény termésátlagának 1145·5 millió aranykorona volt az értéke; 1925-ben meg 1418·4 millió aranykorona. 1925-ben tehát még aranykoronában is 23-^%-kal volt nagyobb a hét főtermény termésértéke, mint az 1911—15. években.* Különben a 26—27. oldalon közölt táblázat megmutatja, hogy a háború után való esztendőben mennyi búzát, rozst, árpát, zabot, tengerit, burgonyát és cukorrépat termett a termő magyar föld és hogy miképpen nőtt évről-évre az értéke a termésnek.

1925-ben 1418 millió aranykoronát, az előttevaló évben 1238 milliót és 1923-ban csak 792 milliót ért a hét főtermény termése; míg 1920-ban pláne csak 342 millió aranykoronát. Érdekes, hogy most harmadéve nem egészen egy félmillió q-val termett csak kevesebb búzánk, mint az idén; ellenben több rozsunk, árpánk és zabunk termett; mindazonáltal a termés értéke összehasonlíthatatlanul nagyobb volt az idén, mint harmadéve. Idei tengeritermésünk értéke vetekedik a búza-termés értékével. Alig 25 millió aranykoronával nagyobb a búzatermés értéke a tengeritermés értékénél, pedig a 460 millió korona értékű tengeri 1814-6 ezer katasztrális holdon termett, míg a 484 millió aranykorona értékű búza 2533 ezer holdon. Búzából, rozsból belső fogyasztásra 20—21 millió q-t lehet számítani, ami ezen felül terem, az az export-fölösleg. Ha ennél kevesebb terem, akkor importra szorulunk. Az idén bőven jut exportra, de már az utolsó hat esztendő termés-kimutatása is azt mutatja, hogy milyen véletlenül múlik, hogy sikerül-e vagy sem a termés. Ha abraktakarmány kevesebb terem a kelletnél: akkor gabonával pótolják a takarmányt és ezt is a gyomrunk, meg a zsebünk érzi meg. *Buday* László szerint¹ vetőmag gyanánt árpából holdanként 90; zabból 80; kukoricából 15 kg-ot számítva, és állattartásra, valamint a legszükségesebb ipari célokra az 1909—14. évi kiszámított fogyasztás alapján az egész országra 66,900.000 q-át véve alapul, a mérleg főtételei ebből a három terményből így alakulnak:

Vetőmag	1,523.000 q
Állattartás és ipari célok	28,336.000 »
összes szükséglet	29,859.000 »
Termés	32,272.000 »
Fölösleg	2,413.000 »

1925-ben tehát exportfölöslegünk van abraktakarmányból, amit egyébként élénken demonstrált a terménytőzsde nagy tengeri üzletforgalma.

¹ A megcsónkított Magyarország, 1921.

A hét főtermény termés- és

(A m. kir. Központi Statisz-

Év	Búza				Rozs			
	A lear- tott terület kát. holdban	A termés mennyi- sége q-ban	Átlag termelt kát. holdanként q	A ter- més értéke ezer arany- koroná- ban ¹	A lear- tott terület kát. holdban	A termés mennyi- sége q-ban	Átlag termelt kát. holdanként q	A ter- més értéke ezer arany- koroná- ban
1919/20	1.872.108	10.322.119	5-5	67.920	1.037.496	5.143.169	5-0	27.053
1920/21	2.030.854	15.893.501	7-8	186.272	943.032	6.397.887	6-8	54702
1921/22	2.477.132	14.894.912	6-0	261.406	1.169.213	6.387.792	5-5	84.830
1922/23	2.315.548	18.426.572	8-0	335.916	1.134.315	7.944.139	7-0	105.895
1923/24	2.460.564	14.034.771	5-7	362.518	1.152.184	5.614.498	4-9	122.059
1924/25*	2.533.156	18.942.014	7-5	484.916	1.188.978	7.742.259	6-5	135.490

Év	Tengeri				Burgonya	
	A lear- tott terü- let kát. holdban	A termés mennyi- sége q-ban	Átlag termelt kát. holdan- ként q	A ter- més értéke ezer arany- koroná- ban ¹	A lear- tott terület kát. holdban	A termés mennyi- sége q-ban
1919/20...	1,418.552	12,742.081	9-0	103.083	441.603	20,722.294
1920/21...	1,523.940	10,064.175	6-6	143.918	467.353	17,770.008
1921/22...	1,719.409	12,376.744	7-2	140.352	446.473	13,197.067
1922/23...	1,688-281	12,509.418	7-4	156.868	449.823	13,342.276
1923/24...	1,729.057	18,828.066	10-9	455.074	430.294	15,351.479
1924/25* .	1,814.666	23,488.383	12-9	460.372	444.884	23,054.775

¹ Minden év október havában a nagykereskedelmi² Ideiglenes adatok.

értékadatai 1920—1925. években.

tikai Hivatal összeállítása.)

Árpa				Zab			
A learatott terület kát. holdban	A termés mennyisége q-ban	Átlag termétt kát. holdanként q	A termés értéke ezer aranykoronában ¹	A learatott terület kát. holdban	Á termés mennyisége q-ban	Átlag termétt kát. holdanként q	A termés értéke ezer aranykoronában ¹
890.509	4,718.519	5-3	44.779	564.264	3,237.901	57	30.598
832.913	4,805.364	5-8	44.738	622.307	3,208.461	5-2	30.352
804.951	4,826.828	6-0	64.438	570.164	3,273.616	5-7	42.852
791.240	5,937.613	7-5	70.064	563.907	3,985.575	7-1	50.657
708.593	3,203.123	4-5	90.104	498.216	2,280.718	4-6	48.556
726.329	5,224.057	7-2	109.705	511.741	3,560.879	7-0	62.315

Burgonya		Cukorrépa				A hét főtermény összes értéke ezer aranykoronában
Átlag termétt kát. holdanként q	A termés értéke ezer aranykoronában ¹	A learatott terület kát. holdban	A termés mennyisége q-ban	Átlag termétt kát. holdanként q	A termés értéke ezer aranykoronában ¹	
46-9	62.374	54.477	6,398.261	117-5	6.334	342.141
380	74.812	72.377	6,377.744	87-6	11.091	545.885
296	91.060	72.772	7,111.460	97-7	20.623	705.561
29-7	51.768	89.604	8,635.888	96-4	21.072	792.240
35-7	127.571	118.076	12,742.032	107-7	32.620	1,238.502
51-8	126.801	114.957	15,252.572	132-7	38.894	1,418.493

egységárak alapján.

Az ország egyéb terményéből a földművelésügyi minisztérium becslése szerint mennyiség és érték szerint termett:

	Felbecsült termés ezer q-ban	Egységár aranykoronában	Osszérték millió ¹
Köles.....	200	17.—	3·4
Tatárka.....	10	24.—	0·24
Bab.....	750	22.—	16·5
Borsó.....	80	27.—	2·16
Lencse.....	10	42.—	0·42
Takarmányrépa.....	30.000	2.—	60·0
Cirokmag.....	150	12.—	1·8
Rizsszalma.....	150	30.—	4·5
Dinnye.....	1.500	4.—	6·0
Tök.....	9.000	1.—	9·0
Repce.....	100	46.—	4·6
Komló.....	1	800.—	0·8
Dohány.....	200	103.—	20·6
Kendermag.....	80	29.—	2·32
Kenderrost.....	150	8·50	1·275
Lenmag.....	20	45.—	0·9
Lenrost.....	30	11.—	0·33
Mák.....	50	105.—	5·25
Napraforgó.....	300	19.—	5·7
Különféle vetőmag.....	100	195.—	19·5
Takarmányfélék (Zöldtakarmány erő- takarmányra átszámítva; réti széna hozzászámításával).....	70.000	6.—	420·0
Őszi szalma.....	30.000	3.—	90·0
Tavaszi szalma.....	9.000	4.—	36·0
Zöldség.....		—	30·0
Gyümölcs.....		—	35·0
Bor hl.....	4.000	50.—	200·0

¹ A Pénzüntézet Központ gazdasági jelentése 1925. évi október havában.

A mezőgazdasági termelés egész értéke egyébként így alakult:¹

Vagyis körülbelül 42-8—43 billió papírkoronát ér Magyarország mezőgazdasági termése.¹

	Millió arany- koronában
Növényi termelés értéke	2432·0
Erdőgazdaság értéke	11·8
Az állatállomány értéke ²	507·5
	<hr/>
	2951·3

Gabona-kampány.

Már most az a kérdés, hogy a kenyérmagvakból mekkora a termésfölösleg és mennyi pénz kell a gabona-kampány finanszírozásához? ¹

Ifj. *Leó pold* Lajos, a finom tolhí író, mezőgazdaságunk kitűnő ismerője kiszámította,² hogy

a búzatermésből	33*8%
a rozs » . —	75-3%
az árpa »	57-7%
a zab »	71-4%

nem kerül a piacra.

Ifj. *Leopold* Lajos szerint ugyanis *lemarad a piacról*:

I. Búza: a) vetőmag	2-5	millió q
b) konvenció (200 ezer konvenciót számolva á 6 q és feltéve, hogy az aratást követő első két negyedből a negyedévi konven- ció 50%-a még újév előtt piacra kerül) 0-9	»	»
c) a nem konvenciók falusi nép otthon tar- tott, piacra nem kerülő szükséglete (50% rozsot számolva)	3-0	» >
	Búza mindössze...	6-4 millió q

¹ A Pénzügyi Központ gazdasági jelentése 1926. február-jában.² 1925-ben 83-7 millió aranykorona értékű vágó- és igás-állatot exportáltunk, ami azt jelenti, hogy állatállományunk 16.5%-át adtuk *el a külföldnek*.

² Budapesti Hírlap 1925. júl. 19.

2.	<i>Rozs:</i>	a) vetőmag.....	1.2	millió q				
		b) kovenció (200 ezer kovenciót számolva						
á		8 q egyébként értékesítés aránya mint						
		a búzánál).....	1-2	»	»			
		c) a nem konvenciók falusi nép otthon tar-						
		tott, piactra nem kerülő szükséglete						
		(50% búzát és 50% rozst számolva) 3-0						
								Rozs mindössze... 5-4 millió q
3.	<i>Árpa:</i>	a) vetőmag.....	0-7	»	»			
		b) kovenció (200 ezer kovenciót számolva						
á		2 q egyébként értékesítés aránya mint						
		a búzánál).....	0-3	»	>			
		c) takarmány szükséglet nyers becslése	2-0	*	»			
			Árpa	mindössze...				3-0 millió q
4.	<i>Zab:</i>	a) vetőmag.....	0-5	»	»			
		b) takarmányszükséglet nyers becslése	2-0	»	*			
			Zab	mindössze...				2*5 millió q

Eszerint lemarad a piacról:

			Értéke		
6-4	»	»	6-4 millió q búza	156-16	millió aranykorona
5-4	»	>>	rozs	85-96	»
3-0	»	>>	árpa.....	52-50	»
2-5	»	»	zab	43-75	»
			összesen	338-37	millió aranykorona

értékű gabona. Minthogy az egész termés értéke 792-42 millió aranykoronára becsülhető, ennél fogva a piactra kerülő gabonához kereken 454 millió aranykoronára lenne szükség, ha ez a gabonamennyiség egyszerre kerülne piactra. Csakhogy nem egyszerre kerül. A régi időkben, a háború előtt: legelőször a bánáti, meg a torontáli gazda adta el a búzáját; a délmagyarországi búza került elsőnek a piactra. A Délvidék jó része — sajnos — most nem nekünk termi a búzát. A Tiszántúl és a Duna—Tisza-közén pedig a gazda már a régi időkben is nehezebben vált meg a búzájától. A terméskből közvetlenül aratás után csak annyit adott el, amennyire feltétlenül szüksége volt, hogy

»pénzt lásson«; adót, papot, árendát fizethessen és megvásárolja háztartása és gazdasága legsürgősebb szükségleteit. A többivel megvárta a tavaszt és a jobb árakat. A tiszavidéki gazdának ez a régi szokása megmaradt a háború utáni esztendőkből is. 1924-ben, amikor a búzaárak fölfelé tendáltak: csak természetes, hogy a gazda visszatartotta a termést egészen addig, amíg a pénzszükség föltétlenül rá nem kényszerítette arra, hogy megváljon tőle.

A kampány különben három időszakra szakad. Az első időszak közvetlenül a takarás után kezdődik és szeptemberben éri el a kul mi náci óját. A kampány első idejében körülbelül a fele kerül piacra a termésfölöslegnek. Második részében novemberből februárig rendszerint ellanyhul a kampány és márciusban, áprilisban kap új erőre. Ilyenkor szokták termésfölöslegük utolsó részét értékesíteni a gazdák, számítva arra, hogy áprilisban jóval magasabb áron adhatják el gabonájuk megmaradt részét, mint amennyiért eladták aratás után az első részt.

A kampány dandárja tehát augusztusban, szeptemberben és októberben zajlik le; és ez az a fejezete a kampánynak, mely a piac minden szabad tőkét abszorbeálja. Az ország legfőbb üzletének a gabonatermés likvidálásának az ideje ez; és ez a likvidálás még a békeidők normális viszonyai között is nagy pénzszükét és pénzdrágulást idézett elő. A pénzszüke azonban novemberre már rendszerint megenyhül, mert a pénz, amelyet az őszi gabona-kampány elnyelt, novemberre megint vissza szokott kerülni a piacra és ugyanazt a tőkét, mely az őszi gabona-kampányt finanszírozta, másodszer forgatja meg a kampány második és harmadik szaka. Sőt mivel a téli és tavaszi gabona-kampány lebonyolításához nem kell akkora tőke, mint az őszihez, ennél fogva ebből a tőkéből jut a tengeri, a bor és a gyapjú-kampány finanszírozására is.

Hogy mekkora az a tőke, amelyre az őszi kampány lebonyolításához szükség van: az a termés hozamán és a gabonaárak hullámzásán kívül függ attól is, hogy mekkora a pénzforgási sebessége, vagyis hogy mennyi idő kell hozzá, míg a pénz a gazdától ismét visszakérül a piacra?

A piacra szánt gabona értéke az idén körülbelül 450 millió aranykorona. Ebből cca 150—200 millió aranykoronát (2175—2900 papírmilliárdot) igényel az őszi kampány. Ennek a summának igen jelentékeny részét rendszerint a Nemzeti Bank bocsátja a piac rendelkezésére. A malom váltóktól az idén is megduzzadt a Nemzeti Bank váltótárcája és jelentékenyen megnőtt a bank jegy forgalom; de 1925. őszén mégsem adott a Nemzeti Bank annyi pénzt, mint máskor, mert igen jelentékeny mennyiségű külföldi pénz özönlött a piacra és a malmok és a nagy gabonakereskedő cégek ezt a külföldi pénzt használták föl a gabona-kampány finanszírozásánál. Az exportfelesleg búzában és rozsbán együtt 6·5 millió q. 1924-ben búzában, rozsbán, valamint búza- és rozslisztben (a lisztet visszaszámítva búzára) 6·3 millió métermázsát exportáltunk, melyért 182 millió aranykoronát kaptunk a külföldtől.

Egyébként terményekben és lisztben a következő mennyiségeket exportáltuk:

	1924-ben	
	q-ban	millió aranykoronában
Liszt	2,495.453	101·10
Búza	1,803.918	48·29
Rozs	1,395.244	32·53
Bab (száraz)	360.778	12·86
Tengeri	318.397	6·16
Nyers dohány	40.669	5·23
Takarmányliszt	263.615	4·72
Lóhere és lucernamag	36.377	4·72
Korpa	289.530	4·10
Zab	220.846	4·09

Ha a lisztet búzaértékben vesszük,¹ kiderül, hogy az 1924. évi búzatermés 35%-át; a rozstermésnek csaknem a negyed-részét; a babtermésnek kevés híján a felét exportáltuk külföldre.

¹ 100 kg búzából az őrlés után lesz: 40 kg 0 gg és 0 g liszt, 35 kg 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 7% liszt, 22 kg 8-as korpa, konkoly, 2 kg elporlás.

1925-ben viszont:

Lisztért	103·19	millió	aranykoronát
Búzáért	63·85	»	»
Tengeriért	32·58	»	»
Rozsért	31·04	»	»
Árpáért	9·19	»	»
Lóheréért, lucernamagért..	4·37	»	»
Olajos magvakért	9·44	»	»
Száraz babért	8·44	»	»

fizetett Magyarországnak a külföld.

A mi mindennapi kenyérünk.

Magyarország búzatermése 1924-ben ötvenkettedrésze volt a világ búzatermésének.¹ Nekünk elég ez az ötvenkettedrész. Jutott belőle a magyar föld minden fiának, sőt még exportra is telt belőle. A magyar búza és a magyar kenyér ára csodálatosképpen mégis attól függ, hogy mekkora volt az amerikai termés, ésmiképpen alakul a búza világgpiac ára. (Lásd a 34—36. oldalt.) Ha az amerikai Unióban, Kanadában vagy Argentínában rossz volt a termés, akkor megdrágul a magyar búza is akármilyen bőséges legyen is a termés idehaza. És ha az amerikai spekulánsok Csikágóban, New-Yorkban vagy Winnipegben fölverik a búza árát, akkor megdrágul a magyar kenyér. 1924. őszén az amerikai búza-hausse így adott szárnyat a magyar

¹ Búza termelt millió q-ban	1924-ben	a világtér- mésaránya- ban %	1913-ban	a világtér- mésaránya- ban %
Amerikai Egyesült-Államok..	237·0	25·6	233	25·0
Brit India	98·0	10·6	90	9·6
Franciaország	77·0	8·3	70	7·5
Kanada	71·0	7·7	89	9·6
Oroszország	67·0	7·2	226	24·3
Argentína	52·0	5·6	55	5·9
Magyarország	17·2	1·9	45	4·8
Világtermés....	925·0	100·0	931	100·0

(M. Stat. Szemle 1925. 7. szám.)

A búza árfolyama 1924-ben Budapesten.

	Tiszavidéki búza árjegyzése papírkoronában	Emelkedés (+) esők- kenés (-) %-okban	Átlagos búzaár dollár- alapon számított aranykoronában	Emelkedés (+) esők- kenés (-) %-okban	Csikágói jegyzés cent	Csikágói jegyzés paritása papírkoro- nában ¹	Emelkedés (+) esők- kenés (-) %-okban
1923.	79 kg-os :						
Dec. 31.	105.000—107.000...		16·64		106 ³ / ₈	123.250	+35·6
1924.							
Jan. 7.	113.500—114.500...		17·89				
15.	126.000—127.500...		19·07				
23.	150.000—153.000...		19·36				
31.	163.000—165.000...	+54·2	19·53	+17·4	110 ¹ / ₈ júl.	167.150	+35·6
Febr. 7.	184.000—185.000...		20·50				
14.	230.000—232.500...		20·74				
21.	240.000—247.500...		—				
28.	270.000—275.000...	+66·7	17·14	-12·2	110 ³ / ₈ >	318.090	+90·3
Márc 7.	295.000—300.000...		19·63				
14.	325.000—327.000...		20·54				
22.	340.000—342.500...		20·89				
31.	307.500—312.500...	+15·4	19·72	+ 1·3	103 ³ / ₄ >	293.950	- 7·6
Ápr. 7.	320.000—225.000...		20·—				
15.	302.500—307.500...		18·65				
23.	335.000—337.500...		20·24				
30.	327.500—332.500...	+ 6·4	18·76	- 4·8	105 ⁵ / ₈ >	336·850	+14·6
Máj. 8.	337.500—342.500...		19·05				
15.	337.500—342.500...		18·90				
23.	360.000—365.000...		19·75				
31.	335.000—340.000...	+ 2·3	18·27	- 2·6	106 >	355.150	+ 5·4
Jún. 7.	335.000—340.000...		18·07				
14.	325.000—330.000...		17·82				
23.	320.000—325.000...		18·46				
30.	280.000—285.000...	-61·2	16·56	- 9·3	115 ³ / ₈ >	356.800	+ 0·5
Júl. 8.	330.000—335.000...		19·56				
15.	367.500—372.500...		22·20				
23.	405.000—410.000...		24·70				

¹ Március 7-ig az aranykorona a dollár bécsi paritása alapján van számítva.

	Tiszavidéki búza árjegyzése papírkoronában	Emelkedés (+) csök- kenés (-) ‰-okban	Átlagos búzaár dollár- alapon számított aranykoronában	Emelkedés (+) csök- kenés (-) ‰-okban	Csikágói jegyzés cent	Csikágói jegyzés paritása papírkoro- nában ¹	Emelkedés (+) csök- kenés (-) ‰-okban
1924.	78 kg-os*:						
Júl. 31.	420.000—425.000...	+ 49·1	26·53	+ 50·8	135 ⁷ / ₈ dec.	389.250	+ 9·1
Aug. 8.	415.000—420.000...		26·96		132 ⁷ / ₈ >	373.000	
16.	425.000—430.000...		27·82		137 ⁷ / ₈ >	384.250	
23.	397.500—402.500...		25·68		128 >	361.400	
30.	410.000—415.000...	- 2·4	26·53	-	128 ⁵ / ₈ >	362.650	- 6·8
Szept. 9.	410.000—415.000...		26·13		127 ⁵ / ₈ >	365.750	
16.	420.000—422.500...		26·85		133 ¹ / ₂ >	379.900	
23.	427.500—430.000...		27·33		130 ⁵ / ₈ >	334.800	
30.	432.500—435.000...	+ 4·8	27·60	+ 4·1	141 ³ / ₄ >	400.200	+ 10·4
Okt. 7.	447.500—450.000...		28·56		149 ⁷ / ₈ >	426.900	
15.	450.000—452.500...		28·98		151 ¹ / ₂ >	426.600	
23.	470.000—475.000...		30·40		144 ³ / ₄ >	408.500	
31.	457.500—462.500...	+ 6·3	29·73	+ 7·7	141 ⁷ / ₈ >	397.800	- 0·6
Nov. 8.	465.000—470.000...		30·67		151 ³ / ₄ >	419.550	
15.	460.000—465.000...		30·60		154 ¹ / ₂ >	423.000	
22.	462.500—467.500...		30·80		150 ³ / ₈ >	411.550	
29.	467.500—470.000...	+ 1·7	31·01	+ 4·3	154 ¹ / ₄ >	422.600	- 6·2
Dec. 6.	470.000—472.500...		31·53		155 ² / ₄ >	422.100	
15.	497.500—522.000...		33·48		162 ⁷ / ₈ >	440.700	
23.	552.500—525.000...		35·20		173 ¹ / ₄ >	967.450	
31.	527.500—530.000...	+ 12·7	35·67	+ 15·3	178 ⁷ / ₈ >	480.600	+ 13·7
	1923. dec. 31-től 1924. dec. 31-ig emelkedés papír- koronában + 395·3‰		Egész évi emelkedés 1923. dec. 31-től 1924. dec. 31-ig arany- koronában + 114·4‰		Emelkedés 1923. XII. 31.—XII. 31-ig \$-ban 67·4‰		

¹ Március 7-ig az aranykorona a dollár bécsi paritása alapján van számítva.

² Az új termésből jegyezve volt még a tőzsdén 76 és 77 kg-os búza.

A búza árfolyama 1925-ben Budapesten.

	Tiszavidéki búza árjegyzése papirkoronában	Emelkedés (+) csök- kenés (-) %-okban	Átlagos búzaár dollár- alapon számított aranykoronában	Emelkedés (+) csök- kenés (-) %-okban	Csikágói jegyzés cent	Csikágói jegyzés paritás papirkoro- nában	Emelkedés (+) csök- kenés (-) %-okban
1924.	78 kg-os:						
Dec. 31.	527.500—530.000...		35·67		178 ⁷ / ₈ dec.	480.600	
1925.							
Jan. 8.	550.000—552.500...		37·87		153 ¹ / ₄ júl.	413.000	
15.	587.500—592.500...		40·71		153 ³ / ₈ >	421.500	
22.	607.500—610.000...		42·04		169 ³ / ₄ >	453.000	
31.	635.000—637.500...	+19·5	42·50	+16·1	170 ³ / ₄ >	453.000	- 4·5
Febr. 7.	597.500—600.000...		41·23		162 ³ / ₈ >	434.000	
14.	592.500—595.000...		40·85		157 ³ / ₈ >	421.000	
21.	580.000—585.000...		40·03		156 ¹ / ₈ >	417.500	
28.	587.500—590.000...	- 9·1	40·35	- 5·1	172 >	460.500	+ 0·7
Márc. 7.	592.500—545.000...		37·36		162 ³ / ₈ >	434.000	
14.	495.000—500.000...		34·31		151 ¹ / ₈ >	403.000	
21.	505.000—507.500...		34·88		144 ⁷ / ₈ >	386.000	
30.	525.000—527.500...	-10·6	36·23	-10·2	137 ¹ / ₂ >	366.000	-20·0
Ápr. 7.	512.500—515.000...		35·43		139 ³ / ₈ >	371.000	
15.	527.500—530.000...		36·50		142 ³ / ₄ >	380.000	
23.	537.500—540.000...		37·25		141 ¹ / ₈ >	375.000	
30.	520.000—522.500...	- 1·0	36·41	- 0·5	141 ⁷ / ₈ >	373.000	+ 3·0
Máj. 7.	510.000—515.000...		36—		152 ⁷ / ₈ >	399.500	
15.	512.500—515.000...		35·97		151 ¹ / ₈ >	398.500	
23.	500.000—505.000...		35·24		156 ³ / ₈ >	410.500	
30.	507.500—510.000...	- 2·4	35·67	- 2·0	160 ⁷ / ₈ >	421.500	+13·5
Jún. 8.	517.500—520.000...		35·64		165 ³ / ₈ >	434.500	
15.	535.000—537.500...		37·54		152 ⁷ / ₈ >	401.000	
23.	530.000—535.000...		37·28		155 ³ / ₈ >	404.000	
30.	515.000—520.000...	- 2·5	36·24	+ 1·7	146 ¹ / ₄ >	383.500	- 8·9
Júl. 8.	460.000—470.000...		32·56		149 ³ / ₄ >	393.000	
15.	435.000—440.000...	-15·5	30·07	-17·0	154 ¹ / ₂ >	405.000	+ 5·0
23.	377.500—440.000						
	Új búza		26·52		—	—	

búza árának és megesett az a furcsa dolog, hogy Bécsben olcsóbb volt az amerikai búza, mint a magyar búza. 1924. július 31-én a pesti gabonatőzsdén 420—425 ezer papírkoronával jegyezték a 78 kg-os magyar búzát és ugyanakkor Csikágóban magyar koronára átszámítva 389.250 koronát ért métermázsanként a búza.

De a búzaárak karrierje itt nem állott meg. Kúszott feljebb, egyre feljebb és egy napon azon vettük észre magunkat, hogy a magyar búza sokkal drágább Magyarországon, mint az amerikai búza Amerikában. A következő oldalon egy érdekes táblázat van arról, hogy a magyar búza ára az *emelkedésben* miképpen versenyzett az amerikai búza árával. És ebben a versenyben a magyar búza győzött. 1925. januárjának utolsó napján a mi búzánk már a 637.500 papírkoronánál tartott, míg az amerikai csak 453 ezernél. Februárban aztán megtört a csikágói hausse ereje és Amerikában lassacskán kezdtek lefelé szállni a búzaárak. Végre is a magyar búza ára is megdondolta magát és amikor 1925-ben elkezdődött az aratás a magyar rónán, már 400 ezer alatt jegyezték a búzát a pesti tőzsdén. Míg azonban idáig jutott a magyar búza kurzusa: nagy utat kellett megtennie; magasról kellett leszállania. A magyar búzának rendszerint jó ára volt máskor is és a világpiaci árakat magasságban verte máskor is: az exportáló országok között azonban 1924 végén és 1925 elején búzaárban föltétlenül vezetett és például 1925 első három hónapjában még a búzaimportra szoruló államok árai között is csak az olasz búza volt az, mely lefőzte még a magyar búzát is.

A búza árának ezt a példátlan evolúcióját pedig az amerikai hausse idézte elő.

A csikágói kurzus.

Felejthetetlenül érdekes hetei és hónapjai voltak azok az 1924. és 1925-iki esztendőnek, amelyben a búza ára szédületes karrierjét megfutotta. Nap-nap után izgatott érdeklődéssel lesték a világ minden tájékán a new-yorki és a csikágói gabona-

Búzaárak karrierje.

	Piac, minőség	1925.			
		1913.	Január	február	március
		átlag	2.	6.	6.
		egy q aranykoronában			
<i>Exportáló országok:</i>					
Kanada	Winipeg No. 1.	15·95	33·05	34·48	34·28
	Manitoba	100·0	207·2	216·2	214·9
Egyesült-Államok	Chicago No. 2.	16·36	32·08	33·36	33·29
	Winter	100·0	196·1	203·9	203·5
Brit-India	Karachi	16·43	28·93	32·76	34·34
	Karachibanc	100·0	176·1	199·4	209·0
Argentina.....	Buenos-Ayres	18·12	31·35	34·35	34·65
	Barletta	100·0	173·0	189·6	191·2
Magyarország ..	Budapest 78 kg-os..	22·70	36·39	41·80	38·65
	tiszavidéki	100·0	163·2	187·4	173·3
<i>Importáló országok:</i>					
Németország ...	Berlin	23·11	27·85	29·38	30·32
	belföldi	100·0	120·5	127·1	131·2
Belgium	Antwerpen	18·85	30·81	33·06	29·31
	belföldi	100·0	163·4	175·4	155·5
Franciaország ..	Párizs	26·51	—	36·06	35·21
	belföldi	100·0	—	136·0	132·8
Nagybritannia..	London	18·91	29·13	32·55	31·46
	belföldi	100·0	154·0	172·1	166·0
Olaszország	Milánó	26·75	37·40	43·08	40·14
	belföldi	100·0	139·8	161·0	150·0
Hollandia.....	Rotterdam	20·87	—	33·80	29·54
	belföldi	100·0	—	161·2	141·5 ¹

¹ Magy. Stat. Szemle 1925. 1—4. szám. A dült betűs számok a drágulás indexszámai.

tőzsdéről érkező híreket. Nagy háború folyt ott: a zseb és gyomor háborúja, amelyben többé-kevésbé érdekelve volt Amerika és Európa minden kenyérfogyasztója. Azok a kábeljelentések, amelyek a csikágói gabonatőzsde legfrissebb kurzusairól informálták a világot: tulajdonképpen harctéri jelentések voltak. Ebben a harcban a pénz birkózott a pénzzel; vagyonok támadtak és vagyonok tűntek el. Ennek a háborúnak látható kombattánsai az Amerikai Egyesült-Államok farmerjei. A farmerek fel akarták verni a búza árát és a búza ára engedett a farmerek akaratának.

Ennek a háborúnak a háttere *nagyon* érdekes és izgató annál is inkább, mert ez a búzaháború tulajdonképpen szerves összefüggésben van a világháborúval, sőt folytatása a világháborúnak. Arról volt szó, hogy az Unió 1913-ban 50 millió acren termelt gabonát, a világháborút követő esztendőben, 1919-ben pedig már 71-5 millió acren és ez a 43 %-os emelkedés a termelésben egyrészt jelentékenyen leszorította a búza árát, másrészt a háború alatt körülbelül 40 %-kal emelkedett a farmerek rezsije, úgy hogy nem találták meg számadásukat. Ezért akarták felvenni az amerikai farmerek a búza árát. A bevetett amerikai búzaterületek megnövekedése, a 43 %-os emelkedés szintén szoros összefüggésben van a világháborúval. A világháború alatt az Unió ipara erősen fellendült. Egész Amerika ipara hadiüzemre rendezkedett be. A gyárakban megsaporodott a munkáskéz. Ágyút, puskát, muníciót gyártottak. Amerikában több kenyér fogyott, mint addig, és ezenkívül fél Európa is amerikai lisztből sütötte a kenyeret. Így esett, hogy bár az amerikai lisztexportot bizonyos relációkban erősen csökkentették a német tengeralattjárók: a farmer mégis búzát termesztett, mert a búza a legkapósabb és a legkiadósabb cikk volt, amelyet a farmer a világpiacon konkurenciájának kizárásával értékesíthetett, tehát csaknem monopóliumot élvezett. A gabonatermesztés fellendüléséhez erősen hozzájárult az a körülmény is, hogy a háború alatt az Unió kormánya minimalizálta a búza és a liszt árát. Ez alatt azt kell érteni, hogy a kormány a háború idejére a farmerek

részére meglehetősen magas egységárakat garantált; ez alá a minimális ár alá tehát a búzáarak nem eshetnek, úgy hogy a farmer bőségesen keresett a búzatermelés mellett.

A háború után azután gyökeresen megváltozott a helyzet. A gyárak visszatértek a békeüzemre és csak akkor vették észre, hogy úgy a belföldi, mint a tengerentúli piac nagyrészt elvesztették, mialatt az Unió győzött a harctereken és megnyerte a világháborút. Az amerikai gyáripár egyrésze kikopott a régi piacokról, mert a dollár a világ legjobb pénze lett és az iparcikkek dollárban megszabott árait nemcsak a legyőzött államok nem tudták megfizetni, hanem a győző államok sem. Az amerikai ipar tehát megpróbálta csökkenteni a rezsit. Redukálta az üzemet, mire megnőtt a munkanélküliek száma, nőtt a drágaság és hihetetlenül megnőtt a szegénység is, ami magával hozta a kenyérfogyasztás apadását. Mivel az amerikai gyáripár csökkenteni akarta a rezsit, hogy ismét versenyképes lehessen a világpiacon, nyilvánvaló, hogy le kellett szállítania a munkabéreket is. Hogy pedig a munkabéreket leszállíthassa, ahhoz elsősorban olcsó megélhetés, olcsó kenyér és alacsony búzáarak kellettek. Megindult tehát a kegyetlen háború a gyáripár és a farmerek között. Az Unió kormánya eleinte a gyáripárnak kedvezett. Mindenekelőtt megszüntette a minimalizált búzáarakat. A szabadkereskedelem ismét feléledt minden területen és mivel 1923-ban is, 1922-ben is csaknem rekordtermés volt az Unióban: Csikágóban 1922-ban bushelenként 110 centtel jegyezték a búzát. Szóval az amerikai búza olyan olcsó lett, hogy ismét megjelenhetett a világpiacon és konkurrenскéppen toppanhatott be az európai kikötőkbe.

Ez a siker azonban csak az amerikai ipar győzelme volt, nem a farmereké, mert a farmerek az olcsó búzáarakra feljajdultak. Eleinte csak panaszkodtak és követelődtek. Kiderült, hogy az a hatalmas többtermelés, amelybe a világháború vitte bele őket és amelynek az volt az eredménye, hogy 1913-tól 1923-ig 43%-kal emelkedett a gabonával bevetett területek nagysága: agyonütni készül az Unió mezőgazdaságát. A farmerek eleinte azzal fenyegetődtek, hogy ha

a kormány nem segít, beszüntetik a gabonatermesztést és 1924-ben már 45 millió bushellel kevesebb búza termett mint 1923-ban.

Végre a kormány is belátta, hogy valamit tennie kell és a farmers veteration nyomásának a hatása alatt a parlament elé terjesztette a farmers relief-et. Ennek a törvény javaslatnak az a magva, hogy az állam 50 millió dollár alaptőkével termésértékesítő bankot létesít. Ez a bank összevásárolja az Unió termésfeleslegét, a búzát, a lisztet, a húst és a zsírt és elárasztja vele az európai piacokat. A cél tehát az volt, hogy tehermentesíti az Uniót a termésfeleslegtől, amivel a búzaárak javulását elősegíti, ellenben az európai piacokon elhelyezett, esetleg veszteséggel elhelyezett termésfölöslegekkel letöri az európai búza- konkurenciát.

A farmers relief bili tervezete aztán hihetetlen háborúságot idézett elő a farmerek és a gyárosok között és ebbe a háborúba az ipar fejedelmei ügyesen bevonták a fogyasztók nagy tömegeit is, mert nagyon jól tudták, hogy a búzaárak evolúcióját a fogyasztók érélyes tiltakozása tudja csak megállítani. A farmerek természetesen minden eszközt felhasználtak, hogy a bill-ből törvény legyen. Az ipar grand seigneurjei viszont küzdöttek a törvényjavaslatok ellen, mert attól féltek, hogy abban az esetben, ha Amerika is segíti lenyomni az európai búza árát, akkor Európában olcsóbb lesz a kenyér és a kenyérral együtt olcsóbb lesz a megélhetés és olcsóbb lesz a munkabér is. A munkabér olcsóbodásával természetesen együtt jár, hogy csökken az ipari termelés rezsije és az amerikai iparcikk ismét elveszti a talajt Európában. A Fehér Házban nagy viták voltak a farmers relief bill-ről. Végre is jött Coolidge vétója és 1924. júniusában elvetették a törvényjavaslatot, mert Coolidge szerint lehetetlen, hogy az állam beleavatkozzék a kenyérárak alakulásába akkor, amikor szabadkereskedelem van és bármelyik pillanatban jöhet Argentína, India és Ausztrália és letöri az Unió búzaárait.

A farmerek nem hagyták magukat. Szervezkedtek. Tröszt-szerű alakulatot létesítettek, amelynek az a célja, hogy addig

nem adják el a termést, míg a csikágói és new-yorki tőzsdén annyira nem emelkednek a kurzusok, hogy a farmerek megtalálják számadásukat. A farmerek kiszámították, hogy bushelenként 128 centet tesz ki a búza önköltsége. Szóval ők, effektíve ráfizetnek a búzatermesztésre.

Es megindult a harc a magasabb kurzusokért, megindult a második világháború, melynek az volt a célja, hogy megdrágítsa a mindennapi kenyér árát. 1924. július 23-án még 127—125-75 centtel jegyezték Csikágóban a 60 librás búza busheljét és decemberi szállításra július utolsó napján már 135% centig emelkedett Csikágóban a búza ára. Augusztusban és szeptember elején még óvatos volt a hausse. Időnként visszavisszatáncoltak az árak, mert a spekulánsok számítottak rá, hogy a téli búza esetleg jól fizet és ha Argentínában, Indiában és Ausztráliában decemberben elkezdődik az aratás, a téli búzatermés vagy letöri a csikágói árakat vagy pedig hatalmas konkurenciát támaszt. De az óvatos bátortalanság nem tartott sokáig. Hatalmas ringek támadtak. Ezek vették kezükbe a vezényletet. Abból, hogy szerte egész Európában rossz volt a termés: nagy pénzeket akart kicsiholni az amerikai spekuláció, amely szinte óráról-óra korbácsolta feljebb és feljebb az árakat. A hirtelen meggazdagodás lehetőségétől elszedülve a nyereségre és meggazdagodásra éhes emberek egyre nagyobb tömegei tódultak a gabonatőzsdére. Végül már mindenki játszott, mindenki búzában spekulált. Gazdag és szegény. Hozzáértő és hozzá nem értő. A gyáros és a gyári-munkás; a bankár; a szakácsnő és a liftboy. Mindenkit magával ragadott a spekuláció forgószele. Nap-nap után tumultuózus jelenetek játszódtak le a csikágói és a new-yorki tőzsdén és a játékláz lassacskán átragadt Európára is. A dollár meg-részegítette az embereket idehaza is. Itt is játszani kezdtek a csikágói kurzusokra az amerikai búzával. Budapest sem tudta immunizálni magát. Néhány pesti nagymalom és néhány nagy gabonaspekuláns szintén részt vett a játékban. A tőzsde jobbek pedig egyre jobban és egyre magasabbra korbácsolták az árakat.

1924. szeptember	9-én 127 ⁵ / ₈
október	7-én 149 ⁷ / ₈
november	8-án 15P/4
december	31-én 178 ⁷ / ₈ centtel

jegyzték csikágóban bushelenként a 60 librás búzát. 1925 első hónapjaiban még dühödten dolgozott a spekuláció, a magas árak azonban nem akartak még magasabbra emelkedni. A hausse megtorpant, sőt március végén a spekuláció nagy rémületére esni kezdett a búza-kurzus.

Mi történt?! Az történt, hogy azoknak az amerikai határidős szállításra eladott búzamennyiségeknek jelentékeny részét, amelyet Európa vásárolt meg: az európai vevők nem tudták átvenni, mert nem volt pénzük. Európa kifogyott a pénzből; és az amerikai gabonaszállító hajók drága rakományaikkal ott vesztegeltek az európai kikötőkben és nyomták lefelé az amerikai búza árát. Erre nem számított Csikágó. Arra az eshetőségre nem gondolt az amerikai spekuláció, hogy Európának nem lesz pénze, amivel kifizesse az amerikai búza árát. Acsikágói búza-kurzus pedig szégyenkezve, restelkedve csúszott lejjebb, egyre lejjebb. A csikágói búzaárak európai veresége kihozta sodrából a pesti gabonatőzsdét is; de azért a hatalmasra nőtt gabonaárak csak nagyon óvatosan ereszkedtek le a magas régiókból. A pesti kenyérárakon bizony alig látszott meg ez a leereszkedés.

A magyar bor.

A hivatalos ármegállapítók hozzávetőleg 200 millió aranykoronára taksálják a magyar bortermést és kétszáz millió aranykorona olyan nagy pénz most a mi kis országunk vagyonleltárában, hogy a bor-probléma megérdemli az érdeklődést. A mezőgazdasági termelésben csak a búza- meg a tengeritermés ér többet a borénál. A magyar ember maga is szívesen megissza a jó bort — az ország belső borfogyasztásából évenként átlag 30—30 liter jut egy-egy magyarra — de azonkívül mint

exportcikk is fontos és elsőrangú a magyar bor. Régente legáltalább jócskán pénzelt belőle az ország. Az osztrák tartományok különösen kedvelték a magyar bort és erősen vásárolták. Ez érthető is. Az osztrák borok ugyanis savanyúnk, vékonyak, alacsony szeszfokúak és ezeknek a savanyú és gyenge boroknak a föl javítására használták az osztrákok a magyar bort. Különben is Ausztria kevés bort termelt és amit termelt: az nem volt elég az osztrák toroknak. De Németországban is szívesen látott portéka volt a magyar bor; sőt Svájcban, Hollandiában is jó híre volt. Érthető tehát, ha a háború előtt fokozatosan terjedt a szőlőkultúra és évről-évre nőtt Magyarországon a szőlővel beültetett területek nagysága.

Dehát, amit itt elmondunk, az mind Trianon előttre vonatkozik, mert Trianon után ugyancsak megváltozott a helyzet. Jó szomszédaink: a szuccsessziós államok tornyos akadályokat állítottak a magyar bor elé, és a bortermés java a nyakunkon maradt. Pedig nem is kevés az a mennyiség, amin nem tudunk túladni. Nagy-Magyarországon 533 ezer katasztráisi hold föld volt szőlővel beültetve s amíg szántóföldből 40%; erdőből 15%-ot hagyott meg nekünk Trianon, addig szőlőből 370 ezer katasztráisi hold, a régi terület 70%-a maradt meg.¹ Ezen a 370 ezer katasztráisi hold területen termett bormennyiséget mi idehaza elfogyasztani nem tudjuk. De nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a 370 ezer katasztráisi hold szőlőterületből 200 ezer holdon olyan bor terem, ami alig exportképes. Érthető tehát, ha a magyar bortermelők a legnagyobb aggodalommal kísérik a magyar bor-export expenziós törekvéseit, másfelől a magyar borkereskedők kitartóan sürgetik az olyan kereskedelmi szerződéseket, melyek a magyar bor előtt ismét megnyitják a régi piacokat.

Mekkora lehet az ország bortermelése?! Olyan normális esztendőben, mint amilyen az 1925. esztendő volt 4-5 millió hektoliterre tehető a bortermés. Ha ebből 2 millió hektolitert

¹ Dr. Domány Gyula: A magyar kereskedelem jövője. Az Újság 1925. november 25. száma.

belső fogyasztásra — fejenként évi 30—30 litert — számítunk: exportfőlöslegnek marad 2-5 millió hektoliter.

A borárak a normális termés hozam mellett 3000 korona alá alig süllyedhetnek, mert az 1924/25. gazdasági évben katasztrális holdanként egy hold szőlő megmunkálási költsége 6 millió koronát tett ki. Egy hold szőlőn tehát 20 hektoliter bornak kell teremnie, — a 3000 koronás must-árat tartva szem előtt — hogy a gazda legalább az önköltségét visszakapja. Ezek az árak azonban 1925. telén visszaestek, mert egyrészt helyenként jóval több bor termett az átlagnál, sőt sok helyen kétannyi termett, mint rendszeren teremni szokott. De nyomta a bor árát az is, hogy a hazai fogyasztás is visszafejlődően van, aminek főoka a magas fogyasztási adókban és egyéb italmérési illetékekben keresendő. Míg ugyanis 1925 októberében a szüret megindulásakor a mustért 3500, sőt egyes helyeken 4000 koronát fizettek átlagosan, addig egy hónappal később már a kiforrt borokat kisebb-nagyobb tételekben 2500 korona körüli áron is lehetett vásárolni. Ezzel szemben a bort 14 aranyfillér fogyasztási adó terheli, amit teljesen érthetetlen okokból még mindig a 17.000-es szorzószám alapján számítanak át papírkoronára. Ez a 14 aranyfilléres fogyasztási adó kitesz 2380 papírkoronát. De ez a tétel egyéb illetékekkel és forgalmi adóval együtt 2800 koronára emelkedik. Tehát több az adó, mint amennyit a bor megér.

A belföldi fogyasztást ezek szerint a magas fogyasztási adók és italmérési illetékek nehezítik meg, a külföldi elhelyezést pedig *a.* tiltó vámok jellegével bíró beviteli vámok teszik lehetetlenné. Míg Ausztria a spanyol és olasz borok előtt megnyitotta vámsorompóit és ezek a borok mérsékelt vámtétellel mennek be Ausztriába, addig Ausztria 100 kilónként 60 aranykorona vámmal sújtja a 13 fokos magyar borokat. Viszont az ennél erősebb borok fél vámmal, azaz 30 aranykoronával mennek be. TudvaJevő, hogy a Magyarországon termelt bor 75%-a — normális minőségi évjáratot véve alapul — 11% körül van. Naturális 13%-os borok, különösen egy hűvösebb nyár után aránylag kis mennyiségben akadnak és ha sok a

gyenge, a 10%-os, sőt a 10%-nál gyöngébb minőségű bor, akkor a 12—13%-os borokat ezek feljavítására kell első-sorban felhasználni.

Békében a 10—11%-os magyar borokat igen kedvelték Ausztriában, mert mint önálló borok megállták helyüket és az osztrák savanyú boroknál sokkal kelendőbbek voltak. Ma az osztrákok csak azért engedik be fél vámmal a 13%-nál erősebb borokat, mivel ezeket a saját gyengébb, tartalmatlan boraik feljavítására használják fel. Tegyük fel, hogy 13%-osnál nagyobb szeszfokú borok bőven teremnének nálunk valamelyik évjáratban, még akkor is nagyon nehéz lenne ezeknek a boroknak Ausztriában állandó és megfelelő piacot teremteni, mert a 30 aranykoronás félvám literenként 4500 korona vámot jelent, ami olyan nagy összeg, hogy általa a prima minőségű magyar bor a sokkal olcsóbb olasz és spanyol borokkal a versenyt felvenni nem tudják.

Csehország pedig a szó igazi értelmében elzárta határait a magyar borok elől, amikor 4% csehkrona behozatali vámot vetett ki a magyar borra. A 4-5 korona cirka 9000 magyar koronának felel meg. Elképzelhető tehát, hogy az ilyen magas behozatali vámmal sújtott magyar bor Csehszlovákiában el nem helyezhető. A behozatali vám maga nagyobb, mint amennyibe az odahaza termelt cseh bor kerül, emellett a vám mellett a magyar bor Cseh-Szlovákiába egyáltalán nem gravitálhat. A csehek most olasz, francia és spanyol borokat isznak magyar bor helyett. Lengyelországgal sincs szerencsénk. Lengyelország már békében is elsőrendű piaca volt a magyar boroknak. Különösen az édeskés tokaji bort szerették a lengyelek. Hogy legalább a veszett fejsze nyelét megmentsük, siettünk leszerződni Lengyelországgal és amikor a Lengyelországgal kötött kereskedelmi szerződés már tülesett a ratifikálás formásgain is: *Lengyelország* kapta-fogta magát és a vám helyett felemelte a fogyasztási adókat, mégpedig oly magasra, hogy a magas fogyasztási adókkal ismét elzárta a magyar borok elől a lengyel piacot. Lengyel »testvéreink« tehát ravaszul kijátszottak a magyar kereskedelmi szerződést,

ellenben továbbra is kedveznek a francia, olasz és spanyol boroknak.

Így fest most a magyar bortermelés. A drága magyar föld 4-5 millió hektoliter bort terem, amelyet sem mi magunk nem tudunk meginni, sem külföldi piacokon eladni nem tudunk. Ha ipari célokra próbálnánk felhasználni a bort, akkor sem járnánk jobban. Konyakban, rumban nálunk olyan kicsiny a szükséglet; ezeknek az italoknak a gyártásához aránylag olyan kevés bor kell, hogy a 4-5 millió hektoliteres bortermésnél a konyak és rumgyártás céljára szükséges bormennyiség alig számít. De meg azt sem szabad elfelejteni: konyakból és rumból olyan jelentékeny a behozatalunk, hogy a belföldi feldolgozás eltörpül az import mellett.

Íme a magyar bor tragédiája.

DOLLÁROK MAGYARORSZÁGON.

Amerika már a háború előtt is szerepet játszott a mi gazdasági életünkben, nem csak most. De az más szerep volt, mint a mostani és furesán esik ráemlékezni erre a szerepre most, amikor egy új Messiás eljövételét várjuk. A nap minden órájában gondolunk reá. Szeretettel, reménykedve, vágyva várjuk és türelmetlenül kérdezzük, hogy mikor jön?! Az új Messiásnak Béke — a békebeli Béke — a neve. Még akkor dühöngött, még akkor pusztított a háború, amikor az akkori idők zűrzavarából valahogy egyre határozottabban emelkedett ki az új probléma: mi lesz a háború után? Mi lesz, ha majd béke lesz?! Egyre többen és egyre hangosabban kérdezték, hogy mit hoz, mit hozhat a titkokkal és rejtelmekkel terhes jövődő?! A képviselőházban és a gazdagyűléseken piszkálták meg először a kérdést, hogy majd, ha egyszer vége lesz a háborúnak: marad-e elég munkáskéz; lesz-e elég ember, aki föl-szántsa a magyar ugart?! És erre a kérdésre azt felelték a kérdés föl vetői, hogy lesz; mert egymillió magyar van Amerikában és hazajönnek az amerikai magyarok.

Íme, időnként támadnak új Kolumbusz Kristófok, akik újra meg újra fölfedezik Amerikát.

Olyan különös, olyan megható, hogy a háború után hazavártuk azokat, akiket elengedtünk. Hazavártuk az amerikai magyarokat, akik azért mentek el, azért hagyták itt az »ó contryt«, mert a szülőháza nem termett nekik kenyeret. Egy-millió magyarnak tehát ki kellett vándorolnia Amerikába. Elmentek tengerentúlra, idegen hazába, idegen emberek közé kenyeret keresni. Elmentek, hogy idegen világban, idegen tőkének adják bérbe a munkaerejüket. Odakünn lerázták magukról a hazai port, levetették az itthoni ruhát és a ruhájukkal levetettek mindent, ami itthoni. Csak a szívük, csak a hazavágyó szívük maradt meg magyarnak. Messze idegenből, tengerentúlról küldötték aztán haza a sóhajtásukat, meg a megtakarított dollárjaikat. Sok-sok millió az a dollár, amit az amerikai magyarok évenként hazaküldöttek. 1913-ban például, a háború kitörését megelőző esztendőben kereken *kétszázmillió* aranykoronát tett ki az amerikai pénz.

Hatalmas összeg, számottevő tőke ez, amelyre mindig nagy szükség volt idehaza, mert ha egy esztendőben elmaradtak a dollárküldemények: az erősen meglátszott Magyarország fizetési mérlegén. Magyarország külföldi adósságainak kamatterhét jórészen ezek a hazaküldött pénzek fedezték. És ehhez a szomorú jövedelemhez a kivándorlás — a nemzet elvesztése — segítette az országot. A háború előtt a liszten, a marhán, a zálog- és adósleveleken kívül az *ember* volt a fő export-cikkünk; és az amerikai kivándorlás volt a mi imperiális politikánk.

A háborút megelőző tizenöt esztendőben kereken, 1-9 milliárd aranykoronát küldöttek haza az amerikai magyarok, és közel másfélmillió ember vándorolt ki. Kivándoroltak, mert idehaza nem tudtak megélni és a nemzetgazdaság tudósai azzal vigasztaltak bennünket, hogy a kivándorlás nem baj, hanem szerencse. Nemcsak azért szerencse, mert az Amerikába szakadt magyarok évente 150—200 millió koronát küldenek haza, hanem azért is, mert ha itthon maradna az a sok ember,

akinek nem jut munka és kereset: a sok munkanélküli lenyomná a munkabéreket és megdrágítaná a drágaságot. Úgy tessék venni a dolgot, hogy annak is van gyomra, aki nem dolgozik, és az is akar enni, akinek nincs munkája. Szóval egymillió fogyasztóval lenne több és bizony sokat jelent, ha egymillióval több száj vár kenyérrre és krumplira. Megdrágulna a krumpli és a kenyér. Viszont ha egymillióval több ember kínálja a munkás karját: ez a kínálat lenyomja a munkabéreket. Szóval a kivándorlás: levezető csatorna, biztosító szelep, amely évente kétszázmillió aranykoronát jövedelmez.

Nem firtatjuk, hogy az amerikai pénz teljes rekompenciója-e annak a nagy vérvesztésnek, amelyet a kivándorlás idézett elő. Azt hisszük, hogy nem. Főképpen pedig azért nem, mert még húsz százalék sem jött vissza a kivándorlók közül, akiknek fiatalságát, munkaerejét Amerika szívta ki. Akik pedig visszajöttek, azok rendszerint nem jól érzik magukat idehaza. A kivándorlókat Amerika teljesen átformálja. Az amerikai munkás életstandardja sokkal nagyobb, mint az itthoni munkásé. Önérzete megnő, igényei alkalmazkodnak a nagyobb amerikai bérekhez. Ott künn nagyobb munkateljesítményt követelnek tőle, de jobban is fizetik és erről a magasabb bérről a visszavándorlók idehaza sem tudnak lemondani. Érdekes az is, hogy a kivándorló, aki idehaza mezőgazdasággal foglalkozott: Amerikában rendszerint iparos vagy bányász lesz és meglepő, hogy például 1912-ben a kivándorlók között 68-4% volt az önálló őstermelő és a mezőgazdasági cseléd, míg a visszavándorlók között már csak 21-2% volt a mezőgazdasággal foglalkozó. A kivándorlók között 8-1% volt iparossegéd, a visszavándorlók között pedig 48-6%. A kivándorlók között 1-3% volt a bányász, a visszavándorlók között 14-8%. Ezzel a néhány adattal arra akarunk rámutatni, hogy Amerika nemcsak a ruháiból, de a mesterségéből is kiforgatja a bevándorlót. Aki itthon béres volt, az Amerikában már gyárban dolgozik, és a magyar mezőgazdaság kivándorló munkásainak jórészét még akkor is elveszíti, ha ezek a munkások visszavándorolnak.

Nagyon szomorú jelenség az is, hogy a fajmagyar vidékek kivándorlói sokkal kisebb arányszámban tértek haza, mint a nemzetiségi vidékek kivándorlói. A magyar valahogy hamarabb asszimilálódik, mint a tót vagy a horvát. Viszont a tót és horvát kisebb igényű és takarékosabb, mint a magyar. A tót ember életstandardja Amerikában is csaknem ugyanaz, mint itthon volt, tehát többet takaríthatott meg a keresetéből. Amit megtakarított, azt hazaküldte és azzal küldte haza, hogy a pénzen idehaza földet vásároljanak. És ha már van földje, akkor hazajön, mert a tót munkás már megtanulta, hogy dolgozni, keresni csak Amerikában lehet, de élni csak idehaza érdemes.

Hogy egy-egy vidékre mennyi pénzt küldtek, azt érdekesen demonstrálják a következő adatok, amelyek arról szólnak, hogy 1912-ben és 1914-ben az egyes postaigazgatóságokhoz mennyi amerikai pénz érkezett. íme:

	1912. év			1914. év
	Dollár	korona	%	korona
Budapest	27.828	5,000.040	(2·3)	2,834.882
Kassa	260.559	49,300.205	(29·3)	28,430.331
Kolozsvár	53.293	11,977.829	(7·1)	10,874.676
Nagyvárad	50.362	9,629.927	(5·7)	9,356.826
Pécs	20.052	5,163.765	(3·0)	3,143.376
Pozsony	98.467	18,224.183	(10·8)	10,414.370
Sopron	53.410	10,502.356	(6·2)	6,722.325
Temesvár	73.145	15,053.326	(8·9)	9,214.459
Zágráb	186.286	43,387.156	(25·7)	25,922.844
	823.402	168,238.797	—	106,914.087

Tehát Kassára, az exponált tót vidékre érkezett a legtöbb amerikai pénz, a magyar vidékekre pedig a legkevesebb. Érdekes, hogy a legtöbb pénz 1907-ben az amerikai hitelválság után érkezett haza. 1907-ben ugyanis 208-29 millió koronát küldtek haza az amerikai magyarok. A háborút megelőző öt esztendő statisztikája ez:

1910- ben.....	185,309.922	koronát
1911- ben.....	162,081.640	»
1912- ben.....	168,238.797	»
1913- ban.....	197,593.601	»
1914- ben	106,914.087	aranykoronát

küldtek haza az amerikai magyarok. Ezekhez a summákhoz hozzá kell adnunk még néhány millió koronát, amit egyszerű vagy ajánlott levélben küldtek haza. Amint látjuk, 1913-ban már csaknem kétszázmillió aranykoronára rúg a Magyarországba küldött amerikai pénz, tehát csaknem annyit küldtek haza, mint amekkora az utolsó békeesztendőben Budapest tizennyolcezer lakóházának egy évi bérjövödelme volt. 1914-ben a háború első esztendejében ez az összeg kilencvenmillió arany koronával csökkent. A csökkenés oka érthető. A háború első idejében az amerikaiak nem mertek pénzt küldeni. A dolláros levelek elmaradtak, csak a sóhajtások szálltak haza.

A háború után megint megindultak a dollárok Magyarország felé. A háborún meghízott Amerika szíve megesett a mi nyomorúságunkon és az amerikai magyarok küldték haza a segítséget; ki borítékban, ki átutalással. Persze a trianoni Magyarországnak kevesebb dollár jutott, mint azoknak a vidékeknek, amelyeket a versaillesi igazságszolgáltatás elszakított tőlünk. A béke éveiben a kassai postaigazgatósághoz érkezett a legtöbb dollár; azután meg a zágrábihoz, meg a pozsonyihoz és temesvárihoz. 1912-ben Kassa vidéke csaknem ötvenmillió magyar koronát, Zágráb vidéke 43 milliót, Pozsony vidéke 18 milliót, Temesváré 15 millió aranykoronát kapott Amerikából. Legkevesebbet kapott Budapest. Trianon elkapcsolta tőlünk Budapest, Pécs és Sopron kivételével a postaigazgatósággal bíró városokat. 1912-ben Budapestre, Pécsre és Sopronba 20-60 millió aranykoronát érő dollár érkezett Amerikából. Érdekes, hogy e körül az összeg körül járnak a mostani amerikai pénzküldemények is. A m. kir. központi Statisztikai Hivatal most összeállította Magyarország fizetési mérlegét és a fizetési mérlegbe természetesen bevette az amerikai

pénzeket is.¹ Ezek az összegek részben a Magyar Pénzügyi Szindikátus és az egyes pénzintézetek átutalási forgalma, részben a postautalványforgalom útján jutottak a címzettekhez. Az átutalást lebonyolító intézmények szerint érkezett:

	1923-ban	1924-ben
	aranykorona	
A Magyar Pénzügyi Szindikátus és az átutalással foglalkozó pénzintézetek útján	17,911.163	18,998.171
A postautalványforgalomban	532,279	337.288
Összesen....	18,443.442	19,335.459

Tehát csaknem annyi, amennyi kamatot a magyar állam adósságai után a külföldnek fizet. Ezekben a summákban nincs benne a közönséges levelekben érkezett dollár küldemény. Érdekes, hogy 1923-ban és 1924-ben jelentékenyen kevesebb pénz érkezett Amerikából, mint 1921-ben és 1922-ben.² Ennek az a titka, ami különben ma már nem is titok, hogy közben Amerikában is megromlottak a gazdasági viszonyok. Egyébként

¹ Dr. Szigeti Gyula: Magyarország nemzetközi fizetési mérlegének alakulása 1923-ban és 1924-ben. (Magyar Statisztikai Szemle 1925. nov.—dec. szám.)

² Az amerikai vándormozgalommal az országba jött és az országból kiment összegek az 1922. év folyamán ezek voltak:

	Az országba érkezett	Az országból kiment
	aranykorona	
A pénzintézetek útján	25,050.395	—
A m. kir. postatakarékpénztár és Cunard Line útján	847.472	—
Levélben	228.275	—
Utalvánnyal	509.315	—
A visszavándorlók által magukkal hozott összegek	7,499.366	—
A kivándorlók által magukkal vitt összegek	—	3,326.139
Összesen....	34,134.823	—
Egyenleg....	30,808.684	—

(Szabóky Alajos: Magyarország fizetési mérlege 1922-ben.)

Szigeti Gyula dr. felbecsülte és a fizetési mérlegébe bevette azokat a summákat is, amelyet az Amerikából hazaérkezők hoznak magukkal. E szerint Észak-és Dél-Amerikából 1925-ben 401 visszavándorló érkezett az országba és az ezek által hozott pénzösszeg 180 ezer dollárra, tehát fejenként átlag mintegy 450 dohára tehető. Az 1924. év folyamán érkezett visszavándorlók száma 1325 és az általuk hazahozott összeg megközelítő számítás szerint 365 ezer dollár, vagyis fejenként átlag 275 dollár. A hazavándorlók hazahozott pénze koronára átszámítva 1923-ban 888.309 aranykoronát; 1924-ben 1,801.275 aranykoronát tett ki. Ezzel szemben a Statisztikai Hivatal azt a pénzt, amit az Amerikába vándorló magyarok magukkal vittek: 1923-ra 1,861.398 aranykoronára; 1924-re pedig 767.116 aranykoronára becsülte. Az egyik amerikai átutalásokkal foglalkozó nagybankunk azokat a pénzküldeményeket, amelyek 1925-ben érkeztek Amerikából körülbelül 2-4 millió dollárra taksálja, ami aranykoronában 12 millió. Igen, mind-össze csak 12 millió aranykorona. Ennyi az évi kamata annak a tőkének, amit magyar vérben, munkaerőben odadoztunk Amerikának.

A SZÉN.

Trianon előtt bányában is bővelkedett Magyarország. Sót, vasércet, rezet, horganyércet, kénkovandot, mangánt, aranyat, ezüstöt, ólmot és főképpen szenet adott a magyar bánya. Kincset értek remek ásványvízforrásaink; volt földgázunk is. Kőbányáink is sokat értek. És Trianon után néhány kőbányánk, egy-két ásványvízforrásunk, bauxittelepünk, meg szénbányászatunk és vasércünk egy része maradt csak meg.

1915-ben még 203 millió aranykorona volt a magyar bánya-termelés értéke. Ebből jó, ha 85—90 millió aranykoronányit meghagyott a békekötés. Az utolsó békeesztendőben, 1913-ban

1,027.405 vagon volt a széntermelés

484.161 » a szénbehozatal

39.770 » a kivitel és

1,471.796 » a szénfogyasztás.

1924-ben pedig Magyarország széntermelése mindössze 6-43 millió tonnát tett ki. Széntermelésünk tehát a bányász-sztrájk miatt nem érte el még az 1923. évi színvonalat sem, amikor is kőszén és barnaszéntermelésünk 6-9 millió tonnát tett ki. Az 1924. évi széntermelésünk eredménye

fekete szénben....	688.675 tonna
barna »	5,741.654 »
összesen....	6,430.329 » volt.

Mivel széntermelésünk nem fedezte a hazai szükségletet, a rendesnél is nagyobb importra szorultunk és

barnaszénért.....	1-0 millió aranykoronát
kőszénért	38-7 » »
koksziért	9-4 » »
összesen....	49-1 millió aranykoronát fizettünk

1924-ben a külföldnek. Szénmérlegünk a következő oldalon látható.

Fontos és érdekes ez a kimutatás, mert a szénfogyasztás statisztikája beszédes magyarázója az ipar fejlődésének. Ha emelkedik a szénfogyasztás, az azt jelenti, hogy erősödik, izmosodik a gyáripar; ha csökken a szénfogyasztás, akkor az ipar körül rendszerint valami hiba van. Hogy a szénfogyasztás miképpen oszlik meg az egyes ipari főcsoportok között, azt demonstrálja az 56. oldalon közölt tabella.

Ebből az összeállításból megtudjuk, hogy a szénfogyasztásból esett

	1923-ban	1918-ban
a Máv.-ra	243 %	31-85%
Valamennyi vasútra és hajózásra	278 %	36-32%
Vasbányákra, kohókra, gépiparra	174 %	19-14%
Gőzmalomra és cukorgyára	69 %	5 69%
Cement-, és téglagyártásra..	7'08%	1'95%
Villanyt elepre	8'88%	5-20%
Háztartásra, fűtésre.....	7'7 %	

Magyarország szénbehozatala, kivitele és fogyasztása 1922—1923.
és 1924. években.

Szénfaj	Honnan?	1922	1923	1924	
		vagon			
Barnaszén	<i>Behozatal:</i>				
	Ausztria.....	300	1.033	877	
	Cseh-Szlovákia	1.922	2.642	4.047	
	Jugoszlávia.....	2.171	2.384	5.835	
	Románia.....	1.090	122	65	
	Más ország.....	—	—	32	
	Összesen, ..	5.483	6.181	—	
Kőszén	Lengyelország.....	2.657	4.652	65.724	
	Felső-Szilézia.....	26.031	34.099	—	
	Saarvidék	23.488	2.294	—	
	Cseh-Szlovákia	8.087	21.263	21.580	
	Hollandia	1	—	—	
	Angolország.....	357	2.474	—	
	Más ország.....	—	—	104	
	Összesen...	60.621	64.782	—	
Koksz	Ausztria.....	868	214	582	
	Felső-Szilézia.....	1.041	107	—	
	Cseh-Szlovákia	7.560	13.283	12.447	
	Lengyelország.....	—	—	1.989	
	Angol ország.....	2.138	216	—	
	Franciaország.....	—	5	—	
	Hollandia	1.692	153	—	
	Más ország.....	—	—	58	
		Összesen...	13.299	13.978	—
	Behozatal összesen ...	79.403	84.941	113.286	
Hazai széntermelés...	711.761	770.972	643.032		
	Összesen...	791.164	855.913	756.318	
Ebből kivitel.....	30.561	26.410	27.677		
Magyarország szénfogyasztása	760.603	829.503	729.241		

Magyarország szénfogyasztási statisztikája 1923-ban.

	Csoport:	Hazai	Külföldi	Összesen
		tonnában		
1	Máv	1,708.600	165.538	1,874.138
2	Egyéb vasutak	184.230	10.128	194.358
3	Hajózás	60.900	17.611	78.511
4	Vasbányák és kohók	590.190	117.228	707.418
5	Vas- és gépipar.....	593.820	52.870	646.690
6	V egyéset.....	82.570	3.695	86.265
7	Gőzmalom.....	311.680	2.507	314.187
8	Cukorgyár	119.120	102.913	222.033
9	Egyéb ipar	113.450	3.126	116.576
10	Olaj és petróleum	67.450	1.644	69.094
11	Textil, bőr, gumi	183.930	19.057	202.987
12	Papír és cellulose	4.950	26	4.976
13	Cement, mész és tégl.....	578.350	13.795	592.145
14	Üveg, porcellán, kő, chamotte	72.790	10.122	82.912
15	Szeszgyár	61.460	3.124	64.584
16	Egyéb ipar	98.140	1.493	99.633
17	Cséplés, szántás	310.460	20.023	330.483
18	Armentesítés, vízszabályozás	25.450	412	25.862
19	Villanytelep.....	675.840	6.618	682.458
20	Gázgyár	59.630	133.562	193.192
21	V ízmű.....	63.880	32	63.912
22	Katonaság.....	29.860	25	29.885
23	Nyilvános intézetek, iskolák, kórházak	196.260	2.273	198.533
24	Háztartás, fűtés.....	432.780	161.589	594.369
	Export.....	264.100	—	264.100
	Összesen...	6,889.890	849.411	7,739.301

Összesítés Budapest és környéke szénellátásáról az 1922. évben.
(A Szénkormánybiztonság összeállítása.)

Szénminőség	Vagonokban																								Összesen																	
	5	6	7	9	10	11	12	13	14	15	16	18	19	20	21	22	23	24																								
Vas- és gépipar	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Kovács szén	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Vegyipar	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Gőzmalmok	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Élelmiszergyárak	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Olaj és petróleum	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Textil, bőr, gumi	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Papír	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Építőipar	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Üveg, kő, porcellán	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Szeszgyárak	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Egyéb ipari	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Ármentesítők	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Villanytelepek	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Gázgyár	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Vízművek	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Katonaság	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Nyilv. intézetek, iskolák, kórházak	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Háztartás és fűtés	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Buda-pest	8.852	1.095	2.741	3.371	6.144	1.361	5.174	28.347	1.088	1.799	1.663	638	43.632	5.330	2.574	1.448	13.212	15.308	119.495	9.694	—	2.676	290	3.938	1.727	2.458	27	2.596	252	886	605	205	597	17	4	552	1.553	4.413	32.470			
Kör-nyék	11.190	117	571	—	589	110	2.540	—	929	27	856	299	—	4.897	—	3.892	—	340	472	26.878	5.632	—	916	—	169	220	2.114	—	831	—	396	70	—	163	—	2	23	69	567	11.171		
Össze- hazai I. sen	20.042	1.212	3.312	3.371	6.733	1.471	7.714	28.440	1.115	2.655	1.962	638	43.632	5.330	6.506	1.448	13.561	16.340	146.373	15.326	—	3.592	290	4.107	1.947	4.572	27	3.417	252	1.281	675	205	760	17	6	575	1.622	4.980	43.641			
Kül- földi Budapest	2.515	—	76	28	292	16	175	—	46	307	103	5	10	58	12.858	—	—	246	17.012	33.742	—	—	9	—	9	—	695	—	13	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	5.315
Össze- hazai és kül- földi	7.023	—	85	28	301	19	870	—	53	307	104	6	10	65	12.859	2	—	246	17.079	39.057	14.391	1.212	6.989	3.679	11.141	3.437	13.156	55	7.576	1.674	4.040	2.643	855	49.364	13.900	6.514	2.023	15.429	38.399	229.073		

Az Államvasutak tehát már 1923-ban is csaknem a negyed-részt füstölték el a szénkészleteknek, míg 1918-ban kevés Inján a harmadrészt. A Máv volt az ország legnagyobb szénfogyasztója és az ma is. Érdekesnek az is érdekes, hogy mennyi szenet fogyaszt el az ország legnagyobb ipari centruma Budapest és környéke. (Lásd az előző oldalt.)

Természetesen 1922 óta némileg módosult Budapestnek és környékének szénfogyasztása, aminthogy azóta az ipari csoportok produkciójában is nagy volt az eltolódás. De azért érdekes ez a statisztika, és érdekes, hogy 1922-ben Budapest háztartásai több mint 38 ezer vágón szenet fűtöttek el, s a 38 vágón szénből 17 ezer vágón külföldi szén volt. Budapest iskolái és kórházai 15-4 ezer vágón szén mellett melegedtek, és a gázgyárnak csak 18-2 ezer vágón szén jutott, holott ma 29 ezer vágón szén az évi szükséglete. A főváros legnagyobb szénfogyasztói a villany telepek, melyek 49-3 ezer vagonot fogyasztottak, míg a vas- és gépipar 42-3 ezer vagonot tüzelt el.

Bizonyára sokan kíváncsiak arra is, hogy mit keresnek a bánya vállalatok a szénen. Nem könnyű erre a kérdésre felelni, mert a szénárak alakulása függ elsősorban a termelési költségektől, de nagymértékben függ a — konjunktúráról is. Most, amikor a német, a lengyel és a cseh bányavállalatok tele vannak eladatlan szénrel, az ipar pedig stagnál: most nincs konjunktúrája a szénnek, úgy hogy 1925-ben a bányavállalatok kénytelenek voltak redukálni a szénárakat. De a szénárak kialakulására mégis csak a termelési költségek vannak a legnagyobb hatással. Már pedig a szén termelési költségeinek rettentő sok faktora van. Ezek a faktorok nagyon változók, mert ahány bánya, annyiféle a termelési költség. A széntermelési költségek legfőbb tényezői a következők: 1. a bánya geográfiai fekvése és geológiai viszonyai (a széntelep mélysége, a telep vastagsága, a kísérő kőzetek minémisége, robbanógáz, bányavíz, futóhomok stb. előfordulása); 2. a bánya technikai felszerelése (világos, hogy a modernül felszerelt bányatelep sokkal olcsóbban dolgozik a régi berendezésű bányánál); 3. a berendezés kihasználásának mértéke, vagyis a termelés tempója.

Ugyanegy bányának a termelési költségei hónapról-hónapra változnak aszerint, hogy milyen mértékben van a bánya termelőképesége kihasználva. A kihasználás aránya szerint a termelési költségek igen erősen változhatnak. A normális termelési árral szemben 60—80%-kal is drágábban dolgozik egy bánya, ha termelőképeségének csak kis része van kihasználva. A következő összeállítás a magyarországi szénbányák termelési költségeinek hozzávetőleges képét adja. A haszontételhez voltaképpen hozzáadandó a »beruházások törlesztései« is, mert ez is kereset, noha leírásokra, tartalékok képzésére kell fordítani. Íme:

A magyarországi szénbányák termelési költségeinek hozzávetőleges sematikus képe 1925. decemberben:

(Papírkoronában.)

	i. Első- rendű	II. Közép- rendű szénbányák	III. Leggyen- gebb
A szén eladási ára métermázsánként (gyári szén ab bányaállomás)...	30.000	23.000	13.000
Ennek <i>termelési</i> költségei átlagban:			
Tiszti és altiszti fizetések, munkabérek és jutalékaik	10.000	9.000	6.000
Üzemi anyagok, robbantószer, bányafa	6.000	5.000	3.000
Saját szénfelhasználás vagy villamosáramköltség	500	500	200
Terragium, biztosítás, nyugdíjalap, társpénztár	1.500	1.000	800
Beruházások törlesztése	4.000	2.500	1.000
Központi igazgatás, adó, kamat	4.000	3.000	2.000
Haszon	4.000	2.000	—
Összesen....	30.000	23.000	13.000

E szerint az elsőrendű bánya 13-33%-ra; a másodrendű szénbánya 8-69%-ra dolgozik. A harmadrendű bányának az összeállítás szerint haszonra már nem is telik, sőt a beruházások törlesztésére is kevés. Megvalljuk, hogy a szénbányák termelési költségeinek ezt az érdekes összeállítását egyik nagyon

előkelő szénbányaigazgatónk volt szíves rendelkezésünkre bocsátani és nem akarjuk eltitkolni azt sem, hogy néhány szénnagykereskedőnk — akinek megmutattuk — pesszimiztikus mosollyal fogadta a kalkulációt. A szénnagykereskedők nem akarják elhinni, hogy a bánya csak 13-33%-ot keres azon a szénen, amelyen ők — jóval többet keresnek. Azt mondják, hogy ez a kalkuláció már csak azért sem lehet teljesen helytálló, mert nem lehet 13-33%-ot felvenni annak a beruházásnak a törlesztésére, amely beruházást a bányavállalatok már réges rég leírtak. Szóval a 30 ezer koronás szénnél nem 13-3%, hanem 26-67% a haszon.

AZ IPAR*

Másfélmilliónál több embernek: a lakosság ötödrészenek (19-1%) az ipar adott kenyeret Magyarországon a hat év előtti népszámlálás idején. A másfélmillióból 536 ezer ember lakott a városokban, és a másfélmillió főnyi iparos népességből nem egészen 680 ezer volt a kenyérkereső. Látnivaló tehát, hogy a mezőgazdaságból élő kenyérkereső lakosság mellett az ipari népesség reprezentálja a legnagyobb munkaértéket.

A 680 ezer iparból élő kenyérkereső közül 128 ezer (18-9) a nő és 218 ezer az *önálló* iparos; míg az ipar vállalatok és műhelyek száma összesen 245.738-at tett ki 1920-ban. Ennek a számnak az értékét azonban nagyon lerontja, hogy az ipar-telepek és műhelyek közül 164 és félezer (minden száz közül 67) *segéd nélkül*; 40 és fél ezer (16-6%) pedig csak *egy segéddel* dolgozott. Szóval az ország iparvállalatai és műhelyei közül alig 45 ezer (16 5%) volt olyan, mely egy segédnél többet foglalkoztatott. Hat évvel ezelőtt Magyarországon mindössze csak 1820 olyan iparvállalat volt, mely 11—20, és csak 1551 olyan, amely húsz segédnél többel dolgozott. Ez az 1551 nagy ipar-

¹ A 450 ezer főnyi ipari segédszemélyzetből 26 ezer a tisztviselő; több mint 10 ezer a művezető és előmunkás; 298 ezer a segéd és munkás; majdnem 80 ezer főnyi a tanonc és 25 ezer a szolgál.

telep mindössze 0-6%-a (kétszáz közül egy) Magyarország összes iparvállalatainak és ez a 0-6% foglalkoztatja az ország ipari munkásságának 38-3%-át.

Hat esztendővel ezelőtt ilyenek találta az ipari népesség tagozódását a statisztika. A háború, a kommün, a forradalmak és Trianon után így festett a magyar ipar, amelyet ötven esztendő lassú, kitartó munkája és iparkodása fejlesztett akkorára, hogy a háború előtt nemcsak az itthoni szükséglet javarészt látták el a magyar gyárak, de a magyar ipar exportra is dolgozott és a magyar iparcikkek állták a versenyt a külföldi piacokon is.

Az utolsó ötven-hatvan *esztendő ipari* statisztikája megmutatja, hogy a kisiparból miképpen sarjadzott ki a magyar gyári ipar és hogy mint fejlődtek és izmosodtak az évek folyamán ipartelepeink. Trianon évében pedig a visszafejlődés képét mutatják a statisztika rideg és kiábrándító számadatai. Az új országhatárok között nemcsak a gyáripar tört le, hanem a kisipar is. A segéd nélkül dolgozó iparosok száma megdöbbentően megnőtt; a gyári produkció összezsugorodott az exportlehetőségek és a hazai fogyasztás erős redukciója következtében. A magyar gyáripar fejlődésében a háború végéig a centralizáció érvényesült. Budapesten és környékén épült föl a magyarság legtöbb nagy gyára és innen látta el az ország szükségletét Pozsonytól Brassóig; Kassától Temesvárig és Fiúmég Trianon a kenyere javát és megélhetési lehetősége jórészt vette el a magyar gyáripartól, amikor új határt szabott az országnak. A magyar ipar most talpra próbál állni ismét. Hihetetlen erőfeszítéssel küzd az életéért. Vájjon sikerül-e neki?!

Az ipar készül a jövőre.

Az ipar készen várja a jelt és az alkalmat, hogy ismét teljes gőzzel feküdhessék neki a munkának. Ha ismét megindul az építkezés: az építkezéssel összefüggő körülbelül 30—35 iparág jut munkához és keresethez. Túlnyomóan olyan iparágak ezek, amelyek Magyarországon minden elképzelhető

szükséglet fedezésére be vannak rendezkedve. Ezeknek az iparágaknak legnagyobb részénél külföldi verseny alig jöhet tekintetbe, és a munkások tízezrei jutnának kenyérhez, ha az építkezés megindulna.

A magyar vidéki városok nagyrésze máig sincs csatornázva, vízvezetékkel és világító üzemekkel ellátva. Az eljövendő tíz esztendő dolga lesz, hogy modern városokat építsen a falu-városokból és ebben a munkában domináns szerepe lesz a magyar iparnak. Más iparágak produkciójának nagyobb mértékű fokozása attól függ, hogy az intenzívebb termelés mennyire tudja majd felhasználni ezeknek az iparágaknak a produktumait. Egész sereg iparág és gyár jövője pedig az exportlehetőségek tágításától függ.

De szakadatlanul folyik a küzdelem a háború előtti standardért. A háborút megelőző esztendőben: 1913-ban a mai határok között 2080 gyárszerű ipartelepe volt Magyarországnak, mely 219.282 munkásnak adott munkát és kenyeret. A nemrég publikált gyári statisztika szerint pedig 1924-ben 2755 gyárban már 252.434 munkás dolgozott. Amíg azonban Magyarországon mai területén a gyári produkció értéke

1913-ban.... 1641-4 millió aranykoronát tett ki, addig

1923- ban.... 1176-9 »

1924- ben.... 1531-5 millió aranykorona az előállított

iparcikkek értéke. Ezekon a számokon meglátszik a nagy erőlködés, amelyet a magyar gyáripar kifejtett; meglátszik a temérdek baj és akadály ellen való küzdelem is. Ezek a számok azt mondják, hogy 1924-ben 675-tel volt több a gyárszerű ipartelepek és 33 ezerrel volt több a gyári munkások száma, mint a háború kitörését megelőző esztendőben és a gyáripari produkció értéke 1924-ben mégis közel H0 millió aranykoronával volt kisebb, mint 1913-ban. Pedig az előző esztendőkhöz viszonyítva érték tekintetében 1924-ben is nagyhaladást mutat a gyári termelés. Az 1922. évinél 17-7%-kal, az 1923. évinél pedig 23-1%-kal nagyobb az 1924. évi gyári termelés értéke. Azonban a javulás csak látszólagos és nem szabad elfelejteni,

hogy a gyáripari termelés értékének ebben a 23-1%-os emelkedésében inkább csak a drágaság van eszkomptálva, de a produkció mennyiségileg alig nőtt. 1923-ban a gyáripari cikkek ára még nem tudta nyomon követni a korona devalválódását. Ezzel szemben ugyanakkor a korona erős tempójú elértékteledésével kapcsolatosan emelkedett a külföldről behozott nyersanyagok ára; emelkedtek a munkabérek; gyöngültek az exportlehetőségek, megromlottak a hitelviszonyok, ellenben csak óvatosan emelkedett a gyári produkció ára. 1924-ben aztán a gyáripar alaposan helyrehozta, amit az előző esztendőben elmulasztott. 1924 első felében már erősen megdrágultak a gyári iparcikkek. A konjunktúra azonban nem tartott soká. Jött a szanalás és a szanalás előbb hitelválságot, majd fogyasztási krízist idézett elő. A tőkehiány és a fogyasztási válság nyomában jött a termelési válság. Az év második felében a gyáripar üzemredukcióval és a tőkegyöngye vállalatok üzembeszüntetéssel próbálták átlavírozni a nehéz időket, de a nehéz idők nem akartak véget érni, sőt fokozódott a baj és az egész 1925-ik esztendő a válságok jegyében múlt el. Ezek az okok magyarázzák meg, hogy az utolsó esztendők gyáripari termelésének a mérlege olyan, amilyen. Íme:

	1913-ban	1922-ben	1923-ban	1924-ben
	millió aranykoronában			
Az előállított iparcikkek bruttó értéke	1.641·4	1.259·2	1.176·9	1.531·5
Kifizetett munkabérek	274·6	90·6	101·6	206·3
A termelésnél felhasznált anyag értéke	—	801·2	684·0	947·5
Haszon	—	367·2	391·3	377·6
A munkabér hány %-a az előállított cikkek bruttó értékének ?	16·7%	7·1%	8·6%	13·4%

Eszerint tehát 1923-ban körülbelül 82 millió aranykoronával volt kisebb a gyári termelés bruttó értéke, mint 1922-ben. Viszont 1924-ben, amikor az előállított iparcikkek mennyisége mögötte maradt az 1923. évinek: az előállított iparcikkek

bruttó értéke 1924-ben 354-6 millió aranykoronával hagyta maga mögött az előző esztendő termelésének bruttó értékét. Ebben a 354 milliós differenciában jut kifejezésre a drágaság. A nettó eredmény természetesen lényegesen más; mert a kifizetett munkabérek és a termelésnél felhasznált anyagok értékének a levonása után 1923-ban maradt legtöbb a gyárosok zsebében.

Érdekes, hogy amíg a munkabérek az előállított iparcikkek bruttó értékének a háborút megelőző esztendőben a 16-7%-át tették ki, addig 1922-ben a 7-1%-át; 1923-ban a 8-6%-át és 1924-ben a 13-4%-át.¹ Ezek a számok is azt mutatják, amit egyébként a gyárosok sem igen tagadnak, hogy a magyar gyár-
ipar a kommün óta máig a vámvédelemből élt és az volt a haszna, amennyivel kevesebb bért fizetett a munkásainak.

Hány százalékra dolgozik a gyár- ipar?

Mit keres hát a gyáros?! Ez mindig attól függ, hogy milyen áron adhat túl a portékáján; mert hiába dolgozik olcsón, ha a nagy konkurrencia vagy ha a fogyasztási krízis következtében

¹ A rendelkezésünkre álló adatok szerint 1913-ban, az utolsó békeévben átlagosan 1252 aranykorona bér jutott egy-egy munkásra. »Egy-egy gyári munkás átlagos évi keresménye — írja Farkasfalvi Sándor dr. A magyar gyár-
ipar 1924-ben című tanulmányában — az október elseji munkáslétszám alapján kiszámítva 828-6 aranykoronát tett 1924-ben, míg az előző évi átlagos keresmény összege csak 398 aranykorona volt. A gyári munkások átlagos évi keresményének összege azonban az aranykorona megfelelő évi vásárló ereje alapján átszámítva 1923-ban 742-5 aranykoronát, 1924-ben pedig 911-6 aranykoronát tett. A munkabérek javulásának aránya ezek szerint tehát 1924-ben nem 108-3%-ra, hanem csak 22-7%-ra becsülhető. Ezúttal is hangsúlyoznunk kell ugyanis, hogy a gyárak által az egész év folyamán kifizetett munkabérek összegének az októberi munkáslétszámmal történt elosztása nem adhatja eredményül egy-egy gyári munkás tényleges évi keresményösszegét. Az így számított átlagos keresményösszegek összehasonlítása azonban tájékoztat nyújthat a munkabérváltozásokról s azok arányát is megérthetővé teszi.« (Magyar Statisztikai Szemle 1925. nov.—dec. szám.)

raktáron marad a portéka. A m. kir. központi Statisztikai Hivatal összegyűjtötte és feldolgozta a magyar gyáripari termelés adatait. Lehet, hogy ezek az adatok nem egészen pontosak és nem egészen őszinték. A gyáros nem szívesen köti a statisztikai hivatal orrára termelési adatait; de különben is itt annyiféle korona kurzussal, annyi átszámítással kellett dolgozni, hogy nem csoda, ha az eredmények nem egészen száz százalékgig fedik a valóságot. De száz százalékos valóságot senki sem keres egy ország gyáripari statisztikájában. És a központi Statisztikai Hivatal adatai viszonylag így is hű és érdekes képét adják a magyar gyáripari termelésnek. Ezek az adatok helyenként szenzációsak és ezekből a hivatalos adatokból állítottuk össze mi is azt a táblázatot, mely megmutatja, hogy *egyik-másik gyáripar, vagy gyáripari csoport hány százalék haszonra dolgozott 1924-ben és 1923-ban.* (Lásd a 66—73. oldalt.)

Kik kerestek legtöbbet?

Ha a magyar gyáripar 1924. évi termelési statisztikája mellé odaállítjuk az utolsó békeév termelési statisztikáját, mit látunk?! Azt látjuk, hogy az élelmezési és élvezeti cikkek gyártása ma is dominálja a gyári termelést és az 1924-ben előállított iparcikkek 1531 millió aranykoronányi értékének 45-8%-át az élelmezési és élvezeti cikkek előállításával foglalkozó gyárak produkálták. De látjuk azt is, hogy teszem a gépgyártás produkciója az 1913. évi eredményekkel szemben a felére csökkent; a vas- és fémipari termelés egy ötödével; a vegyipari produkció egyharmadával csökkent, ellenben 82 millió helyett 193 millió aranykorona értéket termelt 1924-ben a fonóipar és jelentékenyen megnőtt az áramtermelés is.

Egyébként nem a legnagyobb iparágak dolgoznak a legnagyobb haszonra, hanem a kicsik, amelyeknek rentabilitását biztosítja a gyakran túl magas vám és konkurencianélküliség, így a legnagyobb hasznot hajtotta 1924-ben a jéggyártás. Harmincegy ilyen jéggyár volt, mely mindössze 174 munkással dolgozott és 67-71 % hasznot hajtott 1924-ben. 1923-ban pláne 71-79% volt a jéggyárak haszna. Az ásványvízkiaknázás

A gyáripari termelési statisztika

Ipari fő- és alcsoportok		Munkások létszáma	
neve	száma	összesen	ebből nő
<i>I. Vas- és fémipar.</i>			
Vas- és acélgyártás	7	16.172	815
Vas- és acélöntés	14	1.911	107
Kovácsolt árúk stb.	43	10.757	2.036
Drótkötélgyártás stb.	11	1.466	286
Zománc-edények gyártása	3	1.132	499
Épület- és műasztaloság	50	2.757	238
Vas- és rézbútorok gyártása	12	765	96
Nemes-és nem nemesfém félgyművek	8	603	19
Arany- és ezüstárúk	14	465	115
Rézművesipar	5	86	6
Fémön térszet	18	510	47
Csillár, lámpaáru	14	1.017	333
Bádogos-, szerelőipar	20	1.406	433
Fémárúk gyártása	33	2.368	870
I. Összesen...	252	41.415	5.900
<i>II. Gépgyártás.</i>			
Kazán, gép, hajó, fegyver, vágón	111	29.395	740
Mérleggyártás	5	307	2
Elektrotechnikai cikkek	30	10.859	5.143
Hangszeripar	6	96	—
óra, műszer, tanszer	23	811	83
II. Összesen...	175	41.468	5.968
<i>III. Közhasználatú elektr. áramfejlesztők. .</i>	131	5.599	113
<i>IV. KG-, agyag- és üvegipar.</i>			
Mészégetés	13	1.310	83
Cement- és tűzálló agyaggyártás	9	2.251	183
Aszbesztpalaggyártás	6	518	123
Műköipar, cementárúk	26	1.842	447
Kő megmunkáló telepek	14	307	61
Tégla gyártás	290	20.095	6.014
Hővédőanyaggyártás	2	367	84
Kályhakészítés	4	44	—
Pipakészítés	4	81	25

főbb eredményei 1924-ben.

Ki-fizetett munkabérek	A termelésnél felhasznált fontosabb anyagok értéke	Összesen	Az előállított ipari cikkek értéke	Nyereség			
				1924-ben		1923-ban	
				%-ban	ezer aranykoronában	%-ban	ezer aranykoronában
ezer aranykoronában				%-ban	ezer aranykoronában	%-ban	ezer aranykoronában
15.548	60.867	76.415	109.629	30-29	33.214	23-08	16.797
1.547	2.428	3.975	5.075	21-67	1.100	29-94	969
9.648	18.040	27.688	34.693	20-19	7.005	38-46	2.636
1.644	4.661	6.305	8.973	29-73	2.668	35-74	2.257
820	1.897	2.717	4.267	36-32	1.550	27-47	531
2.180	3.033	5.213	6.983	25-34	1.770	17-62	1.975
522	804	1.326	1.592	16-70	266	26-08	372
757	3.922	4.679	5.555	15.76	876	17-75	4.600
544	1.104	1.648	1.990	17-18	342	56-11	2.259
75	133	208	258	19-37	50	23-88	59
509	929	1.438	2.452	41-35	1.014	16-86	833
1.096	722	1.818	2.487	26-90	669	22-45	553
1.420	1.832	3.252	4.416	26-35	1.164	32-95	1-097
1.596	2.028	3.624	5.213	30-48	1.589	14-44	372
<i>37.906</i>	<i>102.400</i>	<i>140.306</i>	<i>193.583</i>	<i>27-52</i>	<i>53.277</i>	<i>23-98</i>	<i>35.310</i>
29.297	35.264	64.561	86.232	25-13	21.671	30-03	20.123
294	243	537	824	34-83	287	24-56	127
10.842	9.934	20.776	26.592	21-87	5.816	28-25	5.145
113	44	157	202	22-27	45	40-13	63
653	192	845	1.247	32-23	402	48-19	666
<i>41.199</i>	<i>45.677</i>	<i>86.876</i>	<i>115.097</i>	<i>24-52</i>	<i>28.221</i>	<i>29-94</i>	<i>26.124</i>
<i>8.192</i>	<i>26.783</i>	<i>34.975</i>	<i>45.397</i>	<i>22-95</i>	<i>10.422</i>	<i>9-65</i>	<i>2.412</i>
881	2.454	3.335	4.264	21-78	929	34-31	1.181
2.244	7.358	9.602	12.700	24-39	3.098	15-92	1.607
359	2.417	2.776	4.130	32-78	1.354	22-98	396
1.192	1.008	2.200	2.744	19-82	544	22-85	291
323	228	551	790	30-25	239	39-23	226
9.017	6.205	15.222	20.815	26-87	5.593	37-58	6.698
294	207	501	557	10-05	56	19-23	40
40	12	52	103	49-51	51	58-14	25
37	71	108	115	6-09	7	30-56	11

Ipari fő- és alcsoportok		Munkások létszáma	
neve	száma	összesen	ebből nő
Egyéb agyagárúk	18	2.099	698
Üveganyag olvasztás	7	1.494	373
Üvegiszolás	9	156	50
IV. Összesen...	402	30.564	8.141
<i>V. Fa- és csontipar.</i>			
Fűrésztelepek.....	112	4.627	190
Donga, faedénygyártás	6	205	4
Parketta, furnérgyártás	4	653	201
Egyéb faárúk gyártása	5	276	28
Asztalosipar	101	5.155	367
Faredénygyártás	2	36	5
Esztergályosipar	14	651	220
Boteváltás	4	280	68
Aranvazók, kénkeretezők	8	255	104
Faszerszámok, faeszközök	3	234	—
Csont, gyöngyház stb. árúk	7	343	194
Gyermekjátékszer fából.....	3	82	41
Cirotek seprő	4	182	102
Nádszövetek, szalma és kosárfűtés	11	642	302
Kocsigyártás, bogárripar.....	17	885	1
V. Összesen...	301	14.506	1.827
<i>VI Bőr-, sörte-, toll- stb. ipar.</i>			
Bőrgyártás	49	3.458	465
Bőrdíszmű-, bőrdísz-, szíjgyártás	11	310	72
Viaszos vászon	2	211	39
Sörte, szőr, tollipar	22	1.579	812
Ruggvantaáru	2	1.726	802
VI. Összesen...	86	7.284	2.190
<i>VII. Fonó- és szövőipar.</i>			
Pamutipar.....	42	5.633	2.389
Lenipar	8	1.214	411
Kenderipar	22	2.895	1.471
Jutaiipar	3	2.335	1.648
Gvapiúipar	25	5.461	3.576
Selyemipar	7	3.589	2.391
Szalaggyártás.....	9	815	718

Kifizetett munkabérek	A termelésnél felhasznált fontosabb anyagok értéke	Összesen	Az előállított összes ipari cikkek értéke	Nyereség			
				1924-ben		1923-ban	
				‰-ban	ezer aranykoronában	‰-ban	ezer aranykoronában
ezer aranykoronában							
1.272	702	1.974	2.300	14·17	326	14·84	193
1.161	1.674	2.835	3.318	14·55	483	16·31	384
147	229	376	503	25·24	127	32·48	89
<i>16.967</i>	<i>22.565</i>	<i>39.532</i>	<i>52.339</i>	<i>24·46</i>	<i>12.807</i>	<i>28·46</i>	<i>11.141</i>
2.606	10.307	12.913	16.022	19·40	3.109	20·57	2.877
245	719	964	1.055	8·62	91	25·62	318
466	873	1.339	1.723	22·28	384	18·81	175
173	108	281	386	27·20	105	18·71	61
4.333	3.123	7.456	10.366	28·07	2.910	30·51	2.204
54	138	192	257	25·29	65	28·18	31
431	427	858	1.088	21·13	230	18·06	95
173	296	469	591	20·64	122	7·77	22
145	70	215	286	24·82	71	25·78	65
137	140	277	315	12·06	38	27·45	70
229	336	565	800	29·37	235	36·95	187
54	48	102	170	40·00	68	35·11	40
97	199	296	401	26·18	105	30·00	72
399	197	596	680	12·35	84	33·55	51
654	472	1.126	2.000	43·70	874	14·91	75
<i>10.196</i>	<i>17.453</i>	<i>27.649</i>	<i>36.140</i>	<i>23·49</i>	<i>8.491</i>	<i>23·80</i>	<i>6.343</i>
3.681	29.345	33.026	38.528	14·28	5.502	17·41	5.658
303	1.086	1.389	1.823	23·80	434	19·32	210
115	395	510	723	29·46	213	37·81	301
793	1.492	2.285	3.389	32·57	1.104	18·90	394
1.190	3.466	4.656	7.157	34·94	2.501	15·09	707
<i>6.082</i>	<i>35.784</i>	<i>41.866</i>	<i>51.620</i>	<i>18·89</i>	<i>9.754</i>	<i>17·67</i>	<i>7.270</i>
5.070	35.993	41.063	54.737	24·98	13.674	52·67	24.773
691	3.058	3.749	4.694	20·13	945	29·71	1.006
1.473	10.677	12.150	15.476	16·06	2.326	30·40	1.845
1.602	8.433	10.035	12.242	18·02	2.207	47·58	5.081
3.531	19.589	23.120	29.255	20·97	6.135	67·56	23.072
1.494	8.530	10.024	14.634	31·50	4.610	40·68	5.077
540	1.375	1.915	2.706	29·23	791	30·90	722

Ipari fő- és alcsoportok		Munkások létszáma	
neve	száma	összesen	ebből nő
Kötő- és kötszövőárúk.....	33	5.448	4.841
Paszománt árúk.....	8	518	425
Hímzés- és csipkegyártás.....	5	865	826
Kikészítőtelepek.....	26	2.880	875
Egyéb textilárúk.....	—	—	—
VII. Összesen...	188	34.483	23.618
<i>VIII. Ruházati ipar.</i>			
Szabóipar.....	15	1.635	782
Szűcsipar.....	10	390	206
Fehérnemű, ágynemű.....	19	1.153	978
Divatárucikkek.....	6	112	101
Kesztyű, kötőipar.....	8	271	177
Kalapgyártás.....	8	601	332
Művirág, dísztoll.....	6	152	132
Bőr- és posztócipőgyártás.....	28	2.920	1.082
VIII. Összesen...	100	7.234	3.790
<i>IX. Papirosipar.</i>			
Papiros- és könyvkötőipar.....	55	2.586	1.900
<i>X. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.</i>			
Malomipar.....	444	11.589	619
Fűszerőrlés.....	5	95	35
Sütőipar.....	29	1.121	521
Cukorgyártás.....	12	13.118	1.733
Cukorka, csokoládégyártás.....	40	3.516	2.786
Pótkávé, növényi konzervek, erőtakar- mány.....	25	1.505	1.022
Szalámi, húskonzerv stb.....	34	2.909	897
Tejtermékek gyártása.....	28	963	324
Dohánygyártás.....	11	7.887	6.580
Sör, malátagyártás.....	13	2.881	720
Szeszgyártás.....	15	1.543	91
Ecetgyártás.....	11	42	4
Cognac-, likőr-, rumgyártás.....	34	714	270
Pezsgőgyártás.....	5	133	51
Ásványvíz kiaknázás.....	19	497	289

Ki- fizetett munka- bérek	A termelésnél felhasznált fontosabb anyagok értéke	Összesen	Az előállít- ott összes ipari cik- kek értéke	Nyereség			
				1924-ben		1923-ban	
				%-ban	ezer arany- koronában	%-ban	ezer arany- koronában
ezer aranykoronában							
2.480	7.467	9.947	13.333	25·39	3.386	36·62	3.392
375	1.493	1.868	2.466	24·24	598	32·50	624
329	532	861	1.145	24·80	284	45·26	311
3.220	32.748	35.968	43.754	17·79	7.786	20·33	3·916
—	—	—	—	—	—	38·38	38
20.805	129.895	150.700	193.442	22·09	42.742	47·40	69.857
1.735	4.637	6.372	7.360	13·42	988	29·20	2.105
429	1.410	1.839	2.469	25·51	630	30·20	750
1.005	3.175	4.180	5.304	21·19	1.124	33·63	2·079
87	627	714	1.029	30·61	315	17·71	93
220	686	906	1.414	35·92	508	49·43	613
703	1.913	2.616	3.385	22·71	769	42·06	837
107	96	203	316	35·75	113	40·00	108
2.264	6.860	9.124	10.582	13·77	1.458	30·94	2.857
6.550	19.404	25.954	31.859	18·53	5.905	33·06	9.442
1.875	2.383	4.258	7.225	41·06	2.967	25·76	1.200
11.228	321.292	332.520	375.674	11·49	43.154	21·64	60.618
28	760	788	1.000	11·20	212	32·00	329
905	4.174	5.079	6.223	18·38	1.144	25·25	1.345
7.511	53.437	60.948	111.908	45·53	50.960	66·74	84.058
1.891	8.508	10.399	14.763	29·56	4.364	21·89	1.228
638	2.669	3.307	4.435	25·43	1.128	37·10	1.458
2.475	20.575	23.050	27.991	17·65	4.941	20·01	4.188
1.439	14.113	15.552	18.797	17·26	3.245	10·22	876
3.264	28.394	31.658	79.788	60·32	48.130	57·20	31.750
2.807	10.119	12.926	24.242	46·67	11.316	12·25	612
1.173	11.509	12.682	17.092	25·80	4.410	33·04	6.361
60	573	633	873	27·49	240	27·66	104
1.079	8.940	10.019	12.737	21·33	2.718	14·64	973
103	491	594	641	7·33	47	51·40	332
342	768	1.110	2.046	45·74	936	54·97	751

Ipari fő- és alcsoportok		Munkások létszáma	
neve	száma	összesen	ebből nő
Közhasználatú vízművek.....	16	953	4
Jéggyártás	31	174	8
X. Összesen...	772	49.640	15.957
<i>XI. Vegyészeti ipar.</i>			
Kőolajfinomítás.....	7	685	36
Gázgyártás	11	1.730	60
Brikettgyártás	3	248	28
Keményítőgyártás	10	574	114
Gyufagyártás.....	9	1.193	749
Enyv-, albumingyártás	5	478	164
Zsíros növényolajgyártás.....	14	428	53
Gyertya, szappan, illatszer.....	44	1.505	904
Kocsikenőcs, bőrkenőcs	17	475	192
Festék, lakk, tinta, irón	22	381	164
Csontszén, műtrágya	5	802	71
Aszfalt, kátrányipar	9	331	13
Vegyészeti szerek.....	28	1.331	544
Egyéb vegyészeti szerek.....	12	856	237
XI. Összesen...	196	11.017	3.329
<i>XII. Sokszorosító és műipar.</i>			
Nyomda stb.	107	6.638	2.151
<i>Összesítés:</i>			
Vas- és fémipar	252	41.415	5.900
Gépgyártás	178	41.468	5.968
Közhasználati elektromos telep	131	5.599	113
Kő, anyag, üveg.....	402	30.564	8.141
Fa, csontipar.....	301	14.506	1.827
Bőr, söрте, tollipar.....	86	7.284	2.190
Fonó, szövőipar	188	34.483	23.618
Ruházati ipar	100	7.234	3.790
Papíripar	55	2.586	1.900
Élelmezési ipar.....	772	49.640	15.957
Vegyészeti ipar	196	11.017	3.329
Sokszorosító és műipar	97	6.638	2.151
Főösszeg...	2.755	252.434	74.884

Ki- fizetett munka- bérek	A termelésnél felhasznált fontosabb anyagok értéke	Összesen	Az előállít- tott összes ipari cik- kek értéke	Nyereség			
				1924-ben		1923-ban	
				%-ban	ezer arany- koronában	%-ban	ezer arany- koronában
ezer aranykoronában							
746	1.320	2.066	3.165	34·72	1.099	43·18	1.157
192	186	378	1.171	67·71	793	71·79	420
<i>35.881</i>	<i>487.828</i>	<i>523.709</i>	<i>702.546</i>	<i>25·45</i>	<i>178.837</i>	<i>36·17</i>	<i>196.560</i>
847	7.094	7.940	9.435	15·84	1.495	20·70	1.722
3.749	11.646	15.395	18.976	18·87	3.581	16·79	1.976
80	1.014	1.094	1.137	3·78	43	29·13	692
351	2.399	2.750	3.572	23·01	822	38·50	1.000
479	1.426	1.905	2.959	35·62	1.054	43·50	1.253
411	1.230	1.641	2.101	21·89	460	31·69	880
386	2.798	2.184	4.083	22·02	899	38·13	2.477
1.332	8.650	9.982	11.778	15·24	1.796	25·16	2.872
452	2.611	3.063	3.752	18·36	689	23·00	820
610	3.437	4.047	4.809	15·84	762	17·04	516
707	3.421	4.128	5.369	23·11	1.241	38·68	1.889
386	1.364	1.750	2.337	25·11	587	11·14	127
1.708	3.183	4.891	8.652	43·46	3.761	37·88	2.492
805	2.421	3.226	5.239	38·42	2.013	41·30	1.908
<i>12.302</i>	<i>52.694</i>	<i>64.996</i>	<i>84.099</i>	<i>22·80</i>	<i>19.203</i>	<i>28·46</i>	<i>20.624</i>
<i>8.440</i>	<i>4.636</i>	<i>13.076</i>	<i>18.074</i>	<i>27·65</i>	<i>4.998</i>	<i>35·48</i>	<i>5.037</i>
37.906	102.400	140.306	193.583	27·52	53.277	23·98	35.310
41.199	45.677	86.876	115.097	24·52	28.221	29·94	26.124
8.192	26.783	34.975	45.397	22·95	10.422	9·65	2.412
16.967	22.565	39.532	52.339	24·46	12.807	28·46	11.141
10.196	17.453	27.649	36.140	23·49	8.491	23·80	6.343
6.082	35.784	41.866	51.620	18·89	9.754	17·67	7.270
20.805	129.895	150.700	193.442	22·09	42.742	47·40	69.857
6.550	19.404	25.954	31.859	18·53	5.905	33·06	9.442
1.875	2.383	4.258	7.225	41·06	2.967	25·76	1.200
35.881	487.828	523.709	702.546	25·45	178.837	36·17	196.560
12.302	52.694	64.996	84.199	22·80	19.203	28·46	20.624
8.440	4.636	13.076	18.074	27·65	4.998	35·48	5.037
<i>206.395</i>	<i>947.502</i>	<i>1.153.897</i>	<i>1.531.521</i>	<i>24·65</i>	<i>377.624</i>	<i>33·25</i>	<i>391.320</i>

45-74%-ot hozott, míg a pezsgőgyártás csak 7-33%-ot. A gyufa-gyártás 35-62% hasznot hajtott 1924-ben, míg 1923-ban 43-5%-ot. A kesztyűipar 1924-ben majdnem 36%-ot hozott, míg 1923-ban 49-43 %-ot. A művirág- és dísztolgyártásra sem fizettek rá. 1924-ben 35-75%-ot; 1923-ban 40%-ot hajtott a művirág- és dísztolgyártás. A kocsigyártás 43-70%-os haszonra, a fából készült játékszeripar 40%-ra, a kályhakészítés 49-51%-ra (1923-ban 58-1%-ra) dolgozott, míg a pipakészítő ipar 6%-kal volt kénytelen beérni.

Dehát Magyarország gyáripari termelése szempontjából nem ezeknek a cikkeknek a gyártása fontos, hanem azoké, amelyek hatalmas tőkéket forgatnak meg és sok-sokezer munkáskezet foglalkoztatnak: sok-sokezer családnak adnak kenyeret. Ilyen például az ételmezési és élvezeti cikkek gyártása, mely 1924-ben csaknem 40 ezer munkást foglalkoztatott; annyit, mint a háborút megelőző esztendőben; ellenben amíg 1913-ban ez a 40 ezer ember 378 ételmezési és élvezeti cikkek gyártásával foglalkozó ipartelepen dolgozott, addig 1924-ben 772 gyárban dolgozott a 40 ezer munkás.¹ Természetesen más lapra tartozik aztán, hogy míg 1913-ban a 378 ipartelep 695-4 millió aranykorona értő produkált, 1924-ben a 772 ipartelep 702-5 millió aranykorona értő termelt.

Érthető, hogy Magyarország gyáripari statisztikájában az ételmezési és élvezeti cikkek gyártása foglalja el a legfontosabb helyet. Ezek a gyárak dolgozzák fel az ország mezőgazdasági termelését és a belföldi szükségletek ellátása mellett ezeknek az iparágaknak a feladata, hogy a mezőgazdasági termelés feleslegét iparcikkekké feldolgozva külföldre exportálják.

A malomipar katasztrófája.

Itt elsősorban legfontosabb exportcikkünknek, a lisztnek az előállítójáról: a malomiparról kell megemlékeznünk. A magyar malomipar már a békében arra rendezkedett be,

¹ A központi Statisztikai Hivatal az 1913. évi gyári termelési statisztikájára csak a kereskedelmi malmokat vette föl, a nagy vámmalmokat nem.

hogy az egész osztrák-magyar monarchia 56 milliónyi lakosságát ellássa kenyérliszttel. Ennek a sok malomnak sokkalta nagyobb volt az őrlőképessége, mint amennyi munkát Magyarország egész gabonatermésének megőrlése a legjobb esztendőben is adhatott. Hiszen a magyar malomipar nemcsak Magyarország gabonájának, de a kenyérmagot termelő balkánállamok gabonafeleslegeinek a feldolgozására rendezkedett be és rendelkezett olyan technikai eszközökkel, hogy ebben a tekintetben tanítómestere volt egész Európának. Még ma sincs városa Európának, mely Budapest malomiparához hasonlóval dicsekedhetne; bár Budapest malomiparának fejlődése már akkor megakadt, amikor közel három évtizeddel ezelőtt az őrlési forgalom megszüntetése megfosztotta attól a lehetőségtől, hogy a balkáni államok gabonafeleslegeit feldolgozza és liszt alakjában Nyugat-Európában eladja. A trianoni békekötés újabb súlyos csapást mért a főváros malomiparára akkor, amidőn az országot megfosztotta a legdúsabban termő déli gabonatermelő vidékektől. A sok mindenféle baj természetesen nagyon megviselte a magyar malomipart, amit az is eléggé bizonyít, hogy 1921-ben már százal kevesebb malom dolgozott, mint 1923-ban. 1924-ben 444 kereskedelmi és nagy vámmalmot tartott számon a statisztikai hivatal. Ezenkívül természetesen még vagy ezer kisebb vámmalom őrlötte a lisztet. A nagy kereskedelmi malmok között szerepel Budapest 14 hatalmas malma, mely 1912-ben az akkori Magyarország 65 millió métermázsát kitevő búza- és rozstermésének a 14%-át dolgozta fel: őrlőképessége 75%-ának a kihasználásával. Ma pedig termelőképességük alig ötödrészét, alig 20%-át használják ki a fővárosi malmok, ami azt jelenti, hogy 2—3 malom nagyszerűen elvégzi a 14 fővárosi malom munkáját; két-három malom tehát fölöslegessé tudná tenni a többi.

1912-ben 9-36 millió métermázsza gabonát őrlöttek meg a budapesti malmok, míg 1924-ben csak 2 24 millió métermázsát. 1912-ben a búzatermés 9%-a és a rozstermés 22%-a ment ki külföldre *mag állapotban*, 1924-ben pedig a búzatermésnek 13%-át, a rozstermésnek 24%-át exportálták feldolgozatlanul.

A békében nemcsak az egész monarchia volt fogyasztója a magyar lisztnek, de a magyar lisztet szívesen vásárolták Angliában, Brazíliában és más helyt is. Ma az a helyzet, hogy Cseh-Szlovákia és Ausztria védővámokkal dolgozik a magyar liszt ellen. A fővárosi malmokkal erősen konkurál a vidéki malomipar is, melynek egyes üzemei elérték a budapesti nagy malmok színvonalát és összességükben őrleőképességüknek körülbelül 28%-át használják ki. 1924-ben különben a malmok által őrölt liszt értéke 375-6 millió aranykoronát tett ki. Ha ebből levonjuk az őrléshez használt gabonát és a kifizetett munkabéreket, akkor többletérték gyanánt 43 1 millió aranykorona marad. Szóval a malmok átlagban 11-49%-os haszonra dolgoztak 1924-ben. Míg egy esztendővel ezelőtt 60-6 millió aranykorona volt a termelési többlet értéke és ez 21-64%-os rentabilitásnak felel meg.

Miért drága a cukor?

A mezőgazdasággal összefüggő másik hatalmas iparágunk a cukoripar, amelynek jelentősége, a mezőgazdasági többletermelés szempontjából vetekedik a malomiparával. Ennek az iparágaknak is az a feladata, hogy a mezőgazdaság egyik termékét, a cukorrépat feldolgozva külföldre szállítsa. A cukoripar tehát prominenter exportipar, amely már a békében termelésének $\frac{4}{5}$ -részét Magyarország határain kívül helyezte el. Trianon 12 cukorgyárat hagyott meg nekünk. Ezekhez a háború befejezése óta egy újabb nagy gyár csatlakozik. Ez a 13 cukorgyár termelőképeségével szintén messze meghaladja a belső fogyasztás szükségletét, annyira, hogy az 1924/25. évi kampányban termelt cukorból már ismét körülbelül $\frac{2}{3}$ -rész volt az exportfelesleg, tehát kereken kétannyi, mint amennyi a belső fogyasztás teljes ellátásához szükséges. A cukoripar termelése tehát csaknem elérte már a békenívót. Ezt az eredményt azonban csak úgy lehetett elérni, hogy a cukorgyárak úgyszólván teljesen újjászervezték a belföldi répatermelést, aminek illusztrálására csak annyit, hogy amíg az 1920/21. idényben a répával

bevetett terület csak 39.143 hold volt, 1924/25. idényben ez a terület fokozatosan 127.540 katasztrális holdra emelkedett és ugyanilyen idő alatt a feldolgozott répamennyiség 2-9 millió métermázsáról 14-3 millió métermázsára emelkedett fel. Így érték el, hogy az iparcikkek közül a liszt után az export tekintetében a második helyet ismét a cukor foglalja el, amelyből 1924-ben 42-9 millió aranykorona érték került kivitelre.

Amilyen örvendetes, hogy a magyar cukoripar ilyen szépen fejlődik, épp olyan sajnálatos, hogy az itthoni cukorfogyasztás ha talán nem is csökken, de nem is igen fejlődik. A Magyar Cukorgyárosok Egyesülete legutóbb kiadott jelentésében azt mondja, hogy Magyarországon a fejenkénti cukorfogyasztás mértéke azért marad annyira mögötte a nyugati országok cukorfogyasztásának, mert a cukor drága. Drága pedig azért, mert nagy a cukoradó és nagy a haszonrészesedés, amelyet az állam a cukorfogyasztásnál a maga számára követel. Érvelését a Cukorgyárosok Egyesülete a következő számokkal támogatja:

A belföldi cukor áralakulása teljes vagonrakományra értve koronákban.

Életbelépés időpontja	Alapár 100 kg kristálycukorra értve	Ebből esik cukoradóra és kinestári árrészesedésre	A kinestárnak jut %
1923 január 1	36.500	13.000	35·61
1923 július 1.....	192.000	70.000	36·45
1923 augusztus 6	370.000	140.000	37·83
1923 szeptember 3	480.000	200.000	41·66
1923 október 16	550.000	230.000	41·81
1923 november 28	720.000	300.000	42·50
1924 január 28	900.000	380.000	42·22
1924 február 22	1.660.000	700.000	42·16
1924 március 19.....	1.760.000	740.000	42·04
1924 december 13	1.334.000	714.000	53·52

A cukor ára tehát 1923 január 1-től 1924 március 19-ig több, mint a 48-szorosára emelkedett.

A cukorárak hatását a cukorfogyasztás alakulására viszont a következő táblázaton vigyázhatjuk meg:

1923.	Cukorár per kg korona	Cukor- fogyasz- tás q	1924.	Cukorár per kg korona	Cukor- fogyasz- tás q
Január	370	52.196	Január	7.287	63.682
Február	385	54.297	Február	12.251	53.670
Március	489	57.004	Március	16.770	23.261
Április	865	66.762	Április	17.002	16.869
Május	1.148	22.857	Május	17.000	36.858
Június	1.400	42.193	Június	17.000	36.631
Július	2.163	46.625	Július	16.822	30.108
Augusztus	3.619	46.514	Augusztus	16.474	45.628
Szeptember	4.760	25.546	Szeptember	15.542	34.497
Október	5.103	39.138	Október ¹	13.867	81.108
November	5.763	32.881	November	13.700	73.695
December	6.938	34.265	December ²	13.417	73.689

Még növeli a cukorfogyasztásra nehezedő terhet a forgalmi adó is, amely a Cukorgyárosok Egyesülete szerint évi 33-3 milliárdot tett ki 1924-ben. Ez az adó igazságtalan a cukorgyárosok jelentése szerint már csak azért is, mert a cukor árának minden száz aranyfilléréből csaknem ötvennégy fillért a kincstár tesz zsebre: nem való tehát, hogy a kincstár külön adót szed a cukor adó után is.

Nos, ha a cukorgyárosok azt mondják, hogy drága a cukor, akkor el kell nekik hinni; mi ugyan azt hisszük, hogy a cukor-drágasághoz jelentékenyen hozzájárul az is, hogy a gyárosok olyan kiadósán megtalálják a számításukat a cukorgyártásnál. 1924-ben a termelési statisztika szerint a 12 cukorgyár 111-9

¹ Az 1924. év utolsó három hónapjában jelentkező nagyobb cukorfogyasztást a cukorkartel szerint valószínűleg a vámtarifa életbeléptetésétől várt áremelkedéstől való félelem okozhatta.

² Svájci frankra átszámítva a cukor ára kg-onként így fest:

	1923-ban	1924-ben
Január	0·77 fr.	1·67 fr.
Március	0·68 »	1·5 »
Május	1·20 »	1·11 »
December	2·08 »	0·94 »

millió aranykorona értékű cukrot termelt. 7-5 millió aranykoronát fizetett a munkásainak; 53-4 millió aranykoronát tett ki a gyártásnál felhasznált anyagok (répa stb.) értéke. Ez összesen 60-9 millió aranykorona, amit ha levonunk a produkció értékéből, marad termelési többletérték 50-9 millió aranykorona. Vagyis a cukorgyárak 1924-ben 45-53 %-os rentabilitással dolgoztak. 1923-ban 84 millió aranykoronát tett ki a termelési többlet értéke, ami viszont 66-74%-os rentabilitásnak felel meg. Szóval a fogyasztók panaszkodhatnak, de a cukorgyárosok nem.

A sör és a szesz.

A söriparnak is hatalmas, modernül berendezett üzeimei vannak a fővárosban, aminthogy ez az iparág kifejezetten nagyipar. A békében Nagy-Magyarország sörtermelésének 75%-a esett a fővárosi sörgyárakra, melyek a trianoni határok között erősen csökkent fogyasztóképeségű lakosság szükségletére vannak utalva. Teljesen elzárkóznak a magyar sör elől a szomszédos államok. A magyar sör tehát nem juthat azokra a területekre, amelyek népe azelőtt a fővárosi sörök fogyasztója volt. A belföldön pedig visszaesett a sörfogyasztás úgy, hogy a valóban elsőrendű italt gyártó fővárosi sörgyárak alig 20%-át produkálják annak a sörmennyiségnek, melyet a békében gyártottak. Az elmúlt idényben mindössze félmillió hektoliter volt a fővárosi sörgyárak termelése. Ez a magyarázata annak, hogy két nagy sörgyártó vállalat üzemét teljesen szünetelteti és más gyártási ágazatok bevezetésével igyekszik berendezéseit hasznosítani. A sörgyártással összefüggő malátagyártásra természetesen szintén visszahat a söripar szomorú helyzete és malátagyáraink szintén kénytelenek korlátozni üzemeiket, bár malátából számottevő exportunk is van. Egyébként *a sör- és malátagyártó ipar* 1923-ban még 12-25%-os átlagos rentabilitással dolgozott, míg 1924-ben már 46-67%-os rentabilitással.

A szeszgyártás is a mezőgazdaság termékeit dolgozza fel, részben modernül berendezett nagy termelőképeségű ipari szeszgyárakban, részben kisebb termelőképeségű úgyneve-

zett mezőgazdasági szeszgyárakban. Ezek a kisebb mezőgazdasági szeszgyárak kétféle típus szerint mezőgazdasági üzemek kiegészítésére alakultak, hogy a szeszgyártásnál nyert melléktermékekkel a mezőgazdasági üzemek intenzitását fokozzák. Természetes, hogy a nagy ipari szeszgyárak mellett ezek a kisebb üzemek nem lennének verseny képesek és ez a körülmény indította arra a törvényhozást, hogy a szeszgyártást törvényes intézkedésekkel szabályozza. Ez a szabályozás legutóbb 1921-ben oly módon történt, hogy az évenként előre megállapított mennyiségű szesztermelésből $\frac{2}{3}$ rész a mezőgazdasági és $\frac{1}{3}$ rész az ipari szeszgyárak között osztandó fel. A szesztermelés körülbelül 240 ezer hektoliter; ebből tehát 80 ezer hektoliter jut az ipari szeszgyáraknak, körülbelül termelőképességüknek megfelelő felosztás szerint, míg a mezőgazdasági termelésnek biztosított mennyiség mintegy 240 mezőgazdasági szeszgyár között kerül felosztásra. A belföldön termelt szeszből is több, mint a felemennyiség kerül kivitelre és az úgynevezett termelési keret megállapítása is a kiviteli lehetőségektől függ elsősorban. A belföldön a szesz részben mint fogyasztási szesz, részben továbbfeldolgozás céljaira likőr és rumgyárak részére, részben ecetgyártásra kerül forgalomba, ami mellett a szesz igen fontos üzemi anyaga a műselyemgyártásnak is. A szeszgyárak különben 1924-ben 25-80%-os; 1923-ban 33-04%-os rentabilitással dolgoztak.

A vas- és fémipar.

Másik nagy csoportja a magyar iparnak, amely a vas- és fémipar, továbbá a gépgyártás körébe tartozó üzemeket öleli föl. Ebben a csoportban természetesen elsősorban a nagyüzemek jelentősek, amelyek a vasipar és a fémipar félégyártmányait állítják elő. A vasfélgégyártmány nyersanyaga a nyersvas és az ócska vas, amelyek közül a nyersvasat hazánkban egyetlen kohómű állítja elő. Vasércszükségletével ez a kohómű is egyetlenvasércbányánk, a rudabányai termelésére van utalva, amely körülbelül 2 millió métermázsa vasércet produkál, míg körülbelül ugyanolyan mennyiségű vasércet a kül-

földről, főképpen a Cseh-Szlovákiához csatolt régi vasércbányáinkból kell fedeznünk. Ezzel a vasércfeldolgozással azonban Magyarország szükséglete teljesen fedezve van, sőt bizonyos vasfélgyártmányokból: rúdvasból és vasgerendákból számottevő kivitelünk is van, amely az importot háromszorosan meghaladja. Vas- és fémiparunk körülbelül 42 ezer munkást foglalkoztat, gépiparunk ugyanannyit. Maga a vas- és acélgyártó ipar 60-8 millió aranykoronát érő nyersanyagot dolgozott fel 1924-ben és 109-6 millió aranykorona értéket termelt belőle. Az 1924-ben előállított kovácsolt árúk értéke is meghaladja a 39-6 millió aranykorona értéket; a kazán-, gép-, fegyver- és vagongyártás 35-2 millió aranykoronányi anyagot használt fel és 86-2 millió aranykorona érőt gyártott belőle; míg az elektromos cikkek ipara 26-5 millió aranykorona értéket produkált. 193.5 millió aranykoronát tesz ki a vas- és fémipar 1924. évi produkciója, a gépgyáraké pedig 45-3 millió aranykoronát. Nem lehet és nem szabad kicsinyelnünk ezt a teljesítményt akkor sem, ha tudjuk, hogy gépgyáraink utolsó békeesztendőbeli produkciójának az értéke épp kétannyi volt, mint az 1924. évi produkció értéke; vas- és fémiparunk pedig 1913-ban 59 millió aranykorona értékkel termelt többet, mint 1924-ben.

A textil.

Textiliákért már a háború előtt sok száz millió aranykorona vándorolt ki az országból külföldre, különösen pedig Ausztriába. Így aztán érthető, hogy már jóval a háború előtt eleven problémája volt a gazdasági életnek, hogy ezeket a külföldre vándorló százmilliókat miért nem marasztalják itthon, amikor gyapjú, len, kender és selyem idehaza van bőven, hogy textilipart teremtsünk hozzá. Minek árendába adni a magyar nép ruhaszükségletének a kihasználását külföldi gyáraknak, idegen országoknak. Így támadtak aztán, nagyrészt állami támogatással, a magyar textilgyárak a háború előtt. Sajnos, ezeknek a gyáraknak jórészt elkapcsolta Magyarországtól a

trianoni béke. Így két kenderfeldolgozógyárunk közül csak az egyik maradt meg. Igaz viszont, hogy ez az egy nemcsak a hazai szükségletet látja el, hanem még exportra is dolgozik. A 150 ezer orsóval dolgozó rózsashegyi pamutfonógyár sem a mienk többé, pedig a rózsashegyi gyár egymaga annyit produkált, mint a többi magyar pamutfonógyár együttvéve. Trianon csupán egyetlen — 30 ezer orsóval dolgozó — pamutfonógyárat hagyott meg Magyarországnak. A fonóipar azóta nagyot fejlődött, úgyhogy ma már 90 ezer orsóval rendelkezik a magyar pamutfonóipar. Nagyot fejlődött az utolsó időkben a pamutszövő ipar, és pedig nyolcezer szövőszékből jó, ha a felét meghagyta számunkra a békekötés. Jelentős posztógyárainkat — a zsolnait, a losoncit, a gácsit, a besztercebányait és az erdélyi gyárakat — mind elvették tőlünk. De iparkodunk pótolni, amit lehet, itt is.

Magyarország mai területén alakult egy nagy fésűsfonógyár, és posztógyárak áttelepítése és új posztógyárak létesítése révén ma már ebben az iparágban is számottevő termeléssel rendelkezünk, annyira, hogy bár a behozatal természetesen még mindig igen jelentékeny, bizonyos posztófajtákkal iparunk már a külföldi piacokat is felkeresi. A textilipar két ágában mutatkozik tehát a legnagyobb fejlődés, ami mellett a lenfonalgyártás és lenszövés is fejlődött, új szövőszékek felállításával emelkedett a selyemszövet gyártás, igen örvendetes és számottevő fejlődés mutat: ¹kozik a kikészítő iparoknál a pamutiparban, különösen a pamutfehérítésnél, amely csaknem teljesen hiányzott, és fokozta a termelést a nyomóipar is, amely csonka Magyarországon megmaradt üzemével is igen jelentős részét fedezi a belső szükség- i Jetnek; sőt a múlt évben hat millió aranykorona értéket meghaladó pamutszövetkivitelünknek is túlnyomó része színnyomatos, tehát kartonnyomó gyárainkban feldolgozott és -j külföldre exportált pamutszövetekre esik.

A helyzet mégis az, hogy 1921-ben a textilszakmában úgy a nyersanyag- mint a félégyártmány-import csökkent, ellenben a készárúk behozatala emelkedett.

Nyersanyagot	18-03	millió aranykorona
félgyártmányt	54-27	» »
készárut	202-39	» »
összesen....	274-69	millió aranykorona

értékben hoztak be az országba; szóval áruimportunk 39-3%-a textília volt. Ezzel szemben a gyári termelés statisztikája szerint 1924-ben a fonó- és szövőipar 193-4 millió aranykorona értéknyit termelt és ebből 42-7 millió aranykorona, vagyis 22 09% volt a gyártási többletérték. Jellemző a konjunktúra változóságára, hogy 1923-ban a fonó- és szövőiparban csak 147-3 milli aranykorona volt az előállított iparcikkek értéke, de 69-8 millió aranykorona volt a termelési többletérték, ami azt is jelenti, hogy amíg 1924-ben 22-09%-os bruttó haszonnal is megelégedtek a textilgyárak, addig 1923-ban átlag 47-4%-os rentabilitással dolgoztak.

Nem szabad megfeledkezni egyébként a vegyészeti iparról, a bőr- és téglagyárakról sem; aminthogy az is nagyon érdekes, hogy all dohánygyár — az állam eme jövedelmező üzemei — 1924 ben 79-78 millió aranykorona értékű szivart, cigarettát, dohányt és burnótot gyártott. A kis híján 80 milliót érő »trafikhoz 28-9 millió árú »anyagot« használt fel; mindössze 3-2 millió aranykoronát fizetett a munkásainak és 48-1 millió aranykoronát keresett a trafikon, szóval mindössze 60-3 %-os haszonra dolgozott. Ebből tehát megértjük, hogy miért drága a trafik; de nem értjük, hogy miért olyan — »gyöngé«?

A budapesti gyárak.

A magyar gyáriparnak pedig fókusza, ereje ma is Budapest és remélhetőleg Budapest lesz a fókusza a jövőben is. Egyik-másik iparágnál — például a malomiparnál — ugyan dcentrálisztikus törekvéseket látunk, de amit a múlt olyan nagyszerűen megépitett: nem fogja azt lebontani a jövődő sem. A magyar gyáripar másfélmilliárd aranykoronánál többet érő termeléséből 598-5 millió, vagyis 39-1% Budapest gyárainak jut. De ha a Budapest környékén dolgozó gyárak termelését is számba

vesszük, akkor kiderül, hogy a magyar gyáripari termelésnek kishiján a felét a főváros és a Budapest-környéki gyárak produkálják.¹ A budapesti gyárak produkciója így fest:

Az élelmezési stb. ipar.....	220	millió aranykoronát	
Gépgyártás	78·4	»	»
Textilipar.....	78·1	»	»
Vegyészeti gyárak	50	»	»
Közhasznú áramfejlesztők	45·6	»	»
Ruházati ipar.....	22·5	»	»
Sokszorosító és műipar	16·2	»	»
Faipar	13·8	»	»
Bőripar	12·8	»	»
Kő, föld, agyagipar	9·3	»	»
Papíripar	6·5	»	»

érőt gyártott . Ebből egyedül a fővárosi malomipar termelési értéke 70 millió aranykoronát tett ki 1924-ben. A gépgyártásból 68%; a textilgyárak produkciójából 40%; a vegyészeti gyárak produkciójából 59·4%; a ruházati iparéból 70%; a sokszorosító és műiparéból 90%; a faiparéból 38%; a bőriparéból 25%; a papíripari gyárak termeléséből 90% jut a főváros gyárainak. De ezenkívül

Újpest	56·6	millió aranykoronával	
Csepel	33·8	»	»
Pestszentlőrinc	17—	»	»
Budafok	15—	»	»
Kispest	13—	»	»
Pesterzsébet.....	7·1	»	»

szerepel a Budapestet környékező iparosvárosok közül a magyar gyáripari termelésben.

Érdekesnek az is érdekes, hogy Magyarország 245 és fél-ezer ipartelepe és műhelye közül 44 ezer Budapesten és csaknem 36 ezer a főváros környékén működött már hat eszten-

¹ Iparos városaink. Magyar Stat. Szemle, 1925. 449. old.

dővel ezelőtt is. Sajnos a 44 ezer budapesti műhely és ipartelep közül csaknem 28 ezer (száz közül több mint 63) segéd nélkül, ötezernél több pedig egy segéddel dolgozik. Végeredményben azonban mégis csak Budapest az ipari központja Magyarországnak, mert az ország gyáriparának 61%-a Budapesten és a főváros környékén van. 1551 húsznál több munkást foglalkoztató ipartelep közül ugyanis 794 van Budapesten és 151 dolgozik a főváros környékén; nem is szólva arról, hogy ezenkívül Budapesten 845, a főváros környékén pedig 148 olyan ipartelep működik, mely 11—20 munkást foglalkoztat. Budapestnek és környékének gyáraiban, ipartelepein és műhelyeiben az ország ipari munkásságának 52-7%-a dolgozott 1920-ban és ebből a munkáskontingensből magára Budapestre 32-6% esett. A 794 húsznál nagyobb munkáslétszámmal operáló budapesti ipartelepen 89 ezer munkás dolgozott hat esztendővel ezelőtt, a népszámlálás idején.

A KERESKEDELEM.

Amit a magyar föld megterem, amit a magyar gyárak és kézművesek produkálnak: azt a kereskedő osztja szét a lakosság között. A fölösleget pedig kiviszi külföldre: ott adja el és hoz helyette külföldön termett és külföldön gyártott portékát. Az 1920. évi népszámlálás idején a lakosság huszadrészének: 407 ezer embernek adott kenyeret a kereskedelem, ma pedig ennél sokkalta többen várják a kereskedelemtől a mindennapit. A kereskedelemből és hitelből élő 407 ezer főnyi népességből csaknem 184 ezer főnyi volt a kereső és a 184 ezer kereső közül kis híján 83 ezer Budapesten kereste meg a kenyerét. A kereskedelemmel és hitellel foglalkozó népességnek tehát csaknem a fele — minden száz közül 45 — Budapesten élt 1920-ban. Azóta hat esztendő telt el és ezalatt a hat esztendő alatt Budapest kereskedő népessége jelentékenyen megnőtt.

Hogy tiszta képet alkothassunk a magyar kereskedelem konstrukciójáról, tudnunk kell azt is, hogy 1920-ban az egész országban mindössze 384 olyan kereskedelmi és hitelvállalat

volt, mely húsznál nagyobb tisztviselői karral, vagy segéd-személyzettel működött. Es a 348 nagy kereskedelmi és hitel-vállalat közül 282 — minden száz vállalat közül 81 — Buda-
 pesten dolgozott 1920-ban. Ezek a budapesti nagy keres-
 kedelmi és hitelvállalatok hat esztendővel ezelőtt így oszlottak
 meg alkalmazottaik száma szerint:

Alkalmazottak száma	Vállalatok száma	Alkalmazottak száma összesen
21—50 alkalmazott	161	4.987
51—100 »	49	3.390
101—200 »	34	4.443
201—300 »	16	4.048
301—500 »	7	2.813
501—700 »	5	3.086
701—1.000 »	3	2.464
1.000 és ennél több alkalmazott	7	11.970

Természetesen a konjunktúras évek megszorították a nagy kereskedelmi vállalatok számát, aminthogy megnőtt a vállalatok alkalmazottainak a száma is. A nagyvállalatok a fogyasztási válság hatása alatt most tömegesen bocsátják el a jó időkből szerződött alkalmazottakat; a dekonjunktúra pedig nap-nap után egyre erősebb tempóban tizedeli a kereskedelmi vállalatokat.

A kereskedelmi vállalatok jelentékeny kontingensét a háborús konjunktúra hívta életre. Mikor a háború kitört, a közép- és nagyipar háborús üzemé alakult át, és nem szolgálta többé a békeidők fogyasztását. A hiányt jórészen az import próbálta pótolni és mivel az import jó üzletnek bizonyult, mert a háborús fogyasztás tempója egyre erősödött: egyre-másra nyíltak meg az új boltok és alakultak az új kereskedelmi vállalatok. A háborús konjunktúra tehát átvette a békeidők egész áruközvetítő és elosztó garnitúráját és ezt kiegészítette az új közvetítő és elosztó szervekkel. E szervek olyan sikerrel dolgoztak, hogy a háború végéig kiürültek az áruaktárak és elfogytak a készletek.

A kommunizmus négy hónapra megállította a konjunktúra evolúcióját, hogy aztán a proletárdiktatúra után annál nagyobb

erővel törjön utat magának. A kommün után egyszerre eszmélünk rá a rettenetes valóságra, hogy az országot szétszaggatta az ellenség és ezzel a termelés, az árukicserélés és a fogyasztás természetes rendjét teljesen megzavarta. Élelmes emberek tehát elsősorban ezt a nyomasztó helyzetet próbálták kihasználni. Egyrészt a háborús ipar alakult át ismét, szinte máról-holnapra, békeiparrá. Az elveszett területek nagy iparának egy része megpróbált csonka Magyarország területén elhelyezkedni. Az új fogyasztótömegek és a magas behozatali vámok reményében új iparágak támadtak, új gyárak épültek és szinte abnormis módon megszorodott a kereskedők száma. A nagy igyekezetben észre sem vettük, hogy a boltok és kereskedők száma sokkal erősebb tempóban szaporodik a változó konjunktúrák idején, mint akár a produkció, akár a fogyasztás. Az ár-arbitrálist rapid módon fokozta a korona vásárlóerejének rohamos csökkenése. Hihetetlen, hisztériás pánik fogott el akkoriban mindenkit, ami a papírkoronától való menekülés paroxizmusában élte ki magát. Mindenki portékát, valutát, vagy ingatlant vásárolt és mivel a hitel megszűnt a háború kitörésével és a moratórium-rendelettel, a kereskedelemben rövid időre életrekelt a primitív idők cseregádzkodása is. Sok lenne elbeszélni, hogy mi történt azután. A tény az, hogy a kereskedelemből élők száma módfelett meggyarapodott és most a dekonjunktúra nem akarja átvenni a konjunktúra árúelosztó garnitúráját. Azok, akik annakidején bekapcsolódtak a konjunktúrába, most kénytelenek viselni ennek a bekapcsolódásnak a teljes kockázatát. Ma az a helyzet, hogy a háborúbelinek negyedrésszére csökkent fogyasztáson kénytelen osztozkodni a megduplázódott kínálat és a kereskedelem kénytelen jelentékenyen kisebb haszonnal megelégedni.

Külkereskedelmünk mérlege.

Egyébként az az érzésünk, hogy gazdasági életünk lassacskán mégis csak be fog illeszkedni a normális keretek közé. Tulajdonképpen a mai krízis is trasszirozója a normális állapothoz vezető útnak. De emellett bizonyít külkereskedelmi

mérlegünk alakulása is. Árubehozatalunk értéke 1920 óta megduplázódott, ellenben exportunk értéke az 1920 exportjának több mint négyszeresére emelkedett.

	Behozatal	Kivitel
1920-ban	417·3 millió arany K	164·3 millió arany K
1925-ben	739·7 » » »	700·1 » » »

Különben az 1925. évi külkereskedelmi forgalom nyersanyagok, félgyártmányok és gyártmányok szerint való tagozódása így fest:

	Behozatal		Kivitel	
	az 1925. évben			
	Érték ezer arany- koronában	Az össz- érték %-ában	Érték ezer arany- koronában	Az össz- érték %-ában
Összes áruforgalom	739.660	100·00	700.058	100·00
Ebből:				
Nyersanyagok ..	220.786	29·85	428.237	61·17
Félgyártmányok	154.866	20·94	32.923	4·70
Gyártmányok.....	364.008	49·21	238.898	34·13
Ebből:				
A cukoripar gyárt- mányai.....	374	0·01	28.414	4·06
Örlemények	3.233	0·44	107.182	15·31
Más gyártmányok..	360.701	48·76	103.302	14·76

Amint tehát ebből az összeállításból kitetszik: egyedül gyártmányokból annyi értékűt hoztunk be 1925-ben külföldről, mint nyersanyagot és félgyártmányt együttvéve. Kivitelünk főleg nyersanyagból áll és tavaly is csaknem kétkakora nyersanyagot exportáltunk, mint készgyártmányt. Készgyártmány-exportunk az egész exportnak 34-13%-a volt és ebből az örlemények 15-31%-kal; a cukorgyártmányok 4-06%-kal szerepelnek. Egyébként nyilvánvaló, hogy külkereskedelmi mérlegünk kedvező fejlődése ezúttal is a mezőgazdasági termelésből származó export jelentékeny megnövekedésének köszönhető. Íme:

Magyarország 1925. évi külkereskedelmi forgalma a legfontosabb árúk szerint az 1924. évi adatokkal szembeállítva így fest:

Az áru megnevezése	Mennyiség métermázsák- ban, vagy darabokban		Érték ezer arany- koronában		Az össz- érték %-ában	
	1924	1925	1924	1925	1924	1925
<i>a) Behozatal.</i>						
Pamutszövet	119.048	104.338	98.885·6	89.015·9	14·07	12·03
Nyers és megmunkált fa. . .	24.239.751	22.244.328	71.046·1	72.084·6	10·11	9·75
Gyapjűszövet	43.126	30.528	62.557·1	48.889·4	8·90	6·61
Szén	11.335.690	11.927.110	49.233·8	46.375·2	7·00	6·27
Pamutfonal és cérna	71.945	58.033	33.729·3	29.190·9	4·80	3·95
Gépek és készülékek	195.398	142.691	31.915·4	29.004·8	4·54	3·92
Papiros és papirosárúk . .	376.280	480.144	16.677·5	24.777·9	2·37	3·35
Nyers fémek	90.660	133.926	12.478·8	18.124·7	1·78	2·45
Vasárúk	132.427	115.368	8.589·7	15.870·5	1·22	2·15
Kikészített bőr	21.616	12.353	23.067·8	14.657·6	3·28	1·98
Gyapjűfonál	19.985	25.880	19.241·4	13.622·5	2·74	1·84
Ásványolaj	932.349	779.152	13.444·0	13.139·1	1·91	1·78
Nyers pamut.	29.602	52.061	7.704·0	12.640·9	1·10	1·71
Kötött árúk pamutból . . .	4.700	3.376	8.203·4	10.078·5	1·17	1·36
Üveg és üvegárúk	127.324	156.510	6.251·7	9.787·9	0·89	1·32
<i>b) Kivitel.</i>						
Liszt	2.495.453	2.102.538	101.101·0	103.197·4	17·58	14·74
Vágó és ígásállatok (drb)	168.580	314.331	55.278·9	83.764·8	9·61	11·96
Búza	1.803.918	2.179.409	48.294·4	63.856·7	8·40	9·12
Tengeri	318.397	1.763.255	6.169·8	32.585·0	1·07	4·65
Rozs	1.395.244	1.238.749	32.535·4	31.043·1	5·66	4·43
Cukor	960.929	847.106	43.976·7	29.025·2	7·65	4·15
Leölt baromfi	66.266	95.489	17.848·9	21.194·5	3·11	3·03
Gépek és készülékek	136.514	147.589	15·947·0	20.431·3	2·77	2·92
Tojás	60.045	142.954	9.124·3	19.989·0	1·59	2·65
Friss és elkészített hús, kolbász	78.275	107.112	16.074·2	19.155·8	2·80	2·74
Gyapjú	52.464	69.168	17.044·0	17.487·9	2·96	2·50
Disznósír, szalonna	4.055	87.129	682·1	15.576·2	0·12	2·22
Villamos gépek és készülé- kek	39.508	35.501	17.399·0	13.981·6	3·03	2·60
Toll	21.072	23.864	13.698·4	12.751·2	2·38	1·82
Vasárúk	140.369	114.906	9.052·2	9.284·2	1.57	1·33

A forgalom megoszlása országok szerint.

Külkereskedelmi mérlegünk 1925-ben csak Ausztriával és Jugoszláviával szemben volt aktív. A behozatal fontosabb áruai közül¹ 1925-ben pamutszövetbehozatalunknak 45-2%-a esett Cseh-Szlovákiára, 27-3%-a Ausztriára, 13-8%-a Svájcra és 5-2%-a Németországra. A többi megoszlott Olaszország, Franciaország és Nagybritannia között. Megjegyzendő, hogy Ausztria részesedése a pamutszövetimportnál az előző évhez képest visszaesett, míg a Cseh-Szlovákiából származó behozatal az általános esőkenés dacára az előző évi keretek között mozgott. A gyapjúsövetimportban Ausztria 40-5%-kal, Cseh-Szlovákia 28-9%-kal, Németország 11-8%-kal és Nagy-Britannia 10%-kal részesedett. A papiros és papirosáruk behozatalában Ausztria vezet 66-4%-kal. Az üveg és üvegáruk behozatalának pedig 72-1 %-a származik Cseh-Szlovákiából. A gépek, készülékek és elektrotechnikai cikkekből, valamint a kátrányfestékből való behozatalban szükségletünk túlnyomórészt Németország szállítja. Az előbbiből ugyanis német eredetű 43-6%, az utóbbiból pedig 78-1%. Ásványolaj szükségletünket elsősorban Románia, majd Oroszország és Lengyelország fedezi.

Legfontosabb kiviteli cikkünkben a lisztből 1925-ben 44-2%-ot helyeztünk el Cseh-Szlovákiában, majd 32-8%-ot Ausztriában, 18-4%-ot Lengyelországban², 1-2%-ot Németországban. Kisebbségi arányban részesedtek még Olaszország, Románia és Japán az összes nyugati és keleti államok. Vágó- és igásállat kivitelünk legnagyobb része 61-4% esett Ausztriára, mely után 16-8%-kal következett Cseh-Szlovákia és 5-2%-kal Németország. Tojásfeleslegünknek az összkivitel 49-5%-át Németországba szállítottuk, azonban Ausztria részesedése is 40% volt. Ugyanígy a tolikivitelben is a legnagyobb rész 71-5% esik Németországra. Az ipari kivitelből elég számottevő még 1925-ben is az izzólámpakivitelnél az elhelyezésnél mutatkozó hanyatlás dacára Németország részesedése.

¹ Tormay Béla: Magyarország 1925. évi külkereskedelmi mérlege.

Ausztriával való forgalmunkban a behozatalnál a legfontosabb árúk értékszerinti sorrendben a pamutszövetek, a gyapjuszövetek, a pamutfonál és cérna, kikészített bőr, papiros, gyapjufonál, kötöttárúk pamutból, selyemszövetek és cipők. Az Ausztriába irányuló kivitelünknel pedig a liszt, vágóállatok, búza, rozs, húsfélék, baromfi, tojás, tengeri, árpa. A Csehszlovákiával való forgalom ugyan nem mutat igen nagy eltérést, de azért már jelentkezik egy árnyalatnyi különbség. A csehszlovák viszonylatban ugyanis a szövetek és fonalak mellett a fa, szén, üveg, gépek, porcelánedény. A kivitelnél pedig a liszt, tengeri, búza, állatok, rozs, gyapjú, olajosmagvak, dohány stb. Németországgal való forgalom legfontosabb tételei a behozatalban a gépek, gyapjuszövetek, nyersfémek, vasárúk, pamutszövetek, kötöttárúk és a só, a kivitelben a tojás, toll, gyapjú, baromfi, vágóállatok és a húsfélék. A magyar ipari export elsősorban a Balkán felé irányul, egyébként igen megoszlik a különféle államok között.

A forgalom megoszlása országok szerint.

Származási, illetőleg rendeltetési országok	Behozatal		Kivitel		Behozatali (-) vagy kivitel (+) többlet
	1925-ben				
	millió arany- koroná- ban	az érték %-ában	millió arany- koroná- ban	az érték %-ában	
Ausztria	166·9	22·57	234·7	33·52	+ 67·8
Cseh Szlovákia	183·6	24·82	168·8	24·11	- 14·8
Románia	60·0	8·12	28·1	4·01	- 31·9
S. H. S. állam	24·9	3·36	54·7	7·81	+ 29·8
Németország	111·1	15·02	69·4	9·92	- 41·7
Svájc	25·4	3·43	15·6	2·24	- 9·8
Olaszország	33·3	4·57	28·0	4·00	- 5·8
Franciaország.....	13·1	1·77	3·8	0·54	- 9·3
Hollandia	10·9	1·48	1·0	0·14	- 9·9
Nagy-Britannia	23·6	3·19	8·8	1·25	- 14·8
Lengyelország.....	36·5	4·93	33·2	4·75	- 3·3
Bulgária	7·4	1·00	7·3	1·04	- 0·1
Északamerikai Egy.-Áll....	17·6	2·38	2·0	0·28	- 15·6
Egyéb országok	24·9	3·36	44·7	6·39	+ 19·8
Összesen.....	739·7	100·00	700·1	100·00	- 39·6

Tormay Béla miniszteri tanácsos, a központi Statisztikai Hivatal aligazgatója megállapítja¹, hogy néhány cikkről nem beszélve: ellanyhult az ipari export az egész Európára kiterjedő pangás folytán is élesedő külföldi verseny hatása alatt. Ehhez a versenyhez hozzájárul még a termelési költségek növekedése. A készipari gyártmányok közül a textilárúk, valamint a gépek behozatala visszaesett. A textiliák importja a nyersanyagokkal együtt 1924-ben a behozatal összértékének 39%-át, 1925-ben pedig 35%-át tette. A visszaesés még nagyobb, ha csak a szöveteket vizsgáljuk. A behozott pamutszövetek értéke 1925-ben ugyanis 89 millió aranykoronával az egész import értékének 12%-át tette az 1924. évi 98-9 millió aranykoronával (14%) szemben. A gyapjúsövet-import visszaesése fölülmúlja még a pamutszövet-import visszaesését is. Az összehasonlításnál azonban Tormay szerint figyelembe kell venni, hogy az 1925. évi pamutszövetbehozatalból 24.550 q 17-2 millió aranykorona értékkel kikészítési forgalomban behozott áru volt, melyből festés, színyomás után 7.100 métermázsát (7-1 millió aranykorona értékkel) újból továbbszállítottak külföldre. Az 1925. évi szövetimport mérlegelésénél nem szabad megfeledkezni arról, hogy különösen 1924 utolsó negyedében a belföldi kereskedelem igen nagy készleteket halmozott fel abban a reményben, hogy az infláció alatt támadt nagy áruéhség továbbra is megmarad. A textilipari félégyártmányok importjában visszaesett a pamutfonálbehozatal. A gyapjúfonalaknál a mennyiség emelkedése ellenére a behozatal értéke feltűnően csökkent, aminek Tormay szerint az a magyarázata, hogy amíg 1924-ben a behozatal kétharmadrésze fésűs- és egyharmadrésze posztófonál volt addig 1925-ben a forgalomnak csak valamivel több, mint egynegyede volt a sokkal értékesebb fésűsfonál. Egyébként a textilipari nyersanyagoknál csak a gyapjúimport csökkent, nyerspamut- és nyersjutabehozatalnál azonban jelentékeny a fellendülés.

¹ Magyarország külkereskedelmi mérlege 1925. Magyar Statisztikai Szemle 1926. 2-ik szám.

A nyers és megmunkált faimport 2 millió métermázsával csökkent. Ez a csökkenés azonban inkább a tűzifabehozatal csökkenésével van összefüggésben. Az értékesebb gömbfa- és talpfabehozatal emelkedett. Visszaesett a nyersbőrbehozatalunk és kevesebb kikészített bőrt és cipőárut hoztunk be 1925-ben, mint 1924-ben. A déligyümölcsimport lényeges emelkedését az magyarázza, hogy 1924 első felében a déligyümölcs még behozatali tilalom alatt állott. Érdekes, hogy az ország rizsszükségletének háromnegyedrésze hántolatlanul érkezett és azt rizshántoló malmaink dolgozták fel.

Csökkent a liszt kivitel, ellenben emelkedett a búzaexport. Nagy mértékben emelkedett a tengeri, vágó- és igásállat, friss és elkészített hús, valamint a baromfi és baromfitermékek kivitele. Csökkent különösen az 1925. év utolsó két hónapjában a cukorkivitel, és az 1924. évi rendkívül nagyméretű kivitelhez képest a babkivitel is. Az ipari kivitelnél némi visszaesés mutatkozik a villamos gépek és készülékeknél. Az itt mutatkozó visszaesés azonban jóformán kizárólag csak az izzólámpák külföldi elhelyezési nehézségeivel hozható kapcsolatba. Javított vasúti kocsikat jóval nagyobb értékkel, vasárúkat pedig valamivel nagyobb értékkel szállítottunk a külföldre, mint 1924-ben.

A Statisztikai Hivatal megállapította az úgynevezett előjegyzési (tranzitó) raktárak 1925-re vonatkozó forgalmát is. E szerint a tranzitó raktárakba utalt árúk értéke 18-9 millió aranykoronát tett ki, a raktárakból ismét külföldre szállított árúk pedig 9 8 millió aranykoronát.

A vámvédelem 5-5 billióval drágítja meg a fogyasztást.

Külkereskedelmi forgalmunk mérlege tehát azt mutatja, hogy 1925-ben kereken 740 millió aranykorona értékű portékát hoztunk be külföldről. Gondos számvetés után megállapítottuk, hogy az import 40%-a volt vámmentes; a vámköteles behozatal értéke 444 millió aranykoronát tett ki, melyután 97 millió aranykorona vámot fizettünk, amiből kitetszik, hogy a vám 22%-kal

drágította meg a behozatalt. De a vám nemcsak az importot drágítja meg, mert a vámvédelem mankó, mely hozzásegíti a hazai gyári produkció árát is, hogy 22%-kal megdrágítsák. 1924-ben 1531-5 millió aranykoronát értő termelt a hazai gyári ipar.¹ Ebből 283-8 millió aranykorona értékű készgyártmányt exportáltunk. Itthoni fogyasztásra maradt tehát 1292-7 millió aranykorona érték. Ennek a 22%-a 284-39 millió aranykorona. Ha ehhez hozzáadjuk az import után kifizetett 97 millió korona vámot, kiderül, hogy a vámvédelem okozta drágításból Magyarország minden lakójára — a csecsszopóra is — 658.369 papirkorona jut.

De nemcsak a vámvédelem drágítja a fogyasztást, hanem a sok mindenféle adó és illeték is, amelyet végeredményben mindig a fogyasztó fizet meg. Az adók között is első hely illeti meg az általános forgalmi adót és a fényüzési adót. 1924-ben még 3% volt az általános forgalmi adó kulcsa. Ezt az adókulcsot aztán a múlt év közepén 2%-ra szállította le a pénzügyminiszter. Mivel minden portéka átlag három kézen megy keresztül míg a fogyasztóhoz jut, ennél fogva 1924-ben 9%-kal drágította a fogyasztást a forgalmi adó. Végül a kereskedő minimálisan 10%-ot számít hozzá az árhoz haszon címén és legalább 3%-ot számít rezsire. Mivel pedig — amint említettük — legalább három kézen megy keresztül a portéka míg a fogyasztóhoz jut, ennél fogva

a kereskedőhaszon ..... 30%-ka]
a rezi kereken 10%-kal
a forgalmi adó 6%-kal
a vámvédelem ..... 22%-kalösszesen.... 68%-kai
drágítja meg a fogyasztást.

¹ Az 1925. évi gyáripari produkció értékének a megállapításával még nem készült el a Statisztikai Hivatal, mikor e sorokat írtuk.

Budapest áruforgalma.

Csonka lenne a kép, amelyet Magyarország kereskedelméről festettünk, ha be nem mutatnánk Budapest áruforgalmi statisztikáját. A béke éveiben is rendkívül jellemző és érdekes volt Budapest áruforgalmi statisztikája, érdekes most is. A főváros fogyasztásának a tempóját, gyáriparának a lükte-tését érezhetjük meg a statisztika számain keresztül. De Buda-pest áruforgalmi statisztikája rávilágított a vidék fogyasz-tására is, mert ez a statisztika nemcsak azt mutatja meg, hogy mennyi áru érkezik Budapestre, hanem megmutatja azt is, hogy Budapest mennyit küld a vidékre. Egymasmellé állítjuk az utolsó békeesztendő és az elmúlt esztendő áruforgalmának a statisztikáját. (Lásd a 96—97. oldalt.)

Az első dolog, ami szembetűnik az, hogy az utolsó béke-esztendőben csaknem kétannyi áru érkezett Budapestre mint tavaly és épp kétakkora volt Budapest vidéki exportja is mint most. Pedig tizenhárom esztendővel ezelőtt kevesebb ember lakott Magyarország fővárosában mint most, de három-akkora volt Magyarország, tehát nagyobb volt a főváros exportja, nagyobb volt Budapest gyári produkciója és nagyobb volt a fogyasztása is. 1913-ban 11-8 millió q volt a gabona-nemnek felhozatala; tavaly csak 3-3 millió q. A 11-8 millió q-ból 7-3 millió volt a búza és 911 ezer q a rozs, tavaly pedig már csak 1-6 millió q búzát és 195 ezer q rozsot hoztak föl. Ebben a két számban benne van a fővárosi malomipar egész tragédiája. 1913-ban 532 ezer q lisztet hoztak fel és 6-5 millió q lisztet szállítottak el. 1925-ben pedig csaknem 788 ezer q volt Budapest lisztimportja. 1913-ban 242 ezer q volt a főváros cukorimportja, tavaly pedig 173 ezer q. A kávéimport csak-nem 68 ezer q volt tizenkét esztendővel ezelőtt; tavaly pedig nem egészen 17 ezer q. Sört 1-7 millió q-t szállítottunk el Budapestről, tavaly pedig csak 368 ezer q-t. Vegyi termé-kekből 300 ezer q-nál többet fogyasztott Budapest 1913-ban, tavaly pedig csak 94 ezret. Vas és acél 1-9 millió q jött be

A főváros áruforgalma.

1913-ban		Az áru neve	1925-ben	
Érkezett	Elszállítatott		Érkezett	Elszállítatott
métermázsza			métermázsza	
61.198	69.102	Élőállatok :	70.784	54.866
501.631	120.295	Ló	385.545	39.847
18.045	4.643	Szarvasmarha	12.699	1.134
927.580	72.243	Juh	774.249	14.066
<i>1,508.454</i>	<i>266.283</i>	Sertés	<i>1,243.277</i>	<i>109.913</i>
		Összesen...		
7,341.872	505.899	Gabonaművek :	1,649.102	164.930
911.162	107.103	Búza	195.481	47.054
945.641	127.958	Rozs	402.290	93.040
770.155	371.906	Árpa és maláta	254.848	13.440
93.064	38.923	Zab	18.808	5.849
12.906	19.425	Repce	4.009	2.706
98.139	107.053	Köles	115.934	69.803
1,641.926	1,260.711	Hüvelyes vetemények..	707.612	195.319
<i>11,814.865</i>	<i>2,608.978</i>	Tengeri	<i>3,348.084</i>	<i>592.141</i>
		Összesen...		
59.174	68.771	Nyerstermények :	29.941	12.957
172.256	335.293	Gyapjú	49.594	16.059
246.813	147.539	Bőrárúk	38.250	32.737
41.266	44.226	Dohány	6.751	1.230
<i>519.509</i>	<i>595.829</i>	Len és kender	<i>124.536</i>	<i>62.983</i>
		Összesen...		
242.094	95.901	Élelmi cikkek :	173.521	53.348
67.844	17.898	Cukor	16.887	16.536
207.154	85.663	Kávé	222.010	21.359
80.470	1,786.933	Bor	333	367.882
144.310	353.248	Sör	56.380	46.380
532.189	6,531.056	Szesz	787.844	1,023.295
<i>1,274.061</i>	<i>8,870.699</i>	Lisztsegélyb őrlmények	<i>1,256.975</i>	<i>1,528.750</i>
		Összesen...		
1,973.018	1,681.271	Ásvány és kőolaj	162.971	308.149
96.164	349.574	Zsiradékok	25.570	17.199
		Só és vegyi termékek :		
192.873	311.263	Só	530.366	176.273
654.559	237.761	Vegyi termékek	94.745	13.428
<i>847.432</i>	<i>249.024</i>	Összesen...	<i>625.111</i>	<i>189.701</i>

1913-ban		Az áru neve	1925-ben	
Érkezett	Elszállított		Érkezett	Elszállított
métermázsa			métermázsa	
		Ásványok, fémek:		
130.142	113.685	Ásványok	49.455	13.520
1,888.017	1,673.964	Vas és acél	483.821	344.453
893.838	740.049	Vas- és acélárúk	259.629	423.374
242.781	98.352	Üvegárúk	137.474	32.234
133.747	313.887	Porcellán- és agyagárúk	21.153	23.979
8,062.393	958.619	Építőanyagok	3.922.804	3,173.214
11,350.918	3,898.556	Összesen...	4,874.336	4,010.774
		Tüzelőanyagok:		
2,278.328	76.202	Tüzelőfa	5,214.994	162.967
22,441.491	2,179.350	Kőszén	15.509,061	573.217
196.501	27.857	Faszén	101.518	13.969
24,916.320	2,283.409	Összesen...	20,825.573	780.153
		Különfélék:		
2,002.252	465.206	Szer- és épületfa	666.542	330.702
91.567	214.630	Rövid- és díszárúk	13.922	7.762
317.643	546.654	Fonaláru	68.724	32.477
245.527	232.649	Fonott- és szövöttárúk	22.169	2.704
772.774	214.011	Papír	312.804	52.133
402.724	589.244	Gépek	110.108	149.971
177.605	138.301	Hulladék	9.416	123.697
78.505	137.919	Ásványvíz	11.900	37.658
4,088.597	2,538.614	Összesen...	1,215.585	737.104
16,417.835	8,770.770	Egyéb cikkek	10,088.883	7,823.518
74,807.173	32,113.007	Összes forgalom...	43,790.901	16,160.385

Ez a táblázat Budapest székesfőváros statisztikai hivatalának az összeállítása. Meg kell jegyeznünk, hogy ez az összeállítás csupán a vasúton és hajón érkező árúkat veszi számba, de azt sem tökéletesen, mert a gyorsárúk és a darabárúk ebből az összeállításból hiányzanak. Baj az is, hogy ebben az összeállításban az Államvasutaknak csak 21 budapesti állomására érkező áru szerepel, pedig 26 vasúti állomás van Budapesten. A differencia a valóságos és kimutatott áruforgalom között 8–10% lehet. Ezeket az adatokat az Államvasutak adja a főváros statisztikai hivatalának.

Budapestre 1913-ban, tavaly pedig a negyedrésze, ami vas- és gépiparunk dekadenciáját mutatja. Csak félannyi építőanyagot és harmadrésznivel kevesebb szenet hoztak tavaly Budapestre, mint az utolsó békeesztendőben. Rövid- és dízműáruban 214 ezer q; fonott és szövött áruban 232*6 ezer q volt Budapest exportja 1913-ban, míg 1925-ben a rövidárúk exportja 7762 q; a fonott- és szövöttárúk pedig 2704 q. Ennek pedig nem tisztán a fogyasztás megdőbentő lecsökkenése az oka, hanem az is, hogy ami régen vagószállítmány volt, az most postacsomagszállítmány. Egyébként 1913-ban 74-8 millió q volt Budapest áruimportja és ennek a mennyiségnek a 42-9%-a ment vidékre. Tavaly pedig 43*7 millió q volt az áruimport és ennek 36-8%-a ment vidékre. Ezekhez a számokhoz nem kell kommentár.

A MEGAMPUTÁLT VASÚT.

Halálra sebezte az iparunkat, tönkretette a kereskedelmünket a »béke«; de a trianoni bölcsesség legjobban mutatkozik meg abban, hogy miképpen nyirbálta le kezét-lábát Magyarország vasúthálózatának.

Magyarországon az első vasutat Budapest és Vác között 1846-ban építették. A szabadságharc után a magyar vasutak a bécsi kormány kezébe kerültek, amikor egy államosítási periódus következett be. A krími háború után a pénzzavarral küszködő osztrák kormány az államvasutakat eladta és akkor kezdődött a garantált vasutak rendszere: magántársaságok építettek vasutat állami kamatgaranciával.

A Magyar Királyi Államvasutak 1869-ben keletkeztek az állam által épített zákány—zágrábi vonalból és a megvásárolt Magyar Északi Vasútból (Budapest—Losonc között). 1875-ben megindult a fontosabb magánvasutak államosításának akciója is és a nyolevanas években megkezdődött a helyiérdekű vasutak kiépítése állami támogatással és állami üzemvitellel.

A magyar vasúti hálózat fejlődését a következő tabella mutatja

Év	Összhálózat	Államvasutak	MÁV. kezelésű HEV.
kilométerekben			
1846.....	35	—	—
1855.....	557	—	—
1867.....	2.283	125	—
1873.....	6.249	964	—
1890.....	11.251	5.702	1.753
1900.....	17.108	7.662	6.491
1913.....	21.806	8.205	10.208

Az Államvasutak hálózatának kiépítését a század elején úgyszólván befejezték; a háború kitöréséig mindössze 540 kilométer új állami vasutat építettek; a többi építés a helyi-érdekű vasutakra esik.

Furcsaságok.

A trianoni békekötés következtében 8200 kilométernyi államvasúti hálózatból 3374 kilométer, a 10.200 kilométernyi helyiérdekű vasúthálózatból 3865 kilométer maradt meg, azonkívül a délviasút hálózatából 570 kilométer, a Győr—Sopron—Ébenfurti vasút vonalaiból pedig 250 kilométer.

A területi változások nagy furcsaságokat teremtettek a forgalom irányában. Nem egy helyiérdekű vasút, amelyet azért építettek lokális vasútnak, hogy a környék gazdasági életét a fővonalba bekapcsolja; ma a tranzverzális összekötő vonal lett. Így például a Kiskúnfélegyháza—Kiskúnhalas és Halasbácsalmási helyiérdekű vasutak vonalai a Szeged—Szabadka—Bajai tranzverzális fővonal megszakadása következtében kiegészítő összekötő vonalakká váltak. Ennélfogva a Szeged—Bajai forgalomban, amely eddig fuvartörés nélkül volt lebonyolítható, most háromszor törik meg a fuvar

¹ Az adatokat Gyömrei Sándor dr. bocsátotta rendelkezésemre.

útja. A Dunántúli Helyiérdekű vasutak Hegyeshalom—Oroszvár közti szakasza a megváltozott viszonyok folytán nemzetközi csatlakozó vonallá lépett elő, mert ez közvetíti az elszakított Pozsonyon keresztül való forgalom tekintélyes részét. Természetesen ezt a relációt is sújtja a fuvartörés hátránya. A Balassagyarmat—Drégelypalánk közötti állomások, amelyek az összeomlás előtt Ipolyság—Párkányánán át közvetlen államvasúti összeköttetésben állottak a Budapest—Marcheggi fővonallal, ma kétszeres fuvartörés után a Duna—Ipoly völgyi helyiérdekű vasutak közbeiktatásával érik el az államvasutak hálózatát. A megcsonkított szatmármegyei helyiérdekű vasutak melletti állomások mint Fehérgyarmat, Csenger és Nagyecséd eddigelé Nagykarolyon, illetve Szatmáron keresztül egyszerű fuvartöréssel érték el az államvasúti fővonalat, most Mátészalka—Nyíregyházán keresztül a nagy kerülőn kívül kétszeri fuvartöréssel jutnak el az állam vasúti vonalakra.

Kellemetlen eltolódások állottak be a forgalom megszokott irányában azzal is, hogy a magyar-jugoszláv és a magyar-román határon meglevő 30 átmeneti vonal közül 17 még zárva van, ennél fogva a forgalom csak nagy kerülő úton bonyolódhatok le.

A Bécs—Marchegg—Budapest—Orsóva vasútvonal, amely Közép-Európának egyik legfontosabb átlós irányú összekötő vonala volt, ma négy határvonallal van elvágva és ezen a vonalon Szegedtől Temesvárig szünetel a helyi forgalom, nem is szólva az átmeneti forgalomról. A Párizs—Bukaresti express, amelyet most a Symplonon át Milano—Trieszt—Zágráb—Szabadkán keresztül vezetnek, a kiegészítő útvonalak igény bevétele miatt Horvátország a Bácska és a Bánát területén 80 kilométeres sebesség helyett 30 kilométeres sebességgel közlekedik. A forgalomnak politikai okokból való megszakítása miatt *a Szeged és Temesvár közötti távolság 112 kilométerről 206 kilométerre és 2 óráról 8 órára emelkedett.*

Az új határok miatt van egy vasúti vonalunk a levegőben is, a Szatmárnémeti—Fehérgyarmati vonalat a békeszerződés

úgy vágja el, hogy ennek a vicinális vonalnak 5 állomása magyar területen marad, de a fővonalba való bekapcsolódás már a románoké. A románok ezen a vonalon nem akarják felvenni a forgalmat, ennek következtében Fehérgyarmat, bár megvan a vasúti összeköttetése, hét év óta vasúti forgalom nélkül van. Most épül egy összekötő vonal Mátészalka felé, hogy végre Fehérgyarmat is elérhető legyen vasúttal.

A háború befejeződésének időpontjában az államvasutak leltárában 4887 mozdony, 8690 személykocsi és 106 ezer vágón volt. Az oláh megszállás végeztével a területi veszteségek és az *ellenséges zsákmányolás folytán a mozdonyoknak* csak 30, a személykocsiknak csak 28 és a teherkocsiknak csak 24%-a maradt meg, holott az ország mai területére a békeforgalom 45%-a esik. Azóta 565 mozdonnyal, 656 személykocsival és 15.160 teherkocsival szaporították a kocsiparkot. Ez a szaporulat a mozdonyoknál 37, a személykocsiknál 32 és a teherkocsiknál 88 %-nak felel meg. Mostanában nem igen lehet panaszkodni vagonhiány miatt, azonban ha a vasút forgalma elérné a normális mértéket, 140 lokomotívra, 560 személykocsira és 12.770 teherkocsira lenne még szükség.

Az Államvasutak pénzügyi adatai.

Az Államvasutak pénzügyi eredményei az utolsó 15 évben a következőképpen alakultak:

Üzleti év	Összes bevétel	Összes kiadás	Üzleti felesleg	Üzleti hányad %
	millió koronában			
1910.....	370-9	277-7	93-2	74-87
1911.....	412-6	303-4	109-2	73-55
1912.....	447-7	337-6	110-1	75-41
1913.....	459-2	368-7	90-5	20-29
1914/15	474-3	313-9	160-4	66-18
1915/16	679-0	402-4	276-6	59-26
1916/17	650-4	519-9	150-4	79-94
1917/18	880-0	773-5	106-4	87-91

Az 1918/19. évben amely a kommün alatt záródik, már *701 millió korona deficitje van a Máv.-nak.* Ez a deficit már különböző értékű koronákból adódik és aranykoronára nincsen redukálva. A következő évekre viszont már ki van számítva aranykoronában is az Államvasutak háztartási hiánya és pedig a következőképpen:

Az 1919/20. évi	729 millió	deficit =	39·4 millió	aranykoronával
> 1920/21. >	1·06 milliárdos >	=	21·0 >	>
> 1921/22. >	4·98 >	=	47·3 >	>
> 1922/23. >	9·08 >	=	19·1 >	>
> 1923/24. >	523·4 >	=	37·0 >	>

1924. év tavaszán az Államvasutakat már csak a reménység tartotta életben és csak a külföldi tőkék honosítása valamint arany tarifák életbeléptetése mentette meg a Máv.-ot. Az 1924/25-ös év rendelkezésre álló adatai szerint a költségvetési év első hét hónapjában a bevételek 124 6 millió, a kiadások 105·5 millió aranykoronát tettek ki, vagyis a szanalási év első hét hónapjában kezelése 20 milliós felesleggel zárult.

Az 1925/26. üzletévre előirányoztak:

üzleti bevételekre	3,471.111 millió papírkoronát
üzleti kiadásokra	3,398.876 » »
és így	72.235 millió papírkorona

felesleg mutatkozik.

Minden öt vasutasra hat nyugdíjas esik.

A mérleget lényegesen befolyásolja az a körülmény, hogy csonka Magyarország államvasútjainak büdzsáját, egyebektől eltekintve, két olyan lényeges tétel terheli, amelytől a békebeli államvasút mentesítve volt.

A mai nyugdíjasok száma, *a békebeli 20.220-al szemben 36.921, vagyis amíg a békében körülbelül csak minden harmadik tényleges alkalmazottra esett egy nyugdíjas, addig most minden 5 vasutasra 6 nyugdíjas esik. Most 30.618 a tényleges alkalmá-*

zottak száma. Ezzel szemben 36.921 nyugdíjasunk van, azaz 6303-al több mint a tényleges alkalmazott. Ennek aztán az a következménye, hogy csonka Magyarország államvasútainak a nyugdíj terhe 345 milliárd papírkoronával nagyobb, mint a békebeli nyugdíjkiadás. Ehhez a 345 milliárdhoz hozzá kell még számítani 121-5 milliárdot a kölcsönszolgálat fedezésére. Ez szintén kiadási többlet a békeállapottal szemben, mert a békében a kölcsönszolgálatot nem tekintették üzleti kiadásnak.

Milyen forgalmat bonyolít le a Magyar Királyi Államvasutak, az ország legnagyobb üzleti vállalkozása?!

Az integer hálózat fennállásának utolsó évtizedében az államvasutakon szállított árúk a következőképpen variáltak:

1910-	ben	37-1	millió tonna
1911-	ben	35-6	» »
1912-	ben	37-5	» »
1915/16-ban		39-5	» »
1916/17-ben		33-2	» »
1917/18-ban		33-1	» »

Ebből a forgalomból a trianoni határokon belüli területre 45% esik. Ez lenne az a forgalom, amelyet a békebeli termelési viszonyok mellett le kellene bonyolítani a vállalatnak.

1919- ben azonban a forgalom nem tett ki többet 12-2%-nál; 1920- ban viszont már 18%-ot, 1921-ben 27-8%-ot, 1922-ben 36-5%-ot, 1923-ban 40-6%-ot 1924-ben 41-4%-ot tett ki a forgalom.

Az 1924/25-iki üzletév forgalma az előző évi 18-6 millió tonnával szemben csak 17 millió tonnát tesz ki, tehát *a stabilizációs válság első évében 8-6%-kal csökkent a vasút forgalma.*

A forgalomban szereplő cikkek között a legnagyobb mennyiség: 5-6 millió tonna esik a szénre, aztán következik az agyag és föld 2-3 millió tonnával, a tűzifa 2-1 millió tonnával, épületfa 1-0 millió tonnával, a búza 691 ezer tonnával, a liszt 564 ezer, a téglá 562 ezer tonnával.

A vasúton szállított utasok száma a következőképpen alakul a háború előtt.

1910-ben	37·1	millió tonna		
1911-ben	35·6	»	»	
1912-ben	37·5	»	»	
1915/16-ban	39·5	»	»	
1916/17-ben	33·2	»	»	
1917/18-ban	33·1	»	»	

1919-ben a békebeli utasforgalom 42%-a esett a megmaradt hálózatra, 1920-ban ugyanannyi, 1921-ben már 48, 1922-ben 59, 1923-ban 64, és 1924-ben 63%. Ez jóval több mint amennyi az ország megcsonkításának arányában esnék a megmaradt rész vasúti hálózatára és az okát abban kell találnunk, hogy a rossz lakásviszonyok miatt *rendkívül megnövekedett a Budapest-környéki vasúti forgalom*. A budapesti pályaudvarokról a békében havonként 2-2 millió utas utazott el és körülbelül ugyanannyi érkezett, míg 1925-ben már 2-3—3 millió között variált az elutazók száma.

A budapesti pályaudvarok erre a nagy utasforgalomra nincsenek berendezve, azonban egy új személypályaudvar felépítése akkora összegeket igényel, miről nincs gondoskodás a beruházási programban.

A vasúti tarifák.

Ama érvényben levő vasúti szállítási díjakat 1924. júliusában léptették életbe. A folytonosan romló valuta mellett mind sűrűbben alkalmazott százalékos díjszabásemelések után ez hozta nyugvópontra a magyar tarifaügyét. Ez alkalommal aranyban történt a tarifák megállapítása, azonban egy fél év múlva az arany tarifákat 17 ezres szorzószámmal papírkoronára számították át.

A ma életben levő tarifáink a következőképpen aránylanak békebeliekhez 200 kilométeres távolságra:

Cikk	Fuvardíj aranyban	
	1924	1925
Belföldi szén	0·63	0·73
Külföldi szén	0·81	—
Vasérc	1·07	1·38
Nyersvas	0·53	0·21
Rúdvas	0·81	0·11
Rúdvas	1·07	1·71
Gömbfa	0·81	0·62
Bányafa	0·64	0·62
Tüzifa	0·53	0·62
Tüzifa	0·64	—
Deszka	0·81	1·24
Nyers petróleum	1·66	0·80
Finomított petróleum	1·23	1·71
Tégla	0·64	0·45
Cement	0·81	1·03
Mész	0·64	0·80
Kavics	0·53	0·21
Aszfaltkő	0·53	0·56
Csont	0·64	0·45
Széna, szalma	0·64	1·03
Cukorrépa	0·64	0·56
Búza	1·23	1·55
Liszt	1·23	1·55
Burgonya	0·64	0·62
Bor hordóban	1·23	1·40
Ásványvíz	1·66	2·71
Sör hordóban	1·66	1·40
Sör palackban	1·66	1·24
Cukor	2·12	2·56
Tojás	1·66	2·18
Zsír	1·66	2·56
Só	1·81	1·24

Hány százalékát teszi ki a fuvardíj az áru értékének? Erre a kérdésre a következő tabella ad felvilágosítást, amely az átlagos szállítási távolságokon (ami cikkek szerint különbözik) tünteti fel az árunak a fuvardíjjal való megterhelését.

	1924	1925
Állatok, levágottak és friss hús gyorsárúként	2·0	2·1
Burgonya, friss	11·5	8·3
Bor, hordókban	2·5	5·3
Cukor, finomított (kristály-, süveg- és poreukor)	2·2	1·8
Ércek, vaskó, vasérc, magyarországi vaskohók címére	20·8	28·5
Tűzifa	30·0	15·9
Kőolaj, finomított	4·6	3·8
Búza	4·0	6·4
Mezőgazdasági gépek, arató, borona, kaszáló, őrlő-gépek stb.	1·2	1·2
Gyümölcs : alma, körte, ömlesztve	2·0	1·5
Terméskövek és zúzott kő (kavics)	185·0	54·3
Lóheremag, lucernamag, fűmag	0·6	1·3
Öblösüvegárúk : palackok, színesek	3·1	4·3
Búzaliszt	3·7	3·9
Só	4·3	4·4
Sör hordókban	5·1	6·2
Szén, hazai	39·0	23·0
Külföldi kőszén (feketeszén)	38·2	36·2
Tej, gyorsárúként, edényekben Budapestre	6·8	2·1
Tégla : közönséges falitégla agyagból	20·0	12·1
Tojás, gyorsdarabárúként	3·6	2·5
Vas- és acélrúd	4·4	5·0
Disznózsir	1·0	0·9
Vöröshagyma 10.000 kg	14·6	18·0

A tarifák nemcsak a gazdasági élet által fizetett illetékek, amelyeket a szállításért rónak le, hanem egyszersmind a gazdaságpolitikának igen éles fegyverei is. Gazdasági célok érdekében ugyanarra az árura, ugyanazon a távolságon a gazdasági célok különbözősége szerint más és más tarifát állapítanak meg. Ezek az úgynevezett differenciális, különbözeti tarifák nagy szerepet visznek a gazdaságpolitikában.

A háború előtt, különösen Baross Gábor ideje alatt, az egymásba kapcsolódó díj szabási intézkedésekkel fejlesztették ki a magyar malom- és cukoripart, ásványolajfinomító gyárat, fatelepeket. Egy nagyszabású tarifapolitika állott a forgalomnak főmei kikötő felé való terelésének szolgálatában.

A jelenlegi tarifarendszer is a differenciális tarifák alkalmazásával igyekszik odahatni, hogy a nyersanyagok az ország *belsejében* dolgoztassanak fel és a készárúk *kivitele minden eszközzel elősegíttessék*. Így például az a vasérc, amelyet a hazai vaskohókban adnak el, kevesebb fuvardíjat fizet, mint más viszonylatban. A kikészítési eljárás elveihez hasonló díj-szabási kedvezmény van érvényben, a magyar fűrésztelepek és a magyar malmok érdekében. A hazai fűrésztelepekben feladott gömbfa, hogyha ennek 50 %-át kitevő mennyiségben feldolgozott állapotban vámkülföldre kerül, akkor nem úgy számítják a fuvar, ahogy például a román határtól a fűrésztelepig a gömbölyűfa után és innen a nyugati kilépő állomásokig a deszka után, ami átlagban másfél aranykoronát tenne ki métermázsánként, hanem a nyersfa 50 %-a erejéig olyan díjszámítást alkalmaznak, ami végeredményben 50%-os refakciónak felel meg. Ezzel az intézkedéssel kívánja elérni azt, hogy a belföldi fűrésztelepek jobban legyenek foglalkoztatva.

A malomipar pedig azt a kedvezményt élvezi, hogy azokra a gabonamennyiségekre, amelyeket felőrölve visz ki, a gabona feladó állomásától a malomig való szállításnál is élvezi a lisztre megadott kiviteli kedvezményt, ami 20%-nak felel meg, tehát ezzel elkerüli azt a hátrányt, amiben különben azokkal a malmokkal szemben van, amelyek helyben vásárolt gabonát őrölnek meg és exportálnak liszt alakban. A külföldről behozott rizzsel szemben a budapesti rizshántolóknak van olyan kedvezménye, amely a külföldi hántolt rizs behozatalával szemben olcsóbb díjszabásokkal segíti elő a hántolatlan rizs behozatalát és innen a fogyasztóállomásokra való szállítását. Kevesebb fuvardíjat fizet az a gyapjú és az a kender, amely belföldi gyárakba van feladva, mint amelyik külföldre megy.

Differenciális tarifát engedélyez a vasút, ha arról van szó, hogy a tranzitban nyerhet meg olyan szállítmányokat, amelyek a magas tarifa miatt elkerülnék az országot. Így például a *Nyugat felől Magyarországon át tranzitáló külföldi iparcikkek lényegesen olcsóbb fuvardíjat fizetnek 500 kilométer távolságban, mint amennyit a Budapestről a román határig 200 kilométer*

távolságon fizet a magyar gyártmány. Ennek az a célja, hogy ezeket a szállítmányokat, amelyek különben elkerülnék az országot, a Máv. megszerezze magának.

Az ország déli határszéléről az Ausztria felé eladott gabona kisebb fuvardíjat fizet, mint az ország más vidékéről ugyanoda feladott gabona egyenlő távolságon. Ezzel a Máv. azt igyekezett elkerülni, hogy a Somogy, Baranya, Bács-Bodrog stb. megyékből származó gabona ne igyekezzék az olcsóbb jugoszláv vonalakra kijutni és Jugoszlávián át Magyarország megkerülésével rendeltetési állomására kerülni.

17 MILLIÁRDTÓL 4991 MILLIARDIG.

1924. június 23. éjszakáján megszűnt a Magyar Királyi Jegyintézet, hogy aztán másnap reggel mint Magyar Nemzeti Bank támadjon új életre. Körülbelül harmincégy hónapot élt a Jegyintézet. Nem nagy idő ez, de megérdemli a búcsúztatót, mert hiszen ennek a harmincégy hónapnak nagy gazdasági erőfeszítéseivel a Jegyintézet szolgáltatta a bankót.

A Jegyintézet az infláció jegyében született. *Hegedűs* Lóránt deflációs politikája után természetesen csak inflációs politika következhetett; így legalább kiderült, hogy ez is rossz, — az is rossz. *Hegedűs* Lóránt ugyan felnyomta Zürichben a korona kurzusát, de ez csak arra volt jó, hogy aztán magasabbról zuhanjon a mélységbe a korona. A Jegyintézet még a *Hegedűs* alkotása, de *Hegedűs* csak két hónapig irányíthatta a bankóprés tempóját. *Hegedűs* csak az ígéret földjét mutatta meg; aztán fáradtan, csalódottan hagyta ott a bársonyszéket, hogy *Kállay* Tibor ülhessen bele. *Hegedűs* Lóránt itt hagyta *Kállay*nak azt a hatalmas instrumentumot, amelyen annak idején olyan nagy érdeklődés közepette szólaltatta meg híres »szimfóniáit.« *Kállay* újra hangszerelte ezeket a szimfóniákat; a polgárság pedig savanyú arccal fizette tovább a szapora adót. Az adófizetéshez három dolog kell, mint a Montecuccoli háborújához: pénz, pénz és pénz. És ezt adta a Jegyintézet. Mennél több volt az adó, annál jobban nőtt az

állam jegy forgalom. Mikor Kállay átvette a pénzügyi kormányzatot, még csak *17 milliárd volt* az államjegyállomány, 1924. júniusában pedig a Jegyintézet megszűnésekor 2898 milliárd: százhetvenszer akkora, mint huszonnégy hónappal ezelőtt, amikor a bankóprés elkezdte a munkát. Hegedűs híres olcsósági hulláma után egyszerre szárnyat kapott a drágaság. Mindennek megnőtt az ára. A búza, meg a külföldi portékák ára az aranyparitással kezdett kokettálni. És a drágasághoz sok pénz kell, ha azt akarjuk, hogy valamennyire elviselhető legyen. Megindult tehát a prés és amilyen tempóban ontotta magából a bankót, olyan tempóban esett Zürichben a korona árfolyama, és olyan tempóban nőtt idehaza a drágaság.

A Jegyintézet tulajdonképpen azt csinálta, amit a bankok és a magánvállalatok: tőkét emelt, szaporította a címleteit és huszonnégy hónap alatt egyre összesen százhetvenet adott. Mennél jobban szaporodott az állam jegy forgalom, — nemes valutára átszámítva — annál kevesebbet ért az a rengeteg bankó, amelyből Orell Füssli gépei nem győztek eleget fabrikálni. 1921. augusztus harmincegyedikéig, amikor a Jegyintézet első kimutatását közreadta, még másfél frankot adtak Zürichben száz magyar koronáért, 1924. májusában pedig százezer papírkoronát kell fizetni 6-5 svájci frankért.

A Jegyintézet megszűletésével őrtült hajsza, furcsa circulus vitiosus támadt. A bankóprés szerette volna utólni a drágaságot; a drágaság pedig kergette a zürichi kurzust. A zürichi korona kurzusa a Jegyintézet minden emissziójánál esett és a Jegyintézet mindig regresszálni akarta magát azért a veszteségért, amelyet a zürichi kurzus hanyatlása következtében az állam jegy-állomány nemes valutában kifejezve szenvedett. Mikor Kállay átvette a vezényletet, még 259 millió svájci frankot ért a 17 milliárdos papírkoronaállomány, 1924. április utolsó napján pedig, amikor a két billiót 98 milliárddal haladta túl a papírkoronaállomány, már csak 146 millió svájci frankot ért. Közben a korona zürichi kurzusa 1-5-ről leesett 0-0065-re, szóval a kétszázharmincegyedrészére; a drágaság pedig csupán az 1923-as esztendő tizenkét hónapja

alatt 364 %-kal emelkedett. Vagyis minden napra jutott 1%-nyi emelkedés.

Ha a Jegyintézet a jegyforgalom eredeti 260 millió svájci frankos státusát akarta volna fenntartani, akkor megszűnésekor körülbelül négy billiónak kellett volna lennie az államjegyforgalomnak. íme:

	Államjegyforgalom millió koronában	millió svájci frankban	A korona zürichi kurzusa	Az általános árrágulás hónapon- ként ¹ %-okban
1921. aug. 31.....	17.326	259-89	1-50	—
dec. 31.....	25.174	207-68	0-821/2	—
1922. dec. 31.....	75.886	165-05	0-213/4	—
1923. jan. 31.....	72.716	149-27	0-203/4	14-21
febr. 28.....	75.135	135-24	0-18	10-54
márc. 31.....	82.205	94-53	0-1 iy ₂	47-58
ápr. 30.....	100.101	102-60	o-iov ₄	29-47
máj. 31.....	119.285	122-27	o-iov ₄	16-49
jún. 30.....	154.996	100-75	0-06y ₂	51-9
júl. 31.....	226.284	62-23	0-023/4	96-31
aug. 31.....	399.486	124-84	0-03y ₈	52-32
szept. 30.....	588.809	176-64	0-03	17-85
okt. 31.....	744.925	227-20	0-0305	8-67
nov. 30.....	853.988	256-20	0-03	7-96
dec. 31.....	931.337	284-06	0-0305	10-61
1924. jan. 31.....	1,084.677	221-27	0-0204	19-91
febr. 29.....	1.278.436	166-20	0-0130	69-79
márc. 31.....	1,606.874	122-93	0-0076 y.	31-39
ápr. 31.....	2,098.090	146-87	0-0070	3 0

Ez a kimutatás azt demonstrálja, hogy a drágaság akkor volt legnagyobb, mikor az államjegyállomány nemes valutára átszámított értéke jelentékenyebben esett. Ilyenkor volt leginkább érezhető a pénzhiány is, és a kosztkamat ilyenkor volt a legmagasabb. 1923. márciusában, amikor az államjegyállomány frankértéke 135 millióról 94 millióra esett, a drága-

¹ A Gál Benő, Vágó József és Dálnoki-Kovács drágaság-jelző számának a közeparányosa.

ság egyszerre 47-58 %-kal emelkedett. Júliusban, amikor az állami jegy állomány százmillióról 62 millió svájci frankra esett, a drágasági index csaknem 52%-ot mutatott, sőt a következő hónapban felugrott 96-31%-ra és még augusztusban is 52-32% volt a drágasági index. A kcsztkamatláb március végén és április elején, továbbá júliusban és augusztusban volt a legmagasabb.

Lássuk most már, hogy mire kellett ez a folyton-folyvást emelkedő államjegyforgalom. Két hatalmas »kundschaft«-ja volt a Jegy intézetnek: az egyik a nagybankok, kereskedelmi és iparvállalatok, amelyek áru- és fináncváltókkal fedezték a Jegyintézettől kapott olcsó kölcsönt. A másik reflektánsa a bankónak maga az állam volt, amely 1924. májusában már 944 milliárddal tartozik a jegy intézetnek. Íme a kimutatás arról, hogy hónapról-hónapra miképpen szaporodtak az állami előlegek és miképpen emelkedett a kereskedelem és ipar váltóval fedezett adóssága:

	Leszámított váltók értéke		Állami előlegek	
	milliárd papír-koronában	millió svájci frankban	milliárd papír-koronában	millió svájci frankban
1921. dec. 31.....	4-9	40-4	0-9	358
1922. dec. 31.....	311	66-7	16-5	40-5
1923. jan. 31.....	34-8	70-5	20	43-2
1923. febr. 28.....	38-6	69-5	24	33-3
márc. 31.....	51-5	592	29	37-9
ápr. 30.....	640	656	37	48-4
máj. 31.....	73-6	75-4	47-2	38-8
jún. 30.....	100-8	65-5	59-7	21-9
júl. 31.....	146-2	40-2	79-7	447
aug. 31.....	253-8	79-3	143	72-9
szept. 30.....	360-6	118-2	243	82-4
okt. 31.....	474-7	144-9	269	91-8
nov. 30.....	511-6	153-4	306	122-3
dec. 31.....	562-3	171-5	401	107-3
1924. jan. 31.....	634-5	129-4	526	90-8
febr. 29.....	726-7	94-4	699	63-0
márc. 31.....	782-9	59-9	824	57-7
ápr. 30.....	1.1061	77-4	944	66-0

A Jegyintézet kimutatása szerint a leszámított váltók koronaértéke 1924. április végén már 1106 milliárdot mutat, míg az államkincstárnak adott előleg összege 944 milliárdot. Ennyi pénz kellett az államnak, hogy fizethesse a tisztviselőit és mennél jobban emelte az állam alkalmazottai fizetését, annál jobban esett Zürichben a korona kurzusa, és annál jobban zsugorodott össze idehaza is a korona vásárló ereje, úgy, hogy igazán el lehet mondani, hogy előkelőbb gesztussal kormány még nem szállította le tisztviselőinek a fizetését, mint a magyar kormány, mikor fölemelte a közalkalmazottak járandóságait.

Mikor a Magyar Nemzeti Bank 1924. júniusában megkezdte működését: új korszak kezdődött a pénzgazdálkodás terén. A Nemzeti Bank a státútumok értelmében átvette a Jegyintézet aktíváit és passzívait. Átvette az állami előlegeket is, melyeket az állam két és fél esztendő alatt fog letörleszteni.

A szanálás.

Addig, amíg a Nemzeti Bank meg nem kezdte működését, tudvalévóén két álláspont birkózott, viaskodott egymással a fináncpolitikában: az inflációs és a deflációs álláspont. Az infláció hívei úgy akarták kirántani az államgazdaság szerkerét a kátyúból, hogy megindították a bankó prést; a deflációs politikusok viszont a bankóprés megállításával akartak rendet teremteni. Kipróbálták mind a kétféle orvosságot az országon, de nem használt sem a bankószaporítás, sem a pénzszüke. A Nemzeti Bank aztán a harmadik módszerrel próbált szerencsét, a stabilizációval. A stabilizáció útját trasszirozza a szanálás és a szanálási akció bázisa a külföldi (népszövetségi) kölcsön, melynek az volt a rendeltetése, hogy a forgótökéjét vesztett országot költőpénzhez juttassa arra az időre, amíg államháztartását rendbehozhatja. Az államháztartás egyensúlyba hozatalának alapja a stabil valuta! a stabil valuta alapja viszont az államháztartás költségvetésének az egyensúlya. Ebből a circulus

vitiosus-ból csak a külföldi kölcsön segíthetett ki bennünket. Megállapítható egyébként az is, amit a gyakorlat is bizonyított, hogy ha a valuta stabilizálását elérjük, ami részben pszichológiai hatás útján is lehetséges, úgy pénzügyeink további rendezéséhez külföldi támogatásra tulajdonképpen nincs is szükségünk.

A rendkívül súlyos feltételekkel biztosított népszövetségi kölcsönnek fő jelentősége abban van, hogy ez a népszövetségi kölcsön nyitotta meg az utat más külföldi magánkölcsönökhöz, amire az ország közgazdasági élete nagyon ráéhezt. Forgótökéinket a háborúban, valamint román megszállás és forradalmak alatt elvesztettük; feltétlenül szükséges volt tehát, hogy külföldi tőkéhez jussunk. Ez a szanalási akció után azonban csak részben sikerült. A külföldi tőke ugyanis olyan fedezetre reflektált, ami nemzetközi vonatkozásban is nagy értéknek tekinthető. Ilyen hitelnyújtási alapok lennének nemzetközi vonatkozásban is jelentős iparvállalataink, valamint mezőgazdaságunk. Sajnos ilyen nagyszabású iparvállalataink nincsenek nagy számmal. Amik vannak, — például nagymalmaink, cukorgyáraink stb. — azok csakugyan igen előnyös feltételek mellett jutottak kölcsönhöz.¹

Bizonyos, ha elegendő külföldi tőkét tudtunk volna szerezni, a magángazdaság nem érezte volna ennyire a szanalási krízis erejét.

A helyzet az, hogy a szanalási akció kisebb mértékben ugyanolyan hatással volt a gazdasági életre, mint a deflációs politika, mert hiszen a konjunkturális keresetek végeszakadtával az árak valamelyest visszafejlődtek ugyan, de a drágaság enyhülése új kríziseket idézett elő. A valuta stabilizálásával visszatért a rentabilitási számítás lehetősége és a

¹ A malmok és cukorgyarak által valutáris műveletekkel kapcsolatban felvett kölcsönök: 1923-ban 4,051.092; 1924-ben pedig 36,568.121 arany korona. A malmok és cukorgyarak kampányhiteloi pedig 1923-ban 535.285; 1924-ben pedig 52,487.915 arany korona.

megszűnt inflációval elmaradtak az infláció csinálta látszatkonjunktura kereseti lehetőségei is. Egyszerre nyilvánvalóvá lett az is, hogy egész sereg üzlet, vállalat, bank, ipari üzem a mai Magyarország keretei között és a normális fogyasztóképesség mellett fenn nem tarthatók. Ez a megismerés aztán a leépítési akciók, valamint a fizetésképtelenségek egész sorozatát vonta maga után.

Sok tárgyalás, diplomáciai alkudozás előzte meg a nemzetközi kölcsön fölvételét. Miután hosszas kísérletezések után kiderült, hogy a magunk erejéből nem tudjuk rendbehozni az ország pénzügyeit, kénytelenek voltunk megegyezni külön a nagyántántal és külön a kísántánttal. Végül is a magyar kormányt Genfben megbízták az újjáépítési terv kidolgozására. 1924. február 21-én mutatták be ezt a tervet a jóvátételi bizottságnak, amely elfogadta a plánomot: a zálogjogokat feloldotta és *Magyarország jóvátételi terhéért egyidejűleg 250 millió aranykoronában állapította meg.*

1925. március 14-én írták alá az úgynevezett genfi egyezményt, amelyben megállapították azokat az alapelveket, amelyeket a magyar kormánynak a szanálással kapcsolatban be kell tartania. A főbb pontok a következők:

1. Az infláció megszüntetése.
2. Új jegybank felállítása.
3. Olyan rendszabályok életbeléptetése, amelyek biztosítják az államháztartás 1926. június 30-ig való egyensúlyba hozatalát.
4. 250 milliós újjáépítési kölcsön felvétele olyan célból, hogy ez a kölcsön 1926 június 30-ig az államháztartási deficitet fedezze. Erre a kölcsönre bizonyos bevételek lekötenendők.
5. Az újjáépítési programú végrehajtásának szigorú ellenőrzése. Ezzel egyidejűleg megállapították, hogy 1924. július 1-től 1926. június 30-ig az országot mindennemű jóvátételi szolgáltatás alól felmentik, kivéve a Jugoszláviának szállítandó szénszolgáltatást, amely napi 880 tonnát tesz ki.

1926. június 30-tól a jóvátételi törlesztések a következő összegekben állapítottak meg:

Időszak	Fizetés vagy anyagszállítás aranykoronában	Időszak	Fizetés vagy anyagszállítás aranykoronában	
1927. jún. 30.	2,500.000	} 5 millió	1936. jún. 31.	6,500.000
dec. 31.	2,500.000		dec. 30.	6,500.000
1928. jún. 30.	2,500.000	} 5 »	1937. jún. 30.	6,500.000
dec. 31.	2,500.000		dec. 31.	6,500.000
1929. jún. 30.	3,000.000	} 6 »	1938. jún. 30.	6,500.000
dec. 31.	3,000.000		dec. 31.	6,500.000
1930. jún. 30.	3,500.000	} 7 »	1939. jún. 30.	6,500.000
dec. 31.	3,500.000		dec. 31.	6,500.000
1931. jún. 30.	4,000.000	} 8 »	1940. jún. 30.	6,500.000
dec. 31.	4,000.000		dec. 31.	6,500.000
1932. jún. 30.	4,500.000	} 9 »	1941. jún. 30.	6,500.000
dec. 31.	4,500.000		dec. 31.	6,500.000
1933. jún. 30.	5,000.000	} 10 »	1942. jún. 30.	7,000.000
dec. 31.	5,000.000		dec. 31.	7,000.000
1934. jún. 30.	5,500.000	} 11 »	1943. jún. 30.	7,000.000
dec. 31.	5,500.000		dec. 31.	7,000.000
1935. jún. 30.	6,000.000	} 12 »		
dec. 31.	6,000.000			

1924. január 1-től 1926. június 30-ig napi 880 tonna szén szállítandó Jugoszláviának. Egyébként a jóvátétel! kötelezettség szünetel.

1924 május 1-én kezdte meg működését *Smith* Jeremiás bostoni ügyvéd, mint a népszövetség magyarországi megbízottja. Hivatala megszűnik mihelyt Magyarország pénzügyeinek stabilitása biztosítva látszik.

A korona stabilizálása.

1924. év elején a magyar korona békebeli értékének 1/17500-át tette. Röviddel a Magyar Nemzeti Banknak 1924. júliusában történt felállítása után sikerült a korona stabilitását elérni. A Nemzeti Bankot ebben nagyban elősegítette a Bank of England-dal kötött megállapodás, melynek titokban tartott tartalmából csak annyi került nyilvánosságra, hogy a Nemzeti Bank kötelezte magát tőkéjének az Angol Banknál való elhelyezésére, minek ellenében az Angol Bank garantálta a magyar koronának 1 angol font — 346 ezer papírkorona-árfolyamon való stabilizálását. — Miután pedig az angolok

időközben visszatértek az aranyvalutára, a magyar korona árfolyama is javult. A magyar korona árfolyamhullámzását egyébként alanti táblázat mutatja:

Zürich.

	100 magyar korona		100 magyar korona
1914. január	105·03	1922. január 3.	0·87 ¹ / ₂
december	91—	augusztus 3.....	0·17 ¹ / ₂
1915. >	67—	december 31. ..	0·21 ⁸ / ₂
1916. >	53·37	1923. szeptember 26. .	0·0297 ¹ / ₂
1917. >	52·50	december 31.....	0·0305
1918. >	30·50	1924. május 10.	0·0060
1919. >	3·32 ¹ / ₂	december 30. ...	70·75 ¹
1920. június 30.	3·60	1925. április 30.	72·20
december 31.	1·15	június 30.	72·50
1921. május 11.	2·85	július 31.	72·15
november	0·45	augusztus 31. .	72·55
december 31. ...	0·82 ¹ / ₂	szeptember 30...	72·55

Amint már említettük a Nemzeti Bank 1924. június 24-én kezdte meg működését. A bank egyidejűleg átvette a jegybank és a devizaközpont ügykörét. Az állam 1943. decemberéig jegykibocsátási monopóliumot biztosított a Nemzeti Banknak. A bank igazgatóságában egyébként a Népszövetség is delegált egy megbízottat, akinek tanácsadói és ellenőrzői feladata van. Más jegybankoktól eltérőleg a Nemzeti Banknak jogában áll hathónapos gazdaváltókat is leszámítolni. A bank alapítókéje különben 30 millió aranykorona, amelyből 11-85 millió koronát az állam jegyzett. A jegybank fennállásának első öt esztendeiében köteles a bankjegyek 20%-os fedezetéről gondoskodni Ezt az aranyfedezetet öt év után 24%, 10 év után 28%, végül 15 év után 33²/₃%-ra kell fokozni. Említettük, hogy a jegybank átvette az állam részletekben törlesztendő 132 millió aranykoronás függő adósságait is. Ennek az összegnek megfelelő arany fedezetéről gondoskodni a Nemzeti Bank nem köteles. A Nemzeti Bank helyzetét a következő táblázat mutatja:

¹ Ettől az időponttól 1 millió magyar korona alapján.

Magyar Nemzeti Bank	I. Érc- fedezet	II. Bank- jegy- forga- lom	III. Rövid lejáratu köte- lezett- ségek	II—>11. összeg	Állam- adós- ság	Bank- kgy- fedezet	Bank- kamat- láb
	milliárd papirkoronába.n					százalékokban	
Hó vége							
1924.június	938	2.894	1.136	4.030	1.980	45-7	10
július	1.566	3.278	1.425	4.703	1.980	57-5	10
augusztus ..	1.846	3.660	1.473	5.133	1.978	58-5	10
szeptember.	1.940	4.116	1.416	5.532	1.977	54-6	12-/3
október ...:	2.175	4.635	1.465	6.100	1.976	52-75	12-/s
november ..	2.338	4.443	1.930	6.373	1.176	53-2	12-/r
december ..	2.479	4.514	2.069	6.583	1.975	53-8	12^
1925. január	2.490	4.450	2.139	6.589	1.974	53-95	12-A
február	2.598	4.238	2.542	6.780	1.973	54-0	12^A
március....	2.665	4.270	2.553	6.823	1.970	54-9	11
április	2.748	4.526	2.471	6.997	1.969	54-6	11
május	2.791	4.494	2.541	7.035	1.960	55-0	9
júnus	2.737	4.583	2.058	6.641	1.959	58-5	9
július	2.647	4.744	1.826	6.570	1.958	57-4	9
augusztus ..	2.814	4.991	1.948	6.939	1.958	56-5	9
szept. 15. ...	2.728	4.512	2.226	6.738	1.958	57-1	9

Ennek alapján megállapítható, hogy ez év szeptember 15-ig a bank jegyi orgalom 36%-kal növekedett, míg a fedezet a 20%-os előírással szemben 50%-ot tesz ki.

Az újjáépítési kölcsön.

A Népszövetség által engedélyezett újjáépítési kölcsön plaszirozása nem volt könnyű feladat, különösképpen miután nem lehetett külföldi garatáló államokat szerezni, ami pedig az osztrákoknak sikerült. Ezzel szemben az állami bevételekből fedezetképpen lekötötték a vámok, a cukoradó, a dohány-monopólium bruttó és a sómonopólium tisztajövedelmét. Amennyiben ezek a bevételi tételek nem nyújtanának elég fedezetet, úgy az állam egyéb jövedelmeiből is kiegészítheték. A kölcsön legkésebb húsz év múlva visszafizetendő. 1934,

február 1-én azonban felmondható. A kölcsön kamatlába 7½% az olasz tranche kivételével, amely csak 7%-kal kamatozik, azonban 1½% szelvényadót külön fizet. A kölcsönt nyolc államban helyezték el. Tiszta jövedelme 253 millió aranykorona volt. A parifizetési kötelezettségre való tekintettel a kamatteher 10 35%-ot tesz ki. A kölcsön elhelyezését és külföldi árfolyamait a következő táblázat tünteti fel:

Magyar újjáépítési kölcsön.

Ország	Emiszió időpontja 1924. VII.	Az emisziós ország valutájában		Névérték		Kamatláb	Átvételi árfolyam	Adó	Tiszta hozadék ezer aranykorona	Kibocsátási árfolyam %-ban	Árfolyam 1925. IX/15.
		£	aranykorona	£	aranykorona						
Anglia	2 £	7.903	7.903	168.723	7½	84	2	138.352	88	97 ^{1/2}	
Egyesült-Államok	3 \$	7.500	1.733	37.012	7½	80	—	29.510	87½	96	
Olaszország ...	10 Lit.	170.000	1.697	36.228	1 7	88	1 2	31.446	92	86	
Svájc.....	20 sv.fr.	30.000	1.227	26.196	7½	85	1	21.743	89	97	
Svédország.....	4 Kr.	4.585	281	5.994	7½	84	1	4.915	88	—	
Hollandia	4 hfrt.	5.000	433	9.257	7½	84	1	7.684	88	98 ^{3/4}	
Cseh-Szlovákia	4 Kč.	83.620	569	12.145	7½	—	2	10.050	4	—	
Magyarország. VIII/1.	\$	2.350	543	11.597	7½	86	—	9.973	88	—	
				14.387	307.154			253.804			

¹ Kamat 7%, amely azonban 15%-os szelvényadóval nettó 8·05%-ra emelkedik.
² A 2,350.000 \$-t kitevő magyar trancheből 1,500.000 dollárt az Egyesült-Államokban helyeztek el.
³ 1% adóval Svájcban, ½%-kal Svédországban.
⁴ Nem volt nyilvános kibocsátás.

Az előirányzott szükségletek kielégítése után a kölcsönből 1925. július 31-én 182,735.000 aranykorona állott még rendelkezésre, miután az újjáépítési terv által 1924/25. évi költségvetésre *előirányozott 100 millió aranykoronás deficittel szemben 63 millió aranykorona felesleg mutatkozott.* A lekötött bevételek a következőképpen emelkedtek:

	1925 július	1925 aug.	1924 aug.
Vám.....	83.646	98.746	69.678
Dohányjüvedék.....	112.366	128.788	103.260
Cukoradó.....	36.428	52.404	30.020
Sójjüvedék.....	8.799	16.461	3.158

A szanalásnak nemcsak az államháztartási bevételek emelése és a kiadások aránylagos csökkentése volt a feladata, de egyúttal a rendkívüli viszonyokhoz alkalmazkodott állam-budgetnek a béke viszony okhoz való visszavezetése is. Tudni kell ugyanis, hogy a háború kezdetétől fogva, amióta az infláció erősebben érezette hatását, a pénzügyi kormányok kénytelenek voltak az egyenes adórendszert mindinkább háttérbe szorítani és a könnyebben és gyorsabban behajtható közvetett adórendszert favorizálni. A korona romlása folytán folyton növekvő államháztartási kiadásoknál nagyon fontos volt, hogy a bevételek lehetőleg minél gyorsabban folyjanak be, mert különben előadódott volna az a helyzet, hogy mikorára a bevételek befolytak, a kiadások jó részét már nem lehetett volna azokból fedezni, az időközben beállott valuta-eltolódás miatt. A magyar kormányokat egyébként nem nagyon kellett ebbe az új helyzetbe beletanítani, mert hiszen Magyarország mindig híres volt, túlzott mértékben igénybevett közvetett adóbevételeiről. Ennek az volt az oka, hogy az állam szükségleteinek növekedésével mind nagyobb tehernek bizonyult az osztrák uralom óta átvett »adómorál«, viszont politikailag is nehezebb volt az egyenes adók emelését keresztülvinni. Az egyenes adók visszafejlődése igen élesen mutatkozik a magyar állam költségvetéseiben. Az összbevételeknek 1868-ban még 55-6%-át tették az egyenes adók,¹⁾ 1916-ban már csak 26-6%, 1921/22-ben 16%, 1923-ban 18%, 1924-ben 15%, 1925-ben 20%; az újjáépítési költségvetésben pedig már 36%-kal szerepelnek az egyenes adók.

Ezek az arányok különben érdekesen állapíthatók meg a következő táblázatból:

	1924/25. évi tényleges ered- mény	Az újjáépítési tervvel kapoco- latban készült előirányzat
	millió aranykorona	
Egyenes adók	93·1	94·6
Forgalmi adók	157·8	80·0
Illetékek	59·9	30·9
Fogyasztási adók	57·8	31·0
Vám	104·8	23·5
Mesterséges édesítőszeres és lottó	0·4	0·4
Sójövedék (nyers bevétel)	16·8	14·6
Dohányjövedék (nyers bevétel)	89·2	51·0

A közvetett adók leépítése a forgalmi adóknak egy százalékkal történt csökkentésével már meg is kezdődött és a Nép-szövetség utasításából, mely szerint a következő évben külön statisztika állapítandó meg arra vonatkozólag, hogy az egyes egyenes adónemekből mily összegek folytak be: remélhető, hogy végre a földadó kérdése is helyes mederbe terelődik.

MILLIÁRDOK VÁNDORÚTON.

Csaknem ötezer milliárd papírkorona cirkulál most az országban; vándorol egyik zsebből a másik zsebbe, egyik kasszából a másik kasszába. Mérik vele a vagyont, a gazdagságot, a jövedelmet; a munka és a portéka értékét. Az egész ország gazdasági életének ez az ötezer milliárd a kovásza, a finanszírozója; négy milliárd magyar azért dolgozik és azért lótt-fut, ravaszkodik, töri magát, hogy minél többet, minél nagyobb summát szerezzen meg a bankókból, amelyből körülbelül ötezer milliárd kering, forog, cirkulál az országban. Körforrásban sohasem áll meg. Nyughatatlan, mint a kéneső.

Elbúvik, majd megint előkerül. Egyszer itt, máskor meg! amott jelenik meg és futnak utána az emberek.

A postaigazgatóság pontosan számon tartja, hogy utalványon és a postatakarékpénztár csekkjein mennyi pénzt küldözgetnek egymásnak az emberek. Ebből az érdekes statisztikából kiderül, hogy

1924. decemberben	2025-7	milliárdot
1925. januárban.....	1711-8	»
februárban.....	1735-5	»
márciusban	1414-3	»
áprilisban	1417-5	»
májusban.....	1744-3	»
júniusban	1369-4	»

hozott és vitt Magyarországon a posta. Januárban 4449·6 milliárd volt a bankjegyforgalom, tehát januárban a bankjegyállománynak több, mint 45%-át szállította ide-oda a posta. Kiszámították, hogy körülbelül három napig tart, amíg a postára adott pénz rendeltetési helyére érkezik. Ilyenformán egy hatalmas összeg, a postára adott pénzküldemények haviforgalmának körülbelül a 10%-a állandóan a postás táskájában, a mozgópostán vagy a posta fiókjában és pénzszekrényeiben hever.

1924. decemberben.....	196	milliárd
1925. januárban	165-6	»
februárban.....	185-9	»
márciusban	136-8	»
áprilisban	141-7	»
májusban	168-8	»
júniusban	136-9	»

volt az az összeg, amelyet a posta haszontalanul és kamatoztatlanul cipelt magával. Ez a summa januárban 4·4%-a, februárban 3·9%-a, márciusban 4·3%-a, júniusban ellenben csak 3%-a volt a bank jegy állománynak. Ha pedig aranykoronára számítjuk át a termelő gazdaság életéből elvont tőkét, akkor kiderül, hogy 9—10 millió aranykoronára: a Nemzeti Bank alaptőkéjének a harmadrésére rúg az az összeg, amit a magyar királyi posta állandóan a táskájában hord. Ennek a tízmillió aranykoronának több mint tízmillárd

papírkorona az évi 7%-os kamatja, ami szintén pénz ebben a szegény világban; de a kamat veszteségnél sokkalta nagyobb baj, hogy 140—200 milliárdnyi tőke az egész esztendőn át tétlenül hever a postás táskájában.

A postán vándorló milliárdok különben egyre sokasodnak, aminek nem a gazdasági élet föllandulése a magyarázata, hanem az, hogy a fiskus a postatakarékpénztárra bízta az adószedést és a postatakarékpénztár csekk- és kliring-forgalmának 40—50%-át az adó és egyéb állami bevételek foglalják le. Érdekes különben, hogy a *budapesti* posta pénzszállítási forgalma: 40—42%-a az ország egész postapénz forgalmának. A posta csekk- és utalvány-pénzforgalma (befizetés és kifizetés együtt) Budapesten 1925. januárban 904.779 millió papírkoronát, vagyis 63-3 millió aranykoronát; szeptemberben pedig 841-2 milliárdot, vagyis 58-8 millió aranykoronát tett ki. Ezzel szemben az utolsó békeesztendőben a Budapesten földott és a fővárosba érkezett utalványok és pénzeslevelek értéke együttesen 640 millió aranykoronára rúgott egy esztendőben. Egy-egy hónapra tehát átlag 53 millió aranykorona esett. Ez azt jelentené, hogy most még aranykoronában is több pénzt forgat meg a posta, mint akkor, amikor Budapest még Nagy-Magyar országnak volt a fővárosa. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a békeévek számadataiban nem szerepel a csekkforgalom és a békeévekben még nem a posta szedte be az adót.

Ha nagyon firtatja az ember a milliárdok titokzatos útját és nyomon követi a bankók rengetegének körforgását: olykor úgy tetszik, hogy talán több bankó forog a publikum kezén, mint amennyit a Nemzeti Bank számontart. A Nemzeti Bank december 7-iki kimutatása szerint az útjára bocsátott bankók értéke 4873 milliárd papírkorona volt, míg a 13 legnagyobb budapesti pénzüintézet és a postatakarék betétállománya együtt 6293 milliárdot tett ki. Eszerint tehát a postatakarék és a 13 nagy pénzüintézet együttes betétállománya 1*7 billió papírkoronával haladta meg a Nemzeti Bank által kimutatott bankjegyforgalmat,

Ennek a jelenségnek több oka is van. Az egyik, hogy ugyanaz a takarékbetét több ízben is szerepel a pénzüintézetek takarékbetét-statisztikájában. Például a nagy pénzüintézetek takaré- és folyószámla-betéteik ama részét, melyet nem tudtak gyümölcsözően kihelyezni: egymásnál vagy a Nemzeti banknál helyezik el betét gyanánt. 1925. december 7-én 142 5 milliárd papírkorona ilyen azonnal fölmondható zsíró-követelést és letétet kezelt a Nemzeti Bank. Mivel a Nemzeti Bank heti kimutatásaiban csak arról a bankóforgalomról számol el, mely tényleg a publikum kezén forog, ennél fogva a kimutatott jegyforgalom mindig akkora összeggel csökken, amekkorára összeget az állam, vagy a bankok a Nemzeti Banknál kezelt zsíró- vagy letétszámlájukra befizetnek. Mivel — mint már említettük az állami adókat, vámokat jórészt szintén a Nemzeti Bank kezeli, ennél fogva a Nemzeti Bank jegyforgalma tulajdonképpen 2878 milliárddal kisebb, mint amekkorának lennie kellene, ha az állami pénzek egy részét nem a jegybank kezelné. De annak, hogy a kimutatott bankóforgalom összegét olyan jelentékenyen meghaladja a 13 legnagyobb bank és a postatakarék betétállománya, főképpen mégis az az oka, hogy a nagybankok betétállományában állandóan közel egy billió korona értékű valuta szerepel.

A Nemzeti Banknak most az a terve, hogy heti kimutatásaiban lehetőleg csak akkora jegyforgalmat mutasson ki, amennyire az ország gazdasági életének *de facto* szüksége van, mert Popovics Sándor, a Jegybank elnöke nem tartja helyesnek, hogy az aktív jegyforgalomban szerepeljenek azok a passzivitásra kárhozottat tőkék is, amelyek a különböző állami bürok kasszáiban fekszenek. Éppen azért merült az föl az idea, hogy a jövőben a Nemzeti Bank kezelje azokat a hatalmas állami tőkefölöslegeket, amelyek most a különféle állampénztárakban, az adó- és vámhivatalokban sokszor huzamosabb ideig hevernek kamatozatlanul. Az adók és vámok jórésztét már most is a Nemzeti Bank kezeli, de a jövőben a kormány még azokat a tőkefölöslegeket is a Nemzeti Bank kezére bízza, amelyeket most a postatakarékpenztár és a Pénzüintézeti Központ kezel,

A Nemzeti Bank lesz tehát az állam igazi főpénztára, sőt a Nemzeti Bank kezelné az állami üzemek tőkefőlösegeit is. Es ezzel a Nemzeti Bank nemcsak azt akadályozná meg, hogy a postatakarékpénztár a maga külön fináncpolitikájával kontrakarírozza a Jegybank kamatpolitikáját, hanem elérné azt is, hogy mindig pontosan tudná: mekkora az a bankjegyforgalom, amelyre a mindennapi életnek *de facio* szüksége van; pontosan tudná: mekkora az a bankótenger, amely nem hever az adó- és vámhivatalokban, hanem tényleg dolgozik és kamatot hajt.

A Nemzeti Bank 1925. december 7-iki kimutatása szerint volt:

	milliárd papír- koronában
a jegyforgalom	4.873
az állami letétek és zsíró-követelések	2.735
a pénzüzetek zsíró-követelései	143
a zsíró-követelések, letétek és »azonnal lejáró más tartozások« mindössze	2-878

Ezekből a számadatokból tehát az tetszik ki, hogy az adók, vámok és egyéb állami pénzek, amelyeket a Nemzeti Bank kezel: 56%-a az egész jegy forgalomnak. Ha az állam minden pénzfőlöségét a Nemzeti Bank kezelné, akkor kiderülne, hogy az egész bankóforgalom alig nagyobb, mint amekkorával az állam háztartása operál. Kiderülne, hogy az a tömérdek milliárd, amelyet a Nemzeti Bank azért bocsát ki, hogy élesztője, olajozója legyen a gazdasági életnek: adóban, vámban vagy valami más formában végül mind vissza-kerül az állam kasszájába.

A PÉNZ-REZERVOÁROK.

A pénz a bankokon és takarékpénztárakon keresztül folyik a gazdasági élet csatornáiba. A bankok az ország pénzrezervoárjai. 1924. júniusában, abban a hónapban, amikor a Nemzeti Bank megkezdte működését: 76-7 millió arany-

koronát tett ki a posta takaréék, valamint a 13 legnagyobb pénzüintézet folyószámla- és takaréébetállománya. 1925. decemberében pedig 433 millió aranykoronát. És ez a 433 millió aranykorona még mindig csak a 27%-a a postatakarék és a nagybankok 1913. évi december 31-iki betétállományának. Ebből a 433 millió aranykoronából is 68 millió aranykorona értékű a külföldi valuta, ami azt jelenti, hogy még mindig nem teljes a bizalom a magyar korona stabilizáltsága iránt. Szomorú jelenség ez. De hogy hová jutottunk, hogy mennyire letörtünk: akkor látjuk igazán, ha a fővárosi pénzüintézek háború utáni mérlegeit az utolsó békeesztendő mérlegadataival vetjük össze. íme:

	1913-ban ezer aranykoronában	1924-ben	érték az 1913. évinek hány %-a
Értékpapír.....	645.177	21.068	3-2
Váltók.....	1,123.685	124.087	110
Adósok.....	1,845.918	282.588	15-3
Jelzálogkövetelés.....	3,412.482	1.706	0-04
Ingatlan.....	125.637	3.571	2-8
Egyéb aktívák.....	460.455	1.044	0-2

Teher.

Alaptőke.....	702.346	9.774	1-3
Tartalékok.....	450.235	29.327	65
Takarék- és folyószámla-betét	1,627.097	163.501	100
Viszontleszámitól és.....	95.437	11.556	12-0
Hitelezők.....	1,193.080	233.490	19-5
Saját kibocsátású kötvények .	3-501.403	328	0-009
Egyéb passzívák.....	128.187	7.003	5*6
Nyereség.....	102.623	11.489	11-1

1913-ban a	nyereség az	alaptőke.....	14-6%-a
1924-ben a	nyereség az	arany alaptőke.....	117-5%-a
1924-ben a	nyereség az	1913. évi alaptőke.....	r6%-a

A Pénztézeti Központ kötelékébe tartozó budapesti pénztézetek
Vágyó a

		Készpénz posta- takarékpénztár- és más pénztézeteknél el- helyezve	Érték- papírok	Váltók	Adósok
Integer Magyarország	1913 ...	182.054	645.177	1,123.685	1,845.918
Csonka	» 1913 ...	114.576	620.812	1,003.512	1,809.487
	» 1919 ...	2,855.411	2,918.377	1,015.359	11,021.422
	» 1920 ...	2,885.001	3,485.688	2,574.598	20,956.742
	» 0 1921 ...	4,317.381	4,036.632	5,523.512	32,435.953
	» 1922 ...	8,181.999	6,244.676	15,862.489	70,957.906
	» » 1923 ...	147,029.637	141,174.897	181,963.801	1,035,368.145
	» » 1924 ...	503,570.940	316,812.659	1,858,460.842	4,240,882.567
	» 1924 (aranyban)	33.487	21.068	124.087	282.588

Teher

		Alap- tőke	Tarta- léko k	Takarék- és folyó- számla- betét	Viszont- leszá- mítás
Integer Magyarország	1913 ...	702.346	450.235	1,627.097	95.437
Csonka	» 1913 ...	653.4081	444.716	1,602.110	70.838
	» 1919 ...	1,461.942	1,121.130	8,112.024	14.541
	» 1920 ...	2,459.608	2,415.472	11,172.240	90.245
	» 1921 ...	3,512.302	2,922.435	16,500.075	454.894
x>	» 1922 ...	5,488.825	7,865.247	29,972.095	3,489.538
	» 1923 ...	39,448.265	353,174.437	457,957.303	33,751.601
	» 1924 ...	146,981.791	441,011.926	2,458,671.582	173,778.669
	» 1924 (aranyban)	9.774	29.327	163.501	11.556

összesített vagyommérlege 1913., 1919—1924. évekről ezer K-ban.

Vagyon

Jelzálog- követé- lések	Ingatlan	Egyéb aktívák	Vesz- teség	Összesen		Aranykoronákban az 1919., 1920., 1921., 1922., 1923. és 1924. évi állomány %-ában	Zürichi jegyzés
				papír- korona	arany- korona		
3,412.482	125.637	460.455	—	7,795.408	7,795.408	—	—
3,326.953	107.410	409.337	—	7,392.087	7,392.087	—	—
3,564.994	256.657	119.029	534	21,751.783	652.553	8-8	315
3,613.138	306.288	1,290.878	131	35,112.464	384.562	5-2	115
3,759.430	339.340	375.715	5,116	50,793.079	399.086	5-4	0-82
3,236.439	457.540	904.190	221	105,045.460	217.593	2-9	0-2175
2,901.657	6,493.183	9,174.282	95	1,524,105.697	442.716	6-0	0-0070
25,661.315	53,561.251	15,667.004	207	7,014,616.785	469.311	6*4	0-03025
1.706	3.571	1.044	—	—	469.311	—	—

Teher

Hitelezők	Saját kibocsá- tású köt- vények	Egyéb passzívák	Nyereség	Összesen		Aranykoronákban az 1919., 1920., 1921., 1922., 1923. és 1924. évi vagyonszállapot az 1913. évi állomány %-án
				papír- korona	arany- korona	
1,193.080	3,501.403	123.187	102.623	7,795.408	7,795.408	—
964.286	3,451.100	108.720	96.909	7,392.087	7,392.087	—
6,759.116	3,759.996	200.753	319.281	21,751.783	652.553	8-8
14,114.452	3,834.116	644.315	382.016	35,112.464	384.562	5-2
22,074.246	3,988.232	778.261	562.634	50,793.079	399.086	5-4
50,564.473	4,257.657	1,778.901	1,628.724	105,045.460	217.593	2-9
553,520.124	4,156.002	19,427.972	62,669.993	1,524,105.697	442.716	60
3,511,137.487	4,942.292	105,318.393	172,774.645	7,014,616.785	469.311	6-4
233.490	328	7.003	11.489	—	469.333	6-4

A Pénzüntézeteki Központ kötelekébe tartozó vidéki pénzüntézetek

Vagyon

			Készpénz posta- takaré- pénztár és más pénzünté- zeteknél el- helyezve	Érték- papírok	Váltók	Adósok
Integer	Magyarország	1913 ...	146.913	433.870	3,071.833	649.942
Csonka	»	1913 ...	49.422	180.306	1,060.196	292.177
»	»	1919 ...	1,011.473	1,116.730	660.582	1,602.675
»	»	1920 ...	757.276	1,096.331	1,545.545	3,090.598
»	»	1921 ...	1,159.020	1,027.067	3,095.914	5,865.685
»	»	1922 ...	1,994.478	1,837.464	8,367.594	11,984.122
»	»	1923 ...	26,047.588	12,740.596	69,315.550	111,806,888
2>	»	1924 ...	126,461.963	39,001.323	1,275,051.675	516,046.683

Teher

			Alaptőke	Tartalé- kok	Takarék- és folyó- számla betét	Viszont- leszá- mítás
Integer	Magyarország	1913 ...	702.792	290.426	2,883.021	1,177.038
Csonka	»	1913 ...	284.113	124.382	1,477.313	371.512
»	»	1919 ...	413.754	195.644	3,627.772	27.731
»	»	1920 ...	682.748	458.470	4,474.064	276.013
»	»	1921 ...	944.368	547.330	7,526.227	749.886
»	»	1922 ...	1,861.923	1,626.786	13,305.175	2,626.429
»	»	1923 ...	16,377.835	22,769.625	94,655.031	34,782.993
»	»	1924 ...	60,716.308	107,272.388	828,194.287	628,594.815

összesített vagyonmérlege 1913., 1919—1924. évekről ezer K-ban

Vagyon

Jelzálog- köve- telések	Ingatlan	Egyéb aktívák	Vesz- teség	Összesen		Aranycoronákban az 1919., 1920., 1921., 1922., 1923. és 1924. évi vagyoni állapot az 1913. évi állapottól %-ban	Zürichi jegyzés
				papírkorona	arany- korona		
1,253.350	174.727	98.077	—	5,858.712	5,858.712	—	
702.038	67.430	18.852	209	2,370.630	2,370.630	—	
548.714	89.044	31.419	2.893	5,063.530	151.906	6.4	3.15
546.679	101.358	111.880	1.311	7,250.978	79.415	3.3	1.15
554.668	151.751	74.505	1.620	11,930.236	93.737	3.9	0.82
613.223	219.862	218.749	10	24,635.502	51.030	2.2	0.21
508.576	701.720	1,846.660	13	222,967.591	64.767	2.7	0.030
2,491.479	7,865.006	6,597.978	1.123	1,973,507.230	132.037	5.6	0.0070

Teher

Hitelezők	Saját kibocsá- tású köt- vények	Egyéb passzívák	Nyereség	Összesen		Aranycoronákban az 1919., 1920., 1921., 1922., 1923. és 1924. évi vagyoni állapot az 1913. évi állapottól %-ban
				papírkorona	arany- korona	
298.660	260.508	144.348	101.913	5,858.712	5,858.712	—
48.580	—	24.004	40.726	2,370.630	2,370.630	—
691.999	1.064	51.581	53.985	5,063.530	151.906	6.4
1,167.829	619	95.144	96.121	7,250.978	79.415	3.3
1,951.242	1.606	146.300	163.277	11,930.236	93.737	3.9
4,197.636	488	514.770	502.295	24,635.502	51.030	2.2
34,566.724	688	7,461.156	12,353.539	222,967.591	64.767	2.7
212,295.132	449	63,622.704	72,811.147	1,973,507.230	132.037	5.6

Az egyik összeállítás a vidéki pénzüzetekről szól. Ebből megtudjuk, hogy 1913. december 31-én az integer Magyarország vidéki pénzüzeteinek aktívumai 5858 millió aranykoronát tettek ki; a trianoni határok közé szorított Magyarország valamennyi vidéki pénzüzetének vagyona pedig 1913 utolsó napján 2370 millió aranykoronára rúgott; 1924 végén viszont már csak 132 millió maradt meg abból az aktívából, ami 1913-ban még 5818 millió aranykoronát tett ki. 97-75%-kal sorvadt le a háború kitörése óta a vidéki pénzüzetek aktívuma. A másik összeállítás a budapesti pénzüzetek mérlegadatait mutatja. Ezek a számok még érdekesebbek és még szomorúbbak. Itt 7795 aranymilliónyi aktívum zsugorodik össze 469 millió vagyonná; a háború előtti vagyomból a sok konjunktúras esztendő után csak 6-4% maradt meg; 93-6% elveszett. Az értékpapírállomány csak 3-2%-át éri a békebelinek; a váltótárca 11%-át, a jelzálogkövetelések 0-04%-át; az alaptőke értéke a békebelinek 1-3%-a; a tartalékokból csak 6-5% maradt meg; a bététekből 10%, az utolsó békeesztendőben 102-6 millió aranykorona: 14-6% volt a budapesti bankok nyeresége; 1924-ben 11-4 millió aranykorona. Ez a 11*4 millió az aranyra átszámított alaptőke 417-5%-a. De ha az 1913. évvégi mérlegbe beállított alaptőkéhez mérjük az 1924. évvégi nyereséget, akkor 1-6% jön ki.

Miből élnek a bankok?

Miből élnek most a bankok? Mindig érdekes volt ez a kérdés; a publikum más időkben is nagyon kíváncsi volt rá, hogy min keresnek a bankok, és miképpen forgatják, fiadztatják a tőkét az ország nagy pénzrezervoárjai. Most azonban az aranybilánc készítése idején, amikor nemcsak az egyéni háztartások nagy seregének az egyensúlya vált problematikussá, hanem egész foglalkozási kategóriák kerültek súlyos válságba: most még sokkal intenzívebb az érdeklődés a nagy pénzüzetek budgetje iránt. A háború előtt az úgynevezett folyó banküzletek juttatták a főhasznot a bankoknak. A saját és

idegen tőkét, a hatalmas takaré- és folyószámlabetéteket forgatták, közvetítették. Ebből csiholták ki a legnagyobb profitot; szóval a *más* pénzből kipofozott kamatnyereség volt a bázisa a reális pénzintézetek fő üzletének. Ezenkívül természetesen jelentékeny jövedelmet hajtottak az átutalási jutalékok; a kezességi províziók; az üzleti részesedések és alapítási hasznok is. Jelentékeny jövedelmet hajtott a nagy intézeteknek az áruüzlet és néhány intézetnek a jelzálogkötvénykibocsátásból származó jövedelem. A jelzálogkötvény kibocsátással a magyarországi intézetek körülbelül négy milliárdos forgalmat csináltak az évek során, jelenték tétlen tőkebefektetés mellett. A jelzálogüzlet ugyanis tulajdonképpen egyszerű közvetítő üzlet, amihez nem kellett saját tőke. A publikum pénzét közvetítette a jelzáloglevél-kibocsátó intézet olyanok számára, akiknek jelzálogos kölcsönre volt szükségük. És ez után az üzlet után, rizikó és tőkebefektetés nélkül, megkapta a bank a forgalom egy százalékát. A háború alatt és a háború után a jelzálogüzlet teljesen meghalt, amint-hogy a bankoknak néhány más, valamikor jövedelmező üzlete is elsovadt. Maradt tehát a háború előtt nagyszerűen bevált bolt: az alacsony kamatozású takarékbetéteknek magas kamatra való kihelyezése.

Természetesen a háború előtti és a mostani takaréközletek között lényeges a különbség. Nem ok nélkül való, hogy a bankok és takarékpénztárak a háború előtti szolid és jövedelmező takaré- és eszkömp-üzletet szeretnék föltámasztani és a publikum pénzére szeretnék bazirozni a főjöveldelmüket, de ez a bazirozás ma sokkal komplikáltabb, mint a háború előtt volt. A háború előtt a bank a saját tőkéje után általában cca hatszázalékos jövedelmet húzott; míg a takarékbetétek és egyéb idegen tőkékből származó jövedelme 1—1½% között variált. Az összes tőkék kamatozásából eredő jövedelem 2%—3% között mozgott. A nagybankok ma tulajdonképpen ugyanazt csinálják, mint a háború előtt, csak hogy természetesen kisebb tőkével, és összehasonlíthatatlanul magasabb kamatra dolgoznak. Ilyenformán

ugyanazt a jövedelmet próbálják kicsiholni a pénzből, amit a háború előtt kicsiholtak; viszont a mai rezszi a háború előtti rezszel szemben akkorát nőtt, hogy végeredményben a tiszta haszon aranykoronában ma sokkal kisebb mint a háború előtt volt. A háború előtt természetesen a részvényeseknek is egészen tisztességes jövedelem jutott; ma alig kapnak valamit a részvényesek. Egyébként egy tízmillió aranykoronás alaptőkével rendelkező banknak az üzleti elszámolása körülbelül a következőképpen festett a háború előtt és *1925 elején*:

A háború előtt :

Alaptőke	10 millió a. K,	
Tartalék	5 » » »	
Összes saját tőke	15 millió a. K	6%-kal forgatva = 900.000 a. K.
Betét és egyéb idegen tőke...	45 » » »	1 1/2%-kal » = 675.000 » »
Összes tőke.....	60 millió a. K,	nyers felesleg 1,375.000 a. K.

Az 1,375.000 korona a 60 millió aranykoronás tőke 2-29 %-os kamatozásnak felel meg. Az 1,375.000 aranykorona harmadrésze (575 ezer korona) költségre ment. A megmaradt egymillióból

osztalékra ment.....	7-5% = 750.000 K
tanti évre.....	100.000 »
tartalékolásra	150.000 »

Ezzel szemben *1925. első felében ez volt a helyzet:*

Saját tőke	5 millió a. K	20%-kal forgatva = 1,000.000 a. K,
Idegen tőke.....	4 » » »	6%-kal » = 240.000 » »
Összes tőke	9 millió a. K,	nyers felesleg 1,240.000 a. K.

A nyers felesleg tehát az összes tőkének 13-8%-os kamatja. A nyers felesleg fele költségre megy, a megmaradt 620 ezer korona pedig (már az adó miatt is) nagyrészt tartalékba kerül. Ezek a számok természetesen csak példák, amelyek azt mutatják, hogy a saját és az idegen tőke miképpen aránylanak egymáshoz. 1912-ben például a Kereskedelmi Banknak 50 millió arany-

korona volt az alaptőkéje, 73 milliót tettek ki a mérlegben kimutatott tartalékok és 225 milliót a betétek és egyéb idegen tőkék. A mostani felértékelési mérleg szerint pedig cca 21-5 millió aranykorona az alaptőkéje és ugyanannyi a tartalékja is. A pénzüzetek békevagyonuk $\frac{3}{4}$ részét, némelyek $\frac{4}{5}$ részét, sőt ennél is többet veszítették el. Ma a saját tőkét 9—12%-kal, az idegen tőkét 3—3%-kal kamatoztatják. Viszont békében a nyersbevételnek csak harmada-negyede ment költségre, ma pedig 80—90%-a.

A háború kitörése előtt való esztendőben kilencvenyolc bank és takarékpénztár működött Budapesten. Ezeknek a részvénytőkéje és tartalékalapjai 1152-5 milliót tettek ki; a takarékbetétek és a folyószámlabetétek 2627 arany milliót és ezenkívül különböző hitelezőktől is igénybe vettek 1193 milliót. Amint ezek a számok is mutatják, hatalmas tőke volt az, amellyel a bankok dolgoztak; amelyeket megforgattak és kamatoztattak; amelyekkel a kereskedelmet és az ipart táplálták és finanszírozták a háború előtt. Hogy a háború után mennyire megfogyott a bankokra bízott idegen tőke: az a hivatalos kimutatás demonstrálja legjobban, amely a tizenhárom legnagyobb budapesti pénzüzet takarékbetét és folyószámlabetét forgalmáról informál. Ezek szerint a tizenhárom legnagyobb budapesti pénzüzetnek 1924. november elsején mindössze csak 81-9 millió aranykorona betétje volt belföldi értékben és 40-2 millió aranykorona betétje volt külföldi értékben. Összesen tehát 122-1 millió aranykorona volt az a summa, amelyet a publikum kamatoztatás céljából a tizenhárom legnagyobb budapesti bankra bízott. A belföldi értékekben elhelyezett takarékbetétek csak 11.7%-át, az idegen valutában elhelyezett takarékbetétek pedig 14-3 %-át teszik ki 1913. évi betétnek. Ennek a tizenhárom legnagyobb pénzüzetnek a betétforgalma 1924 végén körülbelül a fele volt Magyarországon valamennyi pénzüzete betétállományának, úgy, hogy Magyarország betétállománya akkoriban mindössze 350 millió aranykorona körül mozgott, ami 14.500 koronás szorzószámmal átszámítva 5075 milliárd

papírkoronának felel meg. 1925. novemberében a 13 nagy intézet takaré- és folyószámlabetétek állománya már 433 millió aranykorona, 27%-a az 1913. december 31-iki betét-állománynak.

A gyengén menő áruüzleten és a devizaüzleten kívül tehát főként a betétüzletre vetik magukat a bankok és ebben a tekintetben hihetetlen versengés folyik. A legnagyobb intézetek sem irtóznak attól, hogy betevőkre vadásszanak, és ugyanolyan nagy erőfeszítést és ügyeskedést fejtenek ki, hogy a takarékbetéteket minél jövedelmezőbben, minél nagyobb hasznothajtóan helyezték el. A magas kamattal és a sok mindenféle költséggel dolgozó pénzüzeteknek azonban hatalmas konkurrens a kosztpiac és erős zablája a kamatüzletek tempójának az a rettenetes gazdasági válság, amely úgy a főváros, mint a vidék ipari és gazdasági életére ráfeküdt. Hogy azonban miképpen dolgoztak még egy és másfél évvel ezelőtt is különösen a vidéki kis intézetek; hogy például a gazdák is mennyire meg lehetnek szorulva úgy elseje körül: az bizonyítja legjobban, hogy vidéken a 40—45%-ra kiadott pénz megszokott valami volt, mert a 80%-ra kiadott kölcsönök sem voltak nagyon ritkák.

A tőzsdekonjunktúra idején, természetesen, amikor a publikum a börzére vitte a pénzét, nem a bankba és a takarékbába: akkor még a bankok főüzlete is a börze volt a valutaüzleten kívül. Emittáltak. Egyre-másra alakították a szindikátusokat, amelyek vezették és irányították a nagy tőzsdebetöréseket; és közvetve, vagy közvetlenül segítettek becsődíteni a publikumot a tőzsdére. Annyira megdagadt a bankok és takarékpénztárak tőzsdeosztályának a forgalma, hogy az intézetek személyzete megháromszorozódott. 1921-ben még 136 bank és takarékpénztár működött Budapesten, de azóta ez a szám is erősen megnőtt. A kávéházak helyiségeit bérelték ki és foglalták el az új bankok és tőzsdeirodák a konjunktúra idején, amikor még a naív emberek azt hitték, hogy örökké fog tartani a tőzsdefarsang. A nagy bankalapítási láz idején esett meg aztán, hogy egy fiatal fiskális a kitűnő és nagy

jövedelmet hajtó ügyvédi irodáját cserélte föl a bankvezér -
séggel. Boldogan sietett az apósához, hogy megakvirálja a
nagyyszerű tervnek:

— Papa! — mondta a boldogságtól izgatottan — papa:
bankot csinállok! . . .

— Bankot, fiam?! — kérdezte csudálkozva az öreg-
úr.

— Bankot? Minek?! Hiszen van már — kettő?!

A fiatal ügyvéd-bankigazgató majd lefordult a székről.

— Kettő, papa? Hogy-hogy kettő?!

— Hát a »Kommerc«, meg a »Kredit« ... A Kereske-
delmi Bank, meg a Hitelbank . . .

Úgy látszik, hogy az apósna volt igaza, nem a vőnek.

Most, a konjunktúra után, egyre-másra likvidálnak a
bankok és tőzsdeirodák. Vendéglőt, kávéházat és csemege-
üzleteket csináltak a helyükbe, mert »enni mindenkinek
kell«, mondják azok, akik azt hiszik, hogy a vendéglők és
csemegeüzletek konjunktúrája következik.

— Enni mindenkinek kell; de hol van az megírva, hogy
tőzsdézni kell?! . . .

A TŐZSDEKONJUNKTÚRA,

»A tőzsde nem halt meg, csak aluszik« — vigasztalják
magukat azok, akik sehogysem akarnak belenyugodni abba
a gondolatba, hogy a tőzsdekonjunktúra csakugyan véget
ért. Kisebb-nagyobb intermittálással három és fél esztendeig
élt fél Budapest és a fél ország a tőzsdéből, és nem csuda,
hogy nehezen tudnak beletörödni az új helyzetbe azok, akik
arra rendezkedtek be, hogy jövedelmeiket tőzsdenyereséggel
pótolják.

Hogy kezdődött?

1920 őszén kezdődött a tőzsdeláz, és az 1924. év elején
csillapodott le, amikor kiderült, hogy a börze mezején több
fű már úgysem igen nő. A tőzsdeláz akkor kapott erőre,
akkor kezdett elhatalmasodni Budapesten, amikor a korona

katasztrófája már kikerülhetetlennek látszott. Nap-nap után visszafojtott lélekzettel leste mindenki a zürichi devizakurzust: esik-e vagy emelkedik? És a korona kurzusa egyre esett. 1920. augusztus másodikán még három svájci frankot és negyven centime-ot ért Zürichben száz magyar korona. Augusztus 31-én pedig — aznap, mikor a nemzetgyűlés megszavazta a botbüntetést — a magyar koronát már 2-45-ön jegyezték Zürichben. A zuhanás megindult és a zuhanásban nem volt megállás. Szeptember 26-án — két nappal azután, hogy a nemzetgyűlés megszavazta a numerus clausust — száz magyar koronáért már csak két svájci frankot adtak Zürichben. 1920. októberében pedig megindult a hausse a pesti tőzsdén, és mennél jobban romlott a magyar korona, annál viharosabban verték fel az árfolyamokat a börze-jobberek. November nyolcadikán — amikor a nemzetgyűlés az éjjeli zavargások és a »felelőtlen elemek« dolgát kezdte tárgyalni, és amikor a rendőrség elfoglalta a Britannia-szállodát — a magyar korona egészen 1· 15-ig csúszott le, hogy aztán december hetedikén a kormány válság hírére ismét 1·32-re kússzon föl.

Pénzünk katasztrófáját a tőzsdén egyre viharosabb hausse-ok kísérték. Az emberek menekültek a papírkoronától, és először külföldi devizát, később részvényt vásároltak, hogy megmentsek készpénz-vagyonukat. Eleinte csak ez volt a cél. »Menteni, amit lehet« — ez volt a jelszó. Később aztán a lakosság egyre nagyobb, hatalmasabb rétege tanulta el, hogy a tőzsdén nyerni is lehet. Megindult tehát a kampány a nyereségért, a jólétért és mindenért, amit a tőzsdenyeregségből megvásárolhat az ember. Tombolt, tobzódott a játék. Egy sereg szegény ember megtollasodott, és egyre többen és többen jelentkeztek, akik szintén ki akarták használni a konjunktúrát. Egyre sokasodott azoknak a száma, akik egy nap alatt akartak kárpótlást szerezni hosszú évek meddő küzdelmeiért és szenvedéseieért. A spekuláció-láz futótűzként hatalmasodott el Budapesten. A nyerni, a meggazdagodni vágyók türelmetlen serege, mint éhes sakálok rohantak rá a

konjunktúrára. A haldokló koronából akarták kipofozni, kisajtolni a gazdagságot, a vagyont és ami a vagyonnal együtt jár, a pompát, a jólétet és a boldogulást. A jövőért, a jobb jövőért harcoltak a kis és nagy játékosok.

Úgy látszik, hogy soha annyi pénz nem volt Budapesten, mint akkor, és soha olyan jól nem éltek az emberek, és soha annyit nem mulattak. Egymásután nyíltak meg az új bárók; a mutatásnak, a pazarlásnak, a pénzszerzési lehetőségnek új hajlékai. Az üzleti élelmesség rendkívül ötletesnek és találékonynak mutatkozott a költségek alkalmak Meszelésében. A színházak és szórakozóhelyek zsúfolásig megteltek; se szeri, se száma a drága szőrmének, a drága ruhának, és a drága nők már nem voltak drágák. A cigány húzta, a pezsgő durrogott, a klubokban nagyban ment a játék. Budapest arca kis időre kedves és jókedvű lett; lassacskán megtanult mosolyogni. Csak a korona haldoklott; de ki törődött akkor a koronával? Csak *Hegedűs* Lóránt arca volt komor. Az új pénzügyminiszter egyre nagyobb aggodalommal figyelte a magyar korona zürichi kurzusát.

Hausse és baisse.

Egy napon aztán, 1921 farsang utolsó napjaiban, egyszerre elhalkult a zene; az arcokon megfagyott a mosoly: Zürichben javulni kezdett a korona. És akik a korona haldoklásán megtollasodtak: tönkrementek azon, hogy a beteg korona lábadozni kezd. A láthatáron megjelent a baisse. És amilyen élannel emelkedtek a kurzusok néhány hónappal azelőtt a pesti tőzsdén, olyan tempóban rombolta le a baisse az árfolyamokat, mikor javulni kezdett a korona Zürichben. A bárók és a mulatók publikuma ritkulni kezdett. A közönség panaszkodott, hogy nincs pénze. A bankdirektorok egyre erősebben kezdték szidni *Hegedűs* Lórántot. Jött az olcsósági hullám. Hogy azután mi történt?! Olyan az egész, mint valami furcsa, zavaros álom. Egy nap megbukott *Hegedűs* Lóránt. A bársonyszékbe *Kállay* Tibor ült, a magyar korona

kurzusa pedig Zürichben ismét csúszott lejjebb és lejjebb. 1921 végén a koronaromlás hatásaként volt még néhány jó napja a tőzsdének, a konjunktúra azonban csak 1922 nyarán éledt föl ismét. 1923. januárjában azonban megint ellanyhult a tendencia és csak június elején kapott ismét erőre, hogy aztán soha nem látott régiókba verje föl a kurzusokat. 1923 őszén az októberi hatalmas kontremínbetörések egyszerre csak útját vágták az árfolyamok karrierjének. Attól fogva esnek, egyre esnek az árfolyamok. 1924. februárjában volt ugyan még néhány jó napja a pesti tőzsdének a »dollár pánik« idején. Ez akkor tájban volt, amikor a dollárt egészen 120 ezer koronáig verte föl a spekuláció, és a dollárkursus után igazodtak a papírárfolyamok is. A dollárkursus pünkösdi királysága azonban csak néhány napig tartott, és a dollárárfolyam elgyengülése olyan feketenapot idézett elő a pesti tőzsdén, amilyennek kevés társa akad a pesti tőzsde történetében.¹

¹ Ma már tisztán látjuk, hogy a kormány kapkodó fináncpolitikája, az őszinteség hiánya mennyire táplálta akkoriban a bizonytalanság érzését és miképpen mélyítette a belföldi és a külföldi korona közötti árfolyamkülönbséget, mely aztán 1924. február közepe felé az Inlandskrone zuhanására és a tőzsde híres fekete hétfőjéhez vezetett. A *Világ* (1926. febr. 18.) ezeket írja erről a szomorú napról: »1924. február második hetében már ötmillió svájci franknak megfelelő államjegyet volt kénytelen igényelni a kincstár a jegyintézetől a heti deficit fedezésére és a jövőtéli bizottságnak minden pillanatra várt határozata a zálogjog feloldásáról késett. Kállay Tibor pénzügyminiszternek egy pesszimista hangulatú parlamenti nyilatkozata után példátlan pánikban tört ki a bizonytalanság. Százezer koronán fölül cserélték a dollárt a magánforgalomban ezen az emlékezetes fekete pénteken. Katasztrofális hausse az értéktőzsdén, teljes tartózkodás a gabona-tőzsdén, a termelők csak kétszeres árért voltak hajlandók ajánlatot tenni, kétszeresre megnövekedett a forgalom az ékszerüzletekben, kétszeresen megnövekedett árak mellett; a fogyasztók run-ja a boltokban: ez volt a megszokott arculata azoknak a napoknak, amikor a korona egy újabb lökéssel indult neki a lejtőnek. Ezt a hausse-pánikot aztán két nappal rá egy ugyanolyan hangulatú baisse-pánik váltja föl. A két tőzsdenap közötti vasárnap Kállay Tibor pénzügyminiszter megnyugtatóra törekvő nyilatkozatában bejelentette, hogy a kormány nem tervez

Azóta a lanyhaság és az üzlettelenség szinte stabilizálódott a pesti tőzsdén, és egyik lanyha és szomorú nap a másikat követi. Ügy látszik, hogy most már a régi hausse-os idők egyhamar nem is térnek vissza. Vége a konjunktúrának.

Most tehát, hogy véget ért a konjunktúra, érdemes egy kis mérleget csinálni, és nem árt megállapítani, hogy tulajdonképpen mekkora lehet a hetenként piacra dobott értékpapírok pénzürtéke. Mekkora az a summa, amelyet a tőzsde hetenként megforgat?! A zsíróleszámolások alapján hozzávetőlegesen kiszámíthatjuk ezt a summát. Ezek a számok nagyon érdekesek és sokatmondók. Kiderül, hogy 1923-ban a tőzsde legnagyobb forgalma nem a legnagyobb hausse-okat követő kasszanapok hónapjában, augusztusban és szeptemberben volt, hanem a nagy kontremínbetöréseket követő kasszanapok hónapjában: októberben és főként decemberben, amikor már mindenki menekülni igyekezett az angazsmánjaitól. *pénzlébélyegzést, nem tervezi a letétek visszatartását, nem tervezi a betétek és folyószámlák egyrészének bevonását, csak sejteni engedte azt, hogy radikális intézkedések jönnek a hitelnyújtás terén és valami újabb formáját találja meg a magángazdaság tőkéinek igénybevitelére. Ekkor 1924. február tizennyolcadikán bekövetkezett a katasztrófa-pánik a la baisse.* A gazdasági élet megérzi az inflációs konjunktúra végét. Példátlan értékrombolás váltja föl a két nappal előbbi hausse-t, a papírok átlag ötven százalékkal esnek vissza. Ezen a napon terjeszti be Kállay mentő javaslatait a jegyintézeti hitel valorizálásáról, a takarékkoronáról, a kényszerkölcsonról. A kormánypárt elejti pénzügyminiszterét, de javaslatai életben maradnak. Ma talán furcsának tetszik, hogy akkor a pánik-hangulat az érték-tőzsde paroxizmusában és az üzletek megrohanásában állott, amikor a mai pánikhangulatot a kihalt tőzsde és az üres üzletek jellemzik. Talán az is mint történeti emlék hat, hogy a vérszegény államhatalom az intakt hitelű malom koncernhez fordult, és a malmok 700.000 font sterlinges előlege volt az első mentőöv, amelybe kapaszkodni lehetett addig, amíg megtörtént a jóvátétel! bizottság döntése és az ipar és a bankok első kölcsön-előleg beszállgatása. Milyen óriási különbség az, amit az 1924-es és az 1926-os pánik-állapotok között mutatkozik és mennyi mindenféle dolognak kellett elmúlnia, hogy az egyik leghatalmasabb malomkoncernből, a magyar hitel legfőbb pilléréiből, az államkinceszár deviza-hitelezőiből az állam segítségére utalt vállalatok váljanak.

Ezt a forgalmat erősen növelték a kontremin nagyarányú biankó eladásai. 1923. januárjában átlagosan még csak 45 milliárd papírkoronát ért az a sok részvény, amelyet a spekuláció hetenként a piacra dobott. Júliusban már 127, szeptemberben 429, októberben 448, novemberben 412 és decemberben 508 milliárdot tett ki egyik kasszanaptól a másik kasszanapig az eladott részvények pénzértéke.

Kasszanaptól — kasszanapig.

Mármost nem érdekesség nélkül való az a kérdés sem, hogy a tőzsdére került papírok értéke hányadrésze volt az államjegyforgalomnak? Érdekes kérdés, hogy a tőzsdejáték a nagy konjunktúra idején mekkora százalékát abszorbeálta a banköözönnek? Erről beszél a következő kimutatás:

	Állam jegy- forgalom millió papír- koronában	A tőzsdén eladott papírok kiszámított értéke kassza- naponként millió koronákban	Hány %-a az államjegy- állománynak a tőzsdén eladott papírok értéke
<u>1923 január .....</u>	73.716	45.502	60-5
<u>február .....</u>	75.135	37.502	49-9
<u>március .....</u>	82.205	83.943	102-1
<u>április .....</u>	100.101	41.510	41-4
<u>május .....</u>	119.285	47-787	40-0
<u>június .....</u>	154.996	78.488	506
<u>július .....</u>	226.284	127.494	56-3
<u>augusztus.....</u>	399.486	200.532	50-2
<u>szeptember .. .</u>	588.809	429.195	72-8
<u>október .....</u>	744 975	448 879	60-2
<u>november.....</u>	853.988	412.265	48-2
<u>december.....</u>	931.337	508.810	54-6

Ezek a meglepő és szenzációs számok azt demonstrálják, hogy a nagy hausse idején a hetenként eladott részvények árfolyamszerinti értéke rendszeren körülbelül a feleannyi volt,

mint az államjegyforgalom, de volt rá eset, hogy — úgy látszott — mintha a tőzsdejáték abszorbeálná a Jegyintézet egész bankó készletét. A dolog azonban úgy áll, hogy a zsró elmés berendezése a csekkek és a kompenzációk segítségével körülbelül ötödére csökkentette ezt a hatalmas forgalmat, így 1923. decemberében a tőzsde 508 milliárdos forgalmát 101 milliárddal bonyolította le a zsró. Sőt a zsró készpénz-szüksége még ennél is kevesebb volt, mert ezt a hatalmas forgalmat tizedrészt annyi készpénzzel bonyolítja le a zsró, mint amekkorát kimutat. Így azután ahhoz, hogy a tőzsde billiónyi és billiónyi összegeket megforgasson, alig kellett több pénz, mint a játék költsége: az értékpapírforgalmiadó, a courtage és a nyereség egyrésze. Egyébként rendkívül érdekes, hogy a folyton fejlődő és fokozódó tőzsdejáték szárnyai alatt a tőzsdén jegyzett papírok száma 1923. év utolsó napjáig 101-6 millió darabra növekedett és 1923. december 31-én 13-95 billió koronát ért ez a 101-6 millió részvény. 1924. utolsó napjáig azonban a részvények száma már 142-6 millió darabra szaporodott, a papírok árfolyam szerinti értéke viszont 14-59 billióra; míg 1925. december 31-én 131-9 millió darab volt a részvények száma és 10-5 billió papírkorona a részvények értéke.¹ 1923-ban, az igazi hossz esztendejében, márciusban volt a legnagyobb forgalom a tőzsdén, amikor is egy-egy héten cca 24 millió darab részvény került a piacra, ami az akkori részvényállománynak 51-2%-a. 1922-ben viszont szeptember hónapban volt a forgalom dandárja, amikor is hetenként 10 millió darab papírt adtak és vettek a tőzsdén, ami az akkori részvénystocknak a 31-4%-át tette ki. A zsró és pénztáregylet beszámolója alapján bemutatjuk, hogy 1924-ben havonként mint hullámzott a tőzsde forgalma,

¹ Svájci frankra átszámítva, a tőzseforgalomban levő részvények árfolyamszerinti értéke volt:

1923. dec. 31-én	101,588.310	drb	részvény	értéke	4.255·7	millió	sv. frank
1924. » »	142,610.461	»	»	»	1,024·2	»	»
1925. » »	131,956.154	»	»	»	756·8	»	»

mint nőtt vagy csökkent a piacra került részvények száma aszerint, amint nőtt vagy csökkent a játék tempója és optimista vagy pesszimista volt a spekuláció. Íme:

Az értéktőzsde forgalma 1924-ben.

	darabszáma	A piacra került részvények	
		értéke milliárd papír- koronában	értéke millió svájci frankban
Január	3,815.138	388·4	89·0
Február	7,241.552	794·0	141·7
Március	6,910.481	980·2	87·9
Április	3,076.198	416·4	31·8
Május	3.662.307	411·9	26·9
Június	2,490.820	249·6	16·2
Július	2,299.814	250·0	17·0
Augusztus	1,233.135	140·8	9·7
Szeptember	1,440.444	139·0	9·6
Október	1,848.541	196·0	13·3
November	1,373.158	178·2	12·3
December	1,809.604	282·3	19·7

forgalmat. Ezek a számok azok a numerusok, amelyeket a zsíró kompenzáló tevékenysége a valóságos forgalomnak körülbelül az ötödrészté csökkentett. De azért ezek a számok is feltétlenül nagyon érdekesek és tanulságosak, amelyekből megállapítható, hogy például *február és március között a korona devalvációja következtében svájci frankban a részvények értékcsökkenése 37-8% volt*, míg ellenben a részvények forgalmának a csökkenése 4-5%. Megállapítható ebből a jelentésből, hogy a februári kasszanapok forgalma összesen 141·7 millió svájci frankot tett ki, míg ellenben a szeptemberi kötések likvidálásához már csak 9·6 millió svájci frankra volt szüksége a zsírónak. De természetesen sokkal érdekesebb és őszintébb képet kapunk az elmúlt esztendő tőzsdejátékáról, ha az igazi, a zsíró által le nem tompított heti forgalmakat számítjuk ki és egymás mellé állítjuk az utolsó esztendő tőzsdeforgalmának a statisztikáját. Íme:

A tőzsdén eladott összes részvények kiszámított
értéke hetenként és kasszanaponként millió

	svájci frankban		
	1922-ben	1923-ban	1924-ben
Január	7-6	921	111-2
Február	6-7	67-5	176-8
Március	7-2	96-5	1098
Április	8-8	425	39-7
Május	19-6	48-9	33-8
Június	19-6	51-0	20-0
Július	127	350	212
Augusztus	36-2	626	121
Szeptember....	4F5	128-7	120
Október	39-4	1369	166
November	30-3	1236	15 3
December	23-0	1551	246

A svájci frankra átszámított forgalomból az derül ki, hogy 1923. őszén volt a leegyenletesebb a forgalom. Az igazi hausse ugyan 1923. tavaszán kezdődött, de a forgalmat a baisse, az árfolyamok esése és a kontremín játéka nagyobb mértékben dagasztja mint a hausse. A kontremín 1923 őszén kezdte meg akcióját és folytatta egészen 1924-ig. 1924. februárjában a hausse és a baisse bírókra kelt, és ezért van, hogy 1924. februárjában 176·6 millió svájci frankra, szóval akkorára rúgott a heti leszámolás értéke, amekkora forgalom még a béke idejében is csak 1910-ben és 1911-ben fordult elő: a balkánháborúk alatt és a balkánháborúkat megelőző időkben.

Ezeket a hatalmas számokat hiába keressük a zsíró *mai* forgalmi kimutatásaiban. A nagy számok összezsugorodtak; a játék lassacskán kipusztul a tőzsdéről. A részvénytőzsdé forgalma ma már annyira jelentéktelen, hogy most már a kontremín is csak ímmel-ámmal dolgozik. Vegetál, és a tőzsdések azt mondják, hogy »a papíroknak már lefelé sincsen fantáziájuk«. A lefelé vagy fölfelé gravitáló árfolyamok között oly kicsiny a »spannung«, hogy tulajdonképpen nem is nagyon érdemes dolgozni érte, mert a kis nyereséget elnyelik a költségek.

Állítsuk egymás mellé a zsíró és pénztáregylet 1924. és 1925. évről való kimutatását arról, hogy hónaponként hány

darab és mekkora értékű tőzsdén eladott részvényt *szállították* a zsírón keresztül való átvétel céljából: és egyszerre nyilvánvaló lesz a részvényt piac dekadenciája.

	Tényleg szállított részvények értéke millió papírkoronában	
	1924-ben	1925-ben
Január	388.430-7	176.283-2
Február	794.092-4	132.212-5
Március	980.2245	117.653 9
Április	416.487-2	110.2428
Május	411.909-7	85.496-7
Június	249.678-7	114.660 6
Július	250.066-9	135.312-8
Augusztus	140.830-4	134.250 9
Szeptember....	139.09F7	121.057-7
Október	196.064-5	88.549-9
November	178.259-3	76.615-6
December	282.318-0	91.067-6
összesen....	4,427.453-4	1,383.404-2

	Tényleg szállított papírok darabszáma	
	1924-ben	1925-ben
Január	3,815.138	1,305.349
Február	7,241.552	1,044.380
Március	6,910.481	911.019
Április	3,076.198	914.543
Május	3,662.307	741.901
Június	2,490.820	866.053
Július	2,299.814	892.918
Augusztus	1,233.135	787.317
Szeptember....	1,440.444	753.922
Október	1,848.541	554.142
November	1,373.158	540.837
December	1,809.604	611.566
összesen....	37,201.192	9,923.947

Az 1924-es év már baisse-es esztendő volt, de azért 1924-ben 37-2 millió darab eladott részvény átvételét közvetítette a zsíró, míg csak 1925-ben 9-9 millió darabét. 1924-ben 4427

milliárd papírkorona volt a tőzsdén eladott és a zsírón keresztül szállított részvények értéke, míg 1925-ben 1383 milliárd. De a zsíró forgalmi kimutatása — amint már említettük — nem adja igazi képét az értéktőzsde forgalmának. A tőzsde valóságos forgalma a zsíró igazgatóinak becslése szerint 1924. első felében ötször akkora; 1924. második felében és 1925-ben pedig körülbelül négyakkora volt, mint amekkorák a zsíró-forgalmát mutató számadatok. 1924. február hónapjában tehát nem 7·2 millió darab részvényt adtak el a budapesti tőzsdén, hanem 36 millió darabot és ennek a 36 millió darab részvénynek nem 794 milliárd volt az értéke, hanem 3970 milliárd, vagyis 277·9 millió aranykorona. 1925. augusztusában pedig nem 787 ezer darab részvény kelt el a tőzsdén, hanem több mint három millió.

Látjuk, hogy a tőzsdejáték 1924. februárjában és márciusában adta ki a mérgét, mert a nagy fellobbanásnak ebben az utolsó két hónapjában *hetenként* körülbelül 8—9 millió darab részvény került piacra és ezeknek a részvénytömegeknek 1000—1200 milliárd papírkorona volt az értéke. Attól fogva aztán egyre jobban gyöngült, sorvadt a tőzsde, és 1925. novemberében hetenként már csak öt és félszáz ezer darab részvény eladása került likvidálásra.

A baisse stabilizálódott, és a baisse az a nagy pinka, mely lassacskán elnyelte a konjunktúra-nyereségeket; fölszippantotta a kis és a nagy vagyonokat. A baisse az a nagy pinka, melynek feneketlen gyomrába beletemetkezett sok-sokezer ember pénze, vagyona, reménysége, álma és illúziója.

Mihelyt a korona stabilizálódási törekvése sikerrel biztatott: a tőzsde megszűnt kereseti forrás lenni. A nagy játékosok, a kontreminőrök ugyan megpróbálták, hogy az utolsó milliókat kipróbálják a haldokló konjunktúrából, de nekik is alig sikerült. Nemcsak a kis játékos égett le, és nemcsak a »gyöngye kezdek« hagyták a tőzsde parkettjén a pénzüket, hanem lassacskán rákerült a sor a nagy játékosokra is. Eleinte ugyan biztatgatták egymást és ámitgatták önmagukat, hogy

kell még jönnie egy föllángolásnak. Van még egy liausse talonban, mert hátra van még a felértékelés; de a felértéke nem jött, sőt ellenkezőleg. Mikor a hausse-periódus huzan sabb ideig elmaradt, akkor a börze bölcsei megállapított* hogy a papírnak nemcsak fölfelé, hanem lefelé is van fám zíája és a lefelé való játék kurzus-differenciáiban próbált megtalálni számadásukat. Amint annak idején megjászott a nagy publikum optimizmusát, úgy meg akarták játszani pesszimizmust is, de ez a multság sem tartott sokáig. A publikum — hiába csalogatták — nem állott többé kötélnc nem. akart újból bekapcsolódni a játékba. Az igaz, ho pénze sem volt hozzá. A bécsi spekuláció is megégette a kéz a frankkontremínben. A bankárok és croupierek: az ügynökök és bankok teljesen egyedül maradtak a »porondon«. Egymást animálták a játékra. Szóval a konjunktúrának teljesen és véglegesen beakonyult.

Mit érnek most a békében kotírozott részvények?

De annak ami elkövetkezett: el kellett volna jönnie a korona stabilizációja nélkül is, mert azt a megmérhetetlen részvény-tengert, amelyet a bankok és vállalatok rázúdítottak a börzére, hogy kiszívják vele a publikum pénzét: nem bírta el a tőzsde; megcsömörlött tőle. Az volt a hiba, hogy a részvényinfláció nem tartott lépést a bankjegyinflációval. A részvények szaporábbak voltak mint a bankók. Így történt, hogy — mint mondani szokás — a piac felvevőképessége kimerült. A háború előtt bevezetett részvények túlnyomó része bank és takarékpénztár részvény volt.¹ 3-3 millió kotírozott részvényből 1-9 millió darab volt bankrészvény. 1923 végén a kotírozott részvények fele volt bankrészvény. De szaporaság tekintetében még a bankok között is a kicsinyek

¹ Dr. Szigeti Gyula: A részvénytökek és a részvényvállalatok értéke a háború előtti és a mai árfolyamok szerint. Magyar Stat. Közlöny, 1923.

vitték el a pálmát. A Lloyd Banknak például $6\frac{1}{4}$ millió darab részvénye volt, míg a Magyar Amerikai Banknak csak 3 millió. 1923 végén már 15 olyan tőzsdén jegyzett vállalat volt, melynek részvényei elérték az egy millió darabot és a 15 között 11 pénzintézet. Ma 298 vállalat részvényének a kurzusa szerepel a tőzsde árfolyamlapján. A 298 részvényes vállalat közül közel 100 azoknak a vállalatoknak a száma, melyeknek részvényei már a háború előtt is szerepeltek a tőzsdei forgalomban. A m. kir. központi *Statisztikai Hivatal*, mely pontosan számontartja, hogy a tőzsdeforgalomban szereplő részvényállományban mekkora változást idéztek elő a hausse-ok és a baisse-ek: kiszámította azt is, hogy ezek a békebeli részvénytársaságok mit érnek svájci frankban a tőzsde mai értékelése szerint. Szomorúan érdekesek, amiket a m. kir. központi Statisztikai Hivatal összeállításának számai elmondanak* (Lásd a 148—153. oldalt.)

Milliárdok, amelyek a tőzsde-láz tüzeiben hamvadtak el.

Csak 95 részvénytársaságról számol be ez a kimutatás, pedig — amint említettük — 298 társaság részvényét jegyzik a tőzsdén. A 95 vállalat részvényeinek forgalmi értéke az utolsó békeév utolsó napján 3048-7 millió svájci frankot tett ki; míg 1925. szeptember 30-án, a legszélcsöndesebb hónap utolján kitett a 95 vállalat részvény vagyonának a forgalmi értéke 613 millió svájci frankot. Azonban 1913. december 31. óta máig ez a 95 vállalat jónéhányszor szaporította a részvényeit és emelte a tőkét, úgy, hogy a részvényesek által közben befizetett újabb tőkék összege 922-7 millió svájci frankra nőtt. Ha tehát a börze ennek a 95 vállalatnak az értékét a mai részvény kurzusok alapján csak 613 millió frankra becsüli: ez azt jelenti, hogy 1913. december 31. óta ennek a 95 vállalatnak a részvényei 3358-4 millió svájci frankot veszítettek az értékükből. 3-3 milliárd svájci frank tehát, a nemzeti vagyonnak ez a jelentékeny része elveszett.

A részvénytőkék és a részvényvállalatok értéke a háború előtti és a mai tőzsdei árfolyamok szerint.

A vállalat neve	A részvényal- omány forgalmi értéke	Az 1913. évvégi for- galmi érték a rész- vényesek által idő- közben befiz. újabb tőkékkel együtt	A vállalat összes részvényének forgalmi értéke	A tőkeemeléskor kibocsá- tott részvényekből az 1913. évi részvényállományra elő- vételi jogon eső új rész- vényekre történt befiz.	Az 1913. évvégi részvény- állomány és a részvén- yestulajdonosok által meg- vásárolt részvények forgalmi értéke együtt
	1913.dec.31-én	1925. szeptember 30-án			
	1000 svájci frank				
<i>Bankok.</i>					
Angol-magyar bank.....	91.649	143.999	6.098	42.275	2.547
Atlantica trust.....	10.049	20.095	378	4.396	141
Bosnyák-hercegov. agrár- és kereskedelmi bank .	9.450	11.697	472	1.797	295
Hazai bank.....	60.690	89.255	7.144	24.670	3.858
Hermes magyar váltó- üzlet.....	9.056	15.027	581	5.971	581
Horvát-szlavon országos jelzálogbank.....	11.057	15.511	7.841	1.799	1.647
Magyar agrár- és járadék- bank.....	42.630	54.368	767	7.818	348
Magyar általános hitel- bank.....	176.505	302.456	31.844	108.689	21.017
Magyar általános ingatlan- bank.....	3.360	19.567	3.122	7.463	899
Magyar jelzáloghitel- bank.....	91.245	106.077	1.857	14.832	619
Magyar kereskedelmi hitelbank.....	8.484	14.111	1.307	2.569	671
Magyar leszámítoló- és pénzváltóbank.....	68.906	103.967	9.148	26.742	5.399
Magyar takarékpénztárak központi jelzálogbankja	21.263	29.008	183	6.364	32
Merkur váltóüzlet rt. ...	13.913	23.150	1.089	4.327	294
Nemzeti takarékpénztár és bank.....	10.857	16.859	595	5.948	521
Osztrák hitelintézet.....	312.047	403.951	56.265	77.962	40.220
Pesti magyar keresked. bank.....	261.056	353.722	33.759	84.358	25.207
Összesen. ...	1.202.217	1.722.820	162.450	427.980	104.296

A vállalat neve	A részvényállomány forgalmi értéke	Az 1913. évvégi forgalmi érték a részvényesek által időkben befiz. újabb tőkékkel együtt	A vállalat összes részvényeinek forgalmi értéke	A tőkemeléses kiadások, részvényekből az 1913. évi részvényállományra elővétel jogon eső új részvényekre történt befiz.		
	1913. dec. 31-én	1925. szeptember 30-án				
	1000 svájci frank					
<i>Takarékpénztárak.</i>						
Belvárosi takarékpénztár	21.034	32.108	3.048	5.160	1.201	
Budapest-lipótvárosi takarékpénztár	8.904	17.443	545	6.195	205	
Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár . . .	60.638	80.079	1.674	15.217	772	
Kőbányai takarékpénztár	2.572	3.220	163	360	78	
Magyar általános takarékpénztár	42.470	59.317	6.142	9.676	1.844	
Magyar országos központi takarékpénztár	53.361	72.507	6.244	9.454	2.057	
Pesti hazai első takarékpénztár egyesület	186.900	226.282	18.168	36.007	11.037	
Összesen	375.879	490.956	35.985	82.069	17.194	
<i>Biztosító társaságok.</i>						
Első magyar általános biztosító társaság	64.680	65.076	2.933	396	2.933	
»Foncière« általános biztosító intézet	8.190	8.553	604	363	604	
Magyar-francia biztosító.	9.975	9.975	254	—	254	
Magyar jég- és viszontbiztosító	5.513	7.116	40	760	32	
»Pannonia« viszontbizt.	10.088	10.088	374	—	325	
Összesen	98.446	100.808	4.205	1.519	4.148	
<i>Gőzmalmok.</i>						
Borsod-miskolci és debreceni István gőzmalom.	15.834	26.536	6.017	8.651	4.406	
Concordia gőzmalom	3.728	9.175	1.746	4.394	1.146	
Első budapesti gőzmalom	19.451	32.004	8.355	25.644	7.098	
Hungária egy. gőzmalmok	4.226	5.479	1.540	1.243	1.540	
Pesti Victoria gőzmalom	7.500	14.286	18.731	6.649	17.982	
Összesen	50.739	87.480	36.389	46.581	32.172	

A vállalat neve	A részvényálla- mány forgalmi értéke	Az 1913. évvégi for- galmi érték a rész- vényesek által idő- közben befiz. újabb tőkékkel együtt	A vállalat összes részvényetek forgalmi értéke	A tőkemelés-knél kibocs. részvényekből az 1913. évi részvényállományra elő- vétel jogon eső új rész- vényekre történt befiz.	Az 1913. évvégi részvény- állomány és a részvé- nyeseknek átengedett részvények forgalmi értéke együtt
	1913. dec. 31-én	1925. szeptember 30-án			
	1000 sváici frank				
<i>Bányák és téglagyárak.</i>					
Beocsi cementgyár Unió	36.406	36.605	4.310	161	6.037
Budapest-sztlőrinci téglag- gyár.....	1.680	3.189	402	1.509	4.017
Egyesült tégl- és cement- gyár.....	5.723	7.267	2.834	1.517	2.788
Esztergom-szászvári kő- szénbánya.....	12.348	24.822	3.692	8.116	2.688
Felső magyarorsz. bányá- és kohóművek.....	17.430	21.132	2.439	3.514	2.134
•István• téglagyár.....	630	1.977	116	1.303	77
Kőbányai gőztéglagyár társulat Pesten.....	3.638	5.494	871	1.028	412
Kőszénbánya és téglagyár társaság.....	10.871	14.108	1.103	2.366	1.000
Magnezit ipar.....	4.099	6.343	4.566	1.391	3.161
Magyar asphalt rt.....	539	1.731	662	166	586
Magyar ált. kőszénbánya	84.504	107.881	51.126	11.181	36.602
Magyar kerámiai gyár..	3.937	5.462	290	1.497	272
Salgótarjáni kőszénbánya	85.123	97.402	24.557	10.498	17.504
Ujlaki tégl- és mészcégető	5.229	8.211	904	2.861	868
Urikány-zsilvölgyi magyar kőszénbánya.....	32.676	38.430	15.741	174	11.994
Összesen....	304.833	380.054	113.613	47.282	90.140
<i>Könyvnyomdák.</i>					
Athenaeum irodalmi és nyomdai rt.....	9.818	14.878	2.018	3.802	946
Franklin társulat.....	6.410	7.013	2.004	577	785
Pallas irodalmi és nyomdai rt.....	1.260	2.285	2.483	524	497
Révay testvérek irodalmi intézet.....	882	1.690	192	778	149
Összesen....	18.370	25.866	6.697	5.681	2.377

A vállalat neve	A részvényallo- mány forgalmi értéke	Az 1913. évvégi for- galmi érték a rész- vényesek által idő- közben befiz. újabb tőkékkel együtt	A vállalat összes részvényeinek forgalmi értéke	A tőzsemeléseknél kibocsá- rt részvényekből az 1913. évi részvényállományra elő- vételt jogon eső új rész- vényekre történt befiz.	
	1913. dec. 31-én	1925. szeptember 30-án			
	1000 svájci frank				
<i>Vasművek és gépgyárak.</i>					
Első magyar gazd. gépgy.	3.386	4.922	1.756	1.536	1.756
Fegyver- és gépgyár....	6.143	9.763	2.635	3.620	2.635
Ganz és társa Danubius gép, vagon és hajó rt.	33.963	46.382	31.628	9.754	31.607
Magyar acélárugyár	2.179	4.318	1.234	2.013	987
Magyar-belga fémiparárü- gyár.....	2.572	4.070	883	1.417	883
Magyar fém- és lámpagyár	2.940	5.382	1.869	2.442	1.869
Rimamurányi-salgótarjáni vasmű.....	134.820	154.503	16.010	13.595	9.266
Schlick-Nicholson gép-, vagon- és hajógyár....	6.930	15.212	1.454	7.040	802
Teudloff és Dittrich gép- gyár.....	2.422	4.019	294	1.536	248
Ganz-féle villamossági rt.	21.000	29.718	11.023	8.718	11.023
Összesen....	216.355	278.289	68.786	51.671	61.076
<i>Közlekedési vállalatok.</i>					
Adria magyar királyi ten- gerhajózási rt.....	29.925	33.638	7.950	3.094	5.962
Budapest városi villamos vasút.....	46.451	46.451	627	—	627
Budapest, újpest-rákos- palotai villamos vasút.	13.748	13.748	454	—	454
Duna-Száva-Adria vasút- társaság.....	80.284	80.284	2.485	—	2.485
Miskolci villamos rt....	6.431	6.599	871	40	600
Osztrák-magyar állam- vasút.....	374.224	396.793	27.225	3.204	16.155
Részvénytársaság villa- mossági és közlekedési vállalatok számára....	13.230	23.311	7.144	9.555	5.465
Összesen....	564.293	600.824	46.756	15.893	31.748

A vállalat neve	A részvényálla- mány forgalmi értéke	Az 1913. évvégi for- galmi érték a rész- vényesek által 100- közben befiz. újabb tőkékkel együtt	A vállalat összes részvényeinek forgalmi értéke	A tőkeemlésként kibocá- sított részvényekből az 1913. évi részvényállományra elő- retel. jogon eső új rész- vényekre fordított befiz.		
	1913. dec. 31-én	1925. szeptember 30-án				
	1000 svájci frank					
<i>Cukorgyárak.</i>						
Első Horvát-szlavon cukor- ipar	10.626	17.456	8.305	4.421	5.309	
Magyar cukoripar	27.825	29.396	23.457	1.219	20.329	
Összesen....	38.451	46.852	31.762	5.640	25.638	
<i>Gáz és villamossági vállalatok.</i>						
Általános osztrák-magyar légszusz társaság.....	19.514	19.514	518	—	518	
Egyesült izzólámpa és villamossági rt.....	11.705	18.284	23.155	2.940	11.914	
Magyar gázizzófény rt....	5.330	7.006	1.371	1.676	1.192	
»Phöbus« villamossági vál.	2.954	6.235	3.049	2.903	2.230	
Összesen....	39.503	51.039	28.093	7.519	15.854	
<i>Sörgyárak és szeszipari vállalatok.</i>						
Első magyar részvényser- főzde	19.215	24.290	22.216	1.797	8.115	
Gschwindt-féle szeszgyár.	5.355	7.481	6.557	1.677	4.918	
Kőbányai polgári serfőző rt.	16.853	18.716	7.142	1.301	4.860	
Összesen....	41.423	50.487	35.915	4.775	17.893	
<i>Szállodák és gyógyfürdők.</i>						
Royal nagyszállóda	1.827	2.036	1.317	44	724	
Schwartzter-féle szanató- rium	2.098	3.177	610	1.050	325	
Összesen....	3.835	5.213	1.927	1.094	1.049	

A vállalat neve	A részvényallo- many forgalmi értéke	Az 1913. évvégi for- galmi értékek a rész- vényesek által 1913. közben befiz. újabb tőkékkel együtt	A vállalat összes részvényeinek forgalmi értéke	A tőkeemelésknél kibocsá- rt részvényekből az 1913. évi részvényállomány ra. elő- vételi jogon eső új rész- vényekre történt befiz.	Az 1913. évvégi részvény- állomány és a részvé- nyeseknek átengedett részvények forgalmi értéke együtt
	1913. dec. 31-én	1925. szeptember 30-án			
	1000 svájci frank				
<i>Textilipari vállalatok.</i>					
Első magyar gyapjúmosó és biztosító rt.	662	2.394	741	137	58
Szegedi kenderfonógyár .	7.875	12.986	3.352	4.927	2.980
Összesen	8.537	15.380	4.093	5.064	3.038
<i>Vegyészeti vállalatok.</i>					
Danica vegyiipar	5.670	6.584	1.498	914	1.503
Első pesti spódium- és enyvgvár.	1.512	5.944	1.882	3.487	1.290
Flóra első magyar stearin- gyertya- és szappangyár	4.808	5.865	563	577	389
Hungária műtrágya- és kénsavgyár	8.715	11.265	4.548	2.326	4.128
Klotild első magyar vegyi ipar	14.490	16.095	463	705	250
Összesen	35.195	45.753	8.954	8.009	7.560
<i>Különféle vállalatok.</i>					
Bárdi József automobil rt.	2.100	3.424	127	3.349	91
Brassói cellulose gyár ...	2.481	6.352	4.628	2.072	3.086
Első magyar betűöntőde.	756	967	394	210	394
Felten és Guillaume kábel-, sodrony- és sod- ronykötél gyár	6.169	8.458	3.920	1.002	1.960
Kábelgyár	7.511	9.087	6.207	788	4.138
Magyar ruggyantaárugyár	13.348	18.309	8.919	3.044	4.515
Magyar vasúti forgalmi részvénytársaság	18.270	23.058	3.267	139	944
Összesen	50.635	69.655	27.462	10.604	15.128
Mindössze	3.048.711	3.971.476	613.087	721.381	429.311

Hova lett ez a rengeteg vagyon és a sűrűn emittáló vállalatok hova tették, mire költötték azt a közel 923 millió svájci frankot, amit tőkeemelés címén szippantottak ki a közönség zsebéből?! De a részvényes publikum vesztesége sokkal nagyobb 3-3 milliárd svájci franknál, mert ez a 3-3 milliárdos veszteség csak 95 békebeli vállalat papírjára vonatkozik, holott ezidőszerint 298 vállalat papírja van kotírozva a tőzsdén. Ezeknek a papíroknak a forgalmi értéke 1925. júniusában 916-1 millió svájci frankot tett ki.² Szigeti Gyula dr számításai szerint a 298 vállalat közül csak 116 — tehát a tőzsdei lajstromban szereplő vállalatoknak csupán $\frac{2}{5}$ -e volt olyan, melynek részvényei az árfolyamjegyzés alapján számítva legalább egymillió svájci frankot érnek. Már most az

¹ Egyebet is megtudunk a m. kir. központi Statisztikai Hivatal érdekes összeállításából. Megtudjuk például azt, hogy a hiszékeny részvényesek óriási tömegének a vesztesége mennyivel súlyosabb, mint az úgynevezett »szindikátusoké«, amelyek a kibocsátások idején a rendesnél olcsóbban vették át az új részvények egy részét, hogy spekuláljanak vele. Az 1913. évi részvényállományra 1925. szeptember 30-ig az elővételi jog gyakorlása címén befizettek: összesen 922-7 millió svájci frankot, ebből a részvényesek fizettek 721-3 millió svájci frankot, a szindikátusok fizettek 201-4 millió svájci frankot. A nagy leégés után a 3971 millió svájci franknyi értékből megmaradt 613 millió. Ebből 429-3 millió a részvényeseknek és 183-7 millió svájci frank a szindikátusoknak jut. De hogy mennyivel többet vesz a megcsökkent értékű részvényeken a publikum, mint a szindikátusok, az érdekesen kitetszik a statisztikai hivatal novemberi index kimutatásából. A statisztikai hivatal az indexet a már 1913. évben is jegyzett papírok alapján állapítja meg, mégpedig az időközi tőkeváltozások, befizetések figyelembevételével. Ha a részvényindexet a statisztikai hivatal a szindikátusok részvénypaketjei nélkül állapítja meg, akkor az jön ki, hogy az a részvény, mely 1913. december 31-én 100 aranykoronát ért, 1925. november végén csak 10-3 koronát ér. Ha pedig a szindikátusi részvénypaketteket is felhasználja az indexszámításnál, akkor az derül ki, hogy az a részvény, mely 1913. december 31-én 100 aranykoronát ért, 1925. november 30-án 14-3 aranykoronát ér.

² Szigeti Gyula dr.: A magyar értékpia. Magyar Statisztikai Szemle. 1925. május—június.

a helyzet, hogy a 298 vállalat 916 millió svájci frankra értékelt részvényvagyonából 861-1 millió svájci frank (94%) értékű részvénye van 116 vállalatnak, 55 millió svájci frank (6%) értékű részvénye van 182 vállalatnak. A vállalatok $\frac{3}{5}$ -e tehát az összes részvények értékének a 6%-ával rendelkezik csupán. Ebbe az utóbbi kategóriába a statisztikai hivatal megállapítása szerint túlnyomóan, körülbelül $\frac{5}{6}$ részben az olyan vállalatok papírjai tartoznak, melyek az inflációs konjunktúrák alatt kerültek a tőzsde lajstromába. Mit veszthetett a publikum ezeken a »kis« papírokon, és mit veszített a »non valeur«-ökön, azt csak a jóisten tudná kiszámítani.

A 298 fajta részvény között a statisztikai hivatal 53-at mutat ki olyat, melynek *egész részvényállományát* 250.000 svájci franknál is *kevesebbre* értékelt a múlt év közepén a tőzsde. Olyan vállalat, melynek részvényállománya 250—500.000 svájci frankot ér: 38, és olyan, melynek értékét 500.000 és egy millió svájci frank között állapította meg a tőzsde: 51 volt. A 250.000 svájci franknál kevesebbet érő vállalatok egy-egy részvényének átlagértékét 0-26 svájci frankra; a 250.000—500.000 frankos kategóriába tartozó vállalatok részvényeinek átlagértékét 1-17 svájci frankra; az 500.000—1.000.000 svájci frankos kategóriába tartozókat 1-64 svájci frankra, az egymilliónál is magasabb kategóriába tartozó vállalatok részvényének átlagárát pedig 10-53 svájci frankra számította ki a statisztikai hivatal.

Ha figyelemmel kísérjük azt az utat, amelyet egy-egy részvény az utolsó békeesztendő óta megtett: néha nagyon érdekes dolgokra bukkanunk. A legnagyobb érdeklődést természetesen két legnagyobb bankunk, a Kereskedelmi Bank és a Hitelbank provokálja. 1913. december 31-én a Kereskedelmi Bankot 261 millió, a Hitelbankot 176 millió svájci frankra becsülte a tőzsde. Azóta sok minden történt. A két bank üzleti politikájában is két ellentétes elvet képviselt és ma a két hatalmas pénzügyi intézet megítélésében körülbelül ott tart a tőzsde, hogy az egyik bank annyit ér, mint a — másik.

Ehhez a megállapításhoz a következő értékeléseken keresztül jutott el a tőzsde:

	Hitelbank	Kereskedelmi Bank
	összes részvényeinek értéke millió svájci frankban	
1913. december 31.	176·5	261·0
1923. november 21.	249·5	142·2
1924. március 28.	78·3	50·4
1925. szeptember 30. ..	31·8	33·7

Tehát sok metamorfózis után az egyik nagybank most körülbelül ott tart, ahol a másik. De amíg idáig jutottak, mindkét bank néhányszor szaporította a tőkéjét és a részvényeit; s míg a Hitelbank 1925. október 1-ig 125·9 millió svájci frankot, békebeli értékének 71·3%-át fizettette be a publikummal »joggyakorlás« címén, addig a Kereskedelmi Bank csak 92·7 millió svájci frankot, a részvényállománya békebeli értékének 26·2%-át. Az is érdekes, hogy a Hitelbanknál a tőkeemeléseknél befolyt 125·9 millió svájci frankból 108·6 milliót a részvényesek fizettek be; 17·3 milliót pedig a szindikátusok. Ezzel szemben a részvényesek kezén levő részvények értékét 1925. szeptember utolján a tőzsde 21 millió svájci frankra taksálta, míg a szindikátusok részvényállománya 10·8 millió svájci frankot ért.

A Kereskedelmi Bank 92·7 millió svájci franknyi emi-sziós bevételeiből a részvényesek 77·9 milliót fizettek be, a szindikátusok 14·8 milliót. Ezzel szemben a részvényesek kezén levő akciaállományt a tőzsde 25·2 millió svájci frankra becsüli, a szindikátusok kezén levőket 8·5 millióra. A tőzsde dekonjunktúráját a nagyobb pénzintézetek közül legjobban megérezte az Angol-Magyar Bank, melynek részvényállományát 1913 végén 91·6 millióra taksálta a tőzsde. Közben az emi-sziók alkalmával még újabb 52·3 millió svájci frankot szerzett joggyakorlás címén a publikumtól. Ma pedig 6 millió svájci frankra becsüli a tőzsde a bank részvényállományát, ebből azonban a részvényesek kezén levő akciók értéke csak 2·5 millió svájci frank, noha a részvényesek az 52·3 millió svájci franknyi tőkeemelésekben 42·2 millióval vettek részt.

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztárt, melyben a háború utáni tőkeemelésekkel együtt 80 millió svájci franknyi tőke fekszik: 1925. szeptember végén 772.000 svájci frankra becsülte a tőzsde; a Pesti Hazai Első Takarékpénztárt pedig, melynek részvényei 1913 végén többet értek, mint a Hitelbank részvényei, ma 18 millióra taksálja a tőzsde, annak ellenére, hogy ez a vállalat tőkeemelés címén a háború után 39-3 millió svájci franknyi kapitálist szívott fel a részvényesektől.

A biztosító intézetek a tőzsde értékelésén keresztül nézve valamennyien gyöngén állnak. A malmok közül — csodálatos — a Pesti Viktória részvényeinek értékét becsülte legtöbbször a tőzsde 1925. szeptember végén. Ez a vállalat 1913 utolsó napján még csak 7-5 millió svájci frankot ért. Közben csaknem a duplájára emelte alaptőkéjét és 1925. szeptember utóján 18-7 millió svájci frankot ért a vállalat, ha a tőzsdekurzusokat vesszük alapul. Az is érdekes, hogy a Pesti Viktória részvényállományának értékét 1925. szeptemberében a tőzsde magasabbra taksálta annál, mint amekkorát a vállalat részvényeinek békebeli értéke az időközi tőkeemelési bevételekkel együtt kitett. Ebben a kitüntetésben a Pesti Viktórián kívül csak az Egyesült Izzólámpa Részvény társaságot részesítette a tőzsde. Természetesen a Viktória malom pütkösi királysága is hamarosan véget ért. Csúnyán lecsúszott a Concordia Malommal együtt. A Pesti Viktória kurzusa 1925. októberétől 1926. áprilisig a nyolcadrésztől esett.

A Magyar Általános Kőszénbánya részvényállományát 1913 végén 84-5 millióra értékelte a tőzsde és 1923. november 21-én 178-5 millió svájci frankra verte fel az értékét a hausse. 1925. szeptember végén a részvény kurzusok szerint 51-1 millió svájci frankot ért; míg a Salgótarjáni Kőszénbánya csak 24-5 milliót; pedig 1923 végén a Salgótarjánival szemben is barátságosabb volt a tőzsde. A Ganz-Danubius erősen tartja a békebeli nívót. 1913 végén 33-9 millióra taksálta a börze; az igaz, hogy 1923. novemberében annyira fölverte az árat a spekuláció, hogy 20 millió svájci frankkal ért többet, mint a Kereskedelmi Bank békében.

A Rimamurány-Salgótarjáni vasmű, mely 1913 végén 134-8 milliót ért, most 9-2 milliónál tart; a Magyar Cukoripar r.-t. a 27-8 milliós békenívóról 23-4 millióig ereszkedett le.

Ez volt a helyzet 1925. október elsején. Azóta sok minden megváltozott. Sok hatalmas vállalat alatt megingott a talaj. Most publikálták a pengő mérlegeket a vállalatok és ezeket a pengőmérlegeket érdemes összehasonlítani a tőzsde értékelésével. Temérdek érdekességet és meglepőt talál az ember, aki rászánja az időt, hogy böngésszen a pengőmérlegek hieroglifái között.

A nomád részvényesek.

Folytassuk-e a leégett részvények ismertetését. Ha folytatnák: csupán csak az derülne ki, hogy aki a háború előestéjén a Dunába dobta a részvényeit, még mindig jobban járt, mint az, aki tűzön-vízen kitartott az akciók mellett egészen mostanig; résztvett az emissziókban, »gyakorolta a jogot«, és rendre befizette a joggyakorlással járó összegeket a részvénytársaság kasszájába. A »gyöngye kezek« már rég ott hagyták a parketten a fogukat és a részvényeiket. A devalvált értékű részvénytömeg nagyobbik fele a bankok safejeit tömi meg; a másik fele viszont még mindig azoknak a sajnálatra méltó naív embereknek a birtokában van, akiket a bankigazgatói esprit »nomád részvényeseknek« nevezett el. Ezek a nomád részvényesek hausse-on és baisse-en; reménységen és csalódáson keresztül kitartottak részvényeik mellett. Javíthatatlan optimisták ezek a nomád részvényesek, akik, mikor már minden elveszett — néha a becsület is — ezek még mindig bíztak a megváltó hausse eljövételében, sőt bíznak benne még ma is.

— A börzének csak orra van, de esze nincs! — ezzel vigasztalták magukat amikor hausse-t vártak és baisse jött.

A nomádok pedig játszottak tovább és figyelték, hogy mit csinálnak a Hitelbank, meg a Kereskedelmi Bank ügynökei.

— Ez a fontos! — magyarázta egy vén börzerókát mímelő fiatal tőzsde jobber. — Ez a fontos; mert ha a Hitel-

bank elad, akkor venni kell; és ha a Hitelbank vesz, akkor adni kell. A nagybankok ugyanis, mikor egy-egy papírt olcsón akarnak megszerezni: úgy tesznek, mintha el akarnák adni azt a részvényt. Ezzel a trükkel megtévesztik az ügynök-hadat; lenyomják a kurzust; és idegen ügynökökkel olcsón vásároltatják össze a papírt.

Hogy a tőzsde tájszólásával éljünk: így »készült el« lassacskán a nomád részvényes. Most aztán, amikor kiderült, hogy annak a földrengésnek, mely a börzéről indult el, ma sincs vége és egymásután inognak meg nagy részvényes vállalatok: végre még a kormány is észrevette, hogy még sincs egészen rendén, hogy egyik-másik részvényes vállalat vezér- és ügyvezető-igazgatói nyakló nélkül spekuláljanak és manipulálják el a részvényes akcióba investált vagyonát. A miniszterelnök a nemzetgyűlésen ígérte meg, hogy a részvényjog reformjával akarja megakadályozni, hogy megismétlődjenek azok az esetek, amelyek két nagy malom vállalatot bajba sodortak. A miniszterelnök felszólalása nyomán megindult a nagy disputa a részvény jog reformjáról és a részvényes megvédéséről. A részvényjogászok többsége sem tartotta egészen igazságos és rendén való dolognak, hogy miközben a vezér- és ügyvezető-igazgatók igen gyakran házárdjátékot űznek a részvényes pénzével és vagyonával, azalatt az a bizonyos »nomád« részvényes tétlenül kénytelen nézni, mint sáfarkodják el a vagyonát, mert a mai törvények nem adnak rá módot, hogy a részvényes ebbe a játékba beleszólhasson. Az igazgatóság vígan halmozza a titkos tartalékot, pedig — mint egy ilyen vita során egyik ismert nevű részvény jogászunk is hangsúlyozta — a titkos tartalék mód nélkül való felhalmozása tulajdonképpen nem más, mint a részvényes megkárosítása.

Egy fiatal bankigazgató különvéleményt jelentett be ez ellen az álláspont ellen. A titkos tartalékok felhalmozásában nem lát kivetni valót. — Fő a bizalom! — mondta. Bernard Shaw-t idézte, aki már megmondotta, hogy három dologhoz kell abszolút bizalom: a házassághoz, a fasiozott húshoz és a — részvény társasághoz. Ha pedig nincs meg a bizalom,

— mondta az elmés bankigazgató — akkor még mindig megvan a nomád részvényesnek egy törvényben gyökerező és elvitathatatlan joga és ez: jog a kilépéshez.

Ez pedig magyarul szólva annyit jelent, »hogy ha pedig a részvényesnek nem tetszik: mehet panasza a sóhivatalba.«

A pénz gögje és cinizmusa szólal meg annak a fiatal bankrétornak a hangjában, aki ebben a vitában úgy látszik az egész bankigazgatói társadalmat képviselte. A szónok csupán csak arról feledkezett meg, hogy az ő gögjéhez és cinizmusához azoknak a részvényeseknek a pénze adja az erőt és a bázist, mely részvényesekről olyan metsző gúnnyal emlékezett meg. A fiatal bankvezér tehát a publikum zsebére ütött, mikor gögös volt. Pedig hát kár elfelejteni, hogy mikor a vállalatok és a bankok számára minden pénzforrás bedugult, akkor azok a bizonyos részvényesek nyitották ki a tárcájukat és odaadták pénzüket a bankoknak és a vállalatoknak. Ezek a pénztárcák azonban nehezen fognak kinyílni még egszser.

A KOSZTPÉNZ.

A tőzsdekonjunktúra idején az »emisszió«: a részvény-szaporítás volt a tőkeszerzés legkiadósabb és legegyszerűbb módja. Osztalékot senki sem kapott, ellenben minden részvény egy-egy promesse, egy-egy »ígérvény« volt, mely kamatot ugyan nem fizetett, de nyerni esetleg lehetett vele. A börzeláz és részvényinfláció mellett aztán divatos és népszerű lett a tőkeszerzés másik módja is: a kosztpénzület. A kosztpénz - üzlet alapjában véve legitim uzsoraüzlet volt, mely magas kamatra kölcsönt adott a megszorult börzejátékosoknak. 1924. januárjában és februárjában — közvetlenül a nagy debacle előtt — kosztpénzkereskedők számítása szerint hetenként 250 milliárdot forgatott meg a kosztpénzpiac. A legkülönbözőbb forrásokból a legkülönfélébb csatornákon keresztül ömlött a piacra ez a rengeteg pénz. Vidéki, gazdák, tőkepénzesek, nagy- és kiskereskedők, gyári vállalatok, bankok, tisztviselői özvegyek, nyugdíjasok, köztiszt viselők, árvaszékek

kosztoltatták idefönn a pénzüket. A Vásárpénztár útján olykor-olykor a főváros is kosztüzlettel szaporította bankóit. De nem vetette meg a koszt jövedelmet az állam sem, mert a Postatakarékpénztár és az Államvasutak heverő milliárdjait, fölösleges tőkéit a Pénzintézeti Központ útján kiadta a nagybankoknak; azok viszont továbbadták, részint közvetlenül, részint pedig nagy kosztközvetítők útján a prima és a kevésbbé prima kezeknek, 200 meg 250%-os értékpapírfedezet ellenében.

A kosztüzletnek 1923. augusztusában volt a legnagyobb dandárja, amikor 12%-os volt a legolcsóbb heti pénz, de a kosztkamat hulláma olykor-olykor túlsapott a 16%-on is. Akkoriban boldog-boldogtalan kosztba adta készpénzvagyonát, a jövedelme jórészét a túlangazsált börzespekulánsoknak, akik egyre türelmetlenebbül várták a hausse-t, amely sehogysem akart visszatérni a tőzsdére. A kosztkamat hirtelen való magasbatörését tulajdonképpen a zürichi koronakurzus szédületes hanyatlása idézte elő. Zürichben 1923. június 7-étől szeptember 7-éig 0·1-ről 0-03-ra esett a korona kurzusa. Júniusban még 10 centime-ot adtak száz magyar koronáért, szeptemberben pedig már három centime-ot is alig. Erre idehaza megindult a nagy »átértékelődés«. A drágaság megkezdte diadalmas útját. A nyakkendőtől a harisnyakötőig, a tojástól a zsíríg minden megdrágult. Mindennek az ára igyekezett hozzáigazodni a megromlott koronához. Júniustól szeptemberig értékének harmadrészét veszítette el a magyar korona, ennél fogva minden portéka ára a régi árak háromszorosát igyekezett elérni. Az értékpapírpiacon is megindult a nagy átértékelődés, hausse támadt és a nagy hausse-ban a spekuláció ezúttal is túlangazsálta magát, mint már annyiszor. Többet vásárolt mint amennyi pénze volt, tehát hitelre, kosztpénzből vásárolt. Mivel nagyon kapós lett a kosztpénz, nagyon fölment az ára. De a kosztpénz abnormis megdrágulásának nem tisztán a nagy kereslet volt az oka, hanem egyrészt az a nagy rizikó, amelyet a korona folytonos devalvációjával vállalt a hitelező, másrészt pedig az a körülmény, hogy a nagy árfolyamnyereségekből a kosztpénztulajdonos is részt

követelt magának és ez a követelés jutott kifejezésre a magas kosztkamatban.

Időközben teljesen megváltozott a kosztpénzpiac helyzete. A kosztpénzpiac ugyanis később már nemcsak a börzespekulációt táplálja; a kosztpénzpiac pénzforrása lett az egész országnak, az egész gazdasági életnek. A kosztpénzpiactól vették kölcsön tőkeszükségletüket a malmosok, a gabona-kereskedők, a textilkereskedők, a borkereskedők, olykor a gyárak is, sőt az is előfordult, hogy házat építettek kosztpénzből

A konjunktúra halálával lassacskán, hosszú haldoklás után kikopott a tőzsdéről a kosztüzlet is. Konkurrencse: a hosszúlejáratú kölcsön ölte meg. Bizonyára sokan voltak, akik megsiratták. Meg is érdemelte, mert a kosztpénzüzet is temérdek ember pénzt nyelte el.

HADIKÖLCSÖN.

De ha mind számba akarnánk venni, hogy ki hol és mikor vesztette el a pénzt: kevés lenne hozzá ez a könyv. Hiszen csak a hadikölcsönkötvénybe cca nyolc és fél milliárd *aranykorona* temetkezett bele. Nyolc és félmilliárd aranykorona annyi, mint 123 és egy negyed billió papírkorona. Annyi mint Budapest egész lakosságának tíz esztendei keresménye. Magyarország mezőgazdasági termelésének értéke rekord termés idején csak 42-8 billió. Pedig ebben nemcsak a növényi termelés értéke van benne, hanem benne van az erdőgazdaság hozadéka is és benne van az állatállomány értéke is. Nos! az ország jelenlegi hadikölcsön adóssága körülbelül három akkora, mint Magyarország egész mezőgazdasági termelésének az értéke. Kis megtakarított vagyonkák, hozományok, nyugdíjak investálódtak bele annak idején hadikölcsönbe. »Ha minden elvész is — mondták akkoriban — ez megmarad, mert a hadikölcsönt megfizeti az állam.« Nem fizette meg. Mennyi rengeteg ember pénze, keresete kellett hozzá, amíg nyolc és fél milliárd aranykorona lett belőle; mennyi szegény ember vagyonkáját, reménységét, nyugodalmát nyelte el a hadikölcsön? Ki tudná azt kiszámítani?

BIZTOSÍTÁS ÉLETRE-HALÁLRA.

De nemcsak azoknak a pénze veszett oda, akik hadi-kölcsönt vásároltak megtakarított vagyonkájukból, hanem az életbiztosítások is tökéletesen devalválódtak.

Valamikor, a háború előtt bizonyos fokig a kultúra mérője volt az élet biztosítás Magyarországon. A középosztálybeliek biztosították az életüket, hogy előregedés vagy elhalálozás esetére egy kis tőkét biztosítsanak a családjuknak. Rend szerint *nem nagy volt ez a tőke, de mégis nagy segítség abban* az időben, amikor még koronát ért a korona. 1913-ban, a háborút megelőző esztendőben, körülbelül 760 ezer életbiztosítást könyveltek el a Magyarországon működő hazai és külföldi biztosítótársaságok. 1916-ban, szóval a háború derekán, ez a nem túlságosan nagy szám 625.98-ra apadt le. Szomorúan érdekes és jellemző, hogy a 625 ezer életbiztosítás közül 413.587, a biztosítások 66-2 %-a, kétezer koronás biztosítás volt és csak 189.177 volt olyan biztosítás, amelyet kétezer koronánál nagyobb, de tízezer koronánál kisebb összegre kötöttek. Húsz-ezer koronánál nagyobb összegre szóló biztosítás mindössze hat ezer volt a 21 milliós Magyarországon. Semmi úgy nem mutatja a középosztály szegénységét, mint ez a kis statisztika. Elképzelhető, hogy azoknak, akik kétezer, meg tízezer koronás, életbiztosításokat kötöttek: milyen nehezükre esett kifizetni évenként a biztosítóintézet díjnyugtáit és bizony-bizony nagyon sokan voltak, akik a szájuk elől vonták el a falatot, mikor elkövetkezett a fizetés ideje; de megtették abban a reményben, hogy tíz vagy húsz esztendő múlva szerény sum-mát juttathatnak a családjuknak. Hogy milyen nehezen mehetett a díjnyugták inkasszálása, az mutatja legjobban, hogy például 1911-ben, amikor a magyarországi biztosító-intézetek 326 millió korona új biztosítást kötöttek: 193-9 millió korona volt a *stornó*; ami azt jelenti, hogy a biztosító-társaságok 193-9 millió korona értékű biztosítást töröltek, főként azért, mert a biztosítottak az esedékes részleteket

nem tudták megfizetni. 1916-ban aztán az új biztosítások összege már 115 millió koronára apadt le, a törölt biztosítások összege pedig körülbelül 129 millióra emelkedett. Szóval 1916-ban a stornó már nagyobb volt, mint az újonnan szerzett biztosítások összege. Mennél beljebb mentünk a háborúba, és mennél zavarosabbak lettek a viszonyok: természetesen annál kevesebb ember bízta az életének a biztosítását a biztosító - társaságokra, és annál jobban nőtt a stornó.

De nem erről akarunk beszélni, hanem arról, hogy a biztosítottak számára máig csaknem teljesen elveszett az a biztosítási összeg, amely a statisztika kimutatása szerint 1916-ban több mint 1800 millió békekoronát tett ki. Az a több mint hatszázezer szegény ember, aki valamikor évről-évre jó békekoronákban fizetgette be a biztosítási díjakat, hogy egykor ezer, meg kétezer koronát kapjon a biztosító társaságtól, az a sok szegény ember, ha ma akarja felvenni a biztosítás összegét: a kétezer békekorona helyett 13 8 aranyfillért kap. Azok pedig, akik tízezer koronás életbiztosítást kötöttek ma csak 69 aranyfillért kapnak tízezer békekorona helyett. Ha a biztosítótársaságoknak ma valorizáltan kellene megfizetniük azt az 1800 millió békekoronát meghaladó összeget, amelyre 626 ezer ember évek hosszú során keresztül fizette be megtakarított aranyfilléreit, akkor mai pénzben 26-1 billió koronát kellene fizetniük. Ehelyett azonban mindössze 124.138 aranykoronát fizetnének, ha ugyan a lejárt biztosítások után az emberek fölvennék a biztosítótársaságok pénztáránál a biztosítási összegeket. De nem veszik fel. Várnak és remélnek. Remélik, hogy egyszer fordul az idő és a biztosítótársaságok valamikor legalább részben mégis valorizáltan fizetik ki azokat a summákat, amelyeknek biztosítási díjait 625 ezer ember aranykoronában fizette be.

Ennek a nagy igazságtalanságnak, amely annyi temérdek embert olyan érzékenyen sújtott, az a magyarázata, hogy az életbiztosítás tulajdonképpen nem más, mint kombinált fajta a takarékbetétüzleteknek. A biztosítóintézet szerződést köt azzal, aki biztosítás céljából jelentkezik nála, hogy bizo-

nyos díjak lefizetése ellenében tíz vagy húsz év múlva, vagy elhalálozás esetén bármikor egy előre meghatározott összeget fizet ki annak, akinek a javára a biztosítást kötötték. Ennek az üzletnek tehát az a bázisa, hogy a biztosítóintézet az egyszerűen vagy évenként lefizetett biztosítási díjakat a biztosítás tartama alatt úgy kamatoztatja, hogy az évi befizetések tőkésített összege kamatos kamatokkal együtt az esedékesség idejére akkora summává nőjön, hogy ebből a summából nemcsak az az összeg telik ki, amelyet a biztosítóintézet az esedékesség idején kell hogy a biztosított félnek kifizessen, hanem ezenfelül a biztosítóintézet úgynevezett szerzési és adminisztrációs költségeit és polgári hasznát is meghozza. A fél tehát tíz vagy húsz esztendő múlva tulajdonképpen csak a maga részletenként befizetett tőkéjét kapja vissza a biztosítótársaságtól.

A dolog a háború előtt egyszerű volt, mert a biztosítóintézet az úgynevezett díjbevételekből magas kamatozású állampapírokat és jelzálogkötvényeket vásárolt. Ezeknek a kötvényeknek a kamataiból adódott aztán az az összeg, amelyet a biztosítótársaság bizonyos meghatározott idő múltán, a maga hasznának a levonása után kifizetett a félnek. A háború után azonban megváltozott a helyzet. Egyre jobban devalválódott azoknak az állampapíroknak, hadikölcsönöknek és zálogleveleknek az értéke, melyeket a biztosítótársaság azért vásárolt, hogy egyrészt fedezetül szolgáljon a jó időkben megkötött biztosításokra, másrészt pedig, hogy ezeknek a papíroknak a kamat jövedelméből kifizethessék az esedékessé vált biztosítási összegeket. Ma az a helyzet, hogy ezek az állampapírokból és kamatozó záloglevelekből álló »díjtartalékok« jórészen elértéktelenedtek és mai papírkoronát kamatoznak. A biztosítóintézetek pedig ebből a silány kamatjövedelemből és mai koronával fizetik ki a biztosítási összegeket.

Körülbelül 26 billió koronát kellene fizetniük a magyar biztosítóintézeteknek, ha sor kerülne a biztosítások teljes valorizálására. Erre azonban, úgy látszik, nem kerül sor, már

csak azért sem, mert ha a biztosításokat valorizálnák: akkor valorizálni kellene az államadósságokat is.

Hatszázezer ember pedig, aki bebiztosította az életét: nemcsak a pénzét vesztette el, hanem a reménységét is.

AZ ÖRVÉNY.

Az *Örvény* a címe Georg *Gissing* pompás novellájának, amelyet a világ fővárosáról, Londonról írt. Csábító, zajló, halálba sodró örvénynek festi *Gissing* Londont; örvénynek, amely gyűrűző karjaival magához ölel embert, vagyont, energiát, tehetséget és álmot. Magához öleli és elnyeli. Több-ékevésbbé minden nagyváros egy kis London, és — ha úgy tetszik — Budapest is örvény: titokzatos és kegyetlen. A mi városunkban is vannak az örvény tulajdonságaiból, de van egyéb is, mert Budapest mechanizmusa nemcsak centripetális erővel dolgozik, amely vonz, mint a mágnes. A másik hatalmas erő, amely hajtja, forgatja, kergeti ezt a városgépezetet: a centrifugális erő, amely értékeket, fölöslegeket dob ki és kultúrát sugároz magából.

Vértelen háború.

Ötven esztendő óta szívja, gyűjti magába ez a város az embert, a pénzt és az energiát, hogy megtermékenyítse és új értékeket teremtsen belőle. Ötven esztendő alatt temérdek metamorfózison ment keresztül ez a város. Vértelen háború folyik itt öt évtized óta az életért, a jólétért, a pénzért és a vagyonért. Ennek a háborúnak rengeteg a rokkant ja és temérdek a halottja; ebben a háborúban azonban végeredményben mindig csak maga a város győzött, amely egyre nőtt, egyre épült, egyre szépült, egyre gazdagodott, miközben folyton-folyvást változtak a hadakozók és az építők. A vidékről időnként újabb és újabb utánpótlások, hatalmas segítőcsapatok, mezei hadak érkeztek. Az autochtonok pedig észre sem vették, hogy mint nő a bevándorlók száma, mint gyarapszik az

idegen légió, és mint válik hatalmas, félelmetes, ellenséges hadsereggé, hogy elhódítsa a bennszülöttektől a várost. A küzdelemben a város zürzavaros lármáján keresztül ordít a szegénység és a nyomor kétségbeesett hangja. Ez a bevándorlók csatakiáltása.

Néha hatalmas emberfölöslegeket szorít ki magából — mint most is — ez az örvénylő város. Máskor meg ismét összecsapnak az emberhullámok, és a háború folyik tovább rendületlenül az életért, a kenyérért, a jólétért és az illúzióért.

Hogy él, mint él és miből él ez az ember-rengeteg?

A statisztikus összeszámolja a város lakóit, osztályozza őket kor, nem, vallás és foglalkozás szerint; a társadalomtudomány, meg a nemzetgazdász pedig következtetéseket von a statisztikus számadataiból. Mikorára azonban a statisztikus elkészül a maga számsoraival és skatulyázásával, akkorára ezeket a számadatokat már rég maga mögött hagyta a rohanó élet. A központi Statisztikai Hivatal most dolgozza fel az 1920-as népszámlálás anyagát. De hol van a ma a 1920-ik esztendőttől? Mintha azóta teljesen és tökéletesen kicserélték volna Budapestet. És hol van 1920 a békebeli idők Budapestjétől?! 1925 karácsony hetében a népszámlálók újra számbavették Budapest lakosságát és a főváros statisztikai hivatala már rostálja, már osztályozza az új számadatokat, amelyekből majd kialakul a mai Budapest fotográfiája.

Egy hatalmas, dolgozni és boldogulni vágyó ország szíve, központja volt nemrégiben Budapest. Körülötte messzi körzetben a fejlődés hatalmas területei. Mert Budapesttel együtt fejlődött és gazdagodott az egész ország. Nőtt az ipar, izmosodott a kereskedelem. Egy gazdag ország gazdag fővárosa voltunk: nagyszerű piac, mely megvette és eladta; feldolgozta, elosztotta, plaszírozta, közvetítette és értékesítette ennek a tizennyolc milliós országnak minden termését, minden portékáját. Ez az ország néhány esztendővel ezelőtt még gyönyörű jövőről álmodott. Aztán jött a háború, jöttek a megpróbáltatások szomorú évei és jött végül a katasztrófa. Most itt vagyunk egy szörnyű gazdasági válság közepén, melyről még

nem tudjuk, hogy miképpen fog végzödni. Nem tudjuk, hogy a földindulás mikor pihen el, mit rombol össze, mit temet maga alá, mit hagy meg nekünk. És nem tudjuk, hogy mi lesz a mi nagy jövőre hivatott Budapestünköl, amely nem-régiben még mint valami finom precíziós óraszerkezet működött az ország minden produkciójának az elosztásában és értékesítésében. Ez a finom és pontosan dolgozó óraszerkezet most meghibázott. íme: előttünk a kifosztott és elszegényedett Budapest ezer gonddal és bajjal küszködő, megcsalódott népével, válságba jutott iparával és kereskedelmével.

A nagy erőfeszítések és megpróbáltatások idejét éljük és ilyenkor nem árt számot vetni magunkkal és céljainkkal. Nem árt megmérni az erőt, mely az akaratot fűti és akcióinkat irányítja. Végül nem árt körülnézni ebben a panasztól hangos nagyvárosban, hogy megvigyázzuk: tulajdonképpen kik és mik a mi társaink a mindennapi élet küzdelmében. Kikből rekrutálódott és vájjon miből él az a rengeteg ember, mely reggeltől estig lohol és fut a pénz, a kenyér és a boldogulás után? Ellenség-e vagy jóbarát?!

1920 utolsó napján a népszámlálók összeszámlálták, hogy az embert, ideget és energiát pusztító háború után hányán maradtunk, hogy megépítsük az új Magyarországot és az új Budapestet? A fotográfia, amelyet a statisztika mutat a hat év előtti Budapestről: nem hízelgő, de a számok kijózanító objektivitása egy sereg érdekességet és titkot árul el ennek a milliós nagyvárosnak titokzatos életéről. Látjuk, hogy a debacle után a megriadt tömegek milyen módon igyekeztek elhelyezkedni, milyen lázasan és idegesen kereste mindenki magának a legmegfelelőbb helyet és nem mindenki találta meg azt, amit keresett.

Kiderült, hogy Budapest képe az utolsó békeesztendő óta nagy metamorfózison ment keresztül. Gazdasági erőforrásaink megcsappantak. A lakosság egyrésze kicserélődött. Sokan meghaltak vagy elmentek és újak jöttek a helyükbe. A különböző foglalkozási kategóriákhoz tartozó tömegeket jónéhányszor átcsoportosította az élet és a viszonyok. A kenyér-

keresők száma az utolsó békeesztendő óta nem fogyott, de alig nőtt; ellenben a produktív lakosság számbeli ereje erősen meggyengült. Az iparúzók száma cca 30 ezerrel csökkent, ellenben 14 ezerrel nőtt meg a közalkalmazottak és 9 ezerrel a nyugdíjasok száma, ami nem örvendetes jelenség akkor, amikor az ország területe a harmadára, a lakossága pedig 18 millióról 8 millióra csökkent. Tízezer híján félmillió volt az 1920. évi népszámlálás idején a kereső lakosság száma és 1923-ban *a kereső lakosság ötödrésze az állam vagy a város kenyerét ette, vagyis minden ötödik kenyérkereső: vagy az államnak vagy a fővárosnak volt az alkalmazottja.* A főváros közel 26 ezer, az államvasutak több mint 20 ezer, a posta 10 ezer, a rendőrség közel 6 ezer, a villamosvasút 11-5 ezer, az állami kórházak közel 2 ezer, az állami és megyei közigazgatás pedig cca 17 ezer emberrel szerepelt abban a hatalmas apparátusban, melynek az eltartása sohasem esett olyan nehezűnkre, mint most.¹ Ezzel szemben az iparúzók száma 30 ezerrel megcsökkent. Az önálló iparosok száma ugyan 1920-ban meghaladta a 40 ezret, de az önálló iparosok közül 27 és félezzer (62-8%) segéd nélkül dolgozott, közel 10%-a pedig főleg össze egy segédet tartott és a műhelyeknek és ipartelepeknek csupán 1-8%-a: 40 ezer közül 800 volt csak olyan, mely 20-nál több munkással dolgozott. Viszont 89 ezer munkást és tisztviselőt — az ipari munkásság 60%-át tehát — ez a 800 ipartelep foglalkoztatott. 1910-ben nem 800, hanem 1300 volt a budapesti ipartelepek száma, és 40 ezerrel volt több a 20-nál nagyobb segédszeméllyel dolgozó ipar vállalatok alkalmazottainak a száma. Az is érdekes különben, hogy a mai Magyarország 20-nál nagyobb segédszeméllyel dolgozó ipartelepeinek 61%-a Budapest és környékén dolgozik. A 20-nál nagyobb segédszeméllyel dolgozó kereskedelmi és hitelvállalatoknak meg pláne 81%-a dolgozik Budapesten. A mai Magyarországnak mindössze csak 348 ilyen kereskedelmi és hitelvállalata

¹ Azóta a szanálás és a B-listázás természetesen jelentékenyen apasztotta a létszámot, ami azt jelenti, hogy a nyugdíjasok száma és az állástalanok száma félelmetesre nőtt.

volt, amely 40 ezer emberrel működött. E vállalatok több mint négyötöde jutott Budapestnek és a 40 ezer főnyi alkalmazottból 37 ezer dolgozott Budapesten akkor, amikor Budapest egész kereskedő népessége nem egészen 83 ezer főnyit tett ki, és ebből is huszonötezer volt az önálló kereskedő.

Egyébként a legújabb adatok szerint most körülbelül 960 ezer lakója van Budapestnek és ebből körülbelül félmillióra tehetjük a kereső lakosságot. A kereső lakosság gerince: 58%-a 1910-ben iparral és kereskedelemmel foglalkozott. A kereskedelemmel és hitellel foglalkozók száma azonban össze-vissza 65 ezerre rúgott, míg a házi cselédek száma 70 ezer volt, tehát több mint a kereskedők.

A kereső lakosság fele a többit éllelmezi és ruházta.

Érdekes jelenség ez akkor, amikor Budapest gazdasági életének a titkait kutatjuk. Azonban az is nagyon érdekes és jellemző, hogy 1910-ben a kereső lakoságnak körülbelül *negyven százalék*a, tehát tíz százalék híján a fele abból élt, azzal kereste a kenyerét, hogy a lakosságot éllelmezte, ruházta és kiszolgálta. A ruházati és éllelmezési iparral és kereskedelemmel foglalkozók száma a hetvenezer házi cseléddel együtt ugyanis kis híján kétszázezer főnyit tett ki. Furcsa és meglepő jelenség ez, de tulajdonképpen nem jelent mást, mint hogy Budapest, ez a nagy városüzem, mely a háború előtt a tizennyolc milliós Magyarországot adminisztrálta, talán nem elég gazdaságosan dolgozott, de végeredményben ez a negyven százalék egy jelentős jólétnek a demonstrációja. De ami 1910-ben 40% volt, az ma legalább 50%. Az utolsó tizenöt esztendő alatt a publikum kiszolgálásával, éllelmezésével, ruházásával, divat- és fényűzési szükségletének kielégítésével foglalkozók száma ugyancsak megnőtt. Ezzel szemben a város népessége 1910 óta nyolcvanezerrel gyarapodott,¹ viszont ezt a gyarapodást paralizálja, hogy egyre nő a B-listások, állás-

¹ 1925. decemberi népszámlálás szerint.

talanok és munkanélküliek száma, akiknek csak gyomruk van, de keresetük nincs.

A cselédek számából többé-kevésbé a jólét fokára lehetett következtetni; és bizonyára érdekes, hogy 1910-ben 70 ezer cselédet olvastak össze Budapesten a népszámlálók, míg 1920-ban már csak 52 ezret. Tíz esztendő alatt tehát 18 ezerrel csökkent Budapesten a háztartási alkalmazottak száma, ami körülbelül annyit jelent, hogy kevés híján 26%-kal csökkent a kényelem. Viszont a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztárnak nemrégiben publikált jelentése szerint 1924 végén már ismét 75 ezer körül járt a fővárosi cselédek száma úgy-hogy *másfél évvel ezelőtt* Budapesten minden 6—7-ik nő cseléd volt. Most a statisztika legfrissebb adatai szerint a nők száma 75 ezerrel haladta meg a férfilakosság számát,¹ szóval a nők többlete körülbelül akkora, mint amekkora 1924-ben a cselédek száma volt. És az ilyen többletnek a hatása a relációk egész seregében megnyilvánul. Így például a nőknek ez a hatalmas plusszá föltétlenül nagy hatással volt és van a fogyasztás és a luxus kialakulására. De a jólét és a kényelemszeretet bizonyos fokú javulását is mutatja a cselédek számának a megnövekedése. Ez a *bizonyos fokú* jólét, mely finanszírozni tudná egy nagy tömeg ember kényelemszeretetét, sajnos már a múlté s egyre fogy a számuk azoknak, akik cselédet tarthatnak. Egyébként attól az időtől, amíg a pesti cselédek száma 52 ezerről 75 ezerig szaporodott, sok minden történt. És ha visszatekintünk az útra, amelyet megtettünk, amíg a fehér pénztől a pengőig eljutottunk: olyan az egész, mint egy furcsa, tarka, zavaros álom, amelyet talán el sem hinnénk, ha véletlenül nem éreznénk minden lépten-nyomon a zsebünkön.

Most utólag bevallhatjuk, hogy a gazdasági élet meglehetősen komplikált utat tett meg, amíg idáig juttatott bennünket. És vájjon fel lehet-e mérni dollárral vagy fontsterlinggel azt a rengeteg időt, erő kifejtést, tehetséget, agy-

¹ 1925. decemberi népszámlálás szerint.

velőt, ideget, amit honfitársaink tízezrei arra pazaroltak, hogy eljuttassák a vagyonukat. A vagyonnal együtt az önbizalom jórésze is elveszett és ez az egyik nagy károsodása a nemzeti vagyonnak. A másik az effektív veszteség. A statisztikai hivatal kiszámította, hogy az 1913-ban a tőzsdén jegyzett részvények 1925. október 1-én aranyértéküknek már csak 11-2%-át érték meg. 3971 millió svájci frankot érő részvény ára leolvadt 613 millió svájci frankra. Mai koronában *47 billió papírkorona érték hamvadt el a tőzsdeláz tüzeiben*. Csak a pernyéje maradt meg. Pedig ez még nem is minden, mert ebben nincsen benne az, amit azokon a részvényeken veszített a publikum, amelyet 1913 után kotíroztak és nincsen benne az sem, amit az exota-piac »non valeur«-jein veszített a közönség. Hova lett, kié lett ez a sok pénz? Kinek használt?! Nem használt senkinek. És mennyit égetett föl a nemzeti vagyonból a korona devalvációja, a pénzlebélyegzés, a vagyonváltság, a kényszerkölcsön, a mindenfelé kapkodó gazdasági politika. A pénz és állami kölcsönkötvény devalváción, a defláción, a bankó- és részvényinfláción keresztül vezetett el az út ideig: a fogyasztási válságig; a hitel s a bizalom kríziséig-és a munkanélküliségig.

A fogyasztási válság.

A válság nem ma és nem tegnap kezdődött. A gazdasági krízis fundamentumát a háború rakta le és a krízis tulajdonképpen nem is más, mint a veszített háború gazdasági likvidálása. A krízis, mely most megtizedeli az üzleteket, az iparvállalatokat és a műhelyeket: természetes következménye volt annak a szuperplusznak, amelyet a konjunktúrák különösen kereskedelmi vállalatokban produkáltak. 1910-től 1920-ig a budapesti üzletek és kereskedelmi vállalatok száma 32%-kal nőtt meg; 1910-től 1924 végéig a duplájára dagadt.

Üzletek és keres- Iparvállalatok
kedelmi vállalatok és műhelyek
száma

1910-ben.....	19.141	35.420
1920-ban	25.089	44.033
1925 végén.....	41.705	52.409

1920-tól 1924 végéig tehát 13.755-tel gyarapodott az üzletek száma. De még ennél is beszédesebb az üzletnyitások és üzletbeszüntetéseknek az a statisztikája, amelyből kiderül, hogy

	Megnyílt	Megszűnt	
1921—1925 között	30.599	13.983	<i>üzlet</i>
1921—1925 között	18.537	10.161	<i>iparvállalat.</i>

Öt esztendő alatt tehát több új bolt nyílt ki, mint ahány régi bolt volt Budapesten 1920-ban. Igaz ugyan, hogy közben 13.983 boltot becsukott a gazdája, de ez nem vigasztaló, sőt ellenkezőleg. Ha már most megcsináljuk a konjunktúra illúziómentes aranymérlegét, nyilvánvaló lesz, hogy a konjunktúra leáldozásával a fogyasztási válságnak el kellett következnie, mert kevesebb a kereset, kevesebb a munkaalkalom, kevesebb a pénzük az embereknek és ami kevés van, azért kevesebbet ad a kereskedő mint békeidőben adott. El kellett következnie a fogyasztási válságnak, mert Budapest kenyérkereső lakosságának több mint 80%-a fixfizetésből vagy munkabérből él, és ez a f befizetés még ma sem haladja meg a békebeli fizetés 50—60%-át. Ezzel szemben viszont megduplázódott a boltok és megnőtt a műhelyek száma. *A százszázalékkal megdagadt kínálattal szemben tehát egy 50—60%-ra lecsökkent vásárlóképesség áll.*

Az új üzletek száma erős tempóban nőtt már a háború előtt és a háború alatt is; de ez a növekvés természetes velejárója volt a növekvő fogyasztásnak. A háború előtt még egy hatalmas fogyasztópiac, egy virágzó ország, egy nagy magyar birodalom fejlődő és gyarapodó fővárosa volt Budapest. A háború elején még azt reméltük, hogy győzünk, hogy megnyerjük a háborút és erre a reményre épült föl a háborús konjunktúra, mely megnövelte a pesti boltok számát. A háború utáni konjunktúrának a korona haldoklása volt a bázisa és a szerencsevadászok hatalmas nagy serege próbált nexust keresni a konjunktúrával. A lakosság is, a kereseti lehetőség is folyton fluktuált. Temérdek ember akart elhelyezkedni és

rengeteg ember akart meggazdagodni. Egy új Klondyke lett Budapest, melyet elárasztottak az aranykeresők. Jöttek a frontról, a vidékről és az elszakított területekről az új emberek. Az ipari foglalkozást űzők száma fogyott, ellenben megdagadt a kereskedelemmel és tőzsdézéssel foglalkozók száma. Az ipari produkció vegetált, ellenben megszaporodtak az alkalmi üzletek és egy sereg katonatiszt, tanító, tanár, banktisztviselő és munkás fezőrségre adta magát; gründolt, ügynökölt és üzletezett egészen addig, míg aztán megérkezett a tőzsdekonjunktúra, amely kenyeret és kereseti alkalmat adott minden állás-talannak. De ez a konjunktúra sem tartott örökké. A korona stabilizálódási törekvéseivel egyidejűleg beköszöntöttek a baisse-es idők. A »könnyű jövedelem« megszűnt és most másfél éve elkezdődött a fogyasztási válság, mely ma már olyan mértékűt ölt, mintha örök időre stabilizálódni akarna. A konjunktúra napjának leáldozásával és a kereseti alkalmak erős lecsökkenésével aztán megkezdődött az »abbau«-láz és szinte máról-holnapra félelmetesen megnőtt a munkanélküliek száma. A börzeánerré vedlett huszártisztek és államtisztviselők; a remissziékké átalakult professzorok és tanítók; a bankárokká lett ügyvédek és mérnökök most ismét kezdhetik előlről. És most újra megindul a küzdelem a kenyérért, az állásért, a kereseti és megélhetési lehetőségekért. Szegény katonatisztek, akik azt hitték, hogy már teljesen otthon vannak a börzén: most másodszer vesztették el a csatát. De a keresetnélküliek száma nem apad, hanem egyre nő és a B-listás tisztviselőkből, tönkrement kereskedőkből és elbocsátott munkásokból máról-holnapra észrevétlenül egy hatalmas tábor, egy láthatatlan hadsereg támadt Budapesten. Ez a hadsereg mindennap újra meg újra megostromolja a szerencsét; minden nap újra kezdi a harcot a kenyérért.

És mint valami csúnya, falánk, ragadós betegség: úgy terjed napról-napra egyre jobban a szegénység és a nyomor. Az a bizonyos középosztály, melyről itt is, ott is annyit írtak és szónokoltak: egyre nehezebben viseli a mindennapi élet terhet. Ellentálló ereje egyre fogy és a kis háztartások »látens

tartalékai« gyűrü, fülbevaló, miegymás a zálogba, meg a vagyonmentő vásárra kerülnek. A -postatakarékpénztár igazgatóságának az adatai szerint a vagyonmentő vásáron eladtak:

1922-ben	16.543	darabot	84.49	millió	papír	K-ért	(395.457 sv. fr.)
1923-ban	62.965	>	882.47	>	>	>	(764.220 > >)
1924-ben	74.003	>	13.116.79	>	>	>	(1.221.053 > >)
1925-ben	48.944	>	11.915.48	>	>	>	(754.648 > >)

1924-ben volt tehát ezek szerint legforgalmasabb a vagyonmentő vásár és tavaly már jelentékenyen kevesebb holmit árvereztek el a magyar Dorotheumban; de nem azért mintha enyhült volna a nyomor, hanem azért, mert elfogyott az árverezni való. Hogy ez mennyire így van, a budapesti zálogházak forgalmi kimutatása bizonyítja legjobban:

Év	Elzálogosítottak		Kiváltottak	
	darab	millió papírkorona	darab	millió papírkorona
1921-ben.....	662.942	120.9	622.554	105.6
1922-ben.....	756.103	216.0	658.259	164.9
1923-ban.....	470.154	878.7	512.922	614.1
1924-ben.....	309.580	11.143.0	333.164	5.061.2
1925-ben.....	738.077	139.381.5	428.926	74.954.9

Legnagyobb volt a zálogházak forgalma 1922-ben, amikor erősebb tempóban kezdett esni a korona, de a zálogkiváltás is 1922-ben volt legerősebb. Viszont tavaly már csak 220 ezerrel állítottak ki kevesebb zálogcédulát, mint ahány lakója van Budapestnek és 309 ezren nem tudták kiváltani a »becsapott« holmit.

Üzletnyitások és üzletbeszűntetések.

Hogy milyen tempóban szaporodtak az üzletek, hogy mi történt a boltinfláció dolgában 1920-tól 1924 végéig, arról nagyon jellemző példákat mutat az üzletnyitások és üzletbeszűntetések statisztikája:

	Önálló iparos		Új ipartelepek és műhelyek nyitása			
	1910 végén	1921-ben	1922-ben	1923-ban	1924-ben	1925-ben
	(Zárjelben a műhelybeszüntetések)					
Kovács	157	21 (9)	14 (7)	23 (12)	23 (8)	9 (7)
Épület- és műlakatos	419	123 (72)	112 (72)	100 (84)	84 (79)	98 (70)
Arany- és ezüstműves	276	53 (20)	78 (20)	67 (45)	25 (31)	27 (39)
Rézműves	112	—	11 (4)	16 (15)	14 (12)	18 (8)
Bádogos	391	61 (40)	74 (45)	89 (45)	39 (30)	37 (32)
Gép-, kazán- és hajófelszerelés	99	—	39 (20)	36 (9)	17 (9)	16 (8)
Kocsigyártás ..	134	—	33 (11)	27 (13)	27 (21)	14 (7)
Elektrotechnikai cikkek és szerelés	148	—	84 (45)	56 (66)	65 (44)	62 (30)
Órásipar	302	27 (16)	76 (16)	37 (21)	19 (19)	22 (26)
Műszerész	—	52 (12)	83 (31)	93 (20)	71 (39)	65 (58)
Fűrészgégyártás	66	—	14 (3)	12 (1)	9 (4)	7 (3)
Hordógyártás ..	44	—	11 (9)	13 (4)	2 (6)	12 (9)
Faszobrász	—	—	23 (7)	16 (3)	4 (3)	3 (3)
Asztalosipar ...	948	107 (56)	136 (65)	157 (70)	103 (72)	133 (79)
Esztergályosipar	97	—	9 (5)	20 (9)	10 (13)	13 (5)
Szíjgyártó és nyerges	117	—	19 (14)	13 (13)	16 (17)	14 (10)
Kötött- és szövöttárúk gyártása	—	16 (3)	62 (13)	114 (16)	24 (24)	16 (26)
Kárpitos	313	38 (19)	26 (18)	35 (17)	35 (23)	53 (24)
Szabó	7.128	400 (153)	561 (194)	654 (330)	422 (253)	502 (281)
Szűcs	141	25 (6)	37 (5)	20 (9)	30 (17)	39 (18)
Fehérnemű készítő	55	—	107 (19)	135 (37)	109 (48)	92 (32)
Nyakkendővarró	39	—	10 (4)	37 (9)	23 (14)	10 (10)
Női divat	335	—	10 (4)	54 (—)	11 (6)	3 (7)
Varrás	2.312	—	69 (11)	78 (—)	1 (—)	6 (2)
Kalapkészítés ..	66	—	184 (66)	208 (81)	135 (85)	—
Cipészipar	2.602	197 (137)	231 (162)	240 (180)	118 (145)	202 (156)
Mosás, tisztítás	—	—	37 (32)	20 (36)	22 (13)	36 (14)
Borbélyipar	1.917	99 (77)	92 (81)	89 (61)	79 (46)	119 (51)
Könyvkötőipar ..	107	—	7 (7)	18 (14)	11 (3)	13 (3)
Sütőipar	270	39 (30)	39 (30)	36 (28)	38 (28)	52 (28)

	Önálló iparos		Új ipartelepek és műhelyek nyitása			
	1910 végén	1921-ben	1922-ben	1923-ban	1924-ben	1925-ben
	(Zárjelben a műhelybeszüntetések)					
Cukrászipar....	101	27 (25)	38 (31)	26 (29)	24 (24)	72 (15)
Mézeskalácsos és cukorkakészítő	14	—	15 (5)	8 (8)	6 (3)	2 (1)
Hentesipar	597	93 (60)	119 (61)	68 (53)	87 (65)	174 (83)
Mészárosipar...	476	173 (46)	96 (47)	74 (71)	62 (70)	131 (51)
Konzervgyártás	—	—	10 (1)	16 (1)	6 (4)	7 (3)
Szeszgyártás ...	13	—	3 (7)	7 (8)	8 (5)	—
Gyertya, szap- pan, illatszer..	35	—	14 (4)	24 (11)	8 (11)	16 (3)
Kocsikenőcs és bőrkenőcs fes- ték	48	—	16 (20)	15 (2)	3 (3)	8 (10)
Építészet	477	132 (40)	93 (19)	95 (34)	78 (30)	66 (24)
Kőművesipar ..	187	—	38 (21)	28 (32)	28 (10)	59 (21)
Ács	88	—	15 (3)	10 (6)	8 (13)	10 (7)
Szobafestő	428	59 (27)	105 (49)	80 (58)	86 (49)	68 (30)
Cimfestő	91	—	16 (7)	8 (10)	7 (6)	14 (5)
Lakástisztító...	138	—	12 (2)	9 (12)	10 (7)	51 (5)
Nyomdaipar ...	308	64 (28)	48 (25)	47 (32)	14 (24)	36 (25)
Fényképész ...	132	—	38 (30)	20 (17)	9 (13)	22 (10)
Vendéglő, szál- loda, kocsmá..	2.229	400 (147)	568 (219)	283 (215)	359 (206)	478 (235)
Kifőző	453	75 (90)	51 (65)	35 (41)	75 (36)	133 (35)
Kávémérés ká- véház	1.021	212 (267)	247 (239)	102 (200)	106 (122)	154 (97)

Legnagyobb volt a túlprodukción az élelmezési és a ruházati iparban. Négy év alatt (1921 és 1924 között) 2037 új szabóüzlet nyílt meg és 930-at csuktak be; 786 cipész önállósította magát és 624 únt rá az önállóságra; 405 új mészárszék nyílt meg és 234 szűnt meg; 1610 új vendéglős próbált szerencsét és 787 únt rá a kocsmájára. A legérdekesebb azonban az, hogy 667 új kávéház és kávéérés nyílt meg 1921 és 1924 között és 828 kávéházat és kávéérést csuktak be. A becsukott kávéérések és kávéházak száma tehát 161-gyel volt több, mint az újonnan kinyílt kávéérések és kávéházak

száma. Sokan próbáltak szerencsét a kalapkészítéssel és a fehérenemű varrással is. Egyébként nagyon jellemző, hogy a szabóműhelyeket miképpen törték le a készruháüzletek, és a cipészeket hogy tették tönkre az amerikai cipősboltok. Érdekes, hogy a kávéházakat és kávéméréseket mint szorították ki helyiségeikből a bank- és tőzsdeirodák és hogy a borbélyok elszaporodását mennyire korlátozta a »gilette«. Még szerencse, hogy a bubifrizura-dívat kihúzta a csávából a fodrászokat, mert maguk a borbélyok sem tagadják, hogy tisztán a borotválásból nem lehet vagy alig lehet már megélni.

Így festett a műhelyek és ipartelepek statisztikája. De ennél is érdekesebb a boltok és a kereskedelmi vállalatok statisztikája. (Lásd a 179—180. oldalt.)

Nem furcsa-e, hogy 1910-ben, amikor három akkora volt Magyarország mint ma: csak 138 gabona- és 123 terménykereskedője volt Budapestnek; 1920-ban pedig a harmadára csökkent forgalomhoz volt 142 gabona- és 292 terménykereskedő? De még furcsább, hogy 1921—1924 között 262 új gabonakereskedő nyitott irodát és 24 gabonairoda szűnt meg. Terménykereskedés pedig 1922—1924 között megnyílt 465 és megszűnt 179. Egyik-másik »brans«-ban szinte dühödten szaporodtak az új boltok. Gyümölcs- és szőlőkereskedés 112 volt 1910-ben és 1922—1924 között 285 új üzlet támadt, amelyből 82 időközben megszűnt. Vas- és egyéb fémárúkkal való kereskedés volt 1910-ben 248; 1920-ban pedig 484, szóval a duplája. Ehhez aztán 1922—1924 között megnyílt 226 új vasasbolt, az igaz, hogy közben 137 beadta a kulcsot. 1921-ben még elég volt 51 gazdasági gépekkel való kereskedés. Ehhez 1922—1924 között 141 új bolt támadt, melyből időközben 68-at becsuktak. De ugyanígy szaporodott szinte mértani haladvány szerint a varrógép és kerékpár, a háztartási, a műszaki cikkekkel való kereskedés. Díszműárúkereskedés 1910-ben még 219 volt, ellenben 1921—1924 között 434 új díszműboltot nyitottak ki, melyből időközben 307-et becsuktak. A papirkereskedés sem lehet rossz üzlet, mert arra is nagyon ráfeküdtek. Kézmű- és rövidárúüzlet volt 1910-ben 806; 1920-ban 1350 és 1921—1924

	Üzletek száma volt Budapesten		1921-24-ben		1925-ben
	1910- ben	1920- ban	meg- nyílt	meg- szűnt	
Dohány- és sóeladás és bélyegárudák	519	563	—	—	—
Jégkereskedés	22	6	—	—	—
Borkereskedés	112	244	198	116	—
Sörkereskedés	11	16	—	—	—
Szesz-, ecet- és likőrkeres- kedés	31	71	179	49	—
Ásványvíz- és szikvízkeres- kedés	4	2	—	—	—
Gyertya- és szappankeres- kedés	8	13	31	25	13 (6)
Kóolajkereskedés	3	6	74	42	3 (3)
Egyéb vegyesárukkal való kereskedés	206	572	422	165	121 (76)
Könyv- és zeneműkereske- dés stb.	146	194	152	66	65 (18)
Mű- és régiségkereskedés.	57	120	143	51	23 (30)
Zsibáros	255	258	454	138	70 (59)
Vegyeskereskedő	83	144	—	—	—
Cseléd- és helyszerzők	92	59	—	—	—
Hirdetévállalkozó stb.	54	30	58	21	23 (9)
Szállítók és bizományosok.	163	163	300	136	29 (36)
Élelmiszerkofák	2.934	4.566	810	387	363 (105)
Egyéb árusok és kofák	1.492	2191			
Tulajdonképpeni háló- kereskedők	840	383	—	—	—
Cserekereskedők	565	671	—	—	—
Ügynökök és alkuszok	3.729	2.831	1.172	666	—
Magánpénzüzerek	108	546	—	—	—
Zálogház	19	10	—	—	—
Sorsjáték rendezők és el- árúsítók	18	11	—	—	—
Sportcikkek	—	—	50	—	8 (5)
Film	—	—	64	40	14 (3)
Bélyeg	—	—	49	34	2 (2)
Tőzsdeügynök, bizományos és egyéb	—	—	3.341	1.958	85 (416)

A tabellákba szedett számok a főváros statisztikai hivatalának adatai alapján készültek.

	Budapesten		Üzletnyitás volt		1925-ben
	1910-ben volt	1920-ban volt	1921-ben	1922-24 között	
			(A zárjelben levő számok az üzletbeszün- tetések számát jelzik)		
Lókereskedés	19	81	—	69 (33)	2 (9)
Marhakereskedés	34	66	—	142 (49)	11 (16)
Sertéskereskedés	36	43	—		
Juhkereskedés	—	1	—	29 (13)	77 (22)
Élőbaromfikereskedés stb.	15	22	—		
Hal- és rákkereskedés	20	20	—		
Egyéb állatokkal való kereskedés	7	8	—	154 (14)	42 (24)
Gabonakereskedés stb.	138	142	108 (20)		
Lisztkereskedés stb. ...	32	20	18 (—)	84 (26)	20 (15)
Terménykereskedés ..	123	292	—	465 (179)	86 (57)
Főzelékkel stb. való kereskedés	147	210	—	517 (200)	470 (134)
Gyümölcs- és szőlőke- reskedés	125	142	—	285 (82)	132 (26)
Élőfa- és virágkeres- kedés	84	112	32 (9)	109 (42)	33 (19)
Kender- és lenkeres- kedés	4	6	—	—	—
Pamut- és jutakeres- kedés	7	2	—	—	—
Gyapjúkereskedés stb.	2	11	—	16	2 (2)
Nyersbőrkereskedés stb.	18	39	—	51	15 (16)
Csontkereskedés stb. ...	4	1	—	—	—
Tollkereskedés	14	16	—	36	6 (4)
Egyéb állati termék- kel való kereskedés	7	10	—	17	2 (2)
Fakereskedés stb. ...	754	825	—	(283)	—
Cser- és gubacskeres- kedés	2	—	—	—	—
Szénkereskedés	95	102	—	92 (21)	15 (6)
Agyag-, homok-, kő- stb. kereskedés	29	45	—	242 (95)	23 (19)
Vaskereskedés	152	321	—	226 (137)	64 (52)
Egyéb fémárúkkal való kereskedés	96	163	—		

	Budapest		Üzletnyitás volt		1925-ben
	1910-ben volt	1920-ban volt	1921-ben	1922-24 között	
			(A zárjelben levő számok az üzletbeszün- tetések számát jelzik)		
Gazdasági gépekkel való kereskedés	67	51	—	141 (68)	27 (15)
Varrógép- és kerékpár kereskedés	40	69	—	294 (87)	145 (45)
Háztartási stb. cikkek- kel való kereskedés . .	53	153	—	236 (137)	123 (64)
Műszaki cikkekkel stb. való kereskedés	133	391	—	344 (150)	145 (86)
Órával stb. való keresk.	60	99	—	138 (61)	34 (18)
Hangszerkereskedés . .	12	21	—	—	—
Agyagáru- és üvegker.	95	171	—	119 (54)	26 (23)
Bútorkereskedés	104	138	41 (15)	72 (56)	27 (21)
Bőrkereskedés	159	337	—	161 (87)	65 (59)
Díszmű stb. árukkal való kereskedés	132	219	160 (63)	274 (245)	158 (58)
Papírkereskedés stb. . .	231	462	187 (60)	381 (196)	82 (57)
Kötél-, ponyva- és zsák- kereskedés	39	68	—	78 (33)	10 (9)
Kézmű- és rövidáru- kereskedés	806	1.350	208 (98)	1.690 (651)	598 (317)
Divatárukereskedés . .	565	749	237 (67)	480 (200)	177 (144)
Pozstókereskedés	109	150	—	52 (9)	13 (11)
Szűcsárukereskedés . .	13	30	—	—	—
Cipőkereskedés	36	219	—	269 (93)	43 (27)
Ruhakereskedés	185	297	211 (20)	153 (98)	66 (57)
Déligyümölcs stb. ke- reskedés	218	250	—	315 (160)	235 (50)
Fűszer-, gyarmatáru- stb. kereskedés	1.245	1.834	191 (90)	544 (306)	263 (116)
Szatócs	579	495	202 (130)	715 (350)	509 (168)
Tojás-, tej-, sajt- és vajkereskedés	214	116	—	} 1.191 (583)	
Leölt baromfi- és vad- kereskedés	45	108	—		
Hentesáru- s egyéb húsárukereskedés . . .	56	71	—	137 (80)	80 (31)
Egyéb élelmiszerkeres- kedés	146	320	—	—	—

között 1898 új rövidáru bolt nyílt meg, de 749 megszűnt belőle.

De ki győzné számbavenni valamennyit. Különben érdekes meg vigyázni, hogy a változó konjunktúrával az egzisztenciakeresők miképpen próbálják ki: ki ezt, ki amazt a bransot. Az egyik nagyobb jövedelemre bukik, a másik a biztos jövedelmet választja. Most úgy látszik megint sokan próbálkoznak a cukorka- meg a csokoládékereskedéssel,¹ de volt idő, amikor a bélyeg- meg a filmüzlet és a sportcikkekkel való kereskedés volt divatban. A legtöbb ember az élelmiszerből és a divatból, ruhakereskedésből akar pénzt csinálni. A legérdekesebb mégis az, hogy mennyi tömérdek az olyan, akinek nem vág be a számítása, aki csalódik, otthagyja a tőkét az üzletben és becsukja a boltot. 1910 és 1924 között 21.800-an csukták így be a boltot. Megdöbbentően nagy szám ez. Akik 1910 óta becsukták a boltot többen vannak, mint ahány bolt volt 1910-ben Budapesten. Hová lett ez a tömérdek, számításában csalódott ember? Mihez kezdett, miből él?

A gazdasági pestis.

Hogy több a bolt és az iparvállalat, mint amennyit elbír a fogyasztás: szomorú konzekvenciáit súlyosan érzi már a gazdasági élet. A hosszú farsangnak itt a böjtje és a szanalási akcióból életrekelt fogyasztási krízis nyomán megjelentek az inzulvenciák és csődök. Még híre-hamva sem volt az aranymérlegnek, még nem lehetett belelátni az üzletek titkaiba, de már éreztük, hogy lassacskán mint lopószik be az üzleti életbe az új járvány: a gazdasági pestis. A pénztelenség, a hiperkonkurrencia és a napról-napra növekvő rezi pusztít az üzletek között. 1924-ben már rájöttünk, hogy baj van; már 1924-ben is érezte a gazdasági élet a közelgő földrengés szelét, de ami elkövetkezett, több mint amennyit megérdemeltünk. 1924 végén érte el a bécsi válság a kulminációt. Tudtuk,

¹ A legújabb üzleti tip a rádió és a motorbicikli kereskedés.

hogy a veszedelem ellátogat hozzánk is, de akkor még azt reméltük, hogy Budapest krízise enyhébb lefolyású lesz, mint amilyen Bécsé volt. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a konjunktúra forgószele a bécsi gazdasági életbe sokkal több kalandort és megbízhatatlan elemet kevert bele, mint a miénkbe. Elvégre is Bécs európai központ volt; a hitelgazdálkodásnak, a konjunktúra kifejlődésének és kihasználásának Bécsben nem volt annyi korlátja, mint nálunk. Budapesten sokkal később, sokkal lassabban és óvatosabban indult meg a konjunktúra. Azután meg nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a mi kereskedelmünk nem is igen volt eladósodva, mert hiszen a hitel tudvalévőén még a háború elején meghalt és csak 1924 derekán kezdett feltámadni. A katasztrófa mégis utóira bennünket. 1924-ben a hivatalos statisztika 196 csődönkívüli kényszerügyességi eljárást és 66 csődesetet, tehát összesen 262 bíróság elé került válságesetet jegyzett fel, míg 1925-ben 2009 csődönkívüli kényszerügyességi eljárás és 385 csődeljárás indult meg.

Nálunk a válságnak — úgy látszik — épp a hitel feltámadása adott szárnnyakat. A hosszú önmegtartóztatás után a hiteltobzódás következett. Voltak, nagyon sokan voltak, akik derűre-borúra hiteleztek, csak hogy menjen az áru. A gyáros hitelbe adta a portékát a nagykereskedőnek, a nagykereskedő a kiskereskedőnek, a kiskereskedő a fogyasztónak. A gabonakereskedő tavasszal nagy előlegeket adott a gazdának a termésre. Megkezdődött a különböző fajta részlet üzlet is. Lassacskán aztán mindenki immobilizálta magát, mindenki adósa volt a másiknak. Egy komplikált hitelláncolat támadt és a gazdasági élet minden individuumját szorosan fűzte egymáshoz az adósság lánc. Ha aztán az egyik »láncszem« nem tartotta be a fizetési terminust és inzulvens lett: hitelezőinek egész seregét rántotta magával a fizetési képtelenségbe vagy a csődbe.

A gazdasági pestis pedig tovább grasszál, a járvány nem akar enyhülni és nagyon jellemző, hogy például 1926 első öt hetében a hivatalos lapban 51.854 millió erejéig való árverési

hirdetmény jelent meg.¹ Bankok és bankárok, pesti, vidéki és külföldi pénzüzetek; kereskedők és iparvállalatok majdnem 52 milliárdot próbáltak behajtani azokon az adósokon, akiknek rendszerint már semmijük sincs, mikorára exekválásra kerül a sor. Ennek az ötvenkét milliárdnyi adósságnak legalább 20% a bírói és végrehajtói és ügyvédi költsége, úgyhogy itt tulajdonképpen nem is 52, hanem 62-4 milliárdnyi adósságról van már szó.

Szóval minden hétre több mint 10 milliárdnyi árverés esett. Bizony szomorúan indult ez az esztendő és ha az egész év olyan lesz, mint amilyen az »ouverture« volt, akkor Szilveszterig 520 milliárdra fog növekedni az exekválásck száma, ha ugyan nem többre.

Ezek csak a nyílt inzulvenciák; de ezenkívül se szeri se száma a titkos inzulvenciáknak. Temérdek cég alatt inog a talaj. Vannak, akik egy darabig még próbálnak ellen tállni a végzetnek. Egy darabig még prolongációból és uzsorakölcsönből élnek. Az áruaktár zálogba kerül, a portékát elkótyavetyélik, hogy a fizetési terminusokat betarthassák. Aztán — mint az írás mondja — beteljesedik a végzet. A pesti kereskedő külföldi hitelezője, aki sok rosszakarattal bírálja el a mi szerencsétlen helyzetünket: már »Insolwenz-Konjunkturt« és »Ausgleich-Epidemie«-t emleget. Pedig hát az Abbau-nak, a »léépítésnek« drasztikus és kérlelhetetlen módja ez, ami nálunk lejátszódik. Ügy látszik, hogy amit megcsináltak a bankokban és a közhivatalokban: megcsinálódik a kereskedelemben is. Láthatatlan kéz B-listát készít a kereskedőről is — csak nem tudjuk, hogy ki van a listán.

A JÖVEDELEM.

Vájjon mennyi lehet ma Budapest népének a jövedelme? Mennyi az a summa, amellyel meg lehet váltani annyi rengeteg ember mindennapi boldogságát! Mennyi az a pénz,

¹ A dobravert milliárdok. Zsoldos Géza, A Hitel, 1926. február 13.

amelyből az egyiknek minden gyönyörűsége, a másiknak meg száraz kenyérre sem telik. Mennyi az az összeg; hány billió korona, amelyért az egész város népe dolgozik és tülekedik? Boldog és boldogtalan; gazdag és szegény; a jó és a rossz ember mind-mind keresni akar; mind a pénz, a jövedelem után fut. És amint elnézem ezeket a tülekedő, rohanó, siető embereket: egy pillanatra úgy tetszik, mintha ennek az életnek nem is lenne más célja, csak a jövedelem.

Budapestnek csaknem félmillió lakója dolgozik és »keres«, de körülbelül félmillióra rúg azoknak a száma is, akiket ez a dolgozó félmillió tart el a maga keresményéből. Mennyi élet, fiatalság, munkaerő és ötlet használódik és pocsékolódik el; mennyi tudás és agy velő kopik el, míg ennek a sok éhes száznak megtermi a mindennapit; és amíg a mohó maroknak, telhetetlen zsebek összeverektszi a milliákat és a milliárdokat. A bankó birkózik a bankóval; küzd és verekszik, hogy kamatot, minél nagyobb kamatot pofozzon ki a tőkéből. A jövedelmen aztán osztozkodik az egész város népe. De milyen egyenlőtlen ez az osztozkodás!

A vagyonos osztály.

A fiskus a háború előtt a sok kereső közül kiválogatta a legnagyobb pénzűeket; az ezerkétszáz legnagyobb keresőt: ezek voltak Budapest virilistái, akiket »vagyonos osztály«-nak becéztek a vagyontalanok. Íme, mutatónak néhány azok közül, akik 1912-ben a legtöbb adót fizették Budapesten:

Korona

Bachruch Károly ékszerész	51.381
Gerbeaud Emil cukrász	38.030
Lánczy Leó, a Kereskedelmi Bank vezérigaz- gatója	30.306
Leipzigier Vilmos szeszgyáros	26.696
Baumgarten Leó	22.234
Hatvani Deutsch Sándor cukorgyáros	22.043
Weiss Manfréd töltény- és konzervgyáros ..	20.801
Freystädtler Jenő földbirtokos	18.655

Jelűnek Henrik, a Közúti Vasút vezérigazgatója	18.414
Vigyázó Sándor gróf	17.637
Schiffer Miksa vasútépítő	16.136
Bálint Dezső orfeum-tulajdonos	16.045
Beöthy László, a Királyszínház igazgatója.....	15.466
Herzog Péter báró bankár.....	12.250
Walder Gyula, a Pesti Hazai Takaréék vezér- igazgatója	12.027
id. Chorin Ferenc, a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. elnöke	11.207
Heltai Ferenc főpolgármester	10.313
Csávossy Béla földbirtokos	10.123
Rákosi Jenő, a Budapesti Hírlap főszerkesztője és tulajdonosa	9.483
Luczenbacher Pál.....	9.380
Tolnai Simon lapkiadó.....	9.171
Saxlehner Kálmán, a Hunyady János vízvállá- lat tulajdonosa	9.002
Dreher Jenő sörgyáros	8.953
Mauthner Ödön magkereskedő	7.836
Andrássy Gyula gróf	7.696
Faludi Gábor, a Vígszínház igazgatója.....	6.353
Madarassy-Beck Gyula báró, a Magyar Jelzálog- hitelbank vezérigazgatója	6.052
Wodiáner Albert báró földbirtokos	5.628
Glück Frigyes, a Pannónia szálloda tulajdonosa 4.947	
Krausz Simon tőzsdebizományos	4.727
Mezei Mór ügyvéd	4.094
Polónyi Géza	3.840
Wolfner Tivadar bőrgyáros.....	2.741
Madarassy-Beck Marcel, a Magyar Leszámitoló Bank vezérigazgatója	2.640
Heinrich Ferenc vaskereskedő	2.634
Wekerle Sándor.....	2.350
Klein Gyula, a Hitelbank igazgatója	1.432

állami egyenes adót fizetett. Persze itt csupa aranykoronáról van szó és ebből is Bachruch Károly, az ékszerész fizette a legtöbbet, ő volt 1912-ben Budapest első virilistája. Gerbeaud, a népszerű cukrász fizette Bachruch után a legtöbbet, szóval neki volt utána a legtöbb jövedelme. Lánczy Leó a hatodik helyre került a névsorban, Hatvani Deutsch Sándor, a cukor-

gyáros a tizenkilencedik helyre, Weiss Manfréd a huszadik helyre. Bálint Dezső az orfeum-tulajdonos a harmincnegyedik helyre, Beöthy László a színigazgató a harminchatodik helyre, Rákosi Jenő a kilencvenkilencedik helyre és Wekerle Sándor a 816. helyre. Az első virilistaságért persze állandóan nagy volt a küzdelem. 1900 és 1903 között Táfler Kálmán, a sokszoros háziúr volt az első virilista, aki 67.257 koronát fizetett, sőt Táfler volt Budapest első virilistája a következő három esztendőben is, amikor márcsak 60.675 korona volt az állami egyenes adója nyilván azért, mert a nagy pangást és házkra-krachot (4000 lakás állott üresen) megérezte az ő jövedelme is. 1906 és 1908 között Lánczy Leó volt az első virilista, aki ugyancsak 19.486 adót fizetett, de duplán számították be az adóját. Az igazi legtöbb adófizető ezekben az esztendőben Ehrenfeld Ignác volt, aki 31.364 korona adót fizetett.¹

1909 és 1911-ben megint csak Lánczy osztozkodott az első virilistaságon Bachruchhal, és érdekes, hogy Bachruchnak, aki 1911-ben még 31.340 korona adót fizetett, a következő esztendőben már 51.381 korona volt az adója. Szóval egy év alatt kis híja, hogy meg nem duplázódott a jövedelme. Hiába 1 Jól ment akkor az ékszerészeknek. De nem lehetett utolsó mesterség a háztulajdonosság sem. Volt idő, amikor Budapestnek egy sokszoros háziúr volt az első virilistája, aki uzsora miatt örökre ki volt tiltva Budapest területéről.

A gyöngébbek kedvéért meg kell jegyezni, hogy ez a sok korona mind békebeli jó aranykorona, és például Táfler Kálmán 1900-ban mai pénzben 975 miihó adót fizetett volna. De persze a szerencse is, a vagyon is forgandó. A háború második esztendejében, amikor hadiadóval rótták meg a húszezer koronát meghaladó jövedelmet, akkor már nem a Táfler neve volt első a sorban, hanem a Weiss Manfrédé. 1915. novemberében ugyanis a legkiadósabb kerületekben ezek fizették a legnagyobb hadiadót:

¹ A diplomások adóját a legtöbb adót fizetők sorrendjének megállapításánál kétszeresen számították, és sokáig azt hitték, hogy Lánczy Leónak is van valamiféle diplomája.

	jövedelem után	adó
	korona	
V. ker. Magyar Vallásalap.....	2,010.000	100.500
V. ker. gróf Ferri Lipótné	820.000	41.000
VI. ker. Weiss Manfréd	9.380.000	469.000
VI. ker. Lánczy Leó	1,360.000	68.000
VII. ker. Vigyázó Sándor gr.	820.000	41.000
VII. ker. Kohner Adolf	480.000	24.000
VIII. ker. Draskovich Iván gr.	1,820.000	91.000
IX. ker. Almásy Dénes gr.	735.000	36.250
X. ker. Dreher Antal.....	525.000	26.250

Szóval Weiss Manfrédnek 1915-ben 9,380.000 aranykorona jövedelme volt, ami mai pénzben 136 milliárd évi jövedelemnek felelne meg. Hol vannak most ezek a jövedelmek? Kiknek a kezén forognak a régi gazdagok milliárdjai? Kiből áll most a vagyonos osztály!?

A mai gazdagok.

Lássuk tehát, hogy kik a mai gazdagok; kik fizetik ma a legtöbb adót. A névsorban megtaláljuk a régi konzervált vagyonok urainak jól ismert neveit, de a vagyonok és vagyonosok névsorában találunk bizony teljesen ismeretlen nevűeket is, akik hatalmas vagyonukkal mint szerény ibolyák bújnak meg a főváros embererdejében.

Legtöbb adót fizettek 1925-ben Budapesten :

<i>I. kerületben.</i>		Aranykoronában
1. Tornyai Schossberger Rezső báró földbirtokos, Mártonhegyi-út 51—55...	68.100	jövedelmi adó 1.550 vagyoadó
Összesen	69.650	
2. Semsey László dr. gróf földbirtokos, Városmajor-u. 28/b.	47.139	jövedelmi adó 13.100 vagyoadó 3.319 házadó 15 földadó
Összesen	63.573	

	Aranykoronában	
3. Dréher Jenő földbirtokos, Márton-hegyi-út	50.036	jövedelmi adó
	11.860	vagyonadó
	543	házaadó
	46	földadó
Összesen	62.485	

II. kerületben.

1. Bárány Oszkár kereskedő, Áldás-u. 12.	82.000	jövedelmi adó
	1.290	vagyonadó
	123	házaadó
Összesen	83.413	
2. Andrássy Gyula gróf háztulajdonos, Fő-utca 11.	10.100	jövedelmi adó
	5.267	vagyonadó
	3.402	házaadó
Összesen	18.769	
3. Petrichevich-Horváth Emil dr. báró, Fő-utca 52.	322	jövedelmi adó
	850	vagyonadó
	10.625	házaadó
Összesen	11.797	

III. kerületben.

1. Gaszner Alfréd kereskedő, Szentlélek-tér 9.	22.800	jövedelmi adó
	650	vagyonadó
Összesen	23.450	
2. Glück Vencel földbirtokos, tőkés, Fajd-u. 2.	5.440	jövedelmi adó
	55	vagyonadó
Összesen	5.495	
3. Rosenfeld Manó kereskedő, Zsigmond-tér 8.	775	jövedelmi adó
	166	vagyonadó
	2.182	házaadó
	387	kereseti adó
Összesen	3.510	

<i>IV. kerületben.</i>		Aranykoronában
1. Zichy János gróf, Reáltanoda-u. 8. ..	30.926 jövedelmi adó 3.930 vagyoadó 547 házadó	
Összesen	35.403	
2. Szénássy Gyula kereskedő, Szervita-tér	24.200 jövedelmi adó 1.470 vagyoadó 8.205 házadó 4.500 kereseti adó	
Összesen	38.375	
3. Patay József báró, Szép-u. 5.	22.800 jövedelmi adó 3.210 vagyoadó	
Összesen	26.010	

V. kerületben.

1. Tornay Schossberger Lajos báró földbirtokos, Nádor-u.	57.950
2. Hirsch Albert dr. földbirtokos, Nádor- utca 34.	44.684
3. Schwarz Gyula földbirtokos, Nagy- korona-u. 7.	33.887
4. Festetich Sándor gróf, Zrinyi-utca 10.	59.900

VI. kerületben.

1. Szász Kóburg, Gótha hercege	240.900
2. Sváb János	221.222
	1.002 házadó
Összesen	222.224
3. Gutfreund Márk terménykereskedő . .	50.825
4. Eisenmann Gyula kereskedő	94.842 (házadó 1983)
5. Pfeiffer Gyula bankár	139.830 (» 7579)
6. Nemes János gróf nagybirtokos . . .	82.650 (» 2138)
7. Szekeres Armin bórgyáros	56.875
8. Herzog Mór Lipót báró nagybirtokos	147.340 (» 1764.34)
9. Franek Valter gyáros	95.750
10. Zselénski Róbert gróf	65.000

<i>VII. kerületben.</i>		Aranykoronában
1. Nova Rt.		27.327 házadó
		71.029 társulati adó
	Összesen	98.356
2. Athenaeum		19.094 házadó
		18.589 társulati adó
	Összesen	37.683
3. Royal-nagyszálló		13.805 házadó
		23.055 társulati adó
	Összesen	36.860

VIII. kerületben.

1. Károlyi László gróf földbirtokos, VIII., Esterházy-u.		92.000 jövedelmi adó
		50.277 vagyoadó
		5.877 házadó
	Összesen	148.154
2. Gorove László dr. földbirtokos.....		49.900 jövedelmi adó
		8.700 vagyoadó
		3.174 házadó
	Összesen	61.774
3. Pirét Lajos báróné, Üllői-út		24.600 jövedelmi adó
		3.860 vagyoadó
		576 házadó
	Összesen	29.036

IX. kerületben.

1. Fould Springer Jenóné bárónő	121.200
2. Zay Miklósné grófnő földbirtokos, Üllői-út 17.....	13.880
3. Frimmel Jakab déligyümölcskereskedő	11.295

X. kerületben.

1. Belánszky Demkó Dezső vezérigazgató, Szabóky-u. 8—10.....	8.805
2. Graepel Henrik gépgyáros.....	6.590
3. Bossán Artúr borkereskedő, Ónody- utca 3.....	5.054

Látjuk tehát, hogy 1925-ben Budapest legtöbb adót fizető polgára Szász Kóburg, Gótha hercege volt, aki több mint 240 ezer aranykorona adót fizetett. Utána következik a sorban Sváb János földbirtokos, akinek 221 ezer aranykoronát tett ki az adója. Messze marad mögötte gróf Károlyi László, akinek 148 ezer; báró esetei Herzog Móric, akinek 147 ezer és Pfeiffer Gyula bankár, akinek 139 ezer aranykoronát tett ki az adója. Úgy látszik, ezek ma Budapest leggazdagabb emberei.

A budapestiek jövedelme.

Dehát mekkora lehet Budapest népének a jövedelme? A fiskus megtapogatja a kis és nagy zsebeket és próbálja megállapítani Budapest népének a jövedelmét és vagyonát, hogy megadóztassa. Abban az érdekes statisztikában, (Lásd a 194—195. oldalon.) amelyet a kincstár azért állított össze, hogy Budapest népének 1925. évi jövedelmét megadóztassa, nincsenek benne a köztisztviselők, mert a köz tiszt viselők hivatali fizetések után semjövedelmi adót, sem vagyonadót nem fizetnek. Nincsenek benne a kimutatásban azok a magánalkalmazottak, akiknek évi 2400 aranykoronánál kisebb a jövedelmük, és nincsenek benne azok a kereskedők, iparosok és más szabadfoglalkozásból élők, akiknek a jövedelme az évi 800 aranykoronát meg nem haladja. Végül természetesen nincsenek benne a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok: a részvénytársaságok és szövetkezetek, amelyek társulati adót fizetnek. Ellenben benne vannak azok a fővárosban lakó földbirtokosok, akik vidéki birtokuk, házuk vagy más vagyonuk után is Budapesten fizetik az adót.

Ebből az összeállításból tehát kiderül, hogy 1925-ben Budapesten 68.924-en, a kereső lakosságnak körülbelül 13-5—14%-a fizetett jövedelmi és vagyonadót. Ennek a közel 69 ezer adófizetőnek összesen 287 millió aranykorona volt a jövedelme és 1796 millió aranykoronát érő volt a vagyona. A földbirtok után való jövedelmet 19·1 millió koronára értékeli a kincstár. Ezt a jövedelmet nagyobbrészt a vidéken elterülő

birtokok szolgáltatják. A házbérbjövédelmet 25 millió aranykoronára taksálja, amit mi kevésnek tartunk. Az általános kereseti adó alá eső és a létminimumot meghaladó jövedelmet 146-8 millió aranykoronára értékeli; a tantiéme adó alá eső jövedelmet 2-9 millióra, a szolgálati viszonyból eredő jövedelmet 75-2 millióra; a tőkevagyonból eredő jövedelmet 6 és az egyéb forrásból eredő jövedelmet 10-8 millió aranykoronára.

A Budapesten vagyonadót fizetők vagyonát — amint már említettük — 1796 millió aranykoronára értékeli a fiskus, de ebből 342-5 millió aranykoronányi érték mezőgazdasági ingatlanra és mezőgazdasági üzemi tőkére esik. Ennek a vagyonnak legnagyobb része tehát a főváros határain kívül fekszik.

Budapest házait	841·0	millió aranykoronára
a kereskedelmi üzleteket ..	297·3	»
az iparüzemeket	163·1	»
a tőkevagyonot	130·7	»
az egyéb vagyont	15·7	»

értékeli. Ezeket a vagyonokat 19-0 millió aranykorona tőketartozás terheli, ami azt jelenti, hogy az 1796 millió aranykoronát érő vagyonon egy százaléknál alig több az adósság.

Azt tehát már tudjuk, hogy *a kincstár becslése, szerint mekkora a jövedelme Budapest közel hetvenezer legdúsabb jövedelmű lakójának; és tudjuk azt is, hogy ez a hetvenezer dús jövedelmű ember mindössze 14%-a, tehát alig hetedrésze a főváros kenyérkereső népességének. De hol van a többi jövedelem?! Mennyit keres a többi 86%?!*

Azt tudjuk, hogy 1925-ben a háziurak nyers házbérbévétele (közüzemi pótlék nélkül) 75 millió aranykorona volt, 1926-ban pedig körülbelül 115-7 millió aranykorona lesz, de ennek a jövedelemnek majdnem a felét adóba fizetik. Érdekes az is, hogy Budapest 1969 részvénytársaságának és szövetkezetének a múlt esztendőben mindössze 39-3 millió aranykorona volt a tiszta jövedelme.

Hatvankilencezer ember

Kerület	A jövedelmi adót fizetők száma	Az egyes jövedelemforrásokból származó jövedelem				
		föld-birtokból	ház birtokból	Általános kereseti adó alá tartozó foglalkozásból	tantiém-adó alá eső javadal-mazásból	szolgálati viszonyból
aranykoronában						
I....	5.095	2,762.973	1,790.583	7,829.816	326.410	9,871.582
II....	5.016	556.810	1,422.072	5,502.522	147.276	7,122.687
III....	1.911	113.587	400.838	2,577.062	32.455	2,535.567
IV....	5.705	2,642.751	2,683.774	12,255.368	343.617	3,828.126
V....	7.466	3,035.562	3,593.119	19,808.594	643.590	12,725.373
VI....	11.691	4,047.934	5,095.739	30,078.939	830.654	13,713.155
VII....	13.647	1,675.229	5,213.154	33,978.430	359.551	11,289.673
VIII....	10.838	3,184.263	3,452.076	23,109.048	169.871	7,234.039
IX....	5.829	972.099	1,414.070	9,097.864	59.334	5,128.676
X....	1.726	197.745	405.152	2,614.057	32.263	1,774.123
Összesen	68.924	19,188.953	26,070.577	146,851.700	2,935.021	75,223.001

Hatvankilencezer ember

Kerület	Az egyes vagyontárgyak értéke					
	mező-gazdasági ingatlan	mezőgazd. üzemi tőke	házbirtok	bánya és kohó	kereskedelmi üzlet	iparüzem
aranykoronában						
I....	46,581.256	3,200.065	88,439.491	1,813.183	10,747.213	9,632.836
II....	9,928.636	485.919	48,540.561	919.934	7,603.780	5,653.444
III....	855.917	162.360	11,636.335	8.732	3,228.754	3,991.719
IV....	50,911.575	5,136.931	83,647.477	—	21,104.510	16,190.324
V....	49,320.704	11,228.777	118,174.922	1,431.646	46,792.819	13,162.978
VI....	55,724.760	7,665.592	172,214.055	403.365	82,268.338	38,814.003
VII....	23,552.979	2,551.892	151,346.029	78.565	68,596.788	37,000.348
VIII....	50,919.960	4,889.010	120,538.447	916.405	39,448.452	27,934.429
IX....	14,491.947	1,574.520	35,085.309	20,818	15,198.107	8,270.821
X....	2,646.107	611.550	11,415.393	68.298	2,346.852	2,466.557
Összesen	305,013.841	37,506.636	841,038.019	5,600.946	297,395.613	163,117.459

jövedelme 1925-ben.

(1925. októberi állapot.)

Az egyes jövedelemforrásokból származó jövedelem			A teher-tételek és adómentes jövedelmek összege	Az adó alapja a teher-tételek levonása után	Az adótétel	Adó-pótlék
tőke-vagyontól	egyéb forrásból	Összesen				
aranykoronában						
263.442	261.957	23.106.763	1.218.714	21.888.049	1.214.123	16.111'95
177.021	1.296.642	16.225.030	476.918	15.748.112	751.535	13.948'55
7.466	54.263	5.721.238	51.959	5.669.279	202.594	2.083'90
1.891.694	2.037.382	25.682.712	401.222	25.281.490	1.564.737	81.639'25
1.203.209	2.155.324	43.164.771	1.143.395	42.021.376	2.471.945	49.531'06
1.173.619	1.572.079	57.102.119	1.103.414	35.998.705	3.724.935	75.795'27
661.420	2.056.569	55.234.026	544.968	54.689.058	2.629.564	70.895'65
540.026	1.012.055	38.701.378	658.836	38.042.542	1.698.940	68.247'37
74.448'26	318.811'55	17.065.304'45	136.341'75	16,928.962'70	762.500'90	14.741'75
16.624	39.592	5.079.556	46.065	5,033.491	177.885'50	1.211'65
6,008.969'26	10,804.674'55	287,082.897'45	5,781.832'75	281,301.064'70	15,198.762'66	304.206'40

vagyon 1925-ben.

(1925. októberi állapot.)

Az egyes vagyontárgyak értéke			A tőke-tartozások összege	Az adó alapja a teher-tételek levonása után	Az adótétel	Adó-pótlék
tőke-vagyon	egyéb vagyon	összesen				
aranykoronában						
8,297.687	629.282	169,341.013	3,408.599	165,932.414	239.138	1.978'65
4,964.717	1,569.558	79,666.549	1,344.826	78,321.723	89.322	1.345'40
422.934	41.259	20,408.060	—	20,408.060	21.976	134
27,093.820	2,551.766	206,716.403	3,924.381	202,792.022	247.104	25.797'20
27,845.267	2,751.475	270,708.588	5,476.222	265,232.366	372.792	4.680'17
32,552.436	3,764.272	393,406.821	1,373.430	392,033.391	539.189	33.941'50
18,298.749	2,953.427	304,408.777	795.228	303,613.549	345.506	10.7.121'66
7,892.676	919.886	253,459.265	1,969.754	251,489.511	343.197	47.8.970'48
2,172.946'02	419.992'20	77,234.463'89	151.320'11	77,083.134'78	98.280'96	1.441'28
1,159.966	117.109	20,831.832	661.907	20,229.925	21.805	158'76
130,701.198'02	15,748.056'20	1,796,181.771'89	19,045.676'11	1,777,136.095'78	2,310.312'59	43.216'10

Ez a jövedelem kerületek szerint így oszlott meg:

Részvényes társulatok jövedelme 1925-ben.

A társulat (vállalat) székhelye	A társulatok száma	Részvénytársaságok, szövetkezetek, részvé- nyekre alakult betéti társaságok, korlátolt felelősségű társaságok, közúti vasutak és takarékpénztárak társulati adóval megadóztatott jövedelme	Amaz Önszegélyző, továbbá termelő, érté- kesítő és fogyasztási szövetkezetek társu- lati adóval megadó- ztatott jövedelme, ame- lyek 8%-nál magasabb osztalékot alapszabály szerint nem fizethetnek
			aranykorona
I. kerület	82	334.298·87	31.131·—
II. >	55	568.467·—	746·—
III. >	20	492.978·63	—·—
IV. >	71	2,581.011·—	957·—
V. >	886	25,603.756·56	33.721·—
VI. >	457	1,880.417·50	116·—
VII. >	71	1,322.998·29	26.928·—
VIII. >	120	494.950·98	6·—
IX. >	125	2,685.881·—	461.205·—
X. >	82	2,798.817·99	8.435·—
Összesen...	1.969	38,763.477·82	563.245·—

Ezt a kimutatást nem szabad nagyon szigorúan kritizálni, mert ezt a részvényes vállalatok mérlegei alapján készítette a fiskus.

Igazgatói tantiémek.

Mennyi lehet a részvénytársaságok igazgatósági, választmányi és felügyelőbizottsági tagjainak a jövedelme? A kincstár ezt is kikutatja. Íme itt van, hogy Budapesten 1925-ben ezeknek az uraknak mennyi volt a tantiéme jövedelme és mennyi volt a tantiéme adója:

Az igazgatósági, választmányi, felügyelő- és felszámolóbizottsági tagok és napibiztosok javadalmazása és tantiémeadója aranykoronában					
16%-os adót fizetők		20%-os adót fizetők		25%-os adót fizetők	
tantiéme jövedelme	adója	tantiéme jövedelme	adója	tantiéme jövedelme	adója
48.863·41	7.818·14	8.146—	1.629·20	—	—
15.421·31	2.467·42	17.752—	3.550·40	43.413—	10.853·25
21.538—	3.446·08	11.643—	2.328·60	5.821—	1.455·25
251.728·87	40.277·13	68.475—	13.695—	9.045—	2.261·25
1,187.831·34	190.053·47	602.329·39	120.465·88	1,658.722·84	414.680·73
244.280·63	39.085·23	36.686·10	7.337·22	20.177·60	5.044·40
195.312·47	31.250·06	97.912—	19.582·40	8.871—	2.217·75
76.360·09	12.217·60	2.987—	597·40	—	—
282.485—	45.197·60	88.941—	17.788·20	150.460—	37.615—
108.086—	17.293·76	140.498—	28.098·60	242.016—	60.504—
2,431.907·12	389.106·49	1,075.364·49	215.072·90	2,138.526·44	534.631·63

(1925. októberi felvétel.)

A kincstár összeállítására szerint tehát 1969 budapesti részvény társaság igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjainak a tantiéme jövedelme 5-6 millió aranykorona, vagyis 81-2 milliárd volt 1925-ben. Viszonylag nem nagy ez a summa és szinte hajlandók vagyunk azt hinni, hogy vagy a kincstár tévedett az összeállításnál, vagy pedig azok a részvénytársaságok, amelyek az adatokat a kincstárnak beküldték. Igaz ugyan, hogy ez a tantiéme jövedelem 14-4%-a a részvénytársaságok kimutatott tiszta jövedelmének, de nem szabad elfelejteni, hogy egy-egy részvénytársaságnak minimum öt igazgatósági tagja van, szóval a közel kétezer részvénytársaságnak cirka tízezer igazgatósági tagja. Az 5-6 mihiót tehát tízezerrel kell elosztanunk és akkor kiderül, hogy egy-egy igazgatósági tagra átlag 560 aranykorona esik, ami nem sok egy részvénytársaság igazgatósági tagjának.

Annyi bizonyos, hogy az adó vallomások alapján nagyon nehéz a főváros lakosságának a valódi jövedelmét megállapítani. Tisztára kombinálásra vagyunk utalva, de azért

kombinálás közben néha meglepő eredményekre jutunk. Például vegyük a cselédek jövedelmét. Ha a cselédek átlagos havi bérét 400 ezer koronával számítjuk és azt kalkuláljuk, hogy a cseléd napi kosztja 20 ezer koronánál többre nem kerül, akkor kiderül, hogy a cseléd átlag egy millió papírkoronába kerül havonta, szóval egy év alatt az ellátással együtt 12 mihóba kerül. 60 ezer cseléd van most Budapesten, tehát a 60 ezer cseléd fizetése és ellátása 720 milliárdot tesz ki.

A munkás átlagos heti keresete egy félmillió korona körül mozog. Ez egy évben 24 millió papírkorona lenne. A 80 ezer ipari munkás évi jövedelme tehát körülbelül 1920 milliárd lehet.

A főváros alkalmazottainak a fizetése 442 milliárd papírkorona.¹ Kereseti adójuk pedig 5768 millió. A kereseti adó tehát 1-3 %-a a fizetésnek. A gázműveknél 7P2 milliárdot; az elektromos műveknél pedig 88-7 milliárdot tesznek ki a személyzeti illetmények és itt is, ott is az adó 2·6 %-a a fizetésnek. Ez a példa azt mutatja, hogy ha a magánalkalmazottak kereseti adójából meg akarjuk állapítani, hogy mennyi az adóalap, vagyis hogy mennyi a magánalkalmazottak évi jövedelme, akkor 2—2-5%-os kulccsal kell tőkésíteniünk az adót. A magánalkalmazottak kereseti adója (ez az az adó, amely 90—95% erejéig befolyik) 1925-ben 109-4 milliárd korona volt. Ez 2-5%-os kulccsal tőkésítve 4376 milliárdot ad, ami azt jelenti, hogy 1925-ben a budapesti magánalkalmazottak jövedelme körülbelül 4376 milliárd papírkorona (306-3 millió aranykorona) lehetett. 1920-ban Budapesten volt magánalkalmazott:

Ipari	147.132 (Ebből 16·6 ezer tanonc és 11·6 ezer szolgál.)
Kereskedelem és hitel ..	57.770
Összesen	204.902

¹ Ebben nincsen benne a gáz, az elektromos művek, az élelmiszerüzem, a konyhakert, a fürdők, a villamos vasút; a kátrá-nyozó üzem, a temetkezési vállalat alkalmazottainak a fizetése.

Ehhez hozzászámíthatunk még körülbelül 25 ezer közlekedéssel és egyébbel foglalkozó magánalkalmazottat. A tanoncok, szolgák és munkanélküliek leszámítása után megállapíthatjuk, hogy a 43 billióos jövedelem körülbelül 190—200 ezer emberre vonatkozik. Az állami alkalmazottak fizetését 480—500 milliárdra becsülik.

Mennyi lehet már most az önálló iparosok és kereskedők s az orvosok és ügyvédek, a magánmérnökök, gyógyszerészek és más szabadfoglalkozást űzők jövedelme. Ezeknek a kereseti adója 7-5 mielő aranykorona, vagyis 109 milliárd. Szóval ezeknek az adója is csaknem akkora, mint a magánalkalmazottaké. A szabadfoglalkozást űzők kereseti adójának a kulcsa 5%. Ha pedig a 109 milliárdot 5%-kal tőkésítjük: 2180 milliárd lesz az eredmény. És épp itt a bökkenő, mert nem valószínű, hogy Budapest kereskedőinek, iparosainak, orvosainak és ügyvédjeinek csak félfannyi jövedelme legyen, mint a tisztviselőknak és a munkásoknak.

Mit keresnek az ügyvédek?

Az ügyvédek általában fizetik a forgalmi adót és az adóátalány megállapításához a fiskusnak szüksége volt az ügyvédi irodák forgalmának a kikalkulálására. 1925-re így kalkulálta ki a fiskus a budapesti ügyvédi irodák forgalmát:

Kerület	száma	Ü g y v é d e k		
		jövedelme	forgalmi adója	
I.	134	5.002 millió K	150·0 millió K	
II.	130	4.577 » »	137·3 » »	
III.	30	1.068 » »	32·0 » »	
IV.	374	20.641 » »	619·2 » »	
V.	820	43.772 » »	1.313·1 » »	
VI.	578	24.780 » »	743·4 » »	
VII.	371	14.197 » »	425·9 » »	
VIII.	367	16.201 » »	486·0 » »	
IX.	133	6.534 » »	196·0 » »	
X.	14	642 » »	19·2 » »	
Összesen ..	2951	137.414 millió K	4.122·4 millió K	

Szóval 2951 ügyvédnek össze-vissza 137.414 millió papírkorona lett volna a jövedelme 1925-ben, ami annyit tesz, hogy átlag 46-5 millió korona *évi*, vagyis 3-9 millió korona *havi* jövedelem jutott volna egy-egy ügyvédre. Azt hisszük, hogy ez a kalkuláció túlságosan pesszimiztikus, mert még a legkisebb ügyvéd sem tud megélni havi 3-9 millió koronából. Az ügyvédi iroda bére, a gépirókiasszony fizetése, az irodai szükségletek, a bélyeg ára, amit előlegezni kell a kliensnek és még sok egyéb nem igen futja ebből a 3 9 millióból, ha az ügyvéd ezenkívül élni is akar. Túlpesszimiztikusnak ítélte ezt az összeállítást az adóügyi útmutató is és 1926-ra két-akkora adót szeretett volna, mint tavaly. Az ügyvédek azonban erősen protestáltak és a pénzügyminiszter végre is megelégedett az átalány 50%-os emelésével. Annyi kétségtelen, hogy az ügyvédi pálya sem az ma, ami régen volt. Pedig a kommün utolsó napjaiban még nagyon bizakodtak az ügyvédek, hogy most az ő idejük következik.

— Ügyvédre szükség lesz! — mondta e sorok írójának a proletárdiktatúra utolsó napjaiban egy előkelő fiskális. Ügyvédre szükség lesz, mert nemsokára úgy leszünk vele, mint a bolondok farsangja után szoktak lenni az emberek: senki sem találja a kalapját. És akkor majd jön az ügyvéd és mindenkinek megkeresi a — kalapját.

És csakugyan, a kommün után olyan jogi és politikai zűrzavar támadt, hogy ez a zűrzavar minden ügyvédnek adott munkát és kenyeret. Azután jöttek a kijárások, - a valutaperek, jött a tőzsdekonjunktura, az új adók és a birtokrendezési perek szintén kereseti alkalom volt. Végül a valorizáció és az aranymérleg adott még dolgot a fiskálisoknak. Most aztán bizony megcsappant az ő jövedelmük is. Birtokrendezési pör, amely legtöbbet hoz: kevés embernek jut. Csődök, kényszeregyességek szintén szépen hoznak a konyhára. Most azonban már ott tartunk, hogy az elszegényedésnek egy olyan hulláma következett, hogy a kényszeregyességen és a csődön már alig keres az ügyvéd, és alig keres a — kliens. A szegénység akkora, hogy az ügyvéd csak úgy tesz

szert khentélára, ha előleget ad a — kliensnek, sőt nem ritka az olyan eset sem, hogy az ügyvéd tartja el a kliensét. Ez rizikós üzlet és azonkívül nagy forgótöke kell hozzá. Ezt nem minden fiskális bírja és nem minden fiskális vállalja. Természetesen vannak bátor emberek, akik nem félnek a kockázattól és vállalják. A méta üzletet csinálnak, fele nyereségre dolgoznak a klienssel. Aztán vannak ügyvédek, akik csak a kijárási ügyeket kultiválják. Vannak, nagyon sokan vannak, akik nem is szigorúan vett ügyvédi praxisból élnek; vannak akik ügynökölnék; vannak, akik zavaros vizeken halásznak és vannak, nagyon sokan vannak, akik nyomorognak.

A háború második évében — 1915 elején — nagy ügyvédi konjunktúra volt; az új háborús alakulatok (központok, szindikátusok), komplikált háborús polgári perek, hadiszállításokból eredő nagy bűnperek, a közigazgatási ügyek nagy tömege — úgyszólván — minden Budapesten működő ügyvédnek biztosította a megélhetését. Ehhez járult az is, hogy az ügyvédi kar jelentékeny része bevonult s itthon csak mintegy 8—900 ügyvéd maradt s ezek közt oszlott meg a munka. Azóta a Nagy-Magyarországnak $\frac{3}{5}$ részét lekapcsolták s ennél fogva centrális hivatalainknak (kúria, minisztériumok) jelentősége csökkent, konjunktúra nincs, a gazdasági, kereskedelmi és ipari élet a szerencsétlen pénzügyi viszonyok és a helytelen gazdasági politika miatt tesped, új vállalatok nem alakulnak, a régi vállalatok tönkre mennek és működik Budapesten 3027 ügyvéd. Tessék ezeket a számokat összehasonlítani s kiderül, hogy Budapesten legalább hatszor annyi az ügyvéd, mint amennyi itt rendesen megélhet. Ennek a következménye az, hogy az ügyvédek egy része mással vagy legalább mással is foglalkozik, mint a szigorúan vett ügyvédi gyakorlattal. Sok ügyvéd résztvett mint csendes társ alkalmi vagy állandó jellegű kereskedelmi és ipari vállalatokban; többen gazdálkodásból élnek. Ezeket a foglalkozásokat azonban csak olyanok űzhetik, akik tőkével rendelkeznek s így ily módon kevesen tudnak elhelyezkedni. Sokan foglalkoznak alkalmi ingatlanközvetítéssel. Mintegy 300-ra tehető azoknak

az ügyvédeknek száma, akik fixfizetéses jogi tisztviselők részvénytársaságoknál vagy nagyobb magánvállalatoknál; olyanok is vannak, akik részvénytársaságoknál kereskedelmi állásokat vállalnak. Az 1874. évben alkotott ügyvédi rendtartás inkompatibilitási szakaszai már alig alkalmazhatók a mai nehéz viszonyok mellett; a hivatalos kamara igyekszik a konkrét eseteket megértéssel kezelni s lehetővé tenni, hogy az az ügyvéd, aki magából az ügyvédi gyakorlatból önhibáján kívül nem bír megélni, ne ütközzék minduntalan törvényes béklyókba. Az ügyvédi kar összjövendelmét lényegesen csökkentik egyes újabb törvények, melyeknél határozott ügyvédelles tendencia mutatkozik, amennyiben egyes munkateretokről az ügyvédek kizszorították, más munkateretekre pedig, melyek eddig kizárólag az ügyvédeknek voltak fenntartva, másokat is beleszorítottak.

A túlszűfoltóság megszüntetése hosszú ideig fog tartani, mert egyelőre az ügyvédek a rossz gazdasági helyzet miatt más pályán tömegesen nem tudnak elhelyezkedni. Remélhető azonban, hogy ha az általános viszonyok javulnak, az ügyvédek egy része más pályán kereshet megélhetést. Az egyetemre való tódulás egyébként alábbhagyott.

Mi most egy ügyvédi iroda budgetje?

Átlagos irodabér (egy nagyobb, egy kisebb szoba) és takarítás havonta	7—800.000 K
Gépírózó vagy írónok fizetése havonta	1,000.000 »
Telefon havonta	150.000 »
Ügyvédjelölt havi fizetése	3,000.000 »
Fűtés, világítás havi átlaga.....	350.000 »

Nyomatványok, írógépjavítás stb. az iroda forgalma szerint változik.

Ügyvédjelöltet mintegy 150 irodában tartanak; mintegy 2000 ügyvéd segéderő nélkül dolgozik. Gyakran előforduló eset, hogy ügyvédek közös irodahelyiséget és személyzetet tartanak, hogy a költségeket csökkentsék.

Miképpen tagozódik az ügyvédi kar az irodák jövedelme szerint?

Előrebocsátom, hogy az ügyvédek jövedelmét célszerűbb évente, mint havonta számítani, mert a havi jövedelmek nagyon változók, miután az ügyvéd rendszerint az ügy befejezésekor, vagy a követelés behajtása idején, esetleg újévkor lát pénzt. Olyanok becslése szerint, akik kitűnően ismerik a fővárosi ügyvédek kereseti viszonyait, 1200 millió fölötti jövedelme budapesti ügyvédnek csak alkalmi jó konjunktúralis évben lehet, amikor több év óta húzódo ügy nyer befejezést, vagy egyéb kedvező körülmények játszanak közre.

600—1200	millióK jövedelmű ügyvéd van	20
480—600	» » » » »	30
300—480	» » » » »	50
180—300	» » » » »	200
100—180	» » » » »	500

A fennmaradó 2200 ügyvéd egy része alig keres annyit, amennyiből szűkösen (diákosan) megél, jelentékeny része pedig magától az ügyvédi foglalkozásból meg se tud élni.

Az orvosok jövedelme.

Az orvosok is panaszkodnak. Az általános szegénységet ők is érzik. Beteg ma sincs kevesebb, mint régen, de a beteg, ha csak teheti, nem megy orvoshoz, mert nincs rávalója. Aki teheti, kórházban vagy ingyenes rendelőben gyógykezeltetni magát, aminek a legfrappánsabb bizonyítéka, hogy Budapesten minden második ember kórházban hal meg. 1924-ben Budapesten 18.981 volt a halálozási esetek száma és ebből 9400 kórházban halt meg; 9206 beteget pedig *gyógyulatlanul* bocsátottak el a kórházból, amiből az következik, hogy a halálozási esetek másik fele meg a kórházakból *gyógyulatlanul* elbocsátott betegekből rekrutálódott. De itt még nincs vége a dolognak. A Poliklinika, a Charité és a Munkásbetegpénztár rendelőjében 1924-ben 467.129 betegnek rendeltek, a kór-

házakban, klinikákon stb. 157.831 beteget ápoltak. Ez a két beteglétszám együtt 624.960-at tesz ki. Budapestnek 960 ezer lakója van, tehát a lakosság 65%-át kórházakban és klinikákon gyógyították. Azonban 625 ezernél jóval többet tesz ki évenként az ingyenes rendelések száma, mert hiszen *Budapesten 278 olyan kórház és intézmény van, mely ingyen rendel.* A lakosság másik feléhez tartoznak az egészségesek, akiknek nem kell orvos; idetartoznak a gazdagok, akiknek ha baja esik, két »professzort« hívnak egyszerre a beteghez; végül idetartoznak azok, akik nem elég szegények, hogy kórházba mehessenek és nem elég jómódúak, hogy orvoshoz mehessenek. Miből élnek tehát az orvosok?! Aki teheti, vagy valamelyik kórházban klinikán, vagy szanatóriumban helyezkedik el. 1924-ben 2303 volt Budapesten a gyakorló orvosok száma. 1925-ben pedig 2698. A gyarapodás tehát igen jelentékeny. Nos, az orvosok közül 1924-ben 903 a kórházakban, klinikákon és szanatóriumokban foglalatzkodott. Csaknem ezer rendelőorvosa van a munkásbetegpénztáraknak és egyéb betegpénztáraknak. Ezenfelül van még vagy 600 olyan orvos, aki semilyen irányban nincs angazsálva. Van 59 egyetemi professzor, 82 magántanár; 14 adjunktus és 150 tanársegéd. Legtöbb — 411 — a fogorvos; utána következnek a belgyógyászok. Ezeknek a száma 363. A szülész-nőorvosok 266-an vannak; urológus 203; bőr- és buba betegségeket gyógyító 171; sebész 161; gyermekorvos 148; idegorvos 99; elmeorvos 40; *orr és gégebajok* orvosa van 65; fülbajokat gyógyít 55; szemész 45; Röntgen- és rádiumterápiával 41; phisio-terápiával 38 foglalkozik; kórszöveti és vegyi laboratóriumban 28 dolgozik és 23 foglalkozik testgyógyászattal. Ezek között van néhány specialista, aki nagyon szépen keres. Van néhány, akinek keresett rendelője van; van egy sereg, aki titkos műtétekkel operál és van egy sereg, aki nyomorog és — állást keres.

Vannak orvosok, akik tisztviselők a minisztériumokban, a törvényszéknél, rendőrségnél, a megyénél, a fővárosnál vagy vegyi gyárakban; van orvos operaénekes, gyógyszer-

ügynök, oltóanyag-termelő, hírlapíró, sőt kereskedő is (pult mellett); van olyan is, ki éjjel házmesteri teendőt végez, sőt a legújabb species: a kuruzslónő falazója.

A keresetet illetőleg vannak milliárdon felül kereső, és vannak a szó-szoros értelmében éhező, a létminimumot megkeresni sem tudó orvosok, olyanok, akiket a kartársak segítenek.

A legtöbbet keres néhány közkedvelt specialista; nehéz volna eldönteni, milyen szakon. E sorok írója az orr-, gégeorvosok és nőgyógyászok sorában keresi a rekordert. Ezeket követik a sebészek, egy orthopaed-műtő; egy szemész; a belgyógyászok néhány kiválósága s azután jönnek a békeévek boldog fogorvosai, akik közül, még a jónevűeket is alig kivéve, sokan örülnek, ha bevételeik fedezik rezsijük mellett az egyszerű megélhetés költségeit. Azért itt is van 1—2 olyan, aki ha a békeparitást nem is éri el, de egy jobb belgyógyászt még canterben elhagy.

A jövedelmek mérlege.

Mindent egybevetve, Budapest lakosságának a jövedelme körülbelül így alakul:

Magánalkalmazottak jövedelme.....	4.376	milliárd
Állami alkalmazottak jövedelme ...	480	»
Városi alkalmazottak jövedelme ...	377	»
Szabadfoglalkozásúak jövedelme ...	2.175	»
A szabadfoglalkozásúak jövedelméhez 25%-os korrekciós pótlék.....	543	»
60 ezer cseléd bére	288	»
Házbér	1.087	»
Részvénytársulatok jövedelme	569·8	»
Tantiémek	81·2	»
30 ezer ember per havi 500.000 K ..	180	»
	<hr/>	
	10.157	milliárd

Ebből egy-egy hónapra 846·4 milliárd jut. És ezért dolgozik, izzad és verekszik Budapest. Lihegve lohol a pénzért. Szenved és megalázkodik, ha kell. És ha fáradságos munkával megszerzi a pénzt: menten elkölti, hogy élőiről kezdje a robotot, a küzdelmet és a loholást.

A FOGYASZTÁS*

Azt már tudjuk, hogy mit keres és mennyi lehet a jövedelme Budapest népének; most próbáljuk kinyomozni, hogy mit költ?! Csakhogy sok ága-boga van ennek a rébusznak, amelyet nem olyan könnyű megfejteni, mintsem hinné az ember. Bizonyos, hogy még legközelebb segítenek a célunkhoz a forgalmi adók. Ma már ott tartunk, hogy valamilyen címen minden után fizetünk forgalmi adót, a falat kenyértől a cséplőgépig. Még az ügyvéd is fizet forgalmi adót az expenzóták után és az orvos a beteg-honorárium után. Ezekből a forgalmi adó bevételekből úgy-ahogy kikalkulálhatjuk, hogy mit költ Budapest a legfontosabb fogyasztási cikkekre. Az általános és húsforgalmi adót és a fényüzési adót kell számításaink alapjául venni. Csakhogy ez a háromfajta adóbevétel nem mond meg mindent, amire kíváncsiak vagyunk; nem felel minden kérdésünkre. Ehhez hozzá kell még adnunk, hogy mit fizet házbérre, közüzemi pótlékra, házmesterpénzre, villanyra, gázra; mit költ adóra és mit költ pörösködésre Budapest népe? Ha már most ezt a sok titkot mind kipuhatoltuk és bilánszot csinálunk: kiderül, hogy Budapest csaknem többet költ, mint amit keres.

Lássuk tehát mindenekelőtt, hogy miképpen fest a forgalmi adók alapján kiszámított fogyasztás. Íme:

	Általános forgalmi adó	Fényüzési adó ¹	Állatfor- galmi adó	Fogyasztás
	bevétel millió papírkoronában			
1924. október	96.512	12.199	3.902	1,350.333 szeptemberben
november	88.200	12.700	4.043	1,245.765 októberben
december	80.331	12.252	3.099	1,145.219 novemberben
1925. január	131.334	26.730	3.066	1,921.789 decemberben
február	74.920	14.196	2.942	1,098.166 januárban

¹ A fényüzési adó kulcsa 10%.

	Általános forgalmi adó	Fényüzési adó ¹	Állatfor- galmi adó	Fogyasztás
	bevétel millió papírkoronában			
1925. március	71.120	13.819	2.937	1,048.830 februárban
április	65.427	15.953	3.397	1,019.041 márciusban
május	63.839	14.567	3.093	970.865 áprilisban
június	67.729	13.142	3.194	1,003.524 májusban
július	84.000	16.909	3.088	1,240.745 júniusban
augusztus 2% ..	29.918	11.066 ²	3.129	1,008.431 júliusban
3% ..	25.008			
szeptember 2% ..	46.165	11.957	2.382	1,155.306 augusztusban
3% ..	13.716			
október 2% ..	50.295	15.669	2.585	1,321.365 szeptemberben
3% ..	17.733			
november 2% ..	54.763	14.841	2.698	1,322.759 októberben
3% ..	11.920			
december 2% ..	50.685	12.235	2.980	1,226.423 novemberben
3% ..	11.879			
január–december ..	870.450	181.084	35.491	14,337.244 dec.–nov.-ben

¹ A fényüzési adó kulcsa 10%.

² Az általános forgalmi adó és az állatforgalmi adó kulcsa augusztusig 3%, attól fogva 2%.

Ennek a táblának a megértéséhez tudnunk kell a következőket:

A háromféle forgalmi adó bevételről való összeállítás a budapesti adófelügyelőnek a főváros közigazgatási bizottsági ülésein betervezett jelentései alapján készült. Ezek az adóösszegek a befizetés hónapja szerint vannak csoportosítva, de mindig a befizetés hónapját megelőző hónap *forgalmára* vonatkoznak. Ezekből az adóbevételekből számítottuk ki, hogy hónapoként körülbelül mennyit költött Budapest 1925-ben olyan fogyasztási cikkekre, amelyek után forgalmi vagy fényüzési adót kellett fizetni. A számítás úgy történik, hogy az általános forgalmi és a húsforgalmi adóbevételt tőkésítjük az adókulccsal (augusztusig 3%, azontúl 2% volt az adókulcs) és az eredményt elosztjuk hárommal, tekintettel arra, hogy

ugyanaz a portéka átlag három kézen megy keresztül míg a fogyasztóhoz jut és háromszor fizet forgalmi adót. Az így nyert összeghez hozzáadjuk a fényüzési adóbevétel tizenegyszeresét (adókulcs 10%), valamint az általános és húsfogyasztási adóbevételt és hozzávetőleges summát kapunk róla, hogy mit költ Budapest.

A fogyasztás ilyenformán készült képe természetesen nem lehet pontos, aminthogy az adóbevallásokra és adó-kivetésekre épített kalkulációk sohasem lehetnek pontosak. De ezek a számok mégis nagyon alkalmasak rá, hogy bázisai legyenek további kalkulációinknak.

Az első, amit a forgalmi adóbevételekből kiszámított fogyasztási statisztikán megállapíthatunk, az, hogy nem látszik meg rajta a fogyasztási krízis hatása. Ennek két oka van. Az egyik ok, hogy a piac a vevők számának az apadásáért kárpótolta magát az árak felemelésével. Kevesebb portékát adott el a kereskedő, de nagyobb pénzt kapott érte. A másik ok a forgalmi adó kezelésének technikájában rejlik. Ez a technika lehetetlenné tette, hogy a fogyasztás igazi mértékét tükrözhessek vissza a havi adóbevételek. Januárban például kétfélekora volt az adóbevétel, mint a rákövetkező hónapban, de a januári adóbevétel nem azt jelenti, hogy decemberben kétfélekora volt a fogyasztás, mint más hónapban, hanem azt, hogy decemberben és januárban folytak be az éves adóhátralékok, és ezek duzzasztották meg annyira a forgalmi adók januári bevételét. Ámbár kétségtelen, hogy a decemberi forgalom mindig nagyobb és jelentékenyebb, mint a többi hónapé, mert a decemberi forgalmat a karácsonyi vásár táplálja erősebb mértékben. De nemcsak a december hónap fogyasztása erős, hanem az őszi hónapokban egyáltalán megerősödik a fogyasztás. Ez azért van, mert aratás után, amikor a termés első részletét eladta a gazda és megtelik a ládafia: a vidék is bejön a fővárosba részint, hogy téli szükségletét megvásárolja, részben pedig, hogy kiszórakozza magát. Ugyancsak ilyenkor szerzik be téli szükségleteiket — ruhát, tüzelőt — a pestiek is.

Amint ebből az összeállításból kitetszik, körülbelül 14.337 milliárd papírkoronányi az a summa, amit egy esztendőben Budapesten elköltenek — azokra a holmikra, amelyeknek forgalmát fény üzési, általános forgalmi és húsforgalmi adóval adóztatja az állam. De nagy tévedés lenne azt hinni, hogy ezt a 14-3 billiót egyesegegyedül Budapest lakossága költi el. A fővárosiakkal a vidék is osztozkodik a költségekben. A gyárak és a nagy kereskedések portékájuk jelentékeny részét a vidéknek adják el. Ez után a vidék fizeti a forgalmi adót, és hozzáértők 40%-ra taksálják azt a részt, ami a pesti forgalomból a vidéknek jut. Eszerint tehát Budapestnek forgalmi adóval megadóztatott fogyasztása nem 14.337 milliárd, hanem csak 8602 milliárd lenne; úgyhogy ebből átlag csak 717 milliárd jut egy-egy hónapra. De a 8602 milliárd évi fogyasztáshoz hozzá kell még adnunk azokat az elköltött tőkéket, amelyek a forgalmi adó statisztikában nem szerepelnek. Így hozzá kell adnunk

1.087	milliárdot, amit házbérre		
153·5	»	»	közüzemi pótlékra
21·7	»	»	házmesterpénzre
692	»	»	állami adókra
560·8	»	»	városi adókra
593·7	»	»	illetékre, bélyegre, pörösködéssre
1.043	»	»	ingatlanvásárlásra
345·9	»	»	villamos világításra
194	»	»	gázvilágításra
659·8	»	»	villamos vasútra költött,

szóval mindössze körülbelül 14 billiót költött el jövedelméből 1925-ben Budapest népe. Ezzel szemben Budapest lakosságának 1925. évi kipuhatható jövedelme 10.049 milliárdot tesz ki, amiből egy-egy hónapra 837-4 milliárd esett. Nyilvánvaló tehát, hogy Budapest népe 1925-ben többet költött, mint amennyit keresett. És ez annál érdekesebb, mert emellett a költségek mellett az elmúlt esztendőben a Postatakarékpénztár, valamint a 13 legnagyobb pénzügyintézet takarékbetétállománya 97-5 millió aranykoronával, folyószámla-

betétállománya pedig 121-5 millió aranykoronával gyarapodott. Az egész szaporulat tehát 218-5 millió aranykorona (= 3168 milliárd papírkorona). Szóval Budapest tavaly nemcsak hogy többet költött, mint amennyit keresett, de a keresményéből 3168 milliárdot még félre is tudott tenni.

Ennek a paradoxonnak a láttára az ember elsöben is arra gondol, hogy talán a hitel, az adósságcsinálás meglepően nagy szerephez jut Budapesten a mindennapi élet adminisztrációjában és a hitelgazdálkodás túltengéséből következik, hogy Budapest többet költ, mint amennyit keres. Pedig nem ez, nem az adósságcsinálás a titok megfejtése. A dolog úgy áll, hogy Budapest népének egy évi jövedelme tízbillió papírkorona körül mozog ugyan, de az évi jövedelemnek egy hónapra eső része — körülbelül 840—900 milliárdnyi készpénz — elegendő hozzá, hogy a főváros egész esztendei élete, fogyasztása eladminisztrálódjék vele. A lakosság egyhónapi jövedelme az a forgótöke, mely egész esztendőn keresztül cirkulál, kering; eltűnik és ismét előkerül. Vándorol egyik zsebből a másikba; egyik boltból a másikba. Ez a 840—900 milliárd egy félmillió ember havi jövedelme és ez a félmillió ember minden hónapban szétosztja egymás közt a maga jövedelmét. Jut belőle a háziúrnak, a házmesternek, a péknek, a hentesnek, a mészárosnak, a vendéglősnek, a fűszeresnek, a szabónak, a suszternek. Fizet belőle adót az államnak és a városnak. De a szabó, a suszter, a fűszeres, a kávé, a boltos, a háziúr továbbadja a pénzt, úgyhogy a hónap minden napján tovább bolyonganak, tovább vándorolnak ugyanazok a bankók egyik kézből a másikba, egyik zsebből a másikba. Az állam és a város minden hónap elsején újra meg újra kiosztja azt a pénzt, amit az előző hónapban adóban beszedett. Fizetésképpen kiosztja a tisztviselői között; kifizeti belőle a szállítóit, az adósságait. Ilyenformán ugyanaz az ezresbankó, amely elsején mint jövedelem jelentkezik: a hónap végéig állandóan helyet cserél, vándorol; folyton forog száz, ezer kézen is megfordul és fedezetül szolgál egy-egy kiadásnak. Elmés verkli ez és éppen ezért nem az a meglepő és nem az a csodálnivaló, hogy a tízbillió-koronas

évi jövedelemmel szemben a papíron 1415 billió koronás kiadás jelentkezik, hanem az, hogy csupán csak ennyi jelentkezik.

Ha nagyon firtatjuk, rájövünk ennek az okára is. Budapest jépe szegény; kicsiny a jövedelme, keveset keres ahhoz, hogy »flottul« éljen és úgy költskezzen, amint szeretne költskezni. Redukálja az igényeit; fogához veri a garast, nem azért, hogy félretehessen, hanem azért, hogy minél kevesebb szükségletéről kelljen lemondania. A dologban az a legszomorúbb, hogy átlagjövedelme

12-46%-át költi adóra,

5-58%-át illetékre, bélyegre; pörösködésre és

12-56%-át házbérre.

És ha emelkednek az adók, mint ahogy az adók mindig emelkednek: a differenciát a gyomrán takarítja meg.

AZ ADÓ.

A jövedelmet, az *igazit*, tehát nagyon nehéz kinyomozni. Még Smith Jeremiás, a Nemzetek Szövetségének magyarországi főbiztosa is csak hozzávetőlegesen tudta kikalkulálni a rendelkezésre álló hivatalos adatok alapján, hogy Magyarországon az adó a nemzeti jövedelemnek több mint 18%-át veszi igénybe és ő maga is elszörnyűködött, hogy a jövedelem mekkora hányadát nyeli el az adó. Egyébként rendkívül sok az érdekesség a főbiztos megállapításaiban.¹ Azt mondja a főbiztos egyik jelentésében, hogy az állam az 1925—1926. költségvetési évben 496-7 millió aranykorona adót fog beszédni. Megállapítja a főbiztos azt is, hogy a törvényhatóságok és más önkormányzati szervek által szedett adók beszámítása nélkül: *Magyarország minden lakójára átlag és fejenként 60 aranykorona adó esik.* A háború előtt — mondja a jelentés — fejenként és

¹ *Magyarország pénzügyi újjáépítése.* A Nemzetek Szövetsége magyarországi főbiztosának jelentése az 1925. évi szeptember 1-től 30-ig terjedő időről.

megközelítőleg 45 aranykorona volt az adófejkvóta. Az arany értéke azóta 35%-kal csökkent. Ha ezt is hozzáadjuk a 45-höz: kiderül, hogy a háború előtti adózás megfelel a mai 60 aranykoronás fejkvótának, vagyis — mondja a főbiztos — *a békebeli adókvóta majdnem akkora mint a mai fejkvóta.*

Minden tiszteletünk mellett, mellyel az érdemes főbiztos iránt viseltetünk: lehetetlen elhallgatnunk, hogy nekünk úgy tetszik, mintha Smith Jeremiás okoskodásába hiba csúszott volna bele. Smith azt mondja, hogy az arany vásárlóereje a háború kitörése óta 35%-kal megcsökkent, ha tehát mi fejenként 60 aranykorona adót fizetünk, az megfelel a háborúelőtti 45 arany koronás fejkvótának, mert a ma fizetett 60 aranykoronának csak annyi a vásárlóereje, mint amekkora a háborúelőtti 45 koronának volt. Ez lehet, de a főbiztos elfelejti, hogy *mi ma tulajdonképpen egy ötvenszázalékra lecsökkent jövedelem után fizetünk a háborúelőtti adókvótánál 35%-kal magasabb adófejkvótát.* Jelentésének további részében azon tanakodik a főbiztos, hogy sok-e vagy kevés az a 60 aranykorona, amelyben egyébként a vámbevételek nincsenek is benne. Azt mondja Smith Jeremiás, hogy más országbeli adóterhekkkel összehasonlítva Magyarország mai adóterhe alacsonynak látszik. A Németbirodalomban — mondja a jelentés — a fejenkénti adó több mint kétszerakkora volt, mint a magyarországi; Franciaországban 2%-szer akkora; Angliában magasabb volt az adóteher, mint Németországban és semmiesetre sem kisebb, mint Franciaországban; végül Ausztriában az állami adóztatás okozta teher 107 aranykoronát tesz ki. Ha a magyar állami adókhoz hozzászámítjuk az önkormányzati szervek által szedett adókat is, akkor fejenként 72 aranykoronánál valamivel nagyobb összeget hoz ki a főbiztos.

Nincs szerencsénk ismerni azokat a forrásokat, amelyek a fejkvóta kiszámításánál a főbiztosnak rendelkezésére állottak. Mi csak azt tudjuk, hogy Budapest mennyi adót fizet és egymás mellé állítva azt, hogy mit fizet az ország és mit fizet Budapest: meglehetősen szomorú eredményre jutunk.

Az 1925—1926. évi költségvetési évre vonatkozó *adókivetés* szerint tehát az egyenes adók a következőképpen oszlottak

	Az egész ország adója millió aranykoronában	Budapest adója	%
Földadó	42	0·10	
Házadó	24	9·86	41
Kincstári haszonrészesedés ..	23	21·12	92·82
Társulati adó	10	6·4	64
Tantiéme adó	—	1·13	
Jövedelemadó	41	15·59	38
Vagyonadó	8·7	2·35	27
Összes kivetés....	148·7	56·55	

A főváros tehát állami egyenes adóban a 38%-át fizeti az egész ország egyenes adójának. Ehhez természetesen hozzá kell adni a közvetett adókat is, ha helyesen akarjuk kiszámítani Budapest adóterheit. íme:

Millió

	Millió aranykorona
Állami egyenes adók	56·55
Általános forgalmi adó (tényleges bevétel 1925-ben) ¹	60·93
Fényüzési adó (tényleges bevétel 1925-ben)	12·67
Állatforgalmi adó 1925-ben	2·48
Összesen....	132·63

Mivel Budapestnek ma körülbelül 960 ezer lakója van, ennél fogva az állami egyenes és forgalmi adókból minden lakóra 138-1 aranykorona esik. Természetesen ebben nincsen benne az államnak Budapestre eső vám- és fogyasztási adó-

¹ A tényleges bevétel volt 1925-ben Budapesten:

Általános forgalmiadóban 870.450 millió papírkorona = 60,931.500 a. K	
Fényüzési adóban..... 181.084 » » = 12,675.880 » »	
Állatforgalmi adóban..... 35.491 » » = 2,484.370 » »	

Az átszámításoknál itt is, a többi fejezetben is az egyszerűsítés kedvéért egymillió papírkoronát 70 aranykoronának veszünk.

bevétele; pedig ennek a két súlyos tételnek legalább a harmadrészét: 680 milliárdot vagyis 47-6 millió aranykoronát Budapest fizeti és ennek a két tételnek 49-58 korona lenne a fejenkénti hányada.

A községi terhek így oszlanak meg:

Millió
papírkoronában

Községi adópótlék és a szabadfoglalkozásúak kereseti adója.....	172.896
Magánalkalmazottak kereseti adója	109.452
Allami tisztviselők kereseti adója.....	12.000
A főváros alkalmazottainakkereseti adója.....	5.768
Házbér krajcár	17.733
Pezsgóadó	3.753
Fogyasztási adó	112.700
Szállodaadó	16.753
Vigalmi adó	36.038
Telekátírási illeték	15.646
Városi vám	71.059
összesen.....	573.798

Ez 40-16 millió aranykoronának felel meg, amelyet a lakosságra elosztva 41-83 aranykoronás fejkvótát kapnánk. A három fejkvóta pedig együttesen 229-51 aranykoronát tenne ki, ami papírkoronában fejenként 3-3 miihó papírkoronára rúgna. Pedig ebben az összeállításban még nincs is benne minden adó. Így nincs benne a 10%-os ínségadó, nincs benne a levejte-járulék és nincsen benne a betegápolási pótdó.

íme így fest Budapest adóterhe, mely a mi számításunk szerint legalább háromakkora, mint amennyit a főbiztos kalkulált. És itt nem is egészen az a fontos vagy legalább is nem csupán az a fontos, hogy az állam 35%-kal meggyöngült aranykoronákat kap tőlünk, hanem az, hogy háromannyit kap mint békében és egy tönkrement, ötvenszázalékkal megcsökkent jövedelmű és ötvenszázalékkal, vagy még talán annál is jobban megromlott fizetőképességű fővárostól kapja ezeket a nagy adókat.

De nem stimmel a számadás akkor sem, ha Budapest mai adóterheit a háborúelőtti adóterhekkkel hasonlítjuk össze. Íme:

	1913-ban	Ma
	millió aranykoronában	
Állami egyenes adók és a ház- haszonrészesedés	55·22	56·55
Községi adók	24·42	} 40·16
Községi fogyasztási adópótlék ..	9·08	
Városi vám	5·67	
Általános forgalmi	—	60·93
Fényűzési adó	—	12·67
Állatforgalmi adó	—	2·48
Összesen	94·39	172·79

De nem szerepelnek ebben az összeállításban sem az állami fogyasztási adók, sem a határvámok.

Folytassuk-e a terhek felsorolását? Elmondhatnók még, hogy a főváros népére 299·7 milliárd kényszerkölcsön volt kivetve és ebből az összegből csak 154·3 milliárd folyt be. A többi nem tudta megfizetni a publikum. Az történt, hogy az állam kölcsönt vett fel azoktól, akiknek maguknak sem volt hogy miből adjanak, és kénytelenek voltak uzorakamatra fölvenni a pénzt, hogy kölcsönadják az államnak. A pénzügyi kormányzat kosztkamatot szedett azoktól, akik nem tudták megfizetni a kölcsönt. Most a tőzsdén feleannyit érnek a kényszerkölcsönkötvények, mint amibe kerültek. De még a kényszerkölcsönkötvények ötvenszázalékos devalvációjánál is nagyobb gazdasági baj volt az, hogy 150 milliárd forgótőkét akkor szítt el az állam a piactól, amikor mindenki szűkében volt a pénznek és amikor erre a pénzre, erre a forgótökére a legnagyobb szüksége lett volna a gazdasági életnek.

A teherbíró képességnek mindig erős kritériuma volt, hogy a publikum milyen tempóban fizeti az adót. Szó sincs róla, adót fizetni nem gyönyörűség, mert hát nincs szimpatikus adó, csak az, amit — más fizet. A háborút megelőző esztendőben, 1913-ban mégis 90% erejéig folytak be az egyenes adók Budapesten, most pedig csak alig 50% erejéig. Az utolsó időben az

állam már nemcsak adót szed, hanem valósággal csöndes társ minden üzletben. A cukorgyáros meg a szeszgyáros mindig belekalkulálják az árakba a csöndestársat: az államot. A boltos a maga hasznával együtt szedi be az állam forgalmi és fényüzési adóját.

A tőzsdekonjunktura idején a bankok külön személyzetet tartottak az állam adóköveteléseinek az adminisztrálására. A bank számfejtette, előírta, kivetette, beszedte és beszolgáltatta a különféle adókat a kincstárnak. Ez a módszer kiadós volt és nem került semmibe. Hiszen szó sincs róla: a háború számláját, az állami terhek súlyát valakinek fizetni kell és nagyon jól tudjuk, hogy ez a valaki nem lehet más, mint a háborút-vesztett publikum. De viszont akik az új adókat kitalálják és a régi adókat megfejtik: azoknak nem szabadna kifelejteniük a kalkulációból, hogy a városi polgárság teherbíró képességének is van határa.

IDEGENFORGALOM.

Mikor a fogyasztásról és költségekről beszélünk, nem hagyhatjuk ki számításainkból az idegeneket sem, akiket Budapestre hoz az üzlet vagy a szórakozási vágy. A fővárosi statisztikai hivatal összeállításában 1924-ben és 1925-ben ilyen volt Budapest idegenforgalma. A Budapestre érkező idegenek állandó lakóhelye:¹

Államok	1924	1925
Csonka Magyarország	121.051	171.139
Ausztriának ítélt rész	261	283
Cseh-Szlovákiának ítélt rész	11.116	10.474
Jugoszláviának ítélt rész	3.729	4.708
Romániának ítélt rész	7.944	8.966
Fiume	168	149
Együtt.....	144.269	195.719

¹ Az idegenforgalomról való tabella a fővárosi statisztikai hivatal összeállítása.

Államok	1924	1925
Ausztria { Bécs	14.304	15.822
{ egyéb Ausztria	866	965
Cseh-Szlovákia	2.299	2.745
Németbirodalom	5.779	8.426
Danzig	—	32
Memel	—	1
Svájc	790	1.182
Lichtenstein	1	—
Olaszország	1.417	1.812
San-Marino	—	—
Franciaország	1.022	1.332
Monaco	6	—
Portugália	5	28
Spanyolország	109	142
Andorra	—	—
Nagy-Britannia	1.593	1.910
Németalföld	465	646
Belgium	233	299
Luxemburg	13	6
Dánia	128	190
Svédország	166	197
Norvégia	33	35
Oroszország	40	34
Finnország	54	59
Lengyelország	467	599
Ukrajna	17	1
Esztország	23	18
Lettország	8	24
Litvánia	1	10
Románia	926	1.214
Jugoszlávia	642	928
Bulgária	504	501
Törökország	281	197
Görögország	259	390
Albánia	—	7
Japán	254	204
Egyéb Ázsia	116	209
Afrika	67	128
Egyesült-Államok	2.411	3.766
Egyéb Amerika	123	310
Ausztrália	29	65
Együtt	35.451	44.434
Főösszeg	179.720	240.153

Év	Érkezett idegenek száma	Ezek közül itt töltött									Itt töltött éjlekek száma
		0	1	2	3	4-5	6-10	11-14	15-30	31-	
		éjjelt									
1924	179.720	396	69.093	46.794	25.537	20.358	12.313	2.679	2.387	163	504.727
1925	240.153	1.156	109.701	59.046	29.398	22.080	13.110	2.742	2.687	233	602.640

A múlt esztendőben tehát 240 ezer idegen járt Budapesten, körülbelül hatvanezerrel több, mint 1924-ben. Amint látható: nem túlságosan nagy Budapest idegenforgalma, egy-egy napra átlag csupán 658 idegen esik.

Az idegenforgalom is azok közé tartozik, amit szeretnénk megcsinálni, de — szelíden szólva — kissé nehezen megy. Pedig üzlet az idegenforgalom, nagy üzlet, melyből külföldi városok erősen pénzelnek és az idegenforgalomadta jövedelem bizony erősen ráférne Budapestre is. Nemcsak az olasz városok, nemcsak Párizs, Berlin, Bécs, de másod- és harmadrendű osztrák és német városok élnek az idegenforgalomból. A mi kereskedőinkre, szállodáinkra, szórakoztató intézményeinkre szintén ráférne egy kis jövedelem, de hát — úgy látszik — mi nem tudjuk idecsalogatni az idegent és ha már ide vetődik az idegen: nem tudunk vele bánni. Tudomány és művészet az idegenforgalom-csinálás és mi nem igen értünk ehhez a művészethez.

Érdeemes szemébe nézni ennek az idegenforgalmi statisztikának. Azt látjuk, hogy 1924-ben csonka Magyarországból 121 ezer ember jött fel Budapestre. Ezzel szemben ugyanabban az évben több mint 112 ezer budapesti utazott külföldre¹ és a külföldre utazók 60%-a nyaralási időben utazott külföldre. 1925-ben már 171 ezer magyarországi idegen jött föl Budapestre és 75 ezer ember utazott külföldre. A Budapestre jövő idegenek száma tehát emelkedett, míg lényegesen csökkent azoknak a száma, akik külföldre váltottak útlevelet. Ez azt jelenti, hogy a gazdasági válság sok budapesti embernek

¹ Lásd az útlevél statisztikát.

ment a zsebére. Akik a kelleténél jobban megéreztek a krízist, azok a múlt évben nem utaztak külföldre; a jó termés ellenben tavaly hatvanezerrel több vidékit hozott föl Pestre, mint 1924-ben. Csakhogy az a baj, hogy Budapest idegenének csaknem 46%-a mindössze egy éjszakát, negyedrésze 2 éjszakát és 12%-a pedig 3 éjszakát töltött a fővárosban, míg azok, akik elmentek külföldre nyaralni, heteket töltöttek idegen országokban és költöttek idegen városokban a magyar pénzt. Azokért a vagyonokért, amelyeket a pestiek nyaranta külföldre visznek: nem rekompenzál bennünket Budapest idegenforgalma.

Valami kis fejlődés azért mégis van Budapest idegenforgalmában, ami abból is kitetszik, hogy míg 1924-ben (a szállodákban lakó budapestieket nem számítva¹) 32-3%-os volt a szállodák napi elfoglaltsága, addig 1925-ben 38-6%-a volt naponként elfoglalva a hoteleknek. Ez a javulás különben meglátszik a szállodák bevételein is. íme:

	Szállodabevételek	
	1924-ben	1925-ben
	papírmillió korona adóval együtt	
Január	241-77	8.748-2
Február	3.773-31	9.964-9
Március	4.273-53	8.894-3
Április.....	6.728-50	7.613-3
Május	8.039-13	6.759-9
Június	8.512-99	6.694-3
Július	8,615-38	6.267-9
Augusztus	8.133-88	7.392-3
Szeptember.....	8.279-18	7.963-3
Október	8.570-68	7.796-8
November	9.664-37	7.935-7
December	11.646-37	7.839-8
	86.479-09	93.870-7

Szóval a múlt esztendőben 7-4 milliárddal volt nagyobb a szállodák bevétele, mint 1924-ben. A bevételek emelkedése 8-5%.

¹ Budapest szállodáiban kb. 4300 a kiadó szoba és kb. 500—600-ra tehető a szállodában lakó budapestiek száma.

A „BŰNÖS VÁROS“.

A tragikus összeomlást követő zűrzavarban, amikor mindenki mást okolt a katasztrófáért és mindenki másban kereste a hibát: »bűnös városnak« neveztek el Budapestet azok, akik nem ismerték és nem tudtak neki megbocsátani. Pedig hát mi volt a bűne Budapestnek? Budapest vétke sem nagyobb mint más városé, mely túlságosan beleesett a földrengés zónájába. A fővárossal is csak az történt, hogy megbabonázta és letörte a katasztrófa; tehetetlenné tette a csapások sorozata ennek a nagyvárosnak a szenvedésekben elfáradt népét, mely ötvenesztendő alatt világvárost épített Pest-Budából.

Miért bűnös Budapest?! Mert elkopott idegzete, fáradt energiája nem tudott ellentállni a kalandorok, a zavarosban halászók terrorjának és diktatúrájának? Lehet, hogy szerencsétlen ez a város, de nem bűnös. Ha vannak hibái Budapest népének, — mint ahogy nagyszerű kvalitásai mellett kétségenkívül vannak hibái is, — akkor ezek a hibák közösek az egész magyarsággal. Ez nem is lehet másképpen márcsak azért sem, mert hiszen Budapest lakosságának nagyobbik felét a vidék adta Budapestnek. Legfőljebb harmada a lakosságnak az, amely Budapesten született; a többi pedig a megyékből és a vidéki városokból vándorolt be. Időnként felkerekedett a vidék. Bajt eresztettek a vármegyék meg a városok és szaporodott, egyre szaporodott Budapest bevándorolt népessége.

Volt pedig Budapest népességéből olyan,

	aki Budapesten	aki vidéken	aki külföldön
	s z ü l e t e t t		
1880-ban.....	151.960	164.282	39.440
1890-ben.....	191.217	253.752	41.712
1900-ban.....	258.358	394.695	50.395
1910-ben.....	311.107	519.423	49.841

1910-ben már a lakosság 59%-át tették a vidékiek. A mai Budapest népességének összetétele egy nagy, országos szelekció eredménye. A legjobbak, a legéletrevalóbbak, a legte-

hetségesebbek jöttek föl. A bevándorlás tulajdonképpen véradó, amellyel az ország a fővárosnak adózik. Az 1910. évi népszámlálás Budapesten már

92.380	embert	számolt össze, aki	a Duna balpartjáról
170.027			a Duna jobbpartjáról
125.720			a Duna-Tisza közéről
33.040			a Tisza jobbpartjáról
42.413			a Tisza balpartjáról
23.452			a Tisza-Maros szögéről
25.551			a Királyhágón túlról
5.467			Horvát-Szlavonországból

vándorolt be a fővárosba. Pest megyéből 71.152; Fejér megyéből 35.799; Nyitra megyéből 20.111; Veszprém megyéből 19.269; Zala megyéből 18.010; Tolna megyéből 17.804; Jász-Nagykun-Szolnok megyéből 17.322; Vas megyéből 16.083-an jöttek Budapestre. És a bevándorlás folyik szakadatlan. A bevándorlók lassacskán kiszorították innen a külföldiek jórészét. Megmagyarosították, átalakították a fővárost. Elhozták ide a magyar lelküket, az eszüket és munkaerejüket, és világvárost építettek Budapestből. Íme így fest közelről a »bűnös Budapest«, melynek bizonyára vannak hibái, de nem szabad rá haragudni, mert sokat szenvedett.

A régebbi adatok azt mutatják, hogy tizenöt esztendő alatt a bevándorló népesség fele elpusztul, és átlag 35—40 esztendőnként megújhódik a főváros népessége. Kétségtelen, hogy az új bevándorlókra is ez a sors vár és bizonyára nem telik bele 35 esztendő sem, hogy megújhódik a mai Budapest is. Dehát ez érthető. Fizikailag és lelkileg nagyon elkoptatott, nagyon lerongyolt bennünket az a néhány nehéz esztendő, amelyet az imént hagytunk a hátunk mögött.

Vájjon milyen lesz a holnapja és a holnaputánja Budapestnek?! Kiheveri-e a mát és a tegnapot?! Az bizonyos, hogy Budapest nagy átalakulás előtt áll. Nemcsak a zsebe lett laposabb, a lelke is megváltozott Budapest népének. Nem is csuda. Az a generáció, melyhez mi is tartozunk: súlyos megpróbáltatásokon, nagy lelki válságokon ment keresztül az

utolsó esztendőök alatt. Kétségtelen, hogy a lélekbúvárnak érdekes és tanulságos stúdium a mai városi ember, aki minden vonatkozásában végigszenvedte a világháborút és azt, ami a háború után következett. Az idegek elkoptak; a test és a lélek ellenálló ereje nagymértékben lecsökkent. A nagy győzelmek, és a nagy csata veszteségek; a nagy lelki átélések; a mindennapi élet fokozott küzdelmei; nagy örömeik és nagy szomorúságok; hirtelen jött tragédiák, váratlan katasztrófák, amelyek a nagy háború alatt és a háború után úgy követték egymást, mint egyik pillanat a másikat: ezek a nagy átélések mind-mind nyomot hagytak az emberek lelkén. A háború és a forradalmak átfomálták a lelkeket. Ma kétségen kívül mások az emberek, mint a háború előtt voltak. Jobbak vagy rosszabbak lettek-e? Nem lehetne pontosan számot adni róla. Mindenestre kevesebb bennük az illúzió. Fáradtak és csalódottak. Hisztéria üli meg a tömegek idegeit és ez az idegállapot nagyon alkalmas rá, hogy folyton élessze és ébrentartsa a nyugtalanító bizonytalanság hitét. A stabilizálódott gazdasági válságok, a folyton fokozódó kenyérgondok lassan örlik meg a népesség alkotóerejét.

Hogyan él a »bűnös«, ezer gonddal, bajjal küszködő Budapest és hogyan élnek a bevándorlók, akik azért jöttek Budapestre, hogy realizálják az álmaikat és eszkomptálják a reményeiket? Hogyan élnek a bevándorlók, akik már az 1920. évi népszámlálás adatai szerint is körülbelül a négyötödét tették ki a főváros lakosságának -. 1920-ban 206 ezer rendes lakás volt Budapesten és 206 ezer lakásban nem egészen 38 ezer volt csak az olyan családfő, aki Budapesten született. Ebben a 206 ezer lakásban 858 ezer ember élt, 70 ezer ember pedig úgynevezett »rendkívüli« lakásban lakott. A 206 ezer rendes lakásból 108-7 ezer az *egyszobás* és ebben 403 ezer ember volt elraktározva, a rendes lakásban lakó népességnek kishíján a fele 47%-a, míg a lakosság 27-5%-ának kétszobás lakásban jutott otthon. A 206 ezer rendes lakás közül 58 ezerben nem volt vízvezeték, 103 ezer lakásban nincs klozet; a gáz 206 ezer lakás közül csak 10.600-ba, a villany 49.300 lakásba volt be-

vezetve. 98 ezer ember, a lakosságnak több mint tizedrésze ágyrajáró vagy albérlő és a Terézvárosban, az Erzsébetvárosban, meg a Józsefvárosban a körúton belül minden harmadik lakásban lakott albérlő vagy ágyrajáró. A 206 ezer rendes lakott lakás közül 38 ezer lakásban volt cseléd, csak 125 ezer lakásban volt gyermek. 10.300 család albérletben lakott és 15 ezer konyhátlan lakásban 41 ezer ember húzta meg magát. Nem túlságosan vigasztaló számok ezek.

A családfő foglalkozása, vagy társadalmi állása szerint a 206 ezer lakás így oszlott meg:

Tanítással foglalkozó	4.314
Köztisztviselő	16.052
Magántisztviselő	16.328
Egyéb értelmiség	9.136
önálló iparos vagy kereskedő	25.486
önálló kézimunkából élő nő	2.702
önálló járó-kelő piaci kereskedő.....	3.265
Iparos és kereskedő segédszemély- zet	47.960
Katonatiszt, csendőrtiszt	2.454
Katona és csendőrtiszt	1.310
Rendőr, vasutas, postás.....	8.762
Szolga, cseléd	12.576
Házmester, hordár	6.363
Napszámos.....	16.416
Vagyonából élő.....	14.968
Gyámolításból élő.....	6.955
Egyéb foglalkozási ágak.....	8.117
Ismeretlen foglalkozású.....	250

Íme! Így fest a bűnös Budapest.

Házak és háziurak.

1920-ban 20.020 ház volt Budapesten; ebből 17.625 lakóház. Ennek a 20.020 háznak 15.330 tulajdonosa volt, akik közül 14.213 lakott Budapesten, 621 vidéken, 325 az elszakított vidékeken, 72 Ausztriában, 22 Németországban, 60 egyéb Európában és 17 más világrészben. Az idegen háziurak száma

tehát 1920-ban 7-2%-a a háztulajdonosok összes számának. Ma már jóval nagyobb ez a százalék, mert a tőzsde konjunktúra idején temérdek vidéki vásárolt házat Budapesten. Kisgazdák, vidéki kereskedők, tőkepénzesek csapatostul jöttek föl Pestre és fölcaptak fővárosi háziúrnak. Hogy a házbéralakulásra milyen hatással lesz a háziúr-invázió, az majd csak akkor derül ki, ha nyakló nélkül lehet emelni a házbért. Különben pedig érdekes, hogy 1920-ban így festett a háziurak statisztikája:

A háztulajdonos foglalkozása, illetőleg jellege	Ház-tulajdo-nosok száma	Közülök hánynak van								
		1	2	3	4	5	6-10	11-20	21-	
		háza								
A) Fizikai személyek.										
I. Östermelés.....	984	866	80	23	11	3	1	—	—	
II. Ipar, forgalom.										
1. Bányászat.....	12	10	1	—	1	—	—	—	—	
2. Ipar.....	2.901	2.597	212	59	15	7	10	1	—	
3. Kereskedés.....	1.885	1.688	143	32	15	4	3	—	—	
4. Közlekedés.....	789	754	30	5	—	—	—	—	—	
Együtt....	5.587	5.049	386	96	31	11	13	1	—	
III. Közszolgálatok.										
1. Közigazgatás.....	664	635	22	3	2	1	—	1	—	
2. Igazságügyi szolgálat	357	317	25	9	4	2	—	—	—	
3. Egyházi szolgálat...	8	8	—	—	—	—	—	—	—	
4. Tanügy.....	219	203	13	1	1	—	1	—	—	
5. Közegészségügy.....	223	202	17	3	1	—	—	—	—	
6. Irodalom, művészet.	125	109	12	3	—	1	—	—	—	
7. Egyéb értelmiség...	572	513	42	9	5	3	—	—	—	
Együtt....	2.168	1.987	131	28	13	7	1	1	—	
IV. Véderő.....	69	68	1	—	—	—	—	—	—	
V. Napszámosok...	144	144	—	—	—	—	—	—	—	
VI. Vagyonukból élők...	4.647	4.239	308	70	15	3	9	3	—	
VII. Egyéb foglalkozások	959	897	47	11	3	—	1	—	—	
Összesen....	14.558	13.250	953	228	73	24	25	5	—	

A háztulajdonos foglalkozása, illetőleg jellege	Ház- tulajdo- nosok száma	Közülök hánynak van							
		1	2	3	4	5	6-10	11-20	21-
		háza							
B) Jogi személyek.									
1. Állami és városi hat.	13	5	1	1	—	—	—	1	5
2. Egyházközségek	8	2	—	—	—	1	2	1	2
3. Alapok és alapítv. . . .	49	37	6	2	2	—	2	—	—
4. Testületek	3	3	—	—	—	—	—	—	—
5. Részvénytársaságok . .	499	356	60	29	20	5	18	7	4
6. Szövetkezetek	35	29	2	1	1	—	2	—	—
7. Ipartestületek	15	13	—	2	—	—	—	—	—
8. Betegsegélyző pénzt. . .	5	5	—	—	—	—	—	—	—
9. Egyesületek	145	119	17	5	1	—	1	1	1
Összesen	772	569	86	40	24	6	25	10	12
Főösszeg	15.330	13.819	1.039	268	97	30	50	15	12
<i>Egyes foglalkozási csoportok vagy ágak részletezése.</i>									
Iparosok: önállók	2.408	2.127	198	54	12	6	10	1	—
» alkalmazottak	493	470	14	5	3	1	—	—	—
Kereskedők: önállók	1.643	1.464	130	30	12	4	3	—	—
» alkalmazottak	242	224	13	2	3	—	—	—	—
Állami tisztviselők	386	368	14	2	1	1	—	—	—
Fővárosi »	137	131	5	—	1	—	—	—	—
Államkincstár	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Budapest székesfőváros . .	1	—	—	—	—	—	—	—	1

¹ A főváros statisztikai hivatalának az összeállítása.

BUDAPEST REGÉNYE.

Ezt a mi szép, cifrálkodó nagyvárosunkat ötven esztendő munkája, küzdelme, iparkodása építette fel, de ez a munka és iparkodás hiábavaló lett volna — záloglevél nélkül. Kölcsönpénzből épültek fel Budapest bádoptornyos bérpalotái; kölcsönpénzből építették fel a Körutakat és az Andrássy-utat. Az építési kölcsönt pedig a záloglevélkibocsátó pénztintézetek adták. A házépítő spekulációk dandárja idején egyik napról a másikra nőttek ki a földből a paloták. Akinek telke volt:

tervet készítettett valamelyik építésszel és a terv alapján a bank $4\frac{1}{2}$ —6%-os amortizáció mellett folyósította az építési költség 50—70%-át. A bank aztán a megépített házra betáblázta a maga követelését. A pénzüintézet tulajdonképpen nem a maga pénzt adta kölcsön a házépítőnek, hanem a kihitelezett összeg erejéig $4\frac{1}{2}$ %-ot kamatozó záloglevelet bocsátott ki, és ezeket a zálogleveleket részint idehaza helyezte el, részint külföldön.

A régi időben nagyon kapósak voltak ezek a záloglevelek. Szívesen vásárolták az árvaszékek, hogy az árvák vagyonát kamatoztassák vele; szívesen vásárolták házasuló katonatisztek, mert a hadügyi kormány csak állampapírokat és zálogleveleket fogadott el házassági kaució gyanánt. Végül szívesen vásárolták a francia »petit rentier«-k, a hollandiai, a belga, az olasz, a német, az osztrák és a cseh tőkésék és bankok, mert a négy és feles magyar záloglevél legalább 5% kamatot hajtott és tekintettel arra, hogy az ellenértéke egy pesti házra volt bekebelezve: rendszeren 150—200%-os fedezettel bírt. A külföldön több mint egy milliárd aranykorona értékű, záloglevelet plaszíroztak a magyar bankok és körülbelül 30—35%-át a kibocsátott zálogleveleknek idehaza helyezték el. A legtöbb záloglevél koronaértékre szólott, de voltak intézetek, amelyek a külföldi tőkésék iránt való előzékenységből francia frankra szóló zálogleveleket bocsátottak ki. *1874-től 1920-ig 1411-7 millió aranykoronát építettek be a pesti házakba és ugyanez idő alatt 5003-4 millió békekoronát hajtottak ezek a házak, ami azt jelenti, hogy negyvenhat esztendő nyers házbérvövedelméből legalább három Budapestet lehetett volna építeni.* Ha az építési költséghez a háztelkek értékét is hozzászámítjuk, akkor kiderül, hogy 2—2 $\frac{1}{2}$ milliárd békekoronába került az új Budapest felépítése és *ebből a hatalmas summából a budapesti háztulajdonosok csak legfeljebb harminchárom percent erejéig vannak érdekelve*, mert a többbit a pesti záloglevélkibocsátó bankok közvetítésével részben francia, olasz, svájci, német, osztrák, belga és holland tőkésék adták össze, részben pedig a magyar házasulandó katonatisztek és árvák.

Egyébként, hogy a házépítés valamikor nem lehetett rossz üzlet, azt élénken bizonyítja, hogy olyan sokan építkeztek és a jelzálogos kölcsön mellett az adómentes házak 10—12%-ot, az adó alá kerülő házak pedig átlag 4—7%-ot hajtottak tisztán.

Mennyi szenvedés, küszködés, könny, sóhajtás és átok; Budapest nagyálevésének, cifra nyomorúságának a története van megírva ezekben a számokban. Az egyszobás, meg a zsúfolt lakásokban elraktározott nyomor kétségbeesett jajkiáltása a kísérő zenéje ezeknek a rideg numerusoknak. Valóságos regény, egy milliós nagyváros regénye az, ami Budapest házbérstatisztikájában és a házak építési költségéről való kimutatásokban meg van írva. Sok mindenről beszélnek ezek a számok és sok minden az, amit elhallgatnak. Ezek a számok nem mondják el, hogy kik laknak ezekben a házakban és mint nyomorognak százezrek és mint tollasodnak meg a szerencsések. Nem beszélnek ezek a számok arról sem, hogy mennyi ötletre, tehetségre, ügyességre, ravaszagra volt szükség, hogy ennek a városnak a népe jobb, kényelmesebb életet, nagyobb jövedelmeket verelkedhessen ki magának, fedezetet a passzióira. Nagyobb jövedelmet, hogy realizálhassa a vágyait és reményeit és hogy eszköptálhassa az álmait.

De nincs megírva ezekben a hatalmas numerusokban és ezekben az érdekes statisztikai kimutatásokban az sem, hogy a világháború mint fújta el, hogy zavarta össze a háziurak, a bankok és az itthon és külföldön elhelyezett záloglevelek tulajdonosainak a kalkulációit. A záloglevelek ma is kamatoznak. A külföldiek, akik segítettek megépíteni Budapestet, papírkoronában kapják vissza azt, amit ők aranykoronában adtak kölcsön. A záloglevéltulajdonosok, különösen pedig a záloglevélkibocsátó bankok, már régóta forszírozzák, hogy a kormány valorizálja a zálogleveleket is. A kormány azonban nem akar foglalkozni ezzel a kényes kérdéssel, mert hogyha a zálogleveleket valorizálná, akkor valorizálnia kellene az államadóságok címleteit és a hadikölcsönöket is. Természetesen azok, akik jelzáloghitelt vettek igénybe a békében, gyors tempóban igyekeztek mai papírkoronában kifizetni az adós-

ságaikat. Így történt, hogy az a békeesztendőben csinált jelzálogadósság, amely Magyarország birtokait terhelte, 80—90% erejéig már ki van fizetve, mert a gazdák még a háború elején, egy-egy jó aratás után tömegesen fizették ki a termés árából a bankokat. A budapesti háztulajdonosok adósságtörlesztése kissé lassúbb tempóban indult. A kormány mindjárt a háború kitörése után megtiltotta a házbéremelést és a háztulajdonosok nagy jövedelmi forrása: a stájerolás megakadt. A kommün után azonban egyre tömegesebben fizetgették ki a pesti háziurak is jelzálogadósságaikat és ma az a helyzet, hogy a régi békebeli betáblázott adósságnak körülbelül 90%-a ki van fizetve. Most már az új adósság csinálásánál tartanak a pesti háziurak. Szóval a pesti háziurak sem szalajtották el a konjunktúrát. Hogy a telekkönyvi terhek törlése milyen tempóban ment a kommün után, arról érdekes információt adnak a következő számok:

	Pesten Budán Összesen		
	millió papírkoronában		
1920- ban	37-65	52-04	89-69
1921- ben	171-11	120-33	291-44
1922- ben	75-56	158-31	233-88
1923- ban....	5187-70	525-03	5712-73
összesen....	5472-02	855-71	6327-74

Amint tehát ebből a kimutatásból kitetszik: a budapesti háziurak négy esztendő alatt összesen 6327-74 millió aranykoronát törlesztettek le telekkönyvi adósságaikból 6327 millió papírkoronával. Hogyha valorizálva kellett volna kifizetni ezt a 6-3 milliárd aranykoronát, akkor mai koronaértékben 101 billiót kellett volna fizetniök a háziuraknak. Mindenesetre feltűnő, hogy az a summa, amit Budapest háziurairól az utolsó négy esztendőben papírkoronában letörlesztettek, sokkal nagyobb összeg, mint amennyit 1874 óta a hivatalos statisztika szerint Budapest házépítési költségei kitesznek.

Ez onnan van, mert Budapest háziurai nemcsak első helyre való betáblázásra, hanem második, harmadik, sőt negyedik helyen való betáblázásra is vettek fel újabb és újabb kölcsönöket. Az adósságesinálás régente kitűnő üzlet volt és aki értett hozzá, annak nagyszerűen jövedelmezett. A törlesztések tempója különben 1924-ben még sokkal erősebb volt, mint a mekkora az előző esztendőben. 1923-ban 5-7 milliárd aranykorona adósságot fizettek ki 1923-beli papírkoronával, de 1924-ben a törlesztés összege legalább akkora, mint 1923-ban volt, annak ellenére, hogy már kevesebb a hátralévő törlesztendő, mint amit addig törlesztettek. Erősen növeli a törlesztés számszerű összegét az a körülmény is, hogy sokan, akik házat vesznek, a vételárat szintén betábláztatják a házra; rég kifizetett adósságok törlését pedig nem kérik. Ennek az a magyarázata, hogy az adókiadásnál a telekkönyvileg betáblázott adósságokat számításba veszik. Azután a törlesztések számszerű összegét növeli az a körülmény is, hogy a záloglevélkibocsátó intézetek jórésze csak akkor hajlandó kiengedni az obligóból a jelzálogos adóst, ha az aranykoronában csinált adósságot legalább is enyhén-valorizálva fizeti vissza. Természetesen a háziurak, akik jelentéktelen összegért szabadultak meg hatalmas békeadósságaiktól, még mindig nincsenek megelégedve a helyzettel, mert azt mondják, hogy igaz ugyan, hogy a koronaromlása következtében csakugyan olcsón jutottak házuk tehermentesítéséhez, azonban amit a korona romlásán nyertek, azt elvesztették azzal, hogy a háború kitörése óta nem emelheték a házbéreket.

Érdekes különben, hogy a tehermentesített budapesti házakra — amint említettük — most tömegesen táblázzák be a háziurak az új adósságot, mégpedig nem romlandó papírkoronában, hanem svájci frankban, dollárban, font sterlingben, cseh koronában, lírában, aranykoronában, dinárban és búzaértékben. Ha ezeket a jó és gyöngébb valutában betáblázott új adósságokat átszámítjuk mai papírkoronára, akkor a következő képét kapjuk a tavalyi és tavalyelőtti telekkönyvi bekelezésekről:

	1924-ben papírkorona	1923-ban milliókban
Pesti telekkönyv	891.856·9	28.128·9
Budai telekkönyv.....	210.284·0	5.662·2
Budapesten összesen....	1,102.140·9	33.791·1

Az 1924-ben Budán és Pesten telekkönyvileg bekebelezett új adósságok összege 73-47 millió aranykoronát tesz ki. Érdekes ezzel szemben, hogy:

1910- ben	4976
1911- ben.....	3171
1912- ben.....	1512

millió aranykoronát tettek ki a budai és pesti telekkönyvekben az újonnan keletkezett terhek. Szóval 14.500-as papírkoronában körülbelül 7-2 billió koronát tenne ki az az összeg, melyet a bankok a budapesti házakra 1910-ben kölcsön adtak.

Fél Budapest gazdát cserélt...

Egy idő óta nagy a pangás a pesti ingatlanpiacon. Mióta stabilizálódott a korona és amióta olyan kevés a fölösleges pénz: azóta a villák, a paloták és a családi házak ára rohamosan esik, de a bérházaknak is alig van keletje, pedig az utolsó öt esztendőben meglepően nagy volt a budapesti ingatlanok vásárja. Mikor a háború után a magyar korona sorvadni, devalválódni kezdett, mikor elkezdődött a papírkoronától való pánikszerű menekülés: egyre többen próbálták meg, hogy fővárosi ingatlanba bujtassák el készpénz-vagyonukat. Nemcsak az vásárolt házat, aki szerencsével spekulált a börzén, de feljött a vidékről a kisgazda, meg a megtollasodott boltos és fölcsapott pesti háziúrnak. Az ingatlanforgalom elég tekintélyes volt már a háború vége felé is. 1917-ben például 3433 ingatlant írtak át új tulajdonos nevére; az igaz, hogy ebből a számból 714 örökösödési átírás volt.

A háború után azonban a korona rohamos romlása nyomán támadó konjunktúrák új lendületet adtak az ingatlanvásárlásnak is és

1920-	ban.....	2891
1921-	ben.....	2674
1922-	ben.....	4754
1923-	ban.....	3992
1924-	ben.....	2544

az öt év alatt tehát összesen 16.855 budapesti ingatlant írtak át új tulajdonos nevére.

Csinos szám ez nagyon, mert 1920-ban Budapesten összesen csak 17.625 lakóház volt és ha nem kellene számolnunk azzal, hogy sokan voltak, akik nem házat, hanem pusztát telket vásároltak, és ha nem kellene számolnunk azzal, hogy az elmúlt öt esztendő alatt egyik-másik ház vagy villa a változó konjunktúrák során olykor ötször-hatszor is piacra került; mondom, ha ezekkel a körülményekkel nem kellene számolnunk, akkor a számok bizonyossága szerint *öt esztendő alatt kis híján Budapest valamennyi háza új tulajdonos birtokába ment át.* Azonban, ha nagyon szigorúan mérlegetjük a telekkönyvi hivatalok számadatait, még akkor is megállapíthatjuk, hogy *a kömmün óta fél Budapest gazdát cserélt.* Mialatt ennek a nagyvárosnak 960.000 lakója a kenyérért és a jobb életstandardért tülekedett: azalatt eladták a házat a feje fölül. Eszre sem vettük, hogy fél Budapest gazdát cserélt, s hogy új háziúr szedi be a házbért, a közüzemi pótlékot, a kincstári haszonrészesedést és mindazt, ami velejárója, függvénye a házbérnek.

A pesti ház a piacon.

Mikor még minimális kamatot sem hajtott a ház, már akkor is mindenki pesti háziúr akart lenni. Már 1920-ban és 1921-ben megindult a népvándorlás a vidékről. De az ingatlanforgalom igazi ideje mégis 1922 derekán kezdődött és eltart

tott 1923 őszéig. Azóta se, azelőtt se cserélt annyi ingatlan gazdát Budapesten, mint ebben a két esztendőben. 1897-ben és 1898-ban, az építő válság előtt és után szintén nagy piaca volt a pesti háznak. A sok spekulációra épült bérház jórésze mind eladó volt; de a pesti házak nagy vásárjában, 1898-ban, mindössze csak háromezeröttszáz ház került új kézbe. 1910-ben, amikor szintén nagy volt az ingatlanforgalom Budapesten: 3014 házat adott el a régi gazda; ellenben 1922-ben 4754 ház, 1923-ban pedig 3992 ház, szóval *a budapesti bérházak több mint 25%-a cserélt gazdát évenként*. Még beszédesebbekké lesznek a numerosok, ha hónaponként egymásmellé sorakoztatjuk az új tulajdon jogi bekebelezések számadatait. íme:

	A tulajdonjogi bekebelezések száma Budapesten ¹					
	1922-ben		1923-ban		1924-ben	
	a korona Zürich- ben	átírások száma	a korona Zürich- ben	átírások száma	a korona Zürich- ben	átírások száma
Január	0·76	276	0·21	259	0·0229 ¹ / ₄	269
Február	0·77 ¹ / ₂	241	0·18 ³ / ₄	297	0·0178 ¹ / ₂	274
Március	0·64 ¹ / ₂	437	0·14	290	0·0089 ³ / ₄	260
Április	0·63	345	0·11	472	0·0076 ³ / ₈	376
Május	0·64	450	0·10 ¹ / ₂	273	—	—
Június	0·57 ¹ / ₂	430	0·08 ¹ / ₃	394	—	—
Július	0·40	500	0·05 ³ / ₈	382	—	—
Augusztus ..	0·30	361	0·03 ¹ / ₄	365	—	—
Szeptember ..	0·23	572	0·0304	404	—	—
Október	0·21	694	0·0304	501	—	—
November ..	0·22 ¹ / ₂	424	0·0303	318	—	—
December ..	0·22 ¹ / ₂	346	0·0302 ¹ / ₂	262	—	—

Azt mutatják ezek a számok, hogy *a pesti ingatlanforgalom akkor volt legnagyobb, akkor kínálta és vették legvehemensebben, amikor Zürichben jelentékenyen zuhant a magyar korona*

¹ A telekkönyvi hivatal adataival nem egyeznek ezek a számok, amelyeket a főváros számvevőségétől kaptam. A főváros az ingatlan átírási díjak beszedése miatt tartja nyilván az ingatlanforgalmat.

kurzusa. Épúgy börzéztek, épúgy játszottak a pesti házzal a spekulánsok és azok, akik konzerválni akarták a pénzüket, mint a börzespekulánsok a börzepakárokkal. Házat nem vehettek mindenki, mert ahhoz sokkal több pénz kellett, mint a részvény vásárláshoz, a börzén tehát többen játszottak, többen spekuláltak, mint a bérházpiacon. A házzal való spekulálás mindazonáltal kiadósabb volt, mint a papírban való spekulálás. Annyiban azonban hasonlított egyik a másikhoz, hogy kamatot sem a börzepakír nem hajtott, sem a vásárra került ház. A házzal »d *la longuea* spekuláltak, a papírral pedig hétről-hétre, »kasszanaptól — kasszanapig«. De papírban is akkor volt legnagyobb a forgalom, a házban is, mikor a papírkorona egyre erőteljesebben devalválódott. Még 1922. februárjában, amikor 0-77¹/₂-lel jegyezték Zürichben a koronát, mindössze 241 ingatlan cserélt gazdát Budapesten. Júliusban azonban, amikor 40 centime-ot ért száz papírkorona, már 500 ház cserélt gazdát. Októberben, amikor már csak 021-en állott a magyar korona Zürichben: csaknem 700 pesti házát írták át a telekkönyvben új gazda nevére. 1923. első felében megcsappant egy kissé a házüzlet. 1923. áprilisában azonban, mikor már csak 11 centime-ot ért Zürichben a korona, ismét felendült egy kevéssé, és ebben a hónapban már 472 ház ment át új tulajdonos kezébe. A nyár végéig aztán, meg a nagy hausse-ok idején: szeptemberben és októberben, megint elkezdett a házspekulánsok szüretje. Az igaz, hogy ebben az időben már csak három centime-ot ért Zürichben a papírkorona.

Amint tehát a számok mutatják, ez a hihetetlen, ez a nagyszabású ingatlanforgalom tulajdonképpen a magyar koronának a katasztrófáját tükrözi vissza. *A pénz, a papírkorona, amely napról-napra kevesebbet ért, ijedten és kétségbeesve menekült a halál elől és bérházakban, ingatlanokban próbált elhelyezkedni.* Ezek az ingatlanok egyelőre még a befektetett tőke minimális kamatját sem hozták meg, de az új háztulajdonosok és házspekulánsok a *jövendőt igyekeztek eszkömpálni, mikor házat vettek.*

Érdekesnek az is érdekes, hogy az új tulajdonosok mit fizettek a házakért. Az is érdekes, hogy abban a tempóban, amint összébb és összébb zsugorodott a magyar korona vásárlóereje és az ingatlan arany értéke, mint nőtt az a papírpénztömeg, amelyet a megvásárolt ingatlanokért az új gazdák a régi gazdáknak fizettek.

1920- ban.....	1.101,458.000
1921- ben.....	1.251,379.000
1922- ben.....	6.227,232.000
1923- ban.....	80.192,079.000
1924- ben.....	265.426,097.000

papír koronára rúgott az ingatlanvásár pénzforgalma. Lát-szatra hatalmas summák ezek, de ha aranyra számítjuk át őket, akkor nagyon összezsugorodnak. 1922-ben 62 milliárd és 1923-ban 80 milliárd papírkoronát tett ki a gazdát cserélt házak ára, de ezek a Góliáth-számok egészen másképpen festenek, ha svájci frankra számítjuk át őket. íme:

	Budapest ingatlanforgalma millió svájci frankban		
	1922-ben	1923-ban	1924-ben
Január.....	0·11	0·07	2·60
Február.....	0·63	0·61	1·20
Március.....	1·24	1·13	0·89
Április.....	1·63	1·11	1·90
Május.....	1·63	2·33	—
Június.....	2·20	0·75	—
Július.....	1·07	0·76	—
Augusztus.....	1·92	0·17	—
Szeptember.....	0·96	1·15	—
Október.....	2·38	2·21	—
November.....	2·61	3·02	—
December.....	4·40	13·39	—
Összesen ..	20·78	26·70	—

Ez a kimutatás tehát arról beszél, hogy az 1922. évi budapesti ingatlanforgalom, mely papírkoronában 6-2 milliárdot tesz ki, svájci frankra átszámítva mindössze csak 20-1 millió

svájci frank. Az 1923. évi ingatlanforgalom pedig, amely papírkoronában 80 milliárdra rúg, *svájci frankra átszámítva 26-7 millió.*

Eleinte — míg többet ért a papír korona — papír koronában ment a vásár, később már valutáért adták és vették a pesti házakat. 1924-ben például a *pesti telekkönyv*nél a »visszterhes jogügyletek« alapján gazdát cserélt házak vételárai a következők voltak:

123.806,257.897 magyar papírkorona
 397.053 aranykorona
 1,773.600 cseh korona
 830.000 líra
 230.000 francia frank
 110.000 svájci frank
 13.500 font sterling
 74.770 dollár
 2.550 q búza
 400 q zab.

Ez a sok mindenféle valuta aranykoronára átszámítva csak 10-2 millió aranykorona. Ez csak a pesti oldal ingatlanforgalma, de ha hozzáadjuk a budai oldal tavalyi ingatlanvásárjának pénzforgalmát is, a kettő együtt sem tesz ki 17·5 millió aranykoronánál többet. Ez pedig nagyon kicsiny szám és nagyon szomorú eredmény. Hogy mennyire kevés, akkor látjuk csak igazán, ha az 1924. évi ingatlan vásár aranykoronára átszámított pénzforgalmát mellé állítjuk a háború előtti ingatlanforgalom adatainak. íme:

	Gazdát cserélt ingatlanok száma	Értéke millió arany- koronában
1924-ben.....	2544	17·5
1910-ben.....	3014	239·7
1911-ben.....	2760	244·3
1912-ben.....	2464	197·1

1924-ben tehát 80 ingatlannal több kelt el, mint 1912-ben és az 1924-ben eladott ingatlanok vételára aranykoronában mégis csak 8-8%-a volt az 1912-ben eladott ingatlanoknak.

Mit ér a pesti ház?

Ez a néhány számadat azt demonstrálja, hogy mekkora nemzeti vagyon ment itt veszendőbe néhány esztendő alatt. De hát mit ér ma a pesti ház? Hányadrészét éri békebeli értékének? íme:

1925 tavaszán a palotaszerű bérházak és üzletházak értéke (ilyen a Klotild-palota, a Phönix biztosító háza, a szabadság-téri paloták) a békebeli aranyértéknek 40—50%-át érték. A jó helyen fekvő, jókarban levő házak (pl. Andrássy-úti, Váci-úti, vagy jóforgalmú mellékutcákban lévő bérházak az épület minősége szerint) az aranyérték 35—45%-át érték. A Vörösmarty-, Király-, Csáky-, Baross- stb. utcákban fekvő közép polgári lakóházak az aranyérték 28—35%-át érték. A munkásházak és régi rossz házak ára a békeérték 15—20%-a között mozgott. Villák: 1923. év végén a békeérték 100%-át, 1924 végén 60—70%-át érték. Azóta rohamosan hanyatlik a villák ára. Kis családi házak (a Tisztviselőtelepen és másutt) értéke a békeérték 80—70%. Svábhegyi, hűvösvölgyi és rózsadombi nyaralókat, luxus-villákat 1923-ban a békeérték 100%-áért, 1924-ben 60—50%-áért kínálták. Ma még folyton hanyatlóban van a villák ára, kereslet azonban egyáltalában nincs. A bérházak értéke 1925-ben folyton emelkedő tendenciát mutatott. Az emelkedés aranyértékben körülbelül 10%-ot tett ki. Most lanyha az ingatlanpiac. Forgalom alig van és a luxus-objektumok ára folyton csökken és inkább csak a formalmas vidékeken fekvő jó karban levő bérházakat keresik.

Az ingatlanok értékének ilyen horribilis hanyatlásban erősen közreműködött az a körülmény, hogy a háború agyonütötte azokat a reményeket is, amelyeket Budapest fejlődéséhez, gazdagodásához fűztünk. De segített az ingatlanértékek rombolásában az általános elszegényedés és a köz-

terhek megnövekedése is. Ezzel szemben árjavító hatással volt az építő költségek drágulása és az arany vásárlóerejének a csökkenése. Mióta a házbér erősebb tempóban emelkedik, azóta a régi házak ára próbál hozzáigazodni az új házak építési költségéhez.

A JÓKEDV ÁRA.

Vájjon mibe kerül a pesti ember jókedve?! Mit költ szórakozásra, mókára és mulatságra ez a város, melynek néhány esztendő óta még a nevetése is keserű, még a mosolygása is fanyar?! A kommün utáni idő minden óráját lefoglalta a mindennapiért való erős kenyérhajsza; úgy, hogy eleinte alig jutott idő szórakozásra. Egyre a holnapot vártuk. Bizalommal, reménykedve és rettegve vártuk ezt a titkokkal teljes ismeretlent, mely annyi szomorú meglepetést, annyi csalódást tartogatott számunkra. És bizony idő kellett hozzá, míg megszoktuk az állandó bizonytalanságot és idő kellett hozzá, míg megtanultuk, hogy állandóan en garde-ban kell várnunk a holnapot.

Később, mikor már sokat tudott a pesti embert, mert sok mindenre megtanította az élet, akkor meg a *pénz tisztelete* tartotta vissza attól, hogy kedvére kiszórakozza magát. Mi, a szegény, leromlott, ország-világ előtt megcsúfolt papírkoronában még mindig a régi idők koronáját tiszteltük és olyan csínján szerettünk volna vele bánni, mint azoknak a boldog békeidőknek a pénzével, amikor még csakugyan egy koronát ért egy korona. A pénz tisztelete emlék, mely a háború előtti időkből maradt ránk anélkül, hogy a pénz tiszteletével örököltük volna a békebeli koronák vásárlóerejét is. Később a tőzsdekonjunktúra egy kissé enyhített a helyzeten. Azok a »könnyű pénzek«, melyeket a korona folytonos devalvációja, és az államjegy-infláció nyomán támadt hausse-ok dobtak a tömeg közé, »flottabbá« tették a pesti ember életét. A papírkorona becsülete egyenes arányban fogyott a papírkorona vásárlóerejével. Mikor aztán a pénzügyminiszter piacra dobta a nagy bankó-

címleteket: a 25, az 50, meg a 100 ezer koronásokat, egyszerre gyorsabb lett a pénz forgása is. A pesti ember kezdett megbarátkozni a nagy numerusokkal, amelyek napról-napra kevesebbet jelentettek és 1922-ben már a színház, a mozi, a kávéház és minden nagy és kicsiny üzeme a mulattatásnak és szórakoztatásnak megérezte, hogy több a pénz és több a lehetőség a pénzszerzésre. A pesti ember kezdett könnyelműbb lenni. Szaporábban bánt a szapora pénzzel és Budapest nyolcvannál több mozija naponta átlag 30—35 ezer embert, a 13 színház naponta körülbelül 7—8 ezer embert, a cirkusz és a tingli-tinglik naponta 2—3 ezer embert szórakoztatott. A kávéházak is megnépesedtek. 130-nál több kaszinóban forgatták az ördög bibliáját és 25 klubban bakkaratoztak. A labdarúgóversenyeket 20—30 ezer ember nézi végig, de a jelentősebb mérkőzések iránt még sokkal nagyobb az érdeklődés. Divatba jöttek ismét a bálók, a táncos-délutánok, és teljes gőzzel lépett akcióba Budapest minden mulattató üzeme. Kínálta, árulta a jókedvet és szórakozást annak a publikumnak, mely már belefáradt a kenyérhajszába és a csalódásokba. Kínálta a jókedvet annak a publikumnak, melynek már idegeikre mentek az emóciók, a »konszolidáció« és a politika változatos meglepetései.

Mégis, hogyha egymás mellé állítjuk ezeknek a mulattató üzemeknek az 1922-es, 1923-as és 1924-es mérlegét: rájövünk, hogy Budapest költekezési tempója nem mindig tartott lépést a zürichi korona esésével, sőt még a baisse és a hausse sem tett mindig észrevehető hatást a költekezés mértékére. Színházra, mozira, orfeumra, hangversenyre, kabaréra, cirkuszra, táncra 1922-ben 4·5 millió svájci frankot költött Budapest népe, míg 1923-ban 103 milliót. Pedig 1922-ben jobb volt a konjunktúra, kiadósabb volt a hausse a tőzsdén, míg 1923-ban a lanyhaságot csak júniusban váltotta föl a hausse. De 1922-ben az emberek még óvatosabban bántak a pénzzel, jobban tisztelték az ezrest, meg a tízezrest és kétszer is meggondolták, míg megváltak tőle. 1922-ben még a kis pénznek is nagyobb volt a becsülete és a költekezés igazi dandárja csak 1923 tava-

szán következett el, amikor a korona zürichi kurzusa januártól áprilisig a felére esett. 1923. január másodnapján, Zürichben még 27 centime-et adtak tízezer magyar koronáért, és március 22-én már csak tíz centime-et ért Svájcban tízezer magyar korona. Pénzünk katasztrófája nagy izgalmat váltott ki. Mindenki menekülni igyekezett a papírkoronától. Az emberek össze-vissza vásároltak minden megvásárolhatót, hogy szabaduljanak a papírpénztől. Emellett a drágaság folyton nőtt. 1923. januárjában 14-21 %-kal, februárban 10-54%-kal, míg márciusban egyszerre 47-58%-kal nőtt meg a drágaság, miközben a tőzsdén egyre sűrűbben kezdett vizitálni a baisse. 1923. áprilisban például 12 tőzsdenap közül 9 napon estek a kurzusok, májusban 13 tőzsdenap közül 11 volt lanyha, és csak június elején indult meg a hausse és tartott csaknem három hónapon keresztül, miközben a korona zürichi kurzusa leesett $0-3\frac{1}{4}$ -ig. A drágaság pedig a három hausse-os hónap alatt 200-53 %-kal emelkedett.

A koronától való nagy menekülés természetesen jócskán hozott a mulattató üzemek konyhájára is. Az élet tempója megváltozott és próbált hozzásimulni a megváltozott viszonyokhoz. A béke boldog idejében — hogy börziáner-kifejezéssel éljünk — ála longue rendezkedtek be az emberek az életre. A korona-devalváció ideje azonban megtanította rá őket, hogy változtatni kell ezen az életpolitikán, mert senki se tudhatja, mit hoz a holnap, tehát ki kell élni a mát. Ez az új életprincípium szintén a mulattató üzemeknek kedvezett, és szaporította a színházak, mozik, kabarék bevételeit.

Hogy mekkora volt ez a bevétel?! A főváros tudvalévóén dézsmát szed a mulattató üzemek bruttó bevételeiből, és a főváros vigalmi adó-bevételei alapján számítottuk ki, hogy mennyi volt a bruttó bevétele 1922-ben és 1923-ban a budapesti színházaknak, moziknak, kabaréknak stb. A mai fejlett adómorál mellett lehet hogy ezek a számok nem fedik teljesen a valóságot, de ha nem is klappolnak egészen, nagyjában mégis megfelelnek a valóságnak és tagadhatatlanul érdekesek, íme

	Mulattató üzemek bruttó bevételei papír- koronában			
	1922-ben		1923-ban	
Színház	355·2	millió K	10.645·83	millió K
Mozi.....	421·7	» »	10.093·39	» »
Orfeum, mulató..	77·56	» »	1.592·97	» »
Hangverseny	95·15	» »	691·88	» »
Kabaré	42·02	» »	1.036·08	» »
Cirkusz	11·94	» »	277·33	» »
Bál, tánc	4·15	» »	253·20	» »
Sportversenyek ..	61·88	» »	696·27	» »
Alkalmi mulat- ságok	84·48	» »	1.543·70	» »
Összesen....	1.154·08	millió K	26.830·65	millió K

Eszerint tehát 1923-ban 2-68 milliárd korona volt a mulattató üzemek bruttó bevétele, míg 1922-ben csak 1-1 milliárd, — az 1923. évi bevétel huszonnegyedrésze. Érdekes az is, hogy 1922-ben a színházak bevétele jelentékenyen mögötte maradt a mozibevételnek, bizonyára azért, mert a mozi olcsóbb, szórakoztató, alkalmasabb a tömegmulattatásra, nyolcvanegy van belőle és naponta három előadást tart. 1923-ban aztán a színház nemcsak utolérte, de túl is haladta a mozi bevételeket. A színházak ugyanis 1923-ban 10·6 milliárdot vettek be, a mozik ellenben egy félmilliárddal kevesebbet. Nagyot emelkedett az orfeumok, bárók és kabarék bevétele, ami azért nem meglepő, mert közben ezek az intézetek igen gyakran emelték a belépődíjakat. Ezek a számok azonban csak akkor érdekesek igazán, ha megmutatjuk, hogy értékálló, nemes valutára átszámítva, mit jelentenek a milliárdos bevételek. Mi svájci frankra számítottuk át ezeket a hatalmas papírkorona jövedelmeket (mégpedig minden hónap bevételét külön-külön számítottuk át az akkori zürichi középkurzusok alapján) és az átszámítás után a 26·8 milliárd korona bevétel 10·3 millió svájci frankra zsugorodott össze, íme:

	Mulattató üzemek bevétele svájci frankban	
	1922-ben	1923-ban
Színház	1,408.688 sv. fr.	3,908.039 sv. fr.
Mozi	1,627.327 » »	3,852.920 » »
Orfeum, bár	300.351 » »	624.096 » »
Hangverseny	398.618 » »	508.916 » »
Kabaré	145.395 » »	425.912 » »
Cirkusz	53.538 » »	121.407 » »
Tánc	13.658 » »	96.666 » »
Sportversenyek ..	215.347 » »	263.199 » »
Alk. mulatságok ..	382.313 » »	584.161 » »
Összesen....	4,544.935 sv. fr.	10,385.316 sv. fr.

Ezekből a számokból világosan kitetszik, hogy a mulattató üzemek bevételei 1923-ban rendre megkétszereződtek, sőt a hangversenyeket és sportversenyeket kivéve, a duplánál jóval nagyobb bevételi eredményeket értek el. Ezek a numerusok nemcsak azt bizonyítják, hogy 1923-ban több ember szórakozott, több járt színházba, moziba, kabaréba, stb., mint 1922-ben, hanem megmutatja azt is, hogy 1923-ban jelentékenyen drágábbak voltak a helyárak mint 1922-ben.

Hogy mulattak a múlt évben?

1925-ben több volt a főváros vigalmi adó bevétele, mint 1924-ben; azonban a múlt esztendő vigalmi adó statisztikáján már erősen meglátszik nemcsak a börzekerach és a fogyasztási válság, hanem az is, hogy megkezdődtek a »leépítések« és hogy szaporodik azoknak a száma, akiknek már nem telik mulatságra és szórakozásra. 1925-ben a főváros *vigalmi adó bevételei* ezek voltak:

Milliárd korona

Kávéház (kártya, billiárd)	1.376-4
Zenés-kávéházak.....	2,442-3
Kávémérések (billiárd)	20-5
Színházak	5.900-3
Mozgók	10,166-0
Hangversenyek	855-2
Kabarék.....	3-9

	Milliárd korona
Mutatványosok	543 6
Ruhatárak.....	320-7
Kaszinók (bakkarat, chemin).....	4.234-5
Versenyek	4.283-8
Orfeumok, mulatók	1.607-8
Tánc	277-6
Cirkusz	7138
Vendéglők (zene)	1.271-9
Vegyesek	1.253-5
Alkalmiak	2.202-8
összesen....	37.474-6

Legtöbbet hajt a városnak a mozi és a színház. A színház azért fizet majdnem feleannyi vigalmi adót, mint a mozi, mert színház kevesebb is van mint mozi, azután meg a színházakra rossz idők járnak, úgy, hogy a főváros kénytelen volt leszállítani a színházak vigalmi adójának a kulcsát. A mozi még mindig népszerű, és a mozi sokat ártott a Vurstlinak is.

A főváros 37-4 milliárdos vigalmi adó bevétele a következő forrásokból adódott: 1925-ben a színházaknak, kabaréknak és a Fővárosi Orfeumnak együttesen 138.855 millió volt a bevételük, a moziknak 101.834 millió; a mutatványosoknak 11.415 millió; a hangversenyeknek 6.842 millió; az orfeumoknak és egyéb mulatóknak 6967-5 millió; a báloknak és táncmulatságoknak 1.665-9 millió; a cirkuszmutatványoknak 4.997 millió volt a bevétele. A kávéházak és kávémérések 8.453-7 kártya és billiárd pénz után fizettek adót; a zenés kávéházakban 244.232 millió; a zenés vendéglőkben pedig 95.393 millió korona volt a »lőzungjuk«, mialatt a zene játszott. A lóverseny jegybevétele 10.187 millió; a totalizátor és a bookmaker fogadások forgalma pedig 239.641 milliót tett ki. Azután ctt van még a kaszinók pinka forgalma, íme ezek azok a források, amely a vigalmi adót adják a fővárosnak.

¹ Ebből 2118-5 millió koronát a lóverseny belépőjegyek után és 2165-3 millió koronát az embersportverseny-jegyek után fizettek be.

A LIGET.

A Vurstli a szegények és igénytelenek mulatsága; a »népség, katonaság és csöcseléké«, ahogy a régiek mondták; a vitéz uraké és a kis cselédlányoké, mert a varrolányok stb. már a moziba járnak. Mikor kitavasodik, mikor meglombosodnak a Liget fái és kigyúlnak az Angolpark csalogató színes lámpái: megelevenedik a pesti »Vurstli«. Szól a verkli, meg a gramofon; csöng a csengő; pukkan a puska; dübörög a nagydob; recseg a rézduda; csattog a cintányér; forog a »ringlispil«; játszik a cigány; és a panoráma, a plasztikon meg a Liget száz meg száz attrakciója kínálja a szenzációt és a gyönyörűséget. A szakállas nőtől a pofozógépig; a kígyó-embertől az óriás kifliig; Barokalditól a Helfgott bácsi fényképező atelierjáig; a forgó komédiától Vitéz László színházáig; az óriás kígyótól a törpék királyáig minden látható és megtekinthető. A mutatványos bódék, a tarka sátrak titkai és csodái; elvarázsolt kastélyok, csodakerék, pörgőtorony, hullámvasút és céllövészet, tánc meg ezer csuda próbálja megtréfálni és megnevetetni azt a kedves, naív publikumot, amely régente elhozta a hatosait, most pedig elhossa a papír ezreseit, hogy szívhassa a Liget feneketlen porát és hallgathassa azt a zenének nevezett kakofóniát, amelyben vígan ölelkezik a trombita recsegése, a verkli hangja, a céllövőpuskák pukkanása a cigányzenével, a pesztonkák viháncolásával, a kikiáltók ordításával, a ringlispil recsegésével és azzal az egész vásári lármával, amely mégis főérdekessége és cifrája az egész ligeti komédiának. Ezért a sok-sok gyönyörűségért pedig a múlt esztendőben össze-vissza 11.415-9 millió papírkoronát fizetett a vurstli publikuma, szóval nem került 800 ezer aranykoronába ez a mulatság.

A TÁNC.

Kétségtelen, hogy ezeknek a szomorú időknek a legnépszerűbb mulatsága a tánc. Ma már mindenki táncol, fiatal és vén egyaránt. Mindenütt, minden időben táncolnak. Tán-

colnak délután, este és éjszaka; táncolnak teadélutánokon, hotelekben, mulatókban, sőt a nagy kávéházak most rendezik be táncteremmé a pincét. Járványos hóbert ez a táncdivat, mely ha sokáig tart, lassacskán megöli a — bált. Furcsán hangzik ez a megállapítás, de mégis úgy van, hogy maholnap mindenütt táncolnak, csak a bálokon nem. A dolog magyarázata egyszerű. Eddig azért voltak bálok, hogy táncolhasson a fiatalság; mióta azonban mindenütt táncolnak, mégpedig fiatalja-vénje egyaránt táncol, azóta nincs szükség bálra és a bál lassacskán megszűnik, mert drága. A báli toaettek és a báli költségek rengeteg pénzt esznek meg és pénzük nemcsak a lányos apáknak nincs annyi amennyire szükség lenne, de a »táncosoknak« sincs. Sőt nemcsak pénzben, hanem frakkban is szegények vagyunk. Még szerencse, hogy a tisztí uniformis nagyszerűen helyettesíti a frakkot. Egyébként az idei farsanggal meg lehetnek elégedve a —frakkölcsönző intézetek, mert szakértők számítása szerint naponta 40—50 kölcsönfrakk bálozott és izzadt szerte a városban a farsang alatt. Hogy elérkezett a bálók alkonya: nem is csoda. Egy nagy bál nagyon sokba kerül. Egyedül a Vigadó tíz millióba kerül egy éjszakára. De hol van még a zenekar, a meghívó, a rendőri engedély, a vigalmi és egyéb adók; jegyek, jelvények ára. Szakértők szerint egy-egy nagyobb bál kiadásai az idén 20—30 milliót tettek ki, de volt olyan bál, melynek a kiadásai 40 milliónál is nagyobb összegre rúgtak. Ha a normális 70—100 ezer koronás jegyet vesszük alapul, akkor legalább 6—800 jegyvásárlónak kell jelentkeznie, hogy a báli budget helyreálljon, így aztán nem csoda, ha az idén temérdek bál megbukott; viszont az idén is voltak sikerült bálok, amelyek kifizették magukat. A Pátia Klub jelmezes bálja 80 millió felül hozott. A Széchenyi-bál bruttó bevétele 72 millió volt. Az Atléta-bálon 1760-an voltak, és a jövedelem körülbelül 60 millió; a Jacht Klub bálján 30—35 millió volt a bevétel. Az Americana bálján több mint kétezren vettek részt és 60 millió volt a bevétel. A Katolikus-bálon 1500—1600-an vettek részt, a Protestáns-bálon 1100 —1200-an. Mindkét bálon 12—14 millió korona

volt a bevétel. A Technikus- és Medikus-bál egyformán 10—12 millió korona jövedelemmel zárult.¹

A nagy báloknak tehát — úgy látszik — befellegzett, de annál jobban dúl a táncörület. Természetesen az új táncok járják: a Tangó, a Shimmy, a Blues, a Foxtrott, meg a Charleston. Híre-hamva sincs már azoknak a táncfajtáknak, amelyeket a mi gyermekkorunkban táncoltak. Ma az erotika tobzódik a táncokban. A háború után megromlott gazdasági viszonyok — magyarázza valaki — nagyon megnehezítették az összeházasodást, és a fiatalság erotikája most a Shimmyben, a Bluesben, a Foxtrottban meg a Charlestonban éli és tombolja ki magát. Azt tehát megértjük, hogy miért shimmyznek a fiatalok, de mit akarnak az öregek?!

Egyébként, a múlt évben körülbelül 1669 millió koronát szedtek be a nyilvános táncmulatságokból.

MILLIÁRDOK A GYEPEN.

A táncörületen kívül a játék az, mely föl tudja izgatni Budapestet. Megvan a maga törzspublikuma annak a játéknak, amelyen nyerni lehet és annak is, amely csak izgat. Azok közül a játékosok közül, melyek együtt kínálják az izgalmat és a nyereség lehetőségét a legnépszerűbb és a legdivatosabb még mindig a lóverseny. A turf törzsközönsége ugyan az utolsó időkben apadó tendenciát mutatott, de még mindig meglehetősen szép summát hord a gyepre Budapest népe. A totalizátor- és a bookmaker-fogadások forgalma volt:

	Aranykorona		Aranykorona
1910-ben.....	22,969.284	1915-ben.....	13,557.000
1911-ben.....	25,477.679	1916-ban.....	35,546.492
1912-ben.....	26,390.522	1917-ben.....	77.103.796
1913-ban.....	25,815.983	1918-ban.....	184,058.864
1914-ben.....	10,736.066		

¹ Lásd Makkai János cikkét a Magyarság 1926. február 21-iki számában.

1910-ben tehát még csak 22-9 millió koronát forgattak meg a bookmakerirodák és a pesti totalizátor. A következő évek a balkánháború, a pangás és a depresszió évei. Ezekben az esztendőkbén egészen 26-3 millió aranykoronáig szorították fel a totalizátor forgalmát Budapest turf-barátai. A turf-szenvedély azonban mégis csak a háború alatt futotta ki igazi formáját. 1914-ben ugyan 10-7 millióra, 1915-ben 135 millióra esett le a totalizater-forgalom, de már 1916-ban 355 millió korona; 1917-ben — duplájánál is több — 77-1 millió koronát is meghaladta a versenyfogadások mértéke. A forgalom rekordját azonban mégis 1918-ban érte el a lóversenyfogadás, amikor is 184 millió aranykorona volt a totalizátor - és a bookmaker-fogadások forgalma. Rengeteg pénz ez, pláne ha meggondoljuk, hogy a gyepre hordott aranymilliók csaknem akkora összeget tettek ki, mint a budapesti bérházak egy esztendei jövedelme. Több mint négy millió jutott a forgalomból egy-egy versenynapra a totalizatórpénzekből. Ez a hatalmas szám pedig nemcsak azt mutatja, hogy milyen mértékben harapódzott el az évek során a játékszenvedély, hanem azt is, hogy milyen tempóban halmozódott a könnyen szerzett pénz, és milyen mértékben devalválódott a háború vége felé a korona értéke. Természetesen ezek a számok nem adják teljes képét a pesti ember turf szenvedély ének, mert a pesti ember nemcsak a pesti gyepen játszott, hanem Alagon, is, sőt olykor főlrándult Bécsbe, Badenbe is ló versenyez ni. Fogadott a kotingbruni, a párizsi meg a londoni lóversenyre is.

Ezzel szemben a múlt évben 239.641 millió papírkorona volt a lóversenyfogadások pénzforgalma. Ebből

a totalizátorra ..... 121.866 millió papírkorona

a bookmaker-fogadásokra.. 117.775 » »

jutott. 1925-ben tehát 16-5 millió aranykorona volt a lóversenyfogadások forgalma, ami ugyan jóval alatta van a béke-évek forgalmának, de föltötte van a két első háborús esztendő eredményének.

1918-ban 44 versenynap alatt — beleértve a bérletjegyeseket is — összesen 534.229 olyan ember nézte végig a

versenyt, aki jegyet váltott. Legnagyobb publikuma volt a Szent István díjnak, amikor is 21.746-an nézték végig a futtatást. Átlagban azonban egy-egy versenynapra 12.142 lóversenyző jutott. 1925-ben 54 versenynapon 283.220 jegyet váltottak és volt 315 bérletjegyes: összesen tehát 300.030 fizető turf barát nézte végig a versenyt. Belépődíjából 10.187,860.000 papírkorona folyt be és legtöbben — 13 ezren — az új pálya megnyitása alkalmával voltak künn a versenyen. A Szent István-napi versenyt 11.858-an nézték végig.

A békében a totalizátor-forgalomból 12%-ot vontak le. Ebből 6% jutott a Lovaregyletnek; 4%%-ot kapott lónemesítési célokra a földművelésügyi minisztérium és 1%%-ot kapott a főváros szegényalapja. Ma 20%%-ot vonnak le a totalizátor-forgalomból és a belépő díjakon kívül ez a 20%% az, amely föltétlenül elvesz a turfjátékosokra nézve: akár nyer, akár veszít a gyepen. Ebből a 20·5%-ból jut

- 8% a testnevelési alapnak
- 4%% az állami lótenyésztési alapnak
- 6% a Lovaregyletnek
- 1% a főváros szegényalapjának¹
- 1% az állami jótékonyági sorsjáték alapnak.

Ezzel szemben a bookmaker csak 14%-ot ad le a nyerő tétékből. 1925-ben tehát — az ügöző versenyeket ide nem számítva — belépő jegyekre ..... 10.187,860.000 koronát
 a totalizatórfogadások után ..... 24,982,597.650 »
 a nyerő bookmakerfogadások
 után..... 16.488,566.066 »
 összesen.... 51.659,023.716 koronát

föltétlenül elveszít a publikum. Sőt ennél is sokkal többet veszít, mert ebben a summában nincsen benne az az összeg, amelyet a bookmakernek veszít. Amint ugyanis említettük: a bookmaker az állam és a főváros számára a szerencsés nyerő

¹ Külön megállapodás folytán a főváros szegényalapja egy ideig csak a 0·805%-át kapja a totalizátor-forgalomnak.

tétjéből levon 14%-ot. Ha azonban a »büki«-játékos nem nyer, hanem veszít, akkor a tét a büki zsebébe vándorol.

51-6 milliárd! Ez az ára annak a gyönyörűségnek és annak a nagyszerű izgalomnak, amelyet a paripák galopja, finishe támaszt a turfbarátokban azalatt, míg a ló a starttól a célkarikáig ér.

FUTBALL,

Mikor futnak a lovak a pesti pályán 11—13 ezer ember megy ki a gyepre; ha Budapest minden mozija megtelik: legfeljebb 32—33-ezer ember figyeli a néma tragédiákat és a mulatságos históriákat, melyeket a mozigép a lepedőre vetít. Ezzel szemben egy-egy érdekesebb futballmeccset olykor 40 ezer, vagy még ennél is több ezer ember nézi végig az üllői-úti pályán, pláne akkor, ha valamelyik jeles külföldi csapat méri össze a tudományát a mieinkével. Ez azt jelenti, hogy Budapestet a meccs, a gólért való küzdelem jobban érdekli, mint akár a löverseny, akár a mozi, akár a színház; jobban érdekli, mint Glória Swanson vagy Mary Pickford, vagy Chaplin, jobban érdekli, mint a hazai primadonnák, sőt jobban érdekli, mint a — politika. Pedig ez a mulatság sem sokkal olcsóbb mint a mozi, de a labdarúgásnak mégis nagyobb a publikuma, és vasárnap délutánonként Budapest lakosságának 5—6%-a künn van a »pályán« és másfél órán keresztül feszült figyelemmel kíséri: mint kergetik, rúgják és driblizik a labdát a csatárok és a bekkek és 35—45 ezer ember lelkesedik, éljenez, ordít, bömböl és tombol, ha a kapus ügyesen védi ki a kaput egy-egy jól irányzott labda elől.

Végeredményben nem is utolsó dolog egy-egy ilyen futballmeccs, amely 50 ezer embert tud mozgósítani egy szép vasárnap délután. Érdekes nézni, hogy 22 izmos gyerek milyen ügyesen dolgozik; hogy feszülnek az inak; mint tágul a tüdő. És a küzdelemnek, a nagyszerű játéknak, a pompás erőfeszítésnek egy célja van: a gól. A harc azért folyik, hogy az egyik csapat minél többször rúgja be a labdát a másik csapat kapujába.

Ez a nagy érdeklődés mindenesetre a fiatalság, az erő és az ügyesség diadala. De van más érdekessége is annak a nagy érdeklődésnek, amelyet a futball és a többi sport kivált a pestiekből: az, hogy ennyi rengeteg embernek van pénze futballra most, amikor mindenki pénztelenségről panaszkodik. A múlt esztendőben 19.487-7 millió koronát árultak a belépőjegyekből a futballmeccseket rendező sportegyesületek. Más lapra tartozik aztán, hogy ebből a csinos summából mennyi maradt meg a labdarúgó egyesületeknek. A labdarúgó egyesületek azt mondják: nem sok. Panaszkodnak, hogy tulajdonképpen az államnak, meg a fővárosnak rúgják a labdát, mert egy-egy bevételből a főváros és az állam akkora dézsmát szed, hogy a labdarúgóknak alig marad valami. A múlt évi szeptember 20-iki magyar-osztrák mérkőzésnek 789 millió korona volt a bruttó bevétele az előző napi stájer mérkőzéssel együtt. E meccs kiadásai így oszlottak meg:

Az üllői-úti pálya tribünjének bevétele (az FTC-t illeti)	78	millió
Vigalmi adó	89	»
Forgalmi adó	14	»
Testnevelési adó	153	»
Nemzetk. futb. szöv. részesedése ..	4	»
Pályabér	107	»
Játékosok balesetbiztosítása	3	»
Személyzet	10	»
Rendőrség	6	»
Reklám	5	»
Jegyjutalék	12	»
Érmek és ajándékok	8	»
Szertár, masször	2	»
Vendégek autóköltsége	8	»
Stájerek költségmegtérítése	27	»
Vendéglátás és bankett	21	»
Bírák költségei	8	»
Játékosok munkamegtérítése, ebédje, vidékiek költsége, tréner	12	»
Kisegyesületi pályaalap	26	»
Apró kiadások	3	»
Összes kiadás.....	596	millió

Ebből a mérkőzésből tehát a MLSz-nek 193 millió koronája maradt, de tartalékolni kellett 50 milliót az 1926. évi tavaszi bécsi mérkőzés költségeire.

A magyar-spanyol meccsnek (1925. október) rekordbevétele volt, mert a bruttó bevétel 842 millió koronára rúgott. Ezzel szemben a kiadási oldalon a következő tételek szerepeltek:

Az új tribün bevétele (az FTC-t illeti)	53	millió
Vigalmi adó	94	»
Forgalmi adó	15	»
Testnevelési adó	169	>>
Nemzetk. futb. szöv. részesedése	4	>>
Pályabér.....	108	»
Balesetbiztosítás	3	»
Személyzet	10	»
Rendőrség	5	»
Reklám	7	»
Jegy utalók	17	»
Spanyol csapat költségmegtérítése.....	100	»
Spanyol csapat tartózkodási költsége....	57	»
Játékosok munkamegtérítése, tréner, masszőr, bírák költségei, dresszek, stb.	20	»
Kisegyesületi pályaalap	28	»
Elsősőztályú egyesületek részesedése.....	80	»
összes kiadás....	768	millió

A spanyol meccsnek rekordbevétele volt tehát, de az MLSz, amely a sok száz milliós terhek rizikóját egy rossz időjárás esetére is viselte, csak 74 millióhoz jutott.

Így fest a futball mint üzlet.

A SZÍNHÁZ.

Nagyon érdekes, hogy a pesti mulattató üzemek miképpen festettek 1924-ben, amikor egyszerre megszűnt a konjunktúra, amikor az emberek már csak reménységből éltek és lassacskán elköltögtették, ami a konjunkturás időkből megmaradt. Budapest szomorú város lett. A hozzánk vetődött idegen meglepetve konstatálhatta, hogy teli van a város olyan intézménnyel, mely szórakozást árul és mégis: utcán, kávéházban, vendéglőben, boltban temérdek a fáradt arcú, kedvetlen

ember. Tizenhárom nagy színház, rengeteg mozi, kabaré, orfeum, bár, temérdek tánclokál kínálja a jókedvet és próbálja megnevetetni vagy megrikatni az embereket. Raffinált és különleges mulatságokban lehet itt része azoknak, akik itthon vannak és ismerik a járást; és Budapest mégis szomorú.

A pénztelenség, a tőzsdekrach, a szanálás, a fogyasztási válság, az inzolvonciák végtelen sora kiült az arcokra és fanyarrá tette a mosolyt. A pestiek nem voltak hozzá eléggé színészek, hogy el tudják titkolni a bajt, a kellemetlenségeket és a csalódásokat. Pedig a sok színház, mozi, kabaré, orfeum, bár és egyéb tánclokál, mulattató üzem mind azért van, hogy mosolyt csaljon a fáradt és fanyar arcokra. Azért van, hogy egy-két órára felvidítsa a pestieket.

Egy sereg ügyes ember abból szeretne pénzt csinálni, hogy jókedvet árul a szegény, szomorú embereknek, és talán épp a nagy gazdasági pangás volt az oka, hogy 1924-ben nagyobb bruttó bevétellel dolgoztak a színházak, mulatók és mulattatók. Ügy látszik az emberek felejtén akartak. Azért mulattak. El akarták felejtetni a bajt, és el akarták felejtetni a szomorúságot. A színházdirektorokat azonban, akik 1924-ben jelentékenyen felemelték a belépődíjak árát: a bevételek nem elégitették ki. Folyton panaszkodtak. Azt mondták, hogy napról-napra drágább lesz a jókedv előállításának költsége; napról-napra nő a rezszi és egyre többet fal fel a jövedelemből.

Budapest tizenhárom nagy színházában esténként 5—6, sőt néha nyolcezer ember szórakozik. Mit költ ez a sok ember egy-egy hónapban? Mennyit költött 1924-ben?!

	Színházi bevételek 1924-ben millió papír- koronában		Színházi bevételek 1924-ben millió papír- koronában
Január	3.735·4	Augusztus	623·6
Február	4.413·5	Szeptember	7.493·0
Március	5.859·1	Október	9.592·8
Április	7.677·6	November	12.546·1
Május	6.996·1	December	14.402·7
Június	4.051·8	Összesen	77.701·5
Július	309·8		

A főváros vigalmi adó bevételei alapján állítottuk össze ezt az érdekes tabellát, amely azt mutatja, hogy 1924-ben 77-7 milliárd papírkorona volt a tizenhárom nagy színház bevétele. De még sokkal érdekesebb és sokkal szembeötlőbb ez a bevételi statisztika, hogyha svájci frankra számítjuk át azokat a summákat, amelyeket Budapest publikuma fizetett a színházaknak, hogy jókedvet és mulatságot, könnyet és nevetést vásároljon rajta.

Íme:

	Színházi bevételek 1924-ben svájci frankban
Január.....	856.362·50
Február.....	787.815·25
Március.....	525.855·30
Április.....	586.383—
Május.....	457.375·78
Június.....	263.874·57
Július.....	21.184·08
Augusztus.....	43.268—
Szeptember.....	519.239·52
Október.....	704.171·72
November.....	897.880·47
December.....	1,008.190·37
Összesen....	<u>6,671.601·56</u>

Ez az összeállítás azt mutatja, hogy 1924. januártól kezdve hónapról-hónapra egyre gyengébben ment svájci frankra átszámítva a színházaknak, és csak az év végén, októberben, novemberben és decemberben vett erősebb tempót a publikum színházbajárása, *akkor, amikor a színházak leszállították a belépődíjakat*. 1924-ben tehát összesen 3-67 millió svájci frank volt a színházak összes bruttó bevétele, valamivel több, mint az előző esztendőben, és hogy az 1924. évi jobb bruttó eredmény ellenére is jobban panaszkodtak a színházvezetők mint 1923-ban, annak az a magyarázata, hogy 1924-ben aránytalanul magasabbak voltak a rezsiköltségek. Volt idő, mikor a bevételek 75—80%-át ették meg a kiadások. Ősszel azután ezeket a költségeket lenyomták 50—60%-ra.

A színház mint üzlet.

Mik egy színház-üzem financiái? Mik a kiadásai egy ilyen vállalkozásnak?! *Balassa* Emil kollégám három előkelő budapesti színház direktorának a beható információja alapján volt szíves összeállítani számomra, hogy 1925 tavaszán mekkora volt egy pesti nagy színház rezsije. íme:

Költségek, amelyek nem csökkenthetők.

Minden színház költség vetésében vannak úgynevezett omerev tételek, ezek azok a kiadások, melyek akkor sem csökkennek, ha a színház bevételei minimálisak. Ezek a tételek jórészt változatlanok és függetlenek a színház mindenkor bevételétől. Akár táblás háza van a színháznak, akár csak tíz ember ül a nézőtérén: ezeket a költségeket egyformán kell fizetni. Ezeknek a tételeknek tehát fontos szerepük van az esetleges deficit előidőzésében.

Felsoroljuk ezeket a tételeket és alapul veszünk egy elsőrangú budapesti drámai színházat, amelynek a *havi budgetje* körülbelül megfelel a többi drámai színház havi budgetjének is. íme:

	Millió papírkorona
Műszaki személyzet fizetése	67-5
Adminisztrációs személyzet fizetése	23-0
Asztalos- és díszletműhely fenntartása..	28-5
Lakatosműhely fenntartása.....	10-0
Statiszták fizetése	7-0
Kisegítők, zenészek, szabók, öltöztetők fizetése	13-5
Tűzoltódíj és illeték	13-0
Házi tűzoltóság pótdíja	2-0
Rendőri díj	9-5
Kellékek.....	25
Újsághirdetések	45-0
Plakátok és színlapok nyomdaköltsége.....	9-0
Hirdetési vállalatok ragasztási díja ..	6-6
Zongora és bútor kölcsön díja	3-6

Millió
papirkorona

Villanyfogyasztás	45-0
Telefondíj	3-5
Vízdíj	10
Kereseti adó	8-0
Gépelés és szerepezés díja	1-5
Díszletek és ruhák új darabokhoz, havi átlagban számítva	100-0
Munkásbiztosító	5-0
Különféle kisebb kiadások.....	10-0
összesen....	417-7

Színészfizetések.

Általában azt hiszik, hogy a színházak költségvetésében a legnagyobb tételt a színészfizetések és főképpen a primadonna-gázsik teszik, óriási tétele ugyan ez is a költségvetésnek, de a fizetésekkel, sztár-gázsikkal, fellépti díjakkal együtt a drámai színházaknál nem tesz ki sokkal többet, mint a fent felsorolt merev tételek összege. De a gázsik kiadásoknak megvan az a tulajdonságuk, hogy szükség szerint csökkenthetők vagy nagyobbíthatók: szóval szabályozhatók aszerint, ahogyan a színház üzletmenete megengedi vagy megkövetek. Ha a színház úgy látja, hogy olcsóbb színésszel is ugyanazt az eredményt el tudja érni: akkor csökkenti a gázsikat; viszont ha a közönség csak a nagynevű színész kedvéért megy a színházba, nem pedig a darabért, vagy az együttes produkcióért, akkor a színház nem kíméli a pénzt a sztártól.

Ezek a kiadások havonta egy drámai színháznál átlagban a következő tételekkel szerepelnek:

Millió
papirkorona

Színészfizetések.....	300
Fellépti díjak	200
Rendezési díjak	10
Külön dramaturgi díjak	6
összesen....	516

Adók, tantiémek és egyéb »rugalmas«, kiadások.

Rugalmasnak nevezik a színháznál azokat a kiadásokat, amelyeket a színház mindenkor napi pénztári bevétele szabályoz. Ezek a kiadások lehetnek minimálisak és maximálisak, de a színház érdeke, hogy minél nagyobbak legyenek. Ezt úgy kell érteni, hogy ezek a kiadások a színház bevételének mindenkor egy bizonyos százalékát teszik. Ha a színház telt házak mellett játszik, akkor ezek a tételek maximálisak, ha a közönség gyéren látogatja a színházat, akkor viszont ezek a kiadások minimálisra csökkennek. A vigalmi adó például 1924-ben rendszerint 10%-ka volt a bruttó bevételnek, kivéve a premier estéjét, amikor a bevétel 30%-át kell adó fejében befizetni, idegen nyelvű vendéggjátékoknál pedig a vigalmi adó a pénztári bevétel 25%-a. Ugyanígy a bevételtől függ a többi tétel is.

Ezek, ha egy átlagos befogadóképességű drámai színháznál telt házat, vagyis mindennap táblát tételünk fel, akkor havonta a következők:

	Millió papírkoronában
Vigalmi adó	250-0
Forgalmi adó (3%)	65-0
Szerzői tantiém	180-0
Nyugdíj-pótfillér	3-5
összesen....	498-5

Természetes, hogy ez a félmilliárdos kiadási tétel csak akkor áll fenn, ha a színház az egész hónapban telt ház mellett játszik. 1925. februárjában azonban, amikor ez a kalkuláció készült, a színházak akkori üzletmenete mellett a tantiémek, valamint a vigalmi és a forgalmi adókiadások átlagos havi összege 300 millió papírkoronánál nem volt nagyobb. Ezekhez a kiadásokhoz hozzájárul még a színházbérlet összege, amely természetesen színházanként változó aszerint, hogy az épület a vállalkozó tulajdona-e vagy pedig csak bérlitől. Ugyancsak ehhez a kiadási komplexumhoz tartozik

az a tantiém is, amelyet a színház igazgatója a megállapított fixfizetésen kívül kap az előadás bruttó bevételéből.

Ezeket mind egybevetve, *egy drámai színház átlagos havi kiadása csaknem másfél milliárd korona.*

Az operettszínházak költségei.

Az operettszínészek fizetése valami kialakult szabály szerint általában nagyobb, mint a drámai színészeké, mert az operettszínházak világában sokkal erősebb a primadonna-kultusz és a közönség színházbaj áró kedvét egy népszerű operettsztár nevével sokkal jobban lehet fokozni. Az operettszínházaknak ezenkívül nagy zenekaruk van, a világítás költségei is nagyobbak, és óriási tétellel szerepelnek a kiadások között a magánszereplők és a kórus ruhái. A darab kiállítása, tehát a díszlet költségei milliárdokra is rúghatnak, amint egy budapesti operettszínház t a vally bemutatott egy-két darabja igazolja. Azonkívül kórus, táncosnők és egyéb olyan személyzet van, amelyre drámai színháznál nincs szükség.

Az operettszínházaknál a színészi fizetések átlagban 25%-kal nagyobbak, mint a drámai színházakban. A zenekar fenntartása átlagban havi 130 millió koronába kerül. A világítás szintén 25%-kal drágább, mint amott.

Ha pedig egy szerényebb operettszínházat és egy aránylag szerényen kiállított operettet veszünk alapul, akkor is a primadonnák és a kórus ruhaköltségei legalább havi 200 mihó koronával, a díszletköltségek legalább 150 millió koronával, a kórus és balettkar fizetése pedig körülbelül 60 mihó koronával szerepel a költségvetésben.

Éppen ezért magasabbak is az operettszínházak helyárai, mint a drámai színházaké, mert különben ez a költségtöbblet sehogysem térülne meg.

Hatvanszázalékos átlagbevételnél nincs deficit.

A drámai színházak bevételi lehetősége a nézőtér nagysága és a helyárok szerint változik. Az úgynevezett nagy drámai színházak bevételi lehetősége között is elég terjedel-

mes differencia van, mert például a legkisebb drámai színház esti bevételi lehetősége 40 millió koronán alul van, míg a legnagyobb drámai színház, ha teljesen megtelik, esti 80 millió koronánál is többet jelent.

Az operettszínházak között van olyan kis nézőterű, amelyik csak esti ötven millió koronát tud bevenni telt ház esetén, de van olyan is, amelyik a nemrég fölemelt helyárák mellett esti 120 millió korona bevételt tud felmutatni. Általában az a szabály, hogy a budapesti színházaknak legalább »50%-os házakkal« kell operálniuk, hogy rá ne fizessenek, és legalább 60%-os házakra van szükség ahhoz, hogy a színház jövedelmezzen. A budapesti színházaknak átlagban esténként 60%-nyira kell megtelniük, vagyis a bevételi lehetőség 60%-át kell elérniük, hogy minden kiadásuk megtérüljön. Csak ha a színház átlagban ennél a százalékszámnál nagyobb arányban telik meg, akkor válik jövedelmező üzletté.

1925 első hat hónapjában csak vígalmi adóban 4244 millió koronát fizettek a színházak és kabarék a bruttóból. Mégpedig az idegen előadások után 544 milliót, a magyar előadások után pedig 3700 millió papírkoronát. Dehát mit fizetett a publikum?! A színházak és kabarék bruttó bevétele 1925 első felében ez volt:

	Idegen előadások után	Magyar előadások után	Mindössze
	millió papírkoronában		
Január	388·8	16.177·2	16.566·0
Február	—	15.276·3	15.276·3
Március	290·4	16.493·1	16.783·5
Április	648·0	15.769·6	16.417·6
Május	702·0	13.166·4	13.868·4
Június	1.234·8	3.716·7	4.951·5
Összesen	3.264·0	80.599·3	83.863·3

1925 első hat hónapjában tehát 83·8 milliárd papírkorona volt a budapesti színházak és kabarék bevétele, ami arányban 5,783.675 koronát tesz ki. Ebből 225.103 aranykoronát az idegen előadások hoztak. Sok-e ez a summa vagy sem?

Nehéz rá a felelet, mégpedig azért nehéz, mert a színházak sem mentek egyformán, és ez a 74 milliárdos bevétel nem arányosan oszlott meg a színházak között. Volt egy-két színház-direktor, aki annyira-amennyire meg volt elégedve a publikummal. Viszont voltak színházdirektorok, akik egyáltalában nem voltak megelégedve. Kapuzárás előtt aztán a krachot nem lehet tovább titkolni. Az Unió színház tröszt egyszerre négy színházával került bajba, de a többi színházvállalat sem igen kérkedett a mérlegével.

A színház a piacon.

1925-ben már jóval szezonzárás előtt is látnivaló volt, hogy baj van. A Blaha Lujza színházban egy olasz bűvész művészkedett; két másik nagy színházról azt pletykálták, hogy mozivá alakítják át őket, hátha így jövedelmezőbbekké válnak. Nemsokára aztán publikussá lett az Unió színház-tröszt válsága és egyszerre négy színház került piacra.

Más időkben is eladó volt minden, csupán csak az volt a kérdés, hogy mennyiért. Most már ez sem kérdés. Ezek szomorú szimptomák, amelyek azt demonstrálják, hogy a színház mint üzlet — úgy látszik — elvesztette régi varázsát, kapósságát és titokzatosságát. Kiderült, hogy a színház egyszerűen rossz üzlet, amelyből csak ritka ember tud ma jövedelmet kicsiholni. Kiderült az is, hogy a színházigazgatás nagyobb művészet, mint egynémely színházdirektor hitte.

Könnyű volt pénzelni a színházból a nagy konjunktúrák idején, amikor temérdek volt a bankó és ontotta a vagyont a tőzsde; de csak a dekonjunktúra mutatja meg igazán, hogy melyik színházdirektor állja meg a sarat. Könnyű volt addig a színházba csalogatni a publikumot, míg pénze volt a közönségnek: de csak bűvészettel lehet elővarázsolni a publikum zsebéből a pénzt akkor, mikor nincs, vagy csak kevés van benne. És ehhez a bűvészethez nem ért mindenki. Hiszen szó sincs róla, a publikum is megváltozott. Ideges, kedvetlen, igényes, kényes és válogatós. Szórakozni ma is akar ez a publikum. Ma is elvárja, hogy mulattassák, de ma nehezebb

megnevetetni. A sok mindenféle bajtól, vesződségtől, csalódástól, krachtól megcsömörlött és rosszgyomrú embernek keserű a szájaíze.

Nem is túlságosan régen még gyakrabban voltak tele a színházak. Mindent megnézett és mindenen mulatott a pesti publikum. Igénytelen volt és nem túlságosan törődött vele, hogy miképpen szervírozták azt, amit elébe tálaltak. »Jó publikum« volt, ahogy a színigazgatók nevezték. Ma más a közönség. Ma kétszer is meggondolja, amíg színházba megy; és nagyon megnézi, hogy mit kap a pénzért. Ma a színház fut a publikum után és nem megfordítva; és ma a színház - vállalkozó a becsalógató művészet modern technikájának minden új vívmányát kipróbálja a közönségen. A színház kísérletezik; tapogatja a publikum pulzusát; megpróbálja kitalálni, hogy mi kell ennek a rosszkedvű nagy gyerekek, és nem tud rájönni, hogy mi a baja. Pedig a dolog egyszerű és világos. A publikumnak nincs pénze. Vagy legalább is nincs annyi, amennyire szüksége lenne. Az elkeseredett spekulánsok váltig magyarázzák, hogy nem az a baj, hogy nekik maguknak nincsen pénzüik; máskor sem mindig volt. A baj ott van, hogy ma másnak sincs, és nincs amit a spekulánsok kicsiklandozhatnának a mások zsebéből.

Ez a baja a színház üzletnek is. A premierekre még talán csak akad publikum, de a premierekből nem él meg a színház. Az attrakció, a látványos darabok és a külföldi nevezetességek is csinálnak egy-két telt házat. De végeredményben ezek az attrakciók és ezek a külföldi művészek is kiírástíják a publikum zsebéből. 1924-ben volt publikuma Shakespeare-nek, volt publikumuk a magyar, hangulatos, romantikus daraboknak is. De aztán próbáltak a színházak drámái, vígjátékot, feltaláltak finom pikantiériát és vastag malacságokat. Zenés és zenétlen bolondságokat. Nem ment a dolog. A háború és a konjunktúrák tagadhatatlanul megszorították a színházba-járók publikumát. De megnövelték az igényeket is. Most, hogy elmúltak a konjunktúrák, ennek a konjunktúra-csinálta új publikumnak nagyrésze nem mehet színházba, mert nincs

jegyre való pénze. Vagy ha már színházba akar menni, akkor — moziba megy.

1925 tavaszán mintha egy kis fellendülés mutatkozott volna a színházbajárás terén. A dolog titka az, hogy a nemzetközi vásár idejére féláron hozta a vasút a vidékieket Pestre. És ha a vidéki vagy a külföldi ember Pestre jön, akkor szórakozni akar és elmegy vagy az orfeumba vagy a színházba. A nemzetközi vásár idején ezért volt nagyobb a bevételük a pesti színházaknak, mint addig. Ez a jelenség a publikum egy igen érdekes, de nem ismeretlen tulajdonságára világít rá. Ez a tulajdonság: a potyázási hajlam. Nagyon sokan szeretik az ingyent, az olcsót, a kedvezményest, és különösen nem szívesen fizet az ember a szórakozásért. Van teljes és részleges potya. A teljes potya az, amikor minden anyagi vagy egyéb ellenszolgáltatás nélkül kap az ember értékeket, vagy értéknek látszó dolgokat. A részleges potya pedig az, amikor az ember csak a felét fizeti a szabott árnak. A nemzetközi vásár idején a félárú vasúti jegy csődítette Pestre a vidéket, és a potyázás lélektanára alapította egyik-másik színigazgató azt a spekulációját, hogy a »gyöngye napokon« féláron is bebocsátotta színházába azokat, akik a vigalmi és a forgalmi adót az egész belépődíj után megfizették. Ez a félárú jegy ugyan nem valóságos potya, csak a potyázás illúziója. De ma minden az illúzióra van felépítve, mert igen gyakran az illúzió a valóságot pótolja. És azok a spekulánsok, akik a mások illúzióhajszolására alapítják a kalkulációjukat, nem csinálnak rossz üzletet.

Egyébként 1925-ben¹ Budapest valamennyi színházának, kabaréjának és a Royal Orfeumnak összesen *138.855 millió korona, volt a bruttó bevétele*. Ebből az Operára 9676 millió, a Nemzeti Színházra pedig 6776 millió jut.

Úgy látszik különben, hogy az attrakciók, a híres külföldi színészek még duplára emelt helyárák mellett is csinálnak olykor telt házakat. 1925. májusában az Opera körülbelül

¹ Az egész évre vonatkozik ez a bevétel.

750 millió koronát vett be azon a három estén, amíg Titta Ruffo énekelt az Operában. Titta Ruffo egy-egy fellépése után 2—2000 dollárt kapott. Szóval Titta Ruffo 432 millió koronát vitt el Budapestről akkor, amikor a kereskedők egy része becsukta a boltot, mert a fogyasztási válság csődbe kergette, és tele van a város B-listásokkal és állásnélküliekkel. Hogy a külföldi attrakciók még ki tudják csalogatni az erősen korlátolt vásárlóképeségű publikum zsebéből az ezreket, az mutatja legjobban, hogy az egyik színházban 1925 tavaszán öt estén keresztül deklamált egy külföldi színész, természetesen erősen felemelt helyárák mellett, és a színháznak ez alatt az öt este alatt csaknem akkora bevétele volt, mint a hónap többi huszonöt estéje alatt, amíg hazai művészek játszottak a színpadon.

A MOZI

1925 tavaszán a belügyminiszter a mozierkölcs érdekében új rendeletet adott ki. De vájjon ez a rendelet csakugyan megjavítja-e az erkölcsöt és megrendszabályozza-e a gondokat, amelyek hajtják, űzik ezt a kenyér hajszában és a mindennapi küzdelmekben kifáradt várost? Ezek elől a mindennapi gondok elől menekülnek a moziba az emberek, hogy egy-két órára megfeledkezzenek a máról és a holnapról. Mennél több a baj, és mennél kevesebb a pénz, annál lázasabban járnak az emberek a mozit és annál idegesebben keresik az olcsó szórakozásokat.

A lámpák kialusznak és hátradőlve a zsöllyében a publikum átengedi magát az élvezetnek. Léleketvisszafojtva figyeli az izgató és a szerelmes történeteket. Megkönnyezi a drámákat és mulat a bohózatokon; gyönyörködik a hátborzongató és idegizgató jelenetekben és a kacagtató történetekben, melyek szemük előtt leperegnek. Egzotikus tájak és gyönyörű vidékek pompázata rohan előttünk a vásznon. Egyiptom és Amerika, a Szahara és a Wild-West. Gyorsvonat, repülőgép, hajókatasztrófa és Zigoto. Csak az álom és a fantázia tud

hasonlót produkálni. Mary Pickford, Lilian Gish, Emil Jannings és Konrad Veith tudományuk és tehetségük legjavát adják. Van Pathé Journal, van cowboy-dráma, szerelem, szenvedés és boldogság váltogatják egymást. És a történetek rohanását árnyékként kíséri a zene.

Nyolcvanöt mozi kínálja naponta délután négytől éjfélig a szórakozást, és naponta 25—30 ezer ember gyönyörködik vagy bosszankodik a képeken, amelyeket a mozigép vászonra varázsol, úgy hogy a főváros lakosságának csaknem 3%-a minden este a moziban ül.

Mekkora lehet az az összeg, amit Budapest népe mozira költ?! 1924-ben 85.654·2 millió papírkorona volt a budapesti mozik bevétele, ami 7·08 millió svájci franknak felel meg. Ezzel szemben a tizenhárom budapesti színház 1924. évi bevétele cs^ik 6·6 millió svájci frankra rúgott.

Kétféle mozi van Budapesten. Úgynevezett »premier-mozi« és kis mozi. A premier-mozi mutatja be a filmujdonságokat; a kis mozi pedig azt mutatja be, amit a premier-mozi már lejátszott és elkoptatott. A premier-mozi minden héten új műsort ad. Ide jár a »jó publikum«; és a premier-mozi néha színház-árakkal operál. Premier-mozi összesen csak 10 van, kis mozi 75. És érdekes, hogy a 10 premier-mozinak 1924-ben jóval nagyobb volt a bevétele, mint a 75 kis mozié. Íme:

	Premier-mozik	Kis mozik
	bevétele svájci frankban az 1924. évben	
Január	494.029·80	321.469·50
Február	476.871·30	346.625·40
Március	375.501·60	216.785·80
Április	334.961·10	144.228·70
Május	175.682·70	91.591·50
Június	82.692·90	199.556·50
Július	81.458·10	220.235·40
Augusztus	219.624·30	261.714·20
Szeptember	406.778·40	336.562·60
Október	506.311·20	303.402·—
November	421.410·60	316.426·—
December	419.192·10	333.114·10
Összesen	3,994.514·10	3,091.711·70

Amint látható: egészen júniusig a nagy mozik vezetnek a bevételekben. A nyáron aztán a kis mozik veszik át a vezetést, egészen szeptemberig, amikor viszont ismét a premier-moziké a hegemonia. 1924-ben február, január és október volt a mozik legkiadósabb hónapja; október végén aztán a színházak megunták a konkurrenciát és egymásután szállították le a belépődíjat. Ennek az lett a hatása, hogy a

	Mozik bevétele svájci frankban	Színházak
Októberben.....	809.713	704.172
Novemberben ...	737.836	897.880
Decemberben ...	752.306	1.008.190

Év végére tehát a bevétel dolgában a színházak nemcsak utolérték, de el is hagyták a mozikat. Érdekes az is, hogy 1923-ban a moziknak jóval nagyobb volt a bevételük, mint 1923-ban. 1924-ben 7-08 milliót, 1923-ban pedig csak 3-84 millió svájci frankot tett ki a mozik bevétele. Egyébként 1924-ben a mozik évi bevételéből 234,669.221 papírkorona, vagyis 19,414.31 svájci frank jutott egy-egy napra. Hogy azonban mekkora volt a moziba járók fluktuációja: az mutatja legjobban, hogy teszem a november hónapi bevételből 355,798.183 papírkorona, vagyis 24.594.55 svájci frank jutott egy-egy napra.

1925-ben a 14 premier-mozi bruttó¹ bevétele 66.997 millió papírkorona, a kis mozik bruttó bevétele pedig 34.837 millió papírkorona, összesen 101.834 millió papírkorona volt. Ebből az eredményből az világlik ki, hogy 1925-ben a moziknak jelentékenyen nagyobb volt a bruttó bevételük, mint 1924-ben; továbbá, hogy a múlt évben a premier-mozik »jól mentek« ellenben a kis mozik legtöbbje bizony alig tud megélni. Volt néhány mozarab, mely páratlan sikert ért el. A tízparancsolat című film hat hétig volt az egyik mozgósínház műsorán; 2-1 milliárdot hozott és 120 ezer ember — a főváros lakosságának nyolcadrésze — nézte meg. Nagyon tetszett

¹ 1925-ben ugyanis már 14 volt a premier mozik száma.

Charles Caplin kedves és szomorú komédiája, az Aranyláz is, mely négy hétig volt műsoron, egyetlen moziban 84 ezer ember nézte meg és 1-4 miUtárdot hozott annak a premier-mozinak, mely elsőnek mutatta be a pesti publikumnak.

A PINKA.

Mióta játékbankot akarnak csinálni Budapesten, azóta megint sokat razzizik a rendőség a kártyaklubokban, és megint sokat vitatkoznak a baccaratról, ami mindig rosszat jelent. Amikor már magyaráztatják a játékszabadságot, amikor ennyit és ennyien vitatkoznak róla, akkor már baj van, mert ez a sok vita azt jelenti, hogy egyre több és több embernek van kevesebb pénze annál, amennyit szeretne hogy legyen, és egyre több az olyan pesti ember, aki a kártyaasztalon szeretné összekeresni a differenciát. Soha annyian nem kártyáztak Budapesten, mint most. Akik nemrégiben még értékpapírokkal spekuláltak és a tőzsdén játszottak, azoknak jórésze most kártyázik. *Baccarat-t, chemin de fért* játszik, de játszik mindenféle játékot, amin nyerni lehet. Játsszanak az előkelő és a kevésbé előkelő klubokban, játszanak magánházakban és játszanak mindenütt, ahol játszani lehet. A tőzsdekrach és a gazdasági válság sehol sem tükröződik vissza annyira, mint a klubok kártyaszobáiban.

Csak egy példát említünk. 1923-ban 130 budapesti kaszinóban kártyáztak és a 130 kaszinó közül huszonötben játszottak baccarat. 1924-ben pedig 164 budapesti kaszinóban kártyáztak és 51 kaszinóban volt bakk-asztal. De ez még nem minden. Még ennél is sokkalta érdekesebb, hogy 1923 óta valósággal megsokszorozódott a játékosok száma. *Amióta stabilizálódott a korona: sokkal többen bakkoznak és összehasonlíthatatlanul kisebb tételekre játszanak*, mint azelőtt, amikor tombolt a hausse a tőzsdén, és amikor a tőzsde-hausse-ok napról-napra jobban devalválták a pénznek az értékét,

Abban a tempóban, ahogy a korona vásárlóereje összezusorodott: természetesen egyre nőtt a kártyaasztalok pénz-

forgalma is; egyre nőttek a tétek, de csak addig, amíg a krach be nem ütött a tőzsdébe, addig, amíg csakugyan dögivei volt a pénz, és ameddig a börze mint jövedelmi forrás meg nem szűnt. Azóta egyre zsugorodnak a tétek a bakkasztalon, de egyre nő a »bankforgalom«, mert egyre szaporodik a játékosok és a nyerni vágyók nagy serege.

Mekkora lehet az a summa, amelyet a klubok bakk- és chemin-asztalai abszorbeálnak? A vigalmi adóból amúgy hozzávetőlegesen kiszámíthatjuk ezt a forgalmat. A bakk-bank 2—2%%-a kerül a pinkába. Ennek a pinka jövedelemnek a harmadrésze vigalmi adó címén a fővárosé. A rendes pinkán kívül azonban minden klubban van egy másik pinka is: az alkalmazottak pinkája. Ebbe a pinkába körülbelül akkora összeg jut, mint amekkorát a vigalmi adó kitesz. A főváros jövedelme tehát negyedrésze a kétféle pinka jövedelmének és körülbelül kétszázadrésze a bankforgalomnak. Ha tehát a bakkjátékból eredő vigalmi adó bevételek kétszázszorosát vesszük, megkapjuk a bakk-bankok forgalmát, íme:

Bankforgalom 1924-ben
millió

	papír- koronában	svájci frankban
<u>Január</u>	33.480	7-67
<u>Február</u>	16.620	2'96
<u>Március</u>	21.655	1-96
<u>Április</u>	34.260	261
<u>Május</u>	34.360	223
<u>Június</u>	33.900	2'20
<u>Július</u>	31.740	216
<u>Augusztus</u>	32.440	225
<u>Szeptember</u>	38.190	272
<u>Október</u>	40.200	2-72
<u>November</u>	73.720	5-08
<u>December</u>	127.056	8-89
összesen... ..	517.621	4345

Meglepő, hogy novembertől kezdve még svájci frankra átszámítva is csaknem a duplájára nő a forgalom. Ennek az oka, hogy néhány prononszírozott játékkaszinó vigalmi

adó elszámolásában nem bízott a főváros, és a tanács elhatározta, hogy néhány bakk-klubba pinka-ellenőrt küld. Ennek a hatása alatt a főváros vigalmi adó bevétele megduplázódott, és természetesen duplát mutat a bakk-bankforgalom is. Meglepő az is, hogy decemberben majdnem kétannyi a forgalom mint novemberben. Ennek az a titka, hogy a decemberi summában benne van az úgynevezett *progresszív kártyaadó* is, ami az egész évi pinka jövedelem 20%-a. (A decemberi bankforgalom kiszámításához épp azért más kulcsot kellett használnunk. Itt ugyanis nem 200-zal, hanem 160-nal szorozzuk meg a bakk-szobák után fizetett vigalmi adó összegét.) 1924-ben az egész évi bankforgalom 43-45 millió svájci frankot tett ki. Ha az 1924. évi bankforgalmat az előző esztendő forgalmával összevetjük, akkor kiderül, hogy bár a poentörök tétjei köztudomás szerint egyre zsugorodnak: a bankforgalom mégis megduplázódott. Íme:

	Pinkajövedelem Bankforgalom svájci frankban		
1922	431.526	51-51½	millió
1923	444.708	22-25	»
1924	915.616	43-45	»

Ez a 43-45 millió svájci frank évi forgalom természetesen csak a bankárok pénze. Mivel azonban a poentörök legalább ennyi pénzt hoznak a játékhoz mint a bankárok, tehát a bakkasztalok valóságos évi pénzforgalma sem 43-45 millió svájci frank, hanem ennek legalább a duplája, azaz közel 87 millió svájci frank, ami *mai* magyar koronára átszámítva cca 1-26 billió papírkoronát tesz ki.

87 millió svájci frank nagy pénz. Hiszen *a szövetséges kölcsön, amellyel Magyarország háztartását szánálják, mindössze csak 250 millió aranykorona, tehát nem is háromakkora, mint Budapest Sakkasztalainak az egyévi forgalma.*

Azonban meg kell állapítanunk, hogy ennek a nagy bakkforgalomnak a lebonyolításához sokkal, de sokkalta kevesebb

készpénzre van szükség. Vegyük azt, hogy novemberben a bakk-asztalok forgalma a bankárok és poentörök pénze együtt 10,160.000 svájci frankot tett ki. Egynapi játékhoz tehát Budapest kaszinóiban csak 339 ezer svájci frankra, vagyis 4660 millió mai papírkoronára van szükség. Tulajdonképpen ezzel a 339 ezer svájci frankkal bonyolítják le az egész évi 1-2 billió magyar papírkoronára rúgó bakk- és cheminforgalmat, mert éjszakáról éjszakára ez a 339 ezer svájci frank, vagyis 4660 millió papírkorona cseréi folytonosan gazdát és vándorol egyik zsebből a másikba. Azonban nem szabad számításán kívül hagyni azt sem, hogy ebből a 339 ezer svájci franknyi állandó forgótőkéből a pinka minden éjszaka elnyel 3400 svájci frankot, vagyis 47 millió magyar koronát, és ezt a 47 milliót kell mindennap pótolni, hogy a forgótőke teljes maradjon. A játékosok pótolják is azt, amit a pinka elnyel, ha a föld alól kell is előkeríteniök. Bizonyos idő alatt aztán lassacskán a pinka elnyeli az egész forgótőkét, és az a szomorú, hogy az elnyelés időtartama egyre kurtább lesz. Pinka-szakértők tüzetes számítása szerint 1923-ban még 45 nap alatt ette meg a pinka a forgótőkét, 1924 végén és 1925 elején pedig már csak 35 nap kellett hozzá, hogy elnyelje ezeket a hatalmas summákat, amelyekből palotákat és gyárakat lehetne építeni, de nem építenek, mert ezek a pinkapénzek nagyrészt a klubok fűtésére, világítására és kényelemcsinálásra mennek el. A pinka az a moloch, mely lassanként mindent elnyel; vagyonokat, hatalmas, nagy vagyonokat. De akármilyen falánk is a pinka: az a tőke, melyből a baccarat-szenvedély él és táplálkozik: csodálatosképpen nem fogy, hanem egyre jobban nő. Nem furcsa-e például, hogy 1925-ben, amikor a börzetrach mellé odaszegődött a fogyasztási válság és a szanalás nyomán járó pénztelenség is, szóval ezekben a rossz időkben a fővárosnak 4234-5 millió papírkorona volt a kártyapénzbevétele és ebből a summából 2774-5 milliót tett ki az az összeg, amit a kaszinók baccarat-asztalok pinkájából fizetett a múlt évben a fővárosnak. Ez pedig azt jelenti, hogy a kaszinók és klubok baccarat-asztalai a banká-

rok és poentörök pénzével együttesen 1,387.250 papírmilliót,¹ vagyis 95-67 millió aranykoronát forgattak meg. Pedig pénzinség és szanalási válság volt. A klubokban szemmel láthatólag kisebb tétekbe játszottak, de többen, sőt sokkal többen játszottak. Így esett, hogy 1925-ben jelentékenyen több pénzt forgattak meg a bak-aszta-
lok. A múlt év második felében azonban már nagyon megcsappant a játék. Ma már nagyon meglátszik a baccarat-aszta-
lok, hogy kevesebb a pénz és hogy kisebb tétekben játszanak a játékosok, akik még mindig nagyon sokan vannak. Ámbár a gibicék maholnap többen lesznek. A játékkaszinók száma is erősen megfogyott. 1925 elején még 51 kaszinóban játszottak Budapesten baccarat, meg chemin de fer-t, de az év utolsó hónapjaiban már alig 20—25 kaszinóban. A rendőri razziák is sokat ártottak, de mégis a pénzinség az igazi pestise a baccaratnak. Kártyaszakértők viszont azt mondják, hogy ha a játékbank megindítja üzemét: akkor a klubokban és a játékkaszinókban egymásután fog megszűnni a játék. A baccarat-aszta-
lok nem bírják el az állammal szövetkezett konkurenciát.

KÁVÉHÁZAK.

— Úgy látszik: a budapesti szegénység még sem olyan nagy, mint amilyennek a pestiek festik! — mondja egy amerikai, akivel az utcát jártuk. — Nézze ezt a sok embert a kávéházak nagy kirakatos ablakai mögött. Már napok óta figyelem őket. Folyton ott ülnek; a filozóf nyugalmával bámulják az utcát és füstölnek . . .

¹ 1925 január elseje óta a pinkajövedelemből a főváros szegényalapja nem 33½%-ot kap, hanem csak 25%-ot, éppen azért a baccarat bankforgalmat úgy kapjuk meg, hogy a vigalmi adó bevétel összegét megszorozzuk öttel és az eredményt 2%-kal tőkésítjük. Az így kapott összeg természetesen még csak a bankárok pénze. Ennek az összegnek a dupláját kell vennünk, ha az igazi forgalmat akarjuk megkapni, mert a poentörök leg-
alább akkora összeggel vesznek részt a játékban, mint a bankárok.

Nem feleltem neki. Úgy tettem, mintha nem hallanám a szemrehányást. Mit mondjak neki? hogy a budapesti kávéházak nem az igazi Pest kirakatai. Azután meg egy Amerikában élő és amerikai viszonyokhoz, amerikai méretekhez szokott szem úgysem értené meg a mi viszonyainkat. Vannak dolgok, amiket hiába magyarázunk a jóllakott embernek. Pesti viszonyokkal ismeretlen idegennek hiába mondd, hogy a kávéházak zsúfoltsága nem a jólétnek a jele, hanem a szegénységet példázza. El se hiszi, hogy sokan azért ülnek kora reggeltől késő estig a kávéházban, mert nincs rendes otthonuk, sokan pedig azért, mert nincs rendes keresetük. A kávéház nálunk olyan, mint Nápoly piacán a fedett csarnok, melyben a facchinok az alkalomra lesnek. Akik Budapest ragyogó kávéházaiban élnek, azok a főváros facchinói, akik a jószerecsére, a kereseti alkalomra lesnek, mint a pók a légyre. És amíg várakoznak: egyúttal melegszenek, mert az otthonuk hideg és kietlen. Ha kell, üzleti helyiség, iroda a kávéház; találkozóhely családok számára, de rendkívül alkalmas rendezvous-ok számára is. Ha kell kaszinó egy sereg ember számára a kávéház, ahol újság, telefon, kártya, kényelem, márványsztal, velencei tükör, fényes kilátás, előkelő kiszolgálás és társaság: mind rendelkezésére áll. Még feketét is kap az ember, ha szereti a feketét.

Budapestnek mindig voltak facchinói. A béke éveiben is népesek voltak a kávéházak és a béke éveiben is ott ült naponta 50—70 ezer ember a kávéház üvegablakai mögött és ceruzával a kezében számítgatta, hogy mekkora lehet a jövedelme *Lánczy* Leónak, meg *Krausz* Simonnak. De a békében mégis más volt a helyzet és más a helyzet ma. A háború és amik utána következtek, a feje tetejére állították ennek a nagy városnak régi rendjét és megszokott életét. A háború és azok amik utána következtek, megzavarták ennek a fejlődő nagyvárosnak a nyugalmát, elvették tőle a prosperálás, a békés megélhetés lehetőségét. Megturbálták a kis és nagy existenciák háztartásait. Iparunkat és kereskedelmünket, amelyen az egész város élete, boldogulása és jövője nyugodott

megnyomorította az a béke, amelyet előkelő ellenségeink adtak nekünk.

Budapestet a kávéházak városának nevezték valamikor. Ez akkor volt, amikor még több volt Pesten a kávéház, mint a bank. A konjunktúra idején a kávéházak egész serege szűnt meg és bankok, meg tőzsdeirodák költöztek a helyükre. Később, mikor a tőzsdeirodáknak is befellegzett: a kávéások szerették volna visszafoglalni régi pozíciójukat, de nem tudták. A legnagyobb baj az volt, hogy a kávéházberendezéshez rengeteg pénz kell, hitelbe nem igen lehet ma már kávéházat berendezni. Nem úgy, mint a boldog békeidőkben. De a kávéház ma már nem is az a prima üzlet, ami régen volt. Néhány népszerű nagy kávéház ma is brilliánsan megy, de a legtöbb bizony vegetál. A rezszi is nagy, a konkurencia is; a publikumnak pedig napról-napra kevesebb a pénze. Ma már nemcsak meleg konyhára rendezkedik be az élelmes kávé, hogy elszedje a vendéglőstől, amit lehet, hanem igen sok kávéházban cigánymuzsika is van csalogatónak és sokhelyt meg a pinchelyiségben táncolnak és tomboláznak. Hogy milyen egy-egy kávéháznak az üzemi kalkulációja, az természetesen sok mindentől függ. Függ attól, hogy milyen helyen van a kávéház; függ attól, hogy van-e meleg konyhája; van-e cigánya; és mennyi az adóssága a kávéháznak. Végül sok függ attól is, hogy a háziúr részesedik-e a haszonban, mert sok helyen a haszon 10—15%-át teszi zsebre a háziúr. A cigánytartás főképpen akkor fizeti ki magát, ha jó a cigány és olcsó a bor: mert a zenét hallgató publikum főképpen bort iszik (a pezsgő már rég kiment a divatból), de csak akkor iszik, ha a bor nem drága. Egyébként egy szolid, jól menő nagy kávéház rentabilitási kalkuláció ilyen volt 1925-ben:

A kávéház helyiségbéréből esik egy hónapra 26 millió K		
A terasz járdabére egy hónapra.....	3	» »
A személyzet havi fizetése, hetibére (mint-egy 45—50 személy)	90	» »
Fűtés, világítás, konyhatüzelés, szellőzők áramfogyasztása	55	» »

Mosás, szappan, stb.	5 millió K		
Karbantartás, javítások	6	»	»
Eltört, elveszett edények, evőeszközök, fehérneműek, stb. pótlása	6	»	»
Adók (a luxusadótól kezdve vagy tízféle adó és annak nyilvántartása)	80	»	»
Kamatok, átlag egymilliárd adósságot számítva, noha több is van	15	»	»
Élelmiszerek, italok, tej, vaj, kávé, zsír, hús stb., stb. átlag	250	»	»
Hírlapok, folyóiratok, telefonok	20	»	»
Zene	60	»	»
Háziúr haszonrészesedése (10—15%, sőt több is szokott lenni)	4	»	»
A berendezés amortizációja, 5—6 évi amortizálás alapján	20	»	»
Megmaradó haszon a kávéháztulajdonosnak, ha ugyan megmarad	40	»	»

A havi forgalom tehát összesen.... 680 millió K

vagyis egy esztendőben *nyolc milliárd és egyszázhatvanmillió korona!* Vájjon hány pikkolót kell kimérmie a kávésnak, hogy ezt a forgalmat elérje, illetőleg hogy egy hónapban a maga részére 40 milliót keressen. E szerint az összeállítás szerint addig, míg magának 40 millió koronát keres, az államnak, mint csendes társnak 80 millió koronát kell kapnia.

Ez a havi 40 millió koronás haszon egy 3—4 milliárdos befektetés kamata. A kávéházi üzlet, különösen pedig a zemenetes kávéházi üzlet bázisa a pikkoló fekete. A kávések szerint a kávé az ételre csaknem ráfizet és egyedül csak a pikkolón keres, de azon aztán busásan keres. íme

a fekete kávé kalkulációja:

Egy kg I. o. nyers kávé 90—120 ezer korona. Pörkölésnél súlyából 18—19%-ot veszít. 1 kg pörkölt kávé tehát cca 120 ezer koronába kerül. 1 liter vízhez 8 dkg darált kávé kell. 8 dkg kávé 9600 korona. A liter kávéból lesz 10 csésze fekete. Ennek a kalkulációja ez:

fekete	960 korona	
1.6 dlkg cukor	260	» 1.220 korona
10% fényűzési adó	600 korona	
rezi	1.200	» 1.800 korona
Egy csésze fekete önköltsége ..		3.020 korona.

Ezt a 3020 koronába kerülő feketét 6000 koronáért adja el a kávé, tehát 50%-ot keres rajta. A fekete és a cukor az eladási ár 20-3%-a. *Békében* rezi nélkül 3-5 fillérbe került a kávésnak a fekete és ez a 3-5 fillér 17—20%-át tette a fekete eladási árának. A rezi ellenben 160—250%-ig ment. *Békében* átlag 40%-ot keresett a kávé a feketén.

Mibe kerül a fehér kávé?

Egyik előkelő kávéunk volt szíves fölfedni előttünk a kávészület titkait és kiszámította, hogy mit nyer a kávé a »feketén«. A másik előkelő kávé kikalkulálta, hogy mibe kerül a fehér kávé? Egy csésze fehér kávéhoz kell egy deka pörkölt fekete kávé, egy deci tej, továbbá $\frac{x}{30}$ liter tejszín, végül három deka cukor.

Informátorunk szerint jobb kávéház csakis úgynevezett zöld babkávét használ. A zöld kávészemek súlyosak, és egyenletesek. Pótkávét jobb kávéház alig használ, mert a pótkávét az úgynevezett »szut« pótolja, mely az egy napi kávészüredék felfőzésénél keletkezik. A »szut« ugyanis nem más, mint leszűrt kávélúgos víz.

A nyers kávé ára most 70—100 ezer korona között ingadozik. Tehát:

A nyers kávé alapára	85.500
Ehhez hozzáadandó a kezeléskor támadt értékvesztés, ami a pörkölésnél 20%-ot és a darálásnál 10%-ot tesz ki	25.000
Egy kg darált kávé tehát a kávésnak kerül 110.500	
Egy deka darált kávé	1.105
A felfőzésnél 15% elpárolog	165
Három darab cukor	314
Egy csésze fekete önköltsége ...	1.584

Papirkorona

Ezt a feketét adja a kávé 6000 koronáért, de a 6000 korona eladási árból le kell vonni:

10%-os luxusadóra	600	koronát
önköltségre	1-584	»
100%-os rezsi	1.584	»
összesen....	3.768	koronát.

Ügy hogy marad tiszta haszon a csésze fekete után 2232 korona, ami 37-2%-nak felel meg.

Ha azonban a kávé nem feketének adja el a feketét, hanem tejes kávéban: akkor a következő lesz a kalkuláció:

1 liter tej ára	5.400	korona
10% elpárolgási veszteség	540	»
összesen kerül 1 liter tej.. ..	5.940	korona

1 deci tej kerül .....

594	korona
-----	--------

1 liter tejszín	40.000	korona
1 adag tejszín (egy liter 30-adrésze)	1.333	»
10% egy napi súly veszteség	133	»
egy adag tejszín kerül.. ..	1.466	korona

1 kg cukor 2% forgalmi adóval kerül.. 15.700 korona
 1 adag = 3 deka cukor .....

471	»
-----	---

Egy csésze tejes kávé kalkulációs ára tehát így alakul:

1 deci tej	594	korona	
1 adag tejszín	1.466	»	
1 deka feketekávé	1.270	»	
1 adag cukor	471	»	
		összesen....	3.801 korona
100% rezsi	3.801	»	
a fehér kávé önköltsége....	7.602	korona	
Ezzel szemben a fehér uzsonnakávé eladási ára..	9.000	K	
Ebből lemegy 10%-os luxusadó (déli 12-től)	900	»	
és az önköltség	7-602	»	
marad tehát a kávésnak tiszta haszon....	498 K,		

vagyis 5-54%.

A szimpla reggeli kávé ezer koronával olcsóbb, mert nem kell utána a luxusadót fizetni. Egy *komplett* reggeli viszont, mely áll: fehér kávéból, habbal hozzá; vaj, egy adag tojás, egy apró sütemény és egy üveg ásványvíz mind-össze 12 ezer koronába kerül. »Ezt add össze!« — mondaná a pesti táj szólás.

A *komplett* reggelin nem is nyer a kávé, sőt ráfizet. A *komplett* reggeli csupán csak csalogató, melyet a nagy konkurencia diktál rá a kávéra.

— A *komplett* reggelin egészen szépen tönkre lehetne menni — mondta egy elkeseredett kávé. — Szerencsére vannak, akik feketét »fogyasztanak« és nem *komplett* reggelit.

A kávéházi üzlet bázisa csakugyan a »törzsvendég« és a fekete. A régi kávések ezen gazdagodtak meg. Minden rigolyája, szeszélye mellett is vigyáz a törzsvendégre a kávé.

— Temérdek a törzsvendégek között a kellemetlen ember, a szakánt, a követelődző, a kötekedő, az ideges, a goromba, de azért mindennap elhozza a maga kis adóját a kávéházbá, és ez a fő! — mondják a kávések.

Természetesen azért a »futó vendéget« sem veti meg a kávé. A futó vendég is »konzumál« és elvégre a futó vendég is az Isten teremtménye.....

Ha már a kávések ilyen pontosan ismerik a »vendég« természetét, nem csoda, ha a »vendégnek is megvan a maga véleménye« a kávésról és a kávéházi. A kávéházak kritikus publikuma azt mondja, hogy a háború előtt összehasonlíthatatlanul jobb feketét adtak a kávések mint most, és a kisebb kávéházakban nem is mindig kávé kap az ember, hanem valami különös összetételű fekete folyadékot, amely »külsőleg« használva bizonyára gyógyító hatású; belsőleg használva azonban élvezhetetlen. Nem akarunk beleavatkozni ebbe a gyilkos vitába, hanem megállapíthatjuk, hogy a háború óta sokkal többen »élnek« feketével, mint azelőtt, ellenben a nyers kávébehozatal megdőbbszintően — lecsökkent mióta olyan erősen megnőtt a kávéfogyasztás. Hogy a feketefogyasztás annyira megnőtt, az nagyon is érthető. A háborúban rengeteg kávé

fogyasztottak a katonák. Reggelire, olykor vacsorára is feketét kaptak és nem csoda, hogy a fronton feketéhez szokott parasztleány néha-néha idehaza is megkívánja a kávéét. Így tehát érthető, hogy a háború nagymértékben megszorította a kávéfogyasztók számát. A nagy fogyasztással szemben viszont erősen redukálódott a kávéimport. Az importot korlátozták a behozatali nehézségek és az, hogy a kávébab ugyancsak megdrágult. Mióta az amerikai Unióra ráült a szesztilalom, azóta Amerikában mindenki fekete kávéval pótolja az italt. Ez a nagy fogyasztási többlet megnövelte a délamerikai kávéültetvények hozadékát és alaposan felverte a kávébab árát. A kávébab drágulását nálunk azzal ellensúlyozták, hogy nem a kávé babot pörkölték meg, hanem a fügét, a tökmagot, meg az árpát, és abból, meg cikóriából csinálták a fekete kávéét. Azt mondják, akik kóstolták, hogy »ennek« a feketének az íze nagyon hasonlít a babkávéből főzött feketéhez, sőt még az az előnye is van a babkávé-feketével szemben, hogy nem izgat. De hát ki tehet róla, ha az emberek épp az izgalomért szeretik a feketét. A tökmag, az árpa, meg a cikória csak illúziót ad, dehát a magyarnak olyan a természete, hogy hamarosan ráun mindenre, még az illúzióra is. A kiskávés azonban nem sokat törődik vele, hogy mi kell a vendégnek, izgalom-e vagy illúzió: beadja neki az árpakávéét. Az árpakávének különösen a háború alatt volt nagy keletje. Akkoriban még a pesti Grand Café-kban sem átallották asztalra adni. De hogy most is rengeteg cikória, meg árpakávé fogy az országban: az kétségtelen.

Most Budapesten 160—180 kávéház van és rengeteg kávémérés. A billiárd és kártyapénz után a kávéházak 1376 milliót, a kávémérések 20 milliót fizettek vigalmi adó gyanánt a városnak. Ebből megállapítható, hogy a kávéházakban 8258 millió, a kávémérésekben 185 millió korona volt a kártyapénz bevétele.

Az is érdekes, hogy mennyi volt a zenés kávéházak és zenés vendéglők forgalma. A zenés kávéházak és zenés vendéglők a »lózung« után fizetik a vigalmi adót, tehát a város vigalmi

adó bevételéből meg lehet állapítani a lózungot. 1925-ben a zenés kávéházak 2442 milliónyi, a vendéglők 1271 milliónyi vigalmi adót fizettek a fővárosnak. E szerint a múlt évben a zenés kávéházak »lózungja« volt 244.232 millió, a zenés vendéglőké 95.392 millió.

Egészen csinos summák ezek.

A PEZSGÓ, A FÜRDŐ, MEG A KUTYA.

Amikor Budapest népének a vagyoni és kereseti viszonyait, élet-standardját próbáljuk megállapítani a fogyasztásból, az adóstatistikákból és abból, hogy mit költ ez a város szórakozásra: nem szalaszthatjuk el az alkalmat, hogy el ne mondjuk: mennyi pezsgót iszik és mennyit fürdik a pesti ember. Ezek az adatok is fokmérői a jólétnek, a vagyonoságnak. Sőt szintén érdekes következtetéseket vonhatunk abból is, hogy mennyi kutya és mennyi kutyabarát van Budapesten. Lássuk tehát.

A pezsgő.

Mostanában már nem isznak pezsgőt az érettségi banketten. Eltűnt a diákok asztaláról Champagne gyöngyöző, pezsgő bora. Pedig mennyi kedves, drága romantika nőtt hozzá ezekhez a pezsgős diák-lakomákhoz. A felszabadulás és a mámor szimbóluma volt a diákok szemében a pezsgő, mely kipirosította a sápadt orcákat és rózsásnak, gyönyörűnek mutatta a jövőndőt.

A pezsgőfogyasztás bizonyos fokig a jólét és a vagyonoság mértéke volt »az érettségin túl is« és éppen ezért érdekes, hogy a pezsgő lassacskán eltűnik még az úri asztalokról is. A pezsgőivásról leszoktatta az embereket a drágaság és az elszegényedés. Most már borral és sörrel banketteznek, akik banketteznek, ami nem is utolsó dolog, mert hát hál' Istennek a borunk még most is elsőrangú. Tele van tüzzel és jókedvet csihol az emberből még ezekben a rettentően szomorú időkben

is. De jó, ha sörre, meg jó borra telik. A pezsgőzés maholnap csak emlék lesz, az öregek emléke, és azok a diákok, akik mostanában érettségiznek, szegényebbek lesznek egy kedves emlékkel. Ma már csak a nagypénzüeknek, a gazdagoknak telik néha-néha pezsgőre; de azok is csak akkor isznak pezsgőt, ha más is látja. Nem divat már a pezsgő. 1924-ben még 158.175 üveg pezsgőt ivott meg Budapest, 1925-ben kishíján 40 ezer üveggel ivott kevesebbet.

Gazdaságtörténet szempontjából rendkívül érdekesek a pezsgőfogyasztás adatai és a drágaság evolúcióját, az életstandard romlását mutatják azok a számok, melyek arról informálnak, hogy Budapest, ez a hajdan olyan mulatós, jókedvű város hány üveg pezsgőt ivott meg tavaly, meg tavalyelőtt.

Aki ma pezsgőt iszik, az vagy nagyon gazdag, vagy nagyon könnyelmű. Régente, valamikor a háború előtt, amikor 4—5 koronáért árulták a jóféle Triple Sec-et, meg a Transsilvániát: úri dolog volt a pezsgőzés. Ma már nem az. A sok mindenféle baj, küszködés és nyomorúság lassacskán leszoktatta az embe-
reket a pezsgőivásról. Volt idő, amikor igazi multság meg sem esett volna pezsgő nélkül, és voltak úri murik, amelyeken — mint mondani szokás — még a kutyák is pezsgőt ittak. Sőt nem is annyira a magyar pezsgőt itták, hanem a franciát. Nagyszerű Mummot, meg Veuve Cliquot-t. 1913-ban 44 vágón pezsgőt hoztak be külföldről Magyarországra, és ebből 3262 métermázsát, tehát több, mint 32 és fél vagon Franciaországból hoztak be. Mivel pedig körülbelül két kiló a súlya egy-egy üveg pezsgőnek, tehát könnyű kiszámítani, hogy a háború előtt évente körülbelül 220 ezer üveg külföldi pezsgőt ittunk meg. No, dehát ez jóval Trianon előtt volt, amikor még egészen más volt a viszony Magyarország és Franciaország között. Ma még a magunk pezsgőjét is alig isszuk. Részint azért, mert még a hazai is rémdrága, részint pedig azért, mert sörre is alig futja.

Az mindenesetre nagyon figyelemreméltó, hogy — amint a pezsgőstatisztikából kiderül — a pezsgőfogyasztás tempója

nemcsak a változó konjunktúrákhoz igazodik, hanem a pezsgő-fogyasztás statisztikájában még a konjunkturareménységek is kifejezésre jutnak. íme:

A pezsgőgyárosok budapesti raktáraiból
eladott pezsgők üveg száma

	1922-ben	1923-ban	1924-ben
Január	1.027	11.012	19.170
Február	2.276	15.466	20.762
Március	1.838	16.326	15.833
Április	5.331	9.694	10.173
Május	6.924	9.403	11.892
Június	8.750	10.739	7.695
Július	14.908	11.640	8.672
Augusztus	11.799	11.267	7.506
Szeptember.....	13.324	8.764	16.871
Október	15.955	8.079	11.592
November	12.431	12.685	11.935
December	21.467	25.252	16.124
összesen.. .	116.033	150.317	158.175

Legkevesebb pezsgőt ittak Pesten 1922 első felében. De aztán az év másik felében, amikor kibontakozott a tőzsdekonjunktúra: bizony erősebb tempót vett a pezsgőfogyasztás is. 1923-ban intermittált a pezsgőfogyasztás és igazán csak a decemberi fogyasztás volt erős, amikor több mint 25 ezer üveg fogyott el. 1924 első három hónapjában még mindig erős volt a pezsgőfogyasztás. A konjunktúra leáldozó napjának gyöngülő fényénél fagyoskodtak és reménykedtek akkor a pestiek. »Most már úgyis mindegy!« kiáltással bontogatták a pincérek a szeparékban és az előkelő vacsorákon a pezsgős üvegeket. Akkor volt ez, amikor a hossz-konjunktúra már elmúlt, de az emberek azt hitték, hogyha minden kötél szakad: kontremínből is meg lehet élni. Érdekes az is, hogy 1924-ben februárban ivott legtöbb pezsgőt Budapest, akkor, amikor a dollár egy napon megbolondult és a kurzusa 74-ről 120 ezer koronáig ugrott föl. Az emelkedő dollár magával ragadta az egész tőzsdét; a valóöröket és a nonvalőöröket egyaránt, hogy aztán három nap múlva elkövetkezzék a magyar tőzsde-

spekuláció Szedánja. Izgalmas napok voltak ezek, idegfeszítő izgalmak napjai. Pezsgő nélkül ki sem bírta volna az ember. Olyan idők voltak ezek, hogy két napig még a Magyar-Amerikai Bankot is 54 ezer koronájával árulták a tőzsdén. Miután februárban a spekuláció 20.762 üveg pezsgőt »előre megivott a medve bőrére«, elkövetkezett a debacle: a kiábrándulás és megindult a bessz. Érdekes, hogy még szeptemberben is csaknem 17 ezer üveg pezsgőt fogyasztott Budapest. Hogy mi volt az oka ennek a fogyasztásnak: igazán nem tudnók megmondani. Decemberben aztán már csak mindössze 16.124 üveg pezsgőt ittak Budapesten. Kevesebbet mint akár 1923, akár 1922. decemberében. Úgy látszik, hogy 1924. decemberével megkezdődött a kijózanodás ideje és 1925-ben már 40 ezer üveggel fogyott kevesebb pezsgő Budapesten, mint 1924-ben.

A háború előtt nyolc pezsgőgyára volt Magyarországnak. Ma már csak öt van; úgy látszik: ez az öt is sok; mert az a 150 ezer üveg pezsgő, amit Budapest évenként megiszik, nagyon kis kvantum a pezsgőgyárak száma mellett.

Magából a pezsgőgyártásból és Budapest pezsgőfogyasztásából nem is igen élnének meg a magyar pezsgőgyárak, ha Budapest helyett most már a vidék rá nem kapott volna az erősebb tempójú pezsgőfogyasztásra és hogyha ezeknek a pezsgőgyáraknak, kettőt kivéve, nem csupán mellékfoglalkozás lenne a pezsgőgyártás. Szerencsére azonban a magyar pezsgőgyárosok főüzlete a borkereskedés, de melleleg gyártanak pezsgőt is, mert vidéken, úgy látszik, van még pénz pezsgőre is.

A fürdő.

Indiszkréték vagyunk és eláruljuk, hogy egy idő óta kevesebben fürödnek Budapesten, mint azelőtt. A főváros legnagyobb nyolc fürdőjében (a Lukács-fürdő nélkül)

1922- ben.....	2,693.727
1923- ban.....	2,523.723
1924- ben.....	2,196.978

férfi és nő fürdött meg. Három esztendő alatt tehát kereken fél millióval csökkent a fürdőzők száma. Ha továbbra is ilyen tempóban csökken a fürdőzés, akkor 1932-ben már alig lenne, aki fürdőbe jár és a Gellért-fürdőt is átalakítják mozivá, mint ahogy a Hungária-fürdőt átalakították.

Miért nem fürdenek, akik nem fürdenek? Nyilván azért, mert nincs rá szükségük. Eötvös Károly, aki sokat tudott és sok mindenfélehez értett: egyik pompás könyvében megmagyarázza, hogy a balatonvidéki ember nem fürdik soha, mert a Balaton mellett csak a kácsa, meg a zsidó fürdik. Hiszen ami a balatonvidéki embert illeti: a Vajdának talán igaza is van: dehát Budapest mégis csak más. Nem szabad elfelejteni, hogy Budapest — »fürdőváros« (az igaz, hogy első-sorban csak az idegenek számára »fürdőváros«) és bizony Budapesten a kácsán, meg a zsidón kívül mások is megkívánják néha a vizet.

Miért csappant hát meg a fürdőzők száma Budapesten? Kétségtelen, hogy sok ember azért nem fürdik, mert nincs rá pénze. Bizonyos, hogy ki lehetne mutatni, hogy a szénárak és a gázárak emelkedésének is köze van a fürdőzők számának a csökkenéséhez. Azután vannak, akik azért nem fürdenek, mert nincs rá idejük; vannak akik restek elmenni a fürdőbe. Lehet az is, hogy azért csappant meg azoknak a száma, akik addig ú. n. nyilvános fürdőben fürödtek, mert elszaporodtak a fürdőszobák. Csakugyan úgy van, hogy 1910-ben még csak 42.208 a fürdőszobák száma Budapesten; 1920-ban pedig már 65.773. Már ez tekintélyes gyarapodás. Valahogy ezt a gyarapodást is részben annak a fránya liberális rezsimnek köszönhetjük, amely tizenöt évvel ezelőtt a lakásépítési akciót megindította. Nem csoda, hogy olyan sokan haragszanak erre a rezsimre. Emlékezhetünk rá, hogy mikor Bárczy István megindította a lakásépítési akciót: egymásután születtek a hatalmas bérházak; épültek a modern lakások és minden lakáshoz épült fürdőszoba is. Ezek a fürdőszobák természetesen meglehetősen csökkentették a nyilvános fürdők forgalmát, mert a lakosság 31%-a lakott fürdőszobás lakásban.

De ha voltak, akik otthon fürödtek és nem jártak tisztálkodni gőzfürdőben: azok otthon fürödtek már a háború előtti néhány esztendőben és otthon fürödtek a háború éveiben is. A gőzfürdő forgalma mégis csak mostanában fogyott le ilyen erősen.

Ha csak a két utolsó esztendő forgalmát hasonlítjuk össze a nyilvános fürdőknél, ez a csökkenés akkor is nagyon szembeötlő. Lássuk csak:

	Fürdőzők száma	
	1923-ban	1924-ben
Rudas-fürdő	396.277	334.117
Széchenyi-fürdő	767.273	637.629
Szt. Gellért-fürdő	303.832	257.325
Császárfürdő	516.615	510.051
Rác-fürdő	405.439	344.786
Margitszigeti fürdő	71.197	608.837
Erzsébet-fürdő	23.918	15.374
Körúti fürdő	39.181	36.859
összesen... ..	2,523.732	2,196.978

Ha a Lukácsfürdő közel félmilliónyi forgalmát is számításba vesszük, akkor kiderül, hogy Budapest kilenc legnagyobb nyilvános fürdőjében 1923-ban három millió és 23 ezer, 1924-ben pedig 2· 6 millió ember fürdött. A fürdők havi átlagos forgalma tehát 220—260 ezer között mozog, úgyhogy a nyilvános fürdők átlagos heti forgalma 60 ezer főnyinél nem nagyobb. És épp ez az, ami különösen érdekes ebben a fürdő-statisztikában. A dolog ugyanis úgy áll, hogy tulajdonképpen az egész esztendőn keresztül mindig ugyanaz a hatvanezer ember fürdik.

Négyféle fajtája van a fürdőzőknek: Vannak, akik minden héten fürdenek. Vannak, akik minden hónapban fürdenek. Vannak, akik néha-néha fürdenek. Van olyan is, aki minden esztendőben megfürdik egyszer; akár van rá szüksége, akár nincs. Végül vannak, akik — nem fürdenek.

A fürdőzőknek ez a négy fajtája cserélgeti, váltogatja egymást a statisztikában és akárhogy cserélgeti, akárhogy

váltogatja egymást: végeredményben a fürdőzők heti forgalma sohasem haladja meg a 60 ezret.

Már most számoljunk:

Budapestnek most körülbelül 950 ezer lakója van. Ebből cca 290 ezer ember a 66 ezer fürdőszobás lakásban lakik. A lakosság harmadrésze tehát otthon fürdik, vagy legalább is fürödhetik, ha akar; 60 ezer ember a gőzfürdőkben fürdik. Ez összesen 350 ezer, marad tehát a Budapest népességének 600 ezer főből álló másik fele.

Hol fürdik ez a 600 ezer ember?! Nem fürdik sehol.

És épp ez a bökkenő. Mert Budapestet szeretjük fürdővárosnak becézni és méltán. Budapestnek kilenc nagy fürdője van, ezt a kilenc nagy és díszes fürdőt azonban csak a lakosság 6-3%-a használja és 600 ezer budapesti ember nem fürdik. Eötvös Károly szerint a Balaton mellett legalább a kácsa meg a zsidó fürdik. Budapesten fürdenek a vidékiek, ha néha-néha feljönnek és fürdik a — holdvilág; persze az csak »az éj tengerében«. 600 ezer ember pedig nem fürdik.

Kutyák a szalónban.

A kutya is fényűzési cikk, és a kutyatartás költségei, valamint a főváros ebstatisztikája szintén alkalmas rá, hogy megpróbáljuk vele megmérni Budapest költségeképességét.

Persze a kutya is valahány, annyiféle. A szalonok legnépszerűbb és legdivatosabb lakója mostanában a komondor és a farkaskutya. Vannak ugyan elmaradt emberek, akik még mindig a foxiért, a daxiért, a bullterrierért, a selyem és japán pinsiért, a spicért vagy pláne a griffonért, orosz agárért, bulldogért és bernáthegyiért lelkesednek, de a mai szalonok uralkodó planétái mégsem ezek, hanem a komondor az, amelynek helyet kell foglalnia minden művelt család szalóján. És nem is előkelő az a szalon, amelynek úri felszerelése között ott nincs az elmaradhatatlan farkaskutya.

Igen, Budapesten szeretik a kutyát, sőt azt lehet mondani, hogy Budapesten több a kutyaphil mint a bibliophil. Hogy milyen népszerű a fővárosban a kutya: az demonstrálja legkülönben, hogy teszem 1912-ben a statisztika szerint még csak 9569 kutya lakója volt Budapestnek, ellenben rá tíz esztendőre: 1922-ben már egynéhány híján 28 ezer. Szóval háromannyi, mint 1912-ben. Három év óta azonban nyilván az idők megnehezült járása, és az egyre súlyosbodó tőzsde viszonyokra való tekintettel, a budapesti kutyák száma, sajnálatosan, egyre fogy. Így már 1923-ban és 1924-ben a kutyák száma (a kóbor kutyákat bele nem számítva) alig érte el a 26 ezer lélekszámot. Azonban igazságtalanság lenne, ha keveselnénk ezt a számot. Nem szabad elfelejteni, hogy 1920-ban a népszámlálók mindössze csak 26.298 három—hatéves gyereket olvastak össze Budapesten, szóval alig többet, mint ahány kutyát. Annyi kétségtelen, hogy a kutya népszerűbb állat, mint akár a kecske, melyből az 1918. évi állatnépszámlálás idején 102 darabot, akár a szamar, amelyből mindössze csak 124-et olvastak össze. A pesti szamarak száma egyáltalában megdöbbentően fogyásnak indult az utóbbi időben, de ez a fogyatkozás szerencsére alig látszik meg a városon.

1922-ben, amikor kereken 28 ezer kutyának adott kosztot és kvártélyt Budapest: 939.529 ember lakója volt a fővárosnak. Szóval 33 és egy fél ember jutott minden kutyára. 1923-ban azonban, amikor már 945.712 ember állott szemben 26 ezer kutyával; az arány megváltozott, mert már 36 és egyharmad ember jutott egy kutyára.

A kutya-probléma különben szintén kauzális nexusban van a tőzsde konjunktúrájával, mert minél nagyobb volt a hausse, annál nagyobb volt a kereslet és minél nagyobb volt a baisse: annál nagyobb a kínálat farkaskutyákban. A nagy tőzsdekrach mindenesetre súlyos csapást mért a kutyákra, bár emlékezetes, hogy elsőben is nem a kutyájától, hanem az autójától vált meg a leégett börziáner. Azt mondta az ismerőseinek, hogy sok benzint fogyaszt, és Voisin helyett Rolls-Roycet akar venni. Azután a kedvesétől vált meg a

börzés, és azt mondta az ismerőseinek, hogy azért válik meg tőle, mert a kisasszony sokat eszik. (Még pedig pénzt.) Végül, mikor már minden kötél szakadt, csak akkor vált meg kedves farkaskutyájától, azt mondván, hogy sok adót kell utána fizetni. És tényleg, az a huszonöt aranykorona adó, amit a farkaskutya fizet: 400 ezer papírkoronának felel meg. Ha azt vesszük, hogy körülbelül 1000 házőrző és vadászkutya van Pesten, tehát kereken 25 ezer olyan kutya van, mely 400 ezer koronás fejadót fizet. Ez pedig azt jelenti, hogy a 25 aranykoronás kutyaadókból évi tízmilliárd papírkorona bevétele kellene hogy legyen a fővárosnak. Ezzel szemben a főváros az 1925. évi költségvetésében csak 53 milliárd kutyaadó bevételt irányzott elő. Azonban szó, ami szó, a kutyák még így is elég pénzébe kerülnek a pesti embernek. Vegyük azt, hogy a tisztítószer, a hulladék és kutyatáplálék per kutya naponta csak 5000 koronába kerül a kutya gazdájának. Ez már évenként és kutyánként 1 millió 825 ezer papírkorona 25 ezer kutya után pedig 45.625 millió egy évben. Ezenkívül a szájkosárra kutyánként és évenként 50 ezer koronát számíthatunk, ami a 25 ezer kutyánál 1250 millió. A 25 ezer kutya költsége egy évben:

Táplálék és tisztítószer	45.625 millió K
Szájkosár	1.250 » »
Kutyaadó	5.300 » »
<hr/>	
	52.175 millió K

Ez meglehetősen csinos summa, pedig ebben nem szerepel sem a kutyabírság, sem a kutyák vételára.

BUDAPEST GYOMRA.

Mit költ a gyomrára Budapest?!

Valamikor nagyon kényes gyomra volt Budapestnek. A fővárosi ember szerette a jót és megválogatta, hogy mit eszik meg. A gyomorkultusz és a gyomorelőítéletek városa voltunk, ahol vagy abba betegedtek bele az emberek, hogy

sokat ettek; vagy abba, hogy nem ettek semmit. Karlsbadnak Budapest volt a legjobb szállítója. Az évek során aztán, hogy megváltozott az idők járása: megváltoztunk mi magunk is. Engedtünk a gyomorkultuszból is, meg a gyomor előítéletből is. Nem vagyunk már olyan finyásak. Mikor sok vita és tanakodás után 1904-ben fölállították a lóvágóhidat: mosolyogtak az emberek. Mit akar a tanács a lóhússal; ki eszik Budapesten lovat?! — mondogatták az emberek. Ma meg már nem tud annyi lovat levágni a ló vágóhid, hogy el ne fogyjon. 1910-ben már odáig jutott a dolog, hogy kis híja, hogy forradalmat nem csinált Budapesten a gyomor. Megdrágult a hús és a publikum sehogy sem akart beletörődni abba a gondolatba, hogy most már kevesebb húst egyék, mint azelőtt. Népgyűléseket és ankéteket tartottak a húsdrágaság miatt. Deputációk kilincselgettek a minisztereknél és a polgármesternél, de a húsdrágaság nem akart enyhülni. Khuen-Héderváry Károly volt akkor a miniszterelnök. Jó humorú ember, aki azzal vigasztalta a panaszkodó deputánsokat, hogy a húsdrágaság tulajdonképpen örvendetes jelenség. A hús azért drágult meg — mondta a miniszterelnök — mert megszorozódott a húsevők száma. A kereslet fölibe nőtt a kínálatnak, tehát megdrágult a hús. A húsevők száma pedig csak úgy sokszorozódhatott meg, hogy erősen meg kellett javulniok a kereseti viszonyoknak és a kereseti viszonyok javulásával javult az életszínvonal is. Ennek pedig örülni kell! — mondta Khuen-Héderváry. Már az utcán voltak a deputánsok, talpuk alatt ropogott a vár homokja: a miniszterelnök okfejtéséről csak akkor, a szabad ég alatt mondták ki őszinte véleményüket; mert a miniszterelnöki szalon előkelő levegője ilyen őszinteségeket nem bírt volna el.

Azóta sok mindent megértünk, és sok mindenben átestünk mi pestiek. A háború alatt jegyre adták a kenyeret meg a lisztet; és ácsorogni kellett a krumpliért. De ez mind nem esett olyan rosszul, mint az, hogy 1916 tavaszán máléliszttel kevert kenyeret etettek velünk. Azonban a gyomor-megpróbáltatások itt még nem értek véget. Jött a kommün, a »batyu-

zások« szomorú ideje. Azonban valahogy elmúlt a diktatúra négy hónapja is, és jellemző, hogy maholnap csak az a sok tök-káposzta és lecsó emlékeztet rá bennünket, amit a kommun alatt megettünk. Furcsák vagyunk. A proletárdiktatúra politikáját még el tudjuk felejteni az idők során, de a proletárdiktatúra kosztját nem fogjuk elfelejteni soha. Azóta megint eszünk húst, de évről-évre kevesebbet. 1925-ben még a kormány is észrevette, hogy a húsfogyasztás körül alighanem valami hiba esett és a népjóléti miniszter drágasági ankétet rendezett. Végére akart járni a nagy titoknak, hogy miért drága a hús meg a zsír. Erre az ankétre hivatalos volt valamennyi vádlott, akit a hús megdrágításával okoltak. A gazdák, a mészárosok, a hentések, a marha- és sertéskereskedők és a főváros képviselői mind ott ültek a zöldasztalnál. Ki-ki elmondta a magáét. Egymásután szólaltak föl és valamennyien egybehangzóan azt vallották, hogy a drágaságnak sok oka-foka van, de a fő drágító mégis csak az állam. A népjóléti miniszter majd hanyatt esett ijedtében.

Egyébként az ankéttől nem lett olcsóbb sem a hús, sem a zsír.

Nem érdekesség nélkül való különben, hogy mennyi húst eszik meg és mennyi zsírt fogyaszt el Budapest egy esztendő alatt. 1924-ben például a következő húsmennyiségek tűntek el Budapest gyomrában:

A hústermelés (nyers).¹

Marhahús (bivaly- és növendékhusus is):

a közvágóhídon levágott 58.659 marha húsa	
à 150 kg	= 8,798.850 kg
a behozott 1,500.000 kg tengerentúli marhahúsból	800.000 »
a vásárcsarnokba vidékről behozott ...	1,288.411 »
	<u>10,887.261 kg</u>

¹ *Hóna* Lajosnak, a Mészárosok és Hentések Lapja szerkesztőjének az összeállítására.

Ebből kivettek :

a közvágóhidról vidékre 1.059 marha húsát... =	158.850 kg	
a közvágóhidról külföldre 12.322 marha húsát... =	2,509.103 »	
a központi vásárcsarnok- ból vidékre..... =	37.103 »	2,705.056 kg
Marhahús összesen....		8,182.205 kg

Borjűhús :

a közvágóhidon levágott 44.758 borjú húsa à 35 kg	=	1,560.530 kg
a központi vásárcsarnokba behozott 121.932 borjú húsa à 35 kg	=	4,267.620 »
a központi vásárcsarnokba behozott borjűhús.....		7.776 »
		5,840.926 kg

Ebből kivettek :

vidékre 706 borjú húsát à 35 kg	=	24.710 kg
külföldre 4.029 borjút... =	206.504 »	
a központi vásárcsarnok- ból hús alakjában ... =	69.108 »	290.322 kg
Borjűhús összesen....		5,550.604 kg

Aprómarhahús (juh, bárány, kecske, gödölye) :

a közvágóhidon levágott 48.655 juh húsa à 15 kg	=	709.825 kg
a központi vásárcsarnokba behozott 10.583 juh, 9.701 bárány, 249 kecske, 148 gö- dölye és 950 kg juhhús súlya		207.760 »
		917.585 kg

Ebből kivettek :

a vágóhidról vidékre 1.849 juh külföldre..... =	6.807 »	
a vásárcsarnokból. =	482 »	
összesen..... =	9.138 juh húsát à 15 kg	137.070 kg
Aprómarhahús összesen....		780.515 kg

Sertéshús :

a közbárhídon levágott 240.246 sertés húsa à 35 kg	=	8,723.610 kg	
a közbárhídon levágott 2.093 süldő húsa à 20 kg	=	51.860 »	
a közbárhídon levágott 376 malac húsa à 5 kg	=	1,880 »	
a közp. vásárcsarnokba bevitt 90.612 sertés, süldő és malac húsa	=	2,675.467 »	11,452.818 kg

Ebből kivitték :

a vágóhidról vidékre hús alakjában	2,107.521 kg		
a vágóhidról külföldre hús alakjában	322.800 »		
a közp. vásárcsarnokból vidékre	40 180 »	2,470.501 kg	

Sertéshús összesen.... 8,982.316 kg

A fővárosba behozott <i>szalámi</i>	175.931 kg
» » » <i>hús- és halkonzerv</i>	540.000 »
» » » <i>egyéb konzervált húsrú</i>	105.864 »
» » » <i>kolbászárú</i>	208.458 »
» » » <i>baromfi</i> élősúlya 6,297.893 kg, ennek tiszta hússúlya a zsiradék leszámításával	1,575.000 »
a fővárosba behozott <i>hal</i>	2,478.000 »
» » » <i>vad</i>	650.000 »
a közbárhídon levágott 10.322 ló húsa à 300 kg	3,076.600 »

Hús összesen.... 32,285.493 kg

Ebből leszámítandó a következő kivittel :

36 vagon szalámi = 350.000 kg à 2.5 kg nyershús	875.000 kg
hentesárú postacsomagokban	3,600.000 »
vasúti és hajóvendéglőkben, étkezőkocsikban, hajókon, szállókban nem budapestiek által elfogyasztott hús naponként 12.000 kg (mint az előző évben)	4,320.000 »
a környező községekben lakók által Budapesten elfogyasztott és nyersen vagy elkészítve kivitt hús naponként 8.000 kg (mint az előző évben)	2,880.000 »
Levonva a termelésből.	11,675.000 kg
Tényleges fogyasztás	20,610.493 kg

Eszerint tehát 1924-ben 21-6 kg nyershúsfogyasztás esnék Budapest minden lakójára. 1923-mal szemben 1924-ben valami kis javulás látszik a húsfogyasztásnál. Ebből a javulásból azonban magára a tulajdonképpeni hentes- és mészárosiparra haszon alig származott, mert a növekedés főleg csak a baromfi-, a hal- és a vadhúsfogyasztásra esik. Az 1923. évi 819.150 kg-mal szemben 1924-ben 1,575.000 kg *baromfihús*, az 1923. évi 140.000 kg-mal szemben 1924-ben 2,478.000 kg hal és az 1923. évi 56.000 kg-mal szemben 1924-ben 650.000 kg vadhús került behozatalra. Érdekes, hogy *főtt húsról átszámítva Budapest egy-egy lakójára 1924-ben napi 4 (négy) deka hús jutott*. Négy deka főtt hús naponként soknak nem sok. Ettől ugyan nehéz jóllakni. De viszont nem szabad elfelejteni, hogy ez a négy deka hús »átlag-hús«, amivel csak a statisztikusok élnek. Maga a lakosság azonban úgy van vele, hogy vagy eszik húst, vagy nem eszik. De ha már eszik, akkor többet eszik négy dékánál.

Egyébként ugyanilyen módszerrel kalkuláltuk ki Budapest zsirfogyasztását is. Íme:

A zsirtermelés (nyers).

Sertésekből:

249.246 sertésből à 60 kg	14,954.760 kg	
a központi vásárcsarnokba bevitték	1,665.000 »	
	<hr/>	
együttvéve	16,619.760 kg	
ebből elszállítottak vidékre 2,421.000 kg		
külföldre 939.200 »	3,360.200 »	13,259.560 kg
<i>Baromfisziradék</i>		1,575.000 »
<i>Növényi zsiradék</i> átszámítva nyers zsiradékra		540.000 »
		<hr/>
Nyers zsiradék összesen		15,374.560 kg

Ebből leszámítandó (mint 1923-ban):

vidéki hentesek, bányák, uradalmak, magánosok elszállítása naponként 15.000 kg		
300 napon	5,400.000 kg	
vasúti és hajóvendéglőkben, étkező kocsikban, hajókon, szállókban stb. nem budapestiek által elfogyasztva naponként 3.000 kg	1,080.080 »	6,480.000 kg
Marad budapesti fogyasztásra		<hr/>
		8,894.560 kg

Ha ezt a 88-9 métermázsza zsírt egyenletesen elosztanék a lakosság között, jutott volna egy-egy lakóra 1924-ben 9-35 kg nyers zsiradék, ami olvasztott zsírban kifejezve 6-55 kg-os fogyasztást jelent. Az 1924. évben tehát a zsírfogyasztás aránylag jelentékenyebb mértékben emelkedett (1-75 kg-mal), mint a húsfogyasztás, ami jelenti azt is, hogy az 1924. évi súlyos kereseti viszonyok miatt a főváros lakossága több egyéb táplálékot evett, mint húst és ahhoz kellett a több zsír.

De Budapest népe természetesen nemcsak zsírral és hússal él, hanem 1925-ben elfogyasztott:

36	millió kg lisztet
96	» » burgonyát
12	» » cukrot
6	» » sót
36	» » száraz főzeléket
72	» liter tejet

és meg nem állapítható mennyiségű gyümölcsöt.

Míg a marha eljut odáig...

Milyen utat tesz meg a marha és milyen utat tesz meg a hús ára, míg a hús az asztalunkra kerül? Nem érdekesség nélkül való kérdés ez különösen most, amikor mindenki drágálja a húst és közben panaszkodik a mészáros is, meg a hentes is. Azt mondják, hogy nem tudnak megélni a mesterségükből. Dehát úgy látszik a húsüzlet sem olyan egyszerű üzlet, mint amilyennek látszik. Míg a marha vidékről Pestre ér: tizenhétféle adó, illeték és egyéb című kiadás van vele, mint a következő elszámolás bizonyítja:

Míg a marha Csongrádiról Pestre érkezik:

10 db 4900 kg élőmarha à K 9000	K 44,100.000
2% forgalmi adó	K 882.000
Szállítási díj és átvételi költség ..	» 1,000.000
Számlabélyeg	» 5.500

Bélyegzés	K	8.100	
Vásárdíj	»	324.000	
Istállódíj	»	340.000	
15 csomag széna	»	115.000	
10 csomag szalma	»	27.000	
Tűzkárbiztosítás	»	18.000	
Állatkereskedők járuléka	»	10.000	
Kirakás és hajtódíj	»	162.000	
Beszedési díj	»	216.000	
Kezelési díj	»	108.000	
Hajtónak borraivaló	»	20.000	
Kötéldíj	»	20.000	
Bizományi díj	»	1,080.000	
Forgalmi illeték	»	21.600	K 4,357.200
			<u>K 48.457.200</u>

Ezek szerint tehát a Csongrádon vásárolt marhákat a budapesti vásárig 9-88%-kal drágítja meg a tizenhétféle költség. Már most lássuk, hogy miképpen találja meg számadását a pesti mészáros. íme:

5 drb fehér ökör kitermelése.

Vásári és vágóköltések 1925. szeptember 26-án:

5 drb marha 2715 kg à K 12.500 ...			K 33,937.500
2% forgalmi adó	K	678.750	
vásárpénztári illeték	»	40.725	
fogyasztási adó	»	1,275.000	
vágódíj	»	203.625	
istállódíj	»	17.000	
vágatási költség	»	350.000	K 2,565.100
			<u>K 36,502.600</u>

Mennyiben van a mészárosnak a hús és a melléktermékek?

1340 kg 1340 kg hús .... à 21.111	K	28,288.740	
75 » 75 » belsőrész à 5.000	»	375.000	
50 » 10 fél fej..... à 30.000	»	300.000	
50 » 20 drb láb..... à	»	175.000	
110 » 110 kg faggyú. à 10.000	»	1,100.000	
291 » 291 » bőr..... à 19.000	»	5,529.000	
25 » 5 drb velő... à 15.000	»	75.000	
50 » 5 » bél ... à 110.000	»	550.000	
50 » 5 » pacal . à 12.000	»	60.000	
100 » 5 tál vér .... à 10.000	»	50.000	K 36,502.740

Mennyiért értékesíti a mészáros a húst?

1340 kg hús	à 21.111	K 28,288.740
házhoz szállítás.....	à 3.000	> 402.000
		K 28,690.740
298·82 kg pecsenyehús ...	à 34.000	K 10,159.880
418·08 » leveshús.....	à 31.200	> 13,044.096
406·02 » egyéb hús.....	à 25.500	> 10,353.510
56·28 » vöröscsont ...	à 4.000	> 225.120
92·46 » fehéresont ...	à 10.000	> 924.600
26·80 » kivágás		> 214.400
1·54 » kimérés		
		K 34,921.606
2% forg. adó.....		> 698.433
		különbözet K 5,532.443

felesleg 19·28%.

A marha- és sertéshúst terhelő költségek összeállítását, valamint a mészáros és hentes kalkulációját Reich Samu, a Budapest székesfőváros Élelmi-szerüzemének vezérigazgatója bocsátotta rendelkezésemre.

Amint ebből az elszámolásból kitetszik: a pesti mészáros vesz a vásáron 5 darab fehér ökröt 339 millió koronáért. Mikorára levágta, a hatféle költség 36·5 millió koronáig drágította az öt marhát. A marhák belső részét, fejét, lábát, velejét, faggyúját, bőrét, belét, pacalját és véréit külön értékesíti a mészáros és kap érte 8·2 milliót. A húsát pedig, amely a hazaszállítási költséggel együtt közel 28·7 millió koronájában van: elméri és 34/2 millió koronát vesz be érte. Keres tehát a húson tisztán 5·5 millió koronát, ami 19·28%-os nyereség.

Vájjon sok-e ez, vagy kevés? A mészárosok keveslik és azt bizonyítják, hogy az élő marha ára és a hús ára között ugyan ma 40%-kal nagyobb a differencia mint békében volt, de ezt a 40%-os differenciát az adók, kamatok és egyéb költségek megnövekedése idézi elő. Itt van erről is egy összeállítás:

	1913. szeptember aranykor.	1925. szeptember papírkor.
1 kg élő marha átlagára ..	0·71 = 10.295	10.771
1 kg marhahús átlag el- adási ára	2·16 = 31.320	37.071

Az élőmarha ára és a hús ára közötti különbözet 1913-ban 204% volt és 1925-ben 244%. Tehát az 1925. évi átlag húsár viszonyítva az 1925. évi élőmarha átlagárhoz 40%-kal nagyobb, mint 1913-ban volt.

Ennex az emelkedésnek a magyarázatát a következő számok adják meg:

1. Az élőmarha átlagára 1925-ben	4-62%	emel-
kedést mutat az 1913. évi átlaggal szemben	4-62%	
2. Egy 200 kg-os húsú marha alapulvétele mellett		
a fogyasztási adó, amely békében 15-50 aranykorona		
volt (= 224.750 papirkorona), jelenleg 255.000 papir-		
korona. Az emelkedés tehát kg-ként &	0-07%	
3. Négyzeres forgalmi adó á 2%	8-00%	
4. Békében az üzlet lebonyolításához igénybe vett		
hitel kamatlába 6% volt, míg jelenleg 17¼%. A külön-		
bözet tehát	11-25%	
5. A békebeli forgalom 40%-ra való csökkenése		
folytán a mérsáros költsége fedezésére békében hivatalo-		
san jóváhagyott 10% helyett 25%, tehát a különbözet		
(beleértve a közterhek emelkedését is)	15 00%	

összesen.... 38-94%

A jelenlegi húsárak tehát a békebelinél 1-06%-kal vannak magasabban értékelve.

Ez a számadás föltétlenül érdekes magyarázata annak, hogy a marhahús ára miért annyi, amennyi. Ez a magyarázat azonban nekünk fogyasztóknak nem vigasztalás. A publikum nagy kontingensének ugyanis már békében is drága volt a hús és hogy most 40%-kal még drágább, mint 1913. szeptemberében volt: ez csak amellet bizonyít, hogy azok, akik a húsárakat csinálják, nem számolnak azzal, hogy a fogyasztó publikum vásárlóképessége legalább 40%-kal csökkent a háború kitörése óta.

A hentes és a sertés.

A hentesek azt mondják, hogy ma a hentesüzlet sem az, aminek lennie kellene, és hentesboltból sem lehet ma már meggazdagodni. Kísérjük végig a sertés pályáját attól a pillanattól kezdve, amint elhagyja szülőföldjét: Békésgyulát,

egészen addig, míg a hentes kiméri és karaj, karmonádli, meg egyéb ilyesmi lesz belőle.

Íme itt van egy elszámolás arról, hogy 40 darab 6195 kg összsúlyú, vidéken (Békésgyula) 1925. szeptember 22-én 21-32 koronás egységáron vásárolt sertéseket a vidéki beszerzési helytől a fogyasztóig való eljutásig milyen költségek terhelik:

40 darab 6195 kg élő sertés ab		
Békésgyula à K 21.320		K 132,077.400
2% forgalmi adó	» 2,641.548	
1% biztosítási díj	» 1,320.774	
Járlat átírási költség	» 61.775	
Állatorvos vidéken	» 50.000	
Átvevő napi és utazási költségei ..	» 449.000	
Vasúti fuvardíj	« 2,722.600	
Apadó 5% 6195 kg után 310 kg à K 21.320	» 6,609.200	
A vidéki 6195 kg után 5% apadó- val kisebbített, illetve Budapesten talált 5885 kg után 6% vásárdíj K 24.800 budapesti ár alapján ..	» 875.688	
Kirakás 2%	» 291.896	
Tűzbiztosítás darabonként naponta à 600	» 24.000	
Bizományi díj 1%	» 1,320.774	
Működési engedély 2%	» 291.896	
Számlabélyeg 0.1%	» 13.207	
Bélyegzés 0.6%	» 79.248	
Beszedési díj 4.5%	» 594.347	K 17,345.953
		<u>K 149,423.353</u>

Eszerint I kg-ra eső költség 17,345.953: 6195 = 2800 korona. A vidékről Budapestre kerülő élősertést tehát 13-13% költség terheli. Ezek szerint a vidéken vásárolt 21.320 koronás sertés Budapestre érkezvén: 24.120 koronába kerül.

Most lássuk, hogy miképpen értékesíti a hentes a sertést? Itt van róla az elszámolás.

A kishentes a budapesti sertésvásáron vásárol 1 darab 150 kg élősúlyú fiatal hízott sertést 1925. szeptember 24-én á 24,500 koronáért.

150 kg à K 28.500		K 3,675.000
2% forgalmi adó ..	K 73.500	
11% szűrődíj	» 40.425	
½% hajtódíj	» 1.837.50	
0.2% bélyegzés	» 735	
fogy. adó per drb ..	» 68.000	K 184.498
		<u>K 3,859.498</u>

6.44 kg karaj	à K 43.000	K 276.920
32.92 » egyéb hús..	» » 35.000	» 1,152.200
8.16 » fej és láb	» » 16.000	» 130.560
0.48 » felvágási veszteség		
68.— » szalonna	» » 30.500	» 2,074.000
7.— » hárj	» » 35.000	» 245.000
5.— » bélzsír	» » 30.500	» 152.500
3.— » belső rész	» » 17.000	» 51.000
1 darab bél	» » 16.000	» 16.000
16.— » veszteség az életre		
<u>147.— kg</u>		
3.— » bél kimosva		K 4,098.180
<u>150.— kg</u>		

Bevételi többlet K 238.682, azaz 6.18%.

Ebből fedezi a vágóhídról az üzletébe való szállítás költségét, az üzletbe fektetett tőke kamatját, az adókat, a rezsit, valamint a saját személyi kiadásait. Úgy látszik, hogy a kis-
hentes élete sem fenéki tejföl.

PUSZTULNAK A LOVAK.

A pesti embert az utolsó időkben annyira elfoglalja temérdek gondja-baja, hogy a nagy igyekezetben szinte észre sem veszi: milyen rohamosan változik a pesti utca habitusa, karaktere és mint tünedezik, fogyatkozik az aszfaltról és a makadámról régi barátunk és megszokott társunk az utca koptatásában: a ló. Az állatszámológok 1926-ban cca 7 ezer lovat olvastak össze Budapesten, míg teszem 1911-ben 21.270 trappolt és kocogott a pesti makadámún. Tizenhárom esztendő alatt tehát a harmadára sorvadt le a budapesti lóállomány.

Mi lett velük, hová lettek az eltűnt lovak?

Szégyen ide, szégyen oda: de be kell vallanunk, hogy egyrészüket az éhes pestiek ették meg, más részét pedig a fejlődés falánk vasparipája: az autó pusztította ki.

A ló lassacskán kezd kimenni a divatból. A híres Stefánia-úti kocsikorzók is csak halvány kópiái a régi idők kocsikorzóinak, és nagyobb kocsifelvonulást talán csak a kommün után láttunk, amikor — mintha csak a földből támadtak volna elő — váratlanul megjelentek az Andrásy-úton az elegáns hintók, könnyű homokfutók, giggek, csengős csikók, ekhós szekerek. A konflisok és fiakkerek erdejében a négyesfogatok sem voltak ritkák. A jó vidék megszállotta a bűnös Budapestet és mivel a vonatok rendetlenül jártak, a megyei urak more patrio: ki-ki & maga fogatán érkezett a fővárosba. Akkoriban úgy tetszett, hogy a régi divat megint elnyomja az újat és a ló visszaszerzi régi pozícióját. Hiú ábránd volt ez is. A vidéki járművek és utazási alkalmatosságok lassacskán ismét eltűntek az Andrásy-útról és az automobil megint kiverelkedte a hegemoniát. Ma már ott tartunk, hogy még a konflisok is autókká akarnak átalakulni, és már a rendőrség egyrésze is biciklin lovagol. És ahogy ezernyolcszáz negyvennyolc előtt a gőzmasina elette a fuvaros paraszt kenyerét, úgy üti most el az autó a lovat az abraktól.

Mikor az első automobil megjelent a pesti utcán: ki az ördög hitte volna erről a benzinbűzt terjesztő masináról, hogy néhány esztendő alatt meghódítja a fővárost és tönkreteszi a lovasfuvarozást?! Nem hitte senki, ámbár a lovak sejthettek valamit, mert már akkor sem rokonszenveztek túlságosan a gépkocsival. Azóta megszokta a ló is az autót és belenyugodott abba a gondolatba, hogy az automobilipar fejlődése és a gépkocsik szaporodása a lovaskocsi halálát jelenti. Ma még csak 4000 automobil szaladgál Budapest utcáin, és ma még a lótartás is olcsóbb, mint az automobiltartás: de már nem kétséges, hogy ebben a versenyben melyik versenyző győz. Mindenesetre érdekes ez az élet-halálküzdelem, amely szemünk előtt folyik a lovaskocsi és az automobil között. Tizen-

öt esztendő alatt az történt, hogy a budapesti loállomány a harmadára csökkent az autó konkurenciája következtében. A ló-tartók egyrésze a lovaskocsit már eddig is autóval cseréltek föl; a gyárak nagyrésze szintén automobilt használ stráfszekér helyett teherhordásra, pedig a benzin és a gumi drágasága egyelőre még súlyos hendikepelést jelent az automobil számára, de azért az autó győzelme kétségtelen.

Mibe kerül ma a lótarás Budapesten? Íme egy kis költségvetés róla:

<i>Befektetési költség.</i>	Hintás ló, zsalus kocsi	Ígás ló, stráfszekér ezer koronában havonta
<i>Két ló beszerzési ára 30 millió K</i>		
Tőketörlesztés 10 év alatt.....	250	250
Évi 20%-os kamatveszteség 30 millió után	50	50
Lóbiztosítás	125	125
<i>Kocsi beszerzés, zsalus kocsi 40 millió, stráfszekér 30 millió</i>		
Amortizáció 10 év alatt.....	334	251
Évi 20%-os kamatveszteség	650	250
<i>Szerszámbszerzés egy pár lóhoz, a hintós lovakhoz 4.5 millió K, az ígásokhoz 3.5 millió K</i>		
Évi 20%-os kamatveszteség	75	58
Szerszámamortizáció, reparáció.....	150	100
Szerszámkarbantartás	50	50
	1684	1008

Rezsiköltség

Kocsis fizetése	1500	1500
Kocsis ruházata	350	—
Tisztító eszközök és használati cikkek..	100	100
Vasalás (2 ló)	470	470
Kötőfék	10	10
Kocsiszin-bér	150	150
Istállóbér 2 ló után	300	300
Befektetési és rezsiköltségek a takar- mányoláson kívül	4564	3538

Takarmány.	Hintás ló, zsalus kocsi	Igás ló, stráf- szekér
	ezer koronában	havonta
<i>Egy pár hintós ló.</i>		
Zab (q 300.000 K) lovanként és naponként 6 kg zab 2 ló után havonként..	1080	—
Széna (q 130.000 K) lovanként és naponként 8 kg széna 2 ló után havonként	624	—
Szalma (q 80.000 K) havonként és naponként 5 kg alomszalma 2 ló után havonként	240	—
	<hr/>	
	1944	—

Egy pár igás ló.

Zab lovanként és naponként 3 kg 2 ló után havonként	—	540
Kukoricadara (q 300.000 K) lovanként és naponként 6 kg, 2 ló után havonként	—	1080
Szecska (q 100.000 K) lovanként és naponként 1 kg, a ló után havonként	—	60
Széna 2 ló után havonként	—	624
Szalma 2 ló után havonként.....	—	240
	<hr/>	
Takarmány havonta....	1944	2544

Ezek szerint tehát :

Befektetési költség havonta	1684	1008
Rezsí-költség havonta	2880	2530
Abrak havonta	1944	2544
	<hr/>	
Összesen....	6508	6082
Költség egy napra	217	203

Íme ez a ló tartás — papírfarmája. A való helyzet azonban az, hogy a *napikiadást* a hintó tartásnál 340 ezer koronára és igatartásnál pedig 235 ezer koronára kell vennünk, mert az igáskocsinál 7 nap költségével szemben csak 6 napi keresettel számolhatunk, míg a hintós fogatoknál *kettő helyett három* ló tartását kell kalkulálni, mert két hintós ló mellett egy pót-lóra föltétlenül szükség van,

Az autó.

Már pedig, ha napi 340 ezer koronával kell számolnunk a hintótartást: akkor ez az autó győzelmét jelenti. 340 ezer koronás napi költséget számítva, a hintótartás egy hónapra 10-2 millió koronába kerül, míg egy négyülékes, körülbelül 25 lóerős autó üzemeltetési költsége havonként (havi 1000 kilométer teljesítményt számítva) körülbelül 8-2 millió koronába kerül. Itt van róla a bizonyíték:

A) Egy négyülékes kb. 25 tényleges lóerős autó üzemeltetési költségei, havonta 1000 km teljesítményt véve fel, beszerzési ára kb. 100 millió korona.¹

I. Állandó jellegű kiadások.

a) Ezenkénti amortizáció	14,000.000 K
b) Tőkekamat	8,000.000 »
c) Garage és kocsimosás, tisztítás havonta 700.000, ez évi	8,400.000 »
d) Soffőr havi 2·4 millió, ez évi	28,800.000 »
e) Tűz- és szavatossági biztosítás	1,000.000 »
f) Közlekedési adó, balesetbiztosítási járulék (soffőr).....	1,500.000 »
I. Állandó jellegű kiadások évente	<u>61,700.000 K</u>

II. Üzemeltetési költségek.

a) Benzin, 100 km-ként kell 8 kg, à 7000 K, ez pro km.....	560 K
b) Motor- és kenőolaj, kenőzsír, 100 km-ként kell 0·8 kg à 14.000 K, ez pro km	112 »
c) Gumiabroncsoszás; egy garnitúra, mely kb. 16.000 km-t fut, 11,200.000 koronába kerül, ez pro km.....	700 »
d) Gépszerszerelés és karosszéria főjavítás, fényezés; kb. 25.000 km út, vagyis a felvett teljesítmény mellett kétévenként szükséges. Ennek kétévenkénti költsége átlagosan (a fenntartási költségek is benne) 40,000.000 K. Ez pro km.....	1667 »
II. Az üzemeltetési költségek pro km	<u>3039 K</u>

¹ A kalkulációt Bárány Ervin okleveles gépészmérnök, kir. törvényszéki hites automobilszakértő, a Székesfővárosi Automobil-üzem igazgatója volt szíves rendelkezésemre bocsátani.

Az állandó jellegű kiadások pro kilométer kitesznek 5141 koronát, úgy hogy a kb. 25 tényleges lóerős (kb. 7 adólóerős) automobil kilometrikus költsége, minden kiadást ténylegesen figyelembe véve és inkább kissé pesszimiztikusan számítva, pro kilométer 8180 koronát tesz ki.

B) Egy hatüléses nagy, kb. 55 tényleges lóerős autó üzemi költsége, havonta ugyancsak 1000 km teljesítményt véve fel, beszerzési ára kb. 260 miülő korona.

I. Állandó jellegű kiadások.

a) Amortizáció, évenként	37,100.000 K
b) Tőkekamat, évenként	20,800.000 »
c) Garage és kocsimosás, fémtisztítás havonta 900.000 K, ez évente.....	10,800.000 »
d) Soffőr, havi 2,400.000 K, ez évente..	28,800.000 »
e) Tűz- és szavatossági biztosítás	1,500.000 »
f) Közlekedési adó, balesetbiztosítás ..	5,000.000 »
I. Állandó jellegű kiadások évente	<u>104,000.000 K</u>

II. Üzemköltségek.

a) Benzin, 100 km-ként kell 17 kg à 7000 K, ez pro km	1190 K
b) Motor- és kenőolaj, kenőzsír, 100 km-ként kell 1-2 kg à 14.000 K, ez pro km	168 »
c) Gumiabroncsozás; egy garnitúra, mely kb. 16.000 km-t fut, 19,000.000 koronába kerül, ez pro km	1200 »
d) Gépszerkezet és karosszeria főjavítás, fé- nyezés; kb. 25.000 km út, vagyis a fel- tétélezett teljesítmény esetén kétvétenként szükséges. Ennek kétvétenkénti költsége át- lagosan (a fenntartási költségek is benne) 50,000.000 K. Ez pro km.....	2000 »
II. Az üzemköltségek pro km	<u>4558 K</u>

Az állandó jellegű kiadások kitesznek pro km 8666 K-t, úgyhogy a nagy, kb. 55 tényleges (kb. 16 adólóerős) auto-
mobil kilometrikus költsége, minden kiadást tényleg figyelembe-
véve, reálisan számítva 13.224 K-t tesz ki.¹

¹ Ezek a kalkulációk 1926. januárjában készültek.

Mindkét esetben figyelembe vettük, hogy az autóbilt nemcsak jó aszfalton és kövezett városi utakon, hanem kevésbé jó országúton és rossz vidéki utakon is használják. A költségek túlzottan kíméletes használat: nem túlgyors hajtás, óvatos fékezés, stb. mellett még csökkenthetők. A fentiekben azonban inkább egy átlagos vezetővel és normális (mely bizony sokszor nem nagyon kíméletes) használattal számoltunk. Rendkívül sok függ az úttól, a vezetőtől, a sebességtől és a terheléstől.

Az autó tehát győzött és diadallal vonul be Budapestre, hogy teljesen elfoglalja az utcát a lovak elől.

Egyelőre 3700—4000 személyautó fut a főváros utcáin. A gazdasági válság egy kissé megzavarta a budapesti autóparkot és nagy változást idézett elő az autótulajdonosok között. A tőzsdekonjunktura idején temérdek autó került a fővárosba és egy hausse-napon egész autótábor strázsálta a részvényvásár hatalmas palotáját. A vakmerő fiatalok ideje volt az. Látván az autón futkározó arrivée-eket, akkor mondta egy régi világból ittragadt tőzsdés kissé elszontyolodottan:

— Nekik akkor már rég nem lesz autójuk, amikor én még mindig gyalog járok! . . .

Az öreg jobbernek igaza volt. Ma már nem azok ülnek az autókon, akik három évvel ezelőtt ültek.

A VILLAMOS VASÚT MINT ÜZLET.

Nap-nap után, a szemünk láttára bonyolítja le üzletét Budapest egyik legnagyobb és legérdekesebb üzeme: a villamos vasút; és csodálatosképpen ez a nagy bolt, melynek mi hűséges adófizetői vagyunk, mégis sokkal kevésbé érdekli a publikumot mint ahogy azt a vasút megérdemelné. Budapest népe fáradt, nagyon fáradt. Nyilván ez az oka, hogy a publikum nem túlságosan kíváncsi rá, hogy üzletnek mekkora üzlet a villamos vasút; mint csinálja a milliárdokat ez a nagyüzem, mely komplikáltság tekintetében ugyan mögötte marad a másik nagyüzemnek: a főváros adminisztrációjának; de egyébként ez is, az is sokszáz milliárdos budgettel dolgozik.

Pedig a mi tramway-unk dolga nagyon érdekes. Nemcsak azért érdekes, mert nagy üzlet, de érdekes azért is, mert valószínűleg regénybe illő a tramway életépítésként, ahogy a cammogó ló vonatból gyors járású villamossá vedlik át és a maga átalakulásával segít világvárossá formálni Budapestet. De nemcsak Budapestet formálta át a tramway, hanem a külföld metropolisait is a tramway fejlesztette modern nagyvárosokká.

A tramway megjelenik.

Okos, pénzhajszoló, nyereség után szaladó emberek nagyszerű szimatja fedezte föl legelőször, hogy a városi embernek egyre sietősebb lesz a dolga, és hogy az idő pénzt, sőt egyre több pénzt ér. Ezt a felfedezést akarták hasznosítani azok a zseniális emberek, akik tőkét adtak össze, részvénytársaságokat alapítottak, hogy lerakhassák az első tramway-síneket az utcán és kihasználják, pénzre váltsák azt a kínáló üzleti alkalmat, azt a tömegszükségletet, melyet egy nagyváros lakosságának forgalmi és közlekedési igényei támasztanak.

A tramway aztán fejlődött és a fejlődésben vitte magával a folyton-folyvást növekvő várost. A tramway hátán szinte máról-holnapra született meg a modern nagyváros. Egy napon azt vettük észre, hogy a növekvő városban a távolságok egyre nagyobbak lesznek és a városi ember egyre több időt tölt a tramway-on. Az új probléma tehát az volt, hogy ezeket a távolságokat miképpen lehetne közelebb hozni egymáshoz, és hogy a városi ember miképpen takaríthatna meg minél több időt és pénzt. Így teremtette meg aztán a szükség és a célszerűség a tramway mellé a railwayt, a tubeseket, a magas vasutakat és az autóbust.

A mammut-városok.

A nagyvárosok fejlődésével egyszerre előtérbe nyomult egy másik probléma is: az, hogy ha így fejlődnek a nagyvárosok, mint ahogy fejlődött London, fejlődik Newyork és fejlődnek a többiek, mi lesz végül ezekből a nagy városokból; hol van a határa ennek a terjeszkedésnek? H. G. Wells

egyik nagyon ötletes, sok évvel ezelőtt megjelent tanulmányában azt mondta, hogy ennek a rapid-fejlődésnek nem lehet más következménye, mint hogy egykor el kell jönni annak az időnek, hogy egy-egy ország mindössze csak két-három nagyvárosból fog állani csupán. A nagyvárosok ugyanis, amint terjeszkednek, folyton-folyvást magukba olvasztják, felfalják a környéket és ennek a falánk terjeszkedésnek nem lehet más vége, mint hogy *mammut-városok alakulnak*. Egy-egy nagyváros olyan lesz, mint egy kis ország, és egy-egy ország két-három Londonból fog állani.

H. G. Wells később revidálta ezt az ötletes teóriáját és megállapította, hogy a mai nagyváros terjeszkedésének határait a közlekedés gyorsaságának a mértéke fogja megszabni. A jövő nagyvárosának a határa tehát nem lehet messzebb a város központjától, mint amely távolságot a rendelkezésre álló közlekedési alkalmatosságon egy órán belül megteheti az, aki a város határában lakik, de foglalkozása, kenyeré, minden nap a City-be kergeti. Wells szerint ugyanis napi két óránál többet senki sem pazarolhat az idejéből arra, hogy a lakásából a munkahelyére és a munkahelyéről a lakására utazhassák.

A nagyvárosok jövője tehát, amint látjuk, nagyon intenzíven kapcsolódik bele a tramway-kérdés problémájába és éppen ezért nagyon érdekes az a kérdés is, hogy mi lesz a tramway jövője? Más szóval, hogy meddig él a tramway? Ezt a kérdést az tette nagyon aktuálissá, hogy a villamos vasutak üzemeltetése erős tempóban emelkedett; a kiadások a szénárak és a munkabérek drágulása következtében egyre többet esznek meg a bruttó haszonból, annyira, hogy úgy látszott, mintha rövid időn belül el kellene következnie annak, hogy a tramway-ok a mai keretben nem tudnak hasznot produkálni, és egy eredményes bérsztrájk mindig fel fogja falni a fölösleget.

Meddig él a tramway?

A másik dolog, ami a tramway-igazgatókat aggasztotta, az a szomorú fölfedezés, hogy a tramway-közlekedés évei meg vannak számlálva és hogy az egyre jobban népesedő,

terjeszkedő és gyarapodó nagyváros hihetetlen fejlődésének megdöbbentő rohanása fogja agyongázolni a tramway-t, annak a nagyvárosnak a fejlődése, mely jó részben épp a tramway-nak köszönheti, hogy nagy várossá lett. Az angol és az amerikai vasútigazgatók jutottak először erre a szomorú felfedezésre. London és Newyork utcáin ugyanis a roppant gyalogos és kocsiforgalomtól már most is csak lassított tempóban haladhat a tramway és önkénytelenül vetődött föl az a kérdés, hogy mi lesz a tramway-al, ha az utca forgalma még jobban megdagad?!

De volt egy harmadik szempont is, amit nem lehetett figyelmen kívül hagyni és ez a szempont a tramway-vállalatok kommunizálási kérdése. Említettük, hogy az első tramway-vállalatokat részvénytársaságok alakították; magántőkésék rakták le a nagyvárosok utcáira az első vasúti síneket, mert mikor a tramway-közlekedés Európában megindult, a helyhatóságok még nagyon gyanakodva és nagyon bizalmatlanul nézték ezeket az első döcögő kocsikat és nem álmodták, hogy ezekből a tramway-vállalatokból valamikor hatalmas, sok-sok milliót érő és sok milliót hajtó üzleti vállalkozások lesznek. Így esett aztán, hogy a városok koncessziót adtak tramway-építésre vállalkozó részvénytársaságoknak. Jelenlétktelen részesedésért, vagy pláne ingyen adták bérbe azt a nagy értéket, melyet a város népességének munkája, szorgalma, aktivitása, közlekedési szükséglete, a városok természetes expanziója vált ki. Bérbeadták igen gyakran alacsony bérért és kis részesedésért és észre sem vették, hogy a koncesszióval együtt adták bérbe, nemcsak a nagy jövedelmet, hanem azt a nagy erőt és politikai hatalmat is, amely együtt jár a nagy vagyonnal; növekszik a vállalattal és a jövedelemmel. Ez a megnövekedett hatalom, ha érdeke úgy kívánta, szembehelyezkedett magával a várossal, amely a koncessziót adta; szembehelyezkedett magával a lakossággal, melynek közlekedési igényeit kielégítette és kihasználta. És szembehelyezkedett a várossal, amelynek fejlődéséből, gyarapodásából, sikereiből vámot szedett: reményeit pedig részvényemisszióinál eszkömpálta.

Körülbelül ez a lélektani magyarázata annak, hogy a városok közönsége rendszerint sehol sem nézte jó szemmel a tramway-ok, a közúti vasutak gyarodását és a községi pártok mindenütt boldogan várták azt az időt, amikor a koncessziós szerződések alkalmat adnak rá, hogy a város megválthassa a vasutat és visszavegye azt a hatalmat, amelyet a koncesszióval együtt könnyelműen kiadott a kezéből. A villamosvasútvállalatok fölött tehát állandóan ott lebegett a megváltás Damokles-kardja, és éppen ezért a vasúttársaságok minden törekvése odairányul, hogy a megváltásig terjedő időt minél jobban hasznosítsák. A részvénykibocsátásoknál nagy ázsio-hasznot gyűjtöttek és a haszonból olcsó pénzért nagy telek-komplexumokat vásároltak olyan vidékeken, amelyek mentén később vasútvonalakat építettek és a vasútvonalak kiépítésével jelentékenyen értékesebbé tették a telkeket. Ha pedig elérkezett a megváltás ideje, arra törekedtek, hogy minél drágábban váltassák meg a várossal a vasutat.

Az angol városok kezdték meg a tramway-kommunikációs mozgalmat. Glasgow városa volt az első, amely a villamosvasutat megváltotta; - utána jött London és London után egész serege a nagyvárosnak. Így váltotta meg Berlin városa a Grosse Berliner Strassenbahnt; Bécs is követte a példáját és 1923. január elseje óta Budapest is a saját vasútján fuvarozza a publikumot.

A nagy ellenség.

A kommunizációs eszme terjedése tehát meglehetősen izgalomban tartotta már jóval a háború kitörése előtt a tramway-részvények tulajdonosait, de nagy aggodalommal látták, különösen Londonban azt is, hogy a tramway-oknak a tubesek is erős konkurenciát csinálnak. Akinek sietős dolga volt, az a föld alatt utazott és inkább többet fizetett az útért, hogy időben takarítson. A földalatti gyorsvasutak mellett a tramway megmaradt lassújárású demokratikus intézménynek, mely inkább a szegény vidékek kis fizetőképességű lakosságának közlekedési igényeit elégítette ki.

1910 táján aztán váratlanul megjelent London utcáin egy új, hatalmas ellenség, amely egyformán ellensége lett a tubeseknek épp úgy, mint a tramway-nak. Ez a nagy ellenség a benzines autóbusz. A nagy izgalom első hatása, amit az új konkurens előidézett, az lett, hogy a tramway-k és a tubesek forgalma erősen megcsappant. 1912-ben a londoni tramway-utasforgalom 821-8 millióról 797-4 millióra csökkent, ellenben az omnibuszok utasforgalma 400-6-ról 551-6 millióra emelkedett. Az 1912. esztendő volt tehát az első év Londonban, melyben a motoromnibusz hatását a többi közlekedési vállalat úgy megérezte, hogy a railway-torgalom 1911-hez viszonyítva 6237-tel, a tramway-forgalom pedig 24-3 millióval csökkent, míg az omnibuszforgalom 150-9 millió utassal emelkedett. Hogy a motoromnibusz forgalmi progressziója mennyire a railway és a tramway-k rovására ment, abból is láthatjuk legjobban, ha figyelembe vesszük, hogy ennek a kétfajta közlekedési alkalmatosságnak forgalma teljes mértékben elvesztette jelentékeny progresszióját. A railway-k forgalma ugyanis 1911-ben az előző esztendőhöz viszonyítva 11-2 millió utassal, a tramway 58 millió utassal emelkedett. Ez az emelkedés a következő esztendőben elmaradt, úgy hogy ha a progresszió elmaradását hozzáadjuk a kétféle vállalkozás forgalmának a csökkenéséhez, akkor kiderül, hogy a railway és a tramway 1912-ben 93-5 millióval szállított kevesebb utast, mint amennyit szállítania kellett volna. Az omnibusz 151 milliós utasforgalmának emelkedéséből tehát 93-5 milliót a tramway-tól és a railway-tól csípett el.

Ideges milliárdok.

A felfedezés nagy megdöbbenést idézett elő és ebben a megdöbbenésben benneremegett azoknak a milliárdoknak, annak a mammut-tökének az idegessége is, amelyet az utolsó évtized alatt a tramway-ba és a railway-ba investáltak. Hogy mekkora ez a tőke, annak illusztrálására tudnunk kell, hogy 1911-ben a londoni tíz railway összes beruházási tőkéje 63-4, a tramwayé pedig 12-2 millió font sterling volt.

Az első meglepetés után a tőke segítség után kutatott: a pénz féltette a maga kamatját, és a motoromnibusz diadalmos bemutatkozásának első hatása az lett, hogy London legnagyobb tubes-társaságai fuzionáltak és egyidejűleg összevásárolták a legnagyobb motoromnibusz-társaságnak: a London General Omnibus Company Limited-nek a részvénytöbbségét is. De nem csak a londoni tubecek részvényesei vásárolták össze a nagy ellenség részvénytöbbségét, hanem Berlin nagy villamos vasút jának: a Grosse Berliner Strassenbahn-nak a részvénybirtokosai a Dresdener Bank vezetésével összevásárolták nemcsak az Allgemeine Omnibusz Gesellschaft részvénytöbbségét, hanem a Hochbahn-ét is.

Azóta kiderült, hogy a háború alatt a tubecek is, de különösen az omnibusztársaságok alaposan megtollasodtak, ami amellet bizonyít, hogy a fúzió nem ártott a vállalatoknak.

Budapest villamos vasútja.

Budapest is a tramway hátán nőtt meg. Mikor — most 60 éve — 1866. augusztus I-én a mai Kálvin-térről (akkor még Széna-térnek hívták) megindult a tramway, hogy megtegye első útját az Ország-úton (Múzeum, Károly- és Váci-körút) és a Váci-úton keresztül Újpestig: akkor még bérelt lovak húzták végig az egyetlen sínpáron a Noé bárkájyszerű alkotmányt. Fel van jegyezve, hogy az első nap bevétele 130 forint volt.¹ Ma pedig körülbelül 1800 millió papirkoronát hoz naponta a villamosárammal hajtott tramway. ötven esztendővel ezelőtt 1875-ben még csak 6 9 millió embert szállított a Budapesti Közúti Vaspálya; a múlt esztendőben pedig 262-3 millió utast szállított. Ennek a két számnak a különbsége adja annak a nagyszerű evolúciónak a mértékét, amelyet ez a három kisvárosból született nagyváros az utolsó ötven

¹ Pásztor Mihály *A közlekedés* című tanulmánya a *Negyven-éves Budapest* című munkában. Kiadta Budapest Székesfőváros 1913.

esztendő alatt ért meg. Ötven esztendő alatt a lakosság megháromszorozódott, a közúti vasút személyforgalma pedig a harmincszorosára nőtt. Ez a forgalom együtt gyarapodott a várossal; kifejlesztette a szükség, a célszerűség és szinte meghatározható megfigyelni, hogy a kényelmes járású lóvasutat mint szorítja ki a fürgébb villamos vasút; mint nő a forgalom, mint terjeszkedik abban a mértékben, amint nő a népesség, terjeszkedik és gazdagszik a város; sokasodnak a paloták és tünedeznek az utcákról a régi idők békés nyugalma, hogy helyet adjon egy napról-napra idegesebb, lármásabb, sietősebb nagyvárosi életnek. Budát, Pestet és Óbudát, amelyet ötven esztendővel ezelőtt még csak egy törvény fűzött igen lazán össze, ma hatalmas sínhálózat markolja egy várossá és ez a sínhálózat: Budapest acélból való véreirei. Ezek viszik, közvetítik a város vérkeringését. A múltban élettelen városrészekbe vittek pezsgő életet és elősegítették az ipar és kereskedelem megerősödését. Akárhányszor pusztá vidékeket foglalt le a haladásnak a sín és az újonnan lerakott sínek mentén emeletes paloták, új városrészek támadtak olyan területeken, amelyeken tegnap még szántottak.

Ez a budapesti tramway mindennap, reggel 6 órakor hatalmába veszi a várost és elfoglalja az utcát. Dübörögve indulnak meg a sárga és a barna kocsik; a kocsivezetők ökölcsapásai alatt megszólalnak a »villamosok« jelző-harangjai. Költögetik az alvó várost és munkába küldik Budapest dolgozó népét.

Ennek a hatalmassá nőtt vállalatnak, mely három esztendő óta a fővárosé és BESzKÁR-nak becézik: 1925-ben 659·8 milliárd koronával adózott Budapest népe. Ez a 659 milliárd pedig körülbelül a tizenötödrésze annak, amit a főváros lakossága 1925-ben megkeresett. A múlt évben cca napi 1800 mihió korona bevétele volt ennek a nagyüzemnek, amelynek azonkívül, hogy a főváros lakosságát hordja, cipeli: sokáig nem volt más produktuma, mint a deficit. 1921-ben és 1922-ben ugyanis a villamos vasút is olyan volt, mint a pesti ember: nem tudott megélni a jövedelméből. Most azon-

bán, amióta a vállalat sikeresen valorizálta a viteldíjakat: annyit keres, hogy idegen tőke igénybevétele nélkül, tisztán a bevételeiből rekonstruálhatta hálózatát és kocsiparkját.

Budapest villamos vasútja a forgalmas napokon 740—780 ezer embert szállít. Mivel pedig minden utas rendszerint két utat tesz naponta: egyet a lakásától a munkahelyig, és a a másik utat a munkahelyéről a lakásáig, ennél fogva meg lehet állapítani, hogy Budapesten körülbelül 390 ezer ember használja a villamost, ez a 390 ezer pasassér pedig 40%-a, vagyis kétötöde a lakosságnak. Legtöbbször természetesen reggel 7 és 8 óra között utaznak, mert akkor igyekeznek az emberek hivatalba, üzletbe, iskolába, ki pedig gyárba. Akkor mindenki villamoson ül, aki nem luxusból használja a villamost. A vasútállalat forgalmi osztályának a számítása szerint ilyenkor 70—75 ezer ember ül a villamoson, ötödrésze a lakosság ama részének, mely villamosvasúton szokott utazni. A villamoson utazó publikum különben így oszlott meg a múlt évben:

A jegy neve	Utasok száma.		%-ban	
	Összesen május	Összesen október	május	október
Gyermek	536.930	436.780	2·30	1·81
Szakasz	4,684.711	4,771.458	20·08	19·78
Külterületi	226.317	216.110	0·97	0·89
Vonal	6,492.249	3,264.362	27·82	13·53
Átszálló	5,893.622	9,511.035	25·26	39·43
Heti	1,813.462	2,230.844	7·77	9·24
Külterület heti ...	77.154	78.498	0·33	0·33
Tanuló heti	495.012	491.106	2·12	2·04
Havibérlet fénykép- pel	387.066	414.408	1·66	1·72
Havibérlet fénykép nélkül	245.012	254.696	1·05	1·06
B. H. É. V.	456.764	531.418	1·95	2·20
Különféle kedvezm.	2,026.811	1,923.409	8·69	7·97
Összesen ...	23,335.110	24,124.124	100·00	100·00

¹ A két jegy árában 1925. októberében már nem volt különbség.

Kedvezményes jegyekkel utazó utasok részletezve.¹

A jegy neve	Összesen 1925		% -ban	
	május	október	május	október
Díjtalan	1,568.600	1,511.576	—	—
Nyugdíjas	28.588	31.500	—	—
Jótekonysági	71.678	40.478	—	—
Bérlet	339.865	332.475	—	—
Különvonatok	18.080	7.380	—	—
Összesen...	2,026.811	1,923.409	—	—
<i>B. H. É. V. utasok.</i>				
Napi	336.174	358.512	—	—
Heti	38.626	41.776	—	—
Havi	81.964	131.130	—	—
Összesen...	456.764	531.418	—	—

A múlt év két hónapjának, májusnak és októbernek a forgalma van egymás mellé állítva ezen a táblázaton. A májusi összeállítás a viteldijreform előtti, a másik a viteldijreform utáni állapotot példázza. Az októberi összeállítás már belesik az ölelkező szakaszok korszakába és abba az időbe, amikor a vonal jegy és átszálló jegy ára között különbség nincs; ez is, az is 3000 korona lévén. Az összeállítás szerint a reform nem igen idézett elő nagyobb eltolódásokat a jegyfajták között. Októberben is, májusban is a publikum 53%-a utazott hosszú távolságra és májusban, meg októberben egyformán a közönség ötödrésze utazott szakasz jeggyel. A szakaszjegyes utasokat luxusutasoknak szokás nevezni, mert a szakaszjegyes utas akkor is vilamosra ül, ha rövid távolságra utazik. A múlt év októberében naponta 154 ezer szakasz jegyet adtak el, tehát úgy látszik, hogy a különféle kedvezményes jeggyel utazókon kívül 77 ezer olyan »pasasér« van Budapesten, aki akkor is felül a villamosra, ha nincs sürgős dolga.² A pesti

¹ A jegystatisztika Balogh Emilnek a BESzKÁR műszaki főtanácsosának összeállítására.

² Úgy kell érteni a dolgot, hogy aki a villamos vasút állandó publikuma naponta átlag két utat tesz villamoson. A lakásáról a munkahelyére és vissza. Ha tehát 154 ezer szakaszjegyet adnak el naponta a villamoskálauzok, ez azt jelenti, hogy cca 77 ezer ember utazik naponta szakaszjeggyel.

publikum mindig ilyen volt: kényelemszerető és könnyelmű. Sőt a háború előtt és a háború alatt az akkori két vasúttársaság rentabilitása egyenesen a szakasz jegyes 12 filléres utasokra volt felépítve. 1914-ben a Közúti és Városi Vasúton az utasok száma jegykategóriák szerint így oszlott meg:

	Jegyár	
	a közútin ‰	a városin ‰
8 filléres jeggyel utazott	1·52	1·76
10 » » »	1·63	1·34
12 » » »	47·75	58·50
16 » » »	22·05	26·00
20 » » »	21·55	10·40
24 » » »	3·26	—
30 » » »	2·24	2·00
	100·—	100·—

1914-ben tehát a Városi Villamoson a publikum 58·5%-a, a Közútin 47·75%-a utazott szakasz jeggyel; 1916-ban viszont a Közútin is 52·5%-ot tett ki a szakaszjegyes utasok aránya; míg ma a szakaszjegyes utasok arányszáma a 20%-ot sem üti meg, ellenben a hosszú távolságra utazóké eléri az 53%-ot. A dolog egyik oka az, hogy a Közúti és a Városi Vasút annak idején tulajdonképpen két részre osztották Budapest területét és igen gyakran két szakaszj egyet volt kénytelen váltani az, aki olyan távolságra igyekezett, mely távolságot csak mindkét vasút igénybevételével érthette el. De ezenkívül addig, amíg nem fuzionált a két vasút: csakugyan kényelemszeretőbbek voltak az emberek és nem szerettek gyalogolni. Hogy mennyire így van ez, kiderül az utas statisztikából, mely megmutatja, hogy a Városi Villamos Vasúton a háború előtt és a háború alatt a szakaszjegyes utasok száma akkor volt a legnagyobb, amikor a legszebb, legragyogóbb volt az idő: májusban és októberben. Ez azért van, mert a régi jó időben a pesti ember még a legragyogóbb májust is villamoson töltötte és még sétálni is a villamoson sétált.

Azóta nagyot fordult a világ és Budapest képe, forgalma tökéletesen megváltozott. A háború elején megszűnt a lakások

szabadforgalma és a lakásforgalom megkötöttsége természetesen átalakította a villamos vasút forgalmát is. A háború előtt az ember lehetőleg közel lakott a munkahelyéhez, hogy a villamoskiadás ne játszón túlságosan nagy szerepet a büdzsében. A háború óta azonban tisztára véletlen dolga, hogy a lakás milyen távol esik a munkahelytől és ez a körülmény az oka annak, hogy az utóbbi időben jelentékenyen megnövekedett az átszálló- és a vonal jeggyel utazók száma. Emellett természetesen fokozatosan csökken a szakasz jegyesek száma, aminek az egyik magyarázata a gazdasági válság. Kevesebb a pénzük az embereknek, jobban spórolnak és rövid távolságra csak akkor utaznak villamoson, ha nagyon sietős a dolguk.

Egyébként a múlt évben a budapesti nemzetközi tramway-kongresszussal kapcsolatban érdekes kiállítást rendezett a kongresszus vezetősége a Vigadóban. Ennek a kiállításnak egyik érdekessége azok a grafikonok voltak, amelyeket a BESZKÁR állított ki az utasszámlálás eredményeiről. Patz Sándor dr., a BESZKÁR igazgatója 1925. január 15-én meg számláltatta a villamosvasút utasait és az utasszámlálás eredményeit érdekes, ötletes és beszédes grafikonokban dolgozta föl. Ezek a grafikonok nemcsak azt mondják el, hogy egy-egy villamos-útvonalon hányan utaznak, hanem megmondják azt is: hová utaznak a villamosvasút pasassérjai. Ezek a grafikonok egy kicsit rávilágítanak ennek a nagy városnak az életére. Titkokat árulnak el. Megmutatják, hogy mint hullámszik a népesség, mikor és merre megy hivatalba, gyárba. Természetesen reggeli 7—9 és délután 4—6 óra között a legnagyobb a forgalom, akkor, amikor munkába mennek és munkából jönnek haza a kenyérkeresők. Megállapítható, hogy az utóbbi esztendő alatt a körút forgalma megdagadt, ellenben megcsappant a Rákóczi-út és a Vilmos császár-út forgalma, pedig tudjuk, hogy régente ez a két útvonal volt a leghatalmasabb közlekedési ere a városnak. Nagyon érdekes, hogy például a Teréz- és Erzsébet-körúton 11.529, a József- és Ferenc-körúton pedig 19.146 vonal- és átszálló egyes utas szállott föl 1925. január 15-én. Ezek közül azonban alig 33%

az, amely a Nagykörúton száll le. Meglepő például, hogy a 15.529 átszálló- és vonaljegyves utas közül, aki a Teréz- és Erzsébet-körúton váltott jegyet

- 722 a Váci-útra
- 485 a Rákóczi-útra
- 1332 a Lipót-körútra
- 5283 a József- és Ferenc-körútra
- 333 a Városligetbe
- 867 Erzsébetfalvára

igyekezett.

A Rákóczi-úton és a Kossuth Lajos-utcában 21.540 utas váltott átszálló- és egyenes jegyet. Ezek közül:

- 1790 a Vilmos császár-útra és Károly-körútra
- 876 a Margithíd felé
- 2135 a Kálvin-tér és Gellért-rakpart felé
- 1310 a Déli Vasút felé
- 1808 a Baross-utca felé
- 1378 a Városliget felé
- 1353 a Zuglóba
- 857 a Horthy Miklós-útra
- 734 a Kápolna-utca felé
- 543 a Kőbányai-útra
- 912 a Bál vány-utcába
- 971 az Erzsébet királyné-útra

igyekezett.

Különben a Rákóczi-úton 141, a Margithídon 138, a Körúton 86, a Népszínház-utcán 74 kocsi megy át óránként. Az ember-tenger áramlásának az irányait mutatják meg ezek a grafikonok, de rávilágítanak az utca lelkére is.

Tulajdonképpen regényt kellene írni a pesti utcáról. Regényt kellene írni, mert érdekes, színes és izgató regényt lehetne! írni róla. Az utca képében meg vigyázhatjuk egész életét és karakterét ennek a mi városunknak. Ha kószálunk a házak rengetegében: lépten-nyomon Budapest embertípusai-val találkozunk. A gazdag és a mûgazdag, a kispolgár és a

smok, a kereskedő és a munkás, a tisztviselő, a léhűtő, a békegazdag, az újszegény, boldogja, boldogtalanja mind ott sétál vagy kocsizik az utcán. Ott sétálnak az idő milliomosok és ott sietnek az örökké siető, semmire rá nem érő és mindenről lekéső emberek. Ezek azok, akik még sétálni is sietve, sőt szaladva sétálnak, mert kevés az idejük. Az utcákon és az embereken úgy meglátszik, hogy itt a lakosság ötven, sőt hatvan százaléka erején felül él és költi a pénzt, ami van vagy nincs. Pazarolja az idejét, az egészségét, az éjszakáját. Mindenét. Ezen a városon úgy meglátszik, hogy végigélte a háború gyötrelmeit és úgy meglátszik, hogy kiélvezte a tőzskonjunkturát és úgy meglátszik, hogy ezt a várost megtaposta az a gazdasági krízis, ami a konjunktúra után jött. Kedves, könnyelmű város ez a Pest, amely nem tud beletörödni abba a gondolatba, hogy letört, elszegényedett és hihetetlen erőt fejt ki, hogy elhitesse magával és másokkal, hogy nem is olyan szegény.

Az idegen, ha egy napot Budapesten tölt: el van ragadtatva a magyar fővárostól. Ha egy hónapot tölt itt: megsajnálja ezt a ragyogó várost. Nem is csoda. Csak végig kell mennie az utcán: sehol annyi fáradt arcú ember. Itt rendszer nélkül és beosztás nélkül élnek még a legrendszeretöbbség is. Fiatal a város — ötvenéves — és nekünk még nem volt rá időnk, hogy helyesen osszuk be az életünket és a szórakozásainkat. Azt mondják, akik nem ismernek, hogy kényelmesek, lusták vagyunk, pedig csak fáradtak vagyunk, attól az erő-kifejtéstől, amit az illúziók és a látszat érdekében kifejtünk. Csak fáradtak vagyunk és csak szegényebbek vagyunk, mint amilyenek látszunk. Ezeket a szimptomákat a figyelő mind megtalálja az utcán. A pléhtornyos műmárvány paloták fényes sorai között, ezeken az utcákon hurcolkodott, költözködött a béke boldog idején, házbérfertálykor a szegénység. És most ezeken az utcákon száguldanak az autók és benne ülnek a gazdagok és azok, akik annak látszanak. Szegény és gazdag, siető és sétáló, villamos, autó, bérkocsi és autóbusz nagy hatalmas áradattá válnak és hömpölyögnek végig az utcákon.

ÚTRAVALÓ.

Mondanivalónknak végére értünk és útjára bocsátjuk ezt a könyvet. Annyi furcsa dolog történt velünk és körülöttünk az utolsó esztendő alatt; — úgy gondoltuk — nem árt megpiszkálni kissé ezeket a dolgokat. Megpróbáltuk megkeresni az okok és okozatok összefüggését. Néha sikerült, néha nem sikerült. És meg akartuk mutatni, hogy nemcsak a színe, hanem olykor a fonákja is nagyon érdekes azoknak az eseményeknek, amelyek az életünk folyását irányítják. Az élet úgy rohant velünk, mint valami expressz-vonat az égő erdőn \ keresztül. Rohantunk mi magunk is. Nem sok időnk maradt a tanakodásra: ideje, hogy visszanezzünk az eseményekre, amelyeket magunk mögött hagytunk. Visszanezzünk és elgondolkozzunk rajtuk.

Jól tudjuk, hogy hiányzik néhány szín és néhány kő a mozaikból, melyen az utolsó esztendő gazdasági zűrzavarait akartuk bemutatni. A korona katasztrófája, a drágaság evolúciója, az életstandard leromlása, az indexek, az új értékmérők,, a munka ára és a többi megértek volna egy-egy külön fejezetet. Ezek az érdekes témák egy külön könyvbe kívánkoznak.